

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
ÚSTAV SPECIÁLNĚPEDAGOGICKÝCH STUDIÍ

**Efektivita a vliv vybraných dramaterapeutických projektů u osob
se závislostí**

Diplomová práce

Bc. Martin Olšan

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně a použil pouze uvedenou literaturu a zdroje.

V Olomouci dne: 20.6. 2023

Podpis:

Poděkování

Za vznik této práce vděčím zejména klientům Střediska sekundární prevence léčby závislostí Vojenské nemocnice v Olomouci, kteří se s ochotou zapojili do výzkumu a rozhodli se nezištně podělit o svůj cenný pohled v kontextu dramaterapeutických intervencí i mimo ně. Děkuji veškerému personálu oddělení, za jejich přístup a profesionalitu, za možnost zde výzkum realizovat, a to zejména primáři MUDr. Zdeňku Faldynovi a staniční sestře Kateřině Havránkové a také děkuji za jejich komunikaci.

Velké díky náleží vedoucí práce Mgr. Kristýně Krahulcové, Ph.D. za její odborné konzultace, podporu, poskytované intervize dramaterapeutickému týmu a také za ohromný kus práce, který pro zahrnutí dramaterapie na detoxifikačním oddělení do jeho systému léčby odvedla společně s dalšími lidmi, kteří byli u jejího zrodu.

Velké poděkování též patří členům dramaterapeutického týmu, se kterými jsem měl možnost a čest v rámci dramaterapie roky spolupracovat. Jmenovitě to jsou: Mgr. et Mgr. Světlana Círová, Mgr. Jan Vinkler, Mgr. Nátalia Čáčková, Mgr. Bohdana Štěpánová, Mgr. Bronislava Eichlerová, Mgr. Aneta Viktorová, Mgr. Petr Kosek, Bc. Bára Osobová, Bc. Lenka Uhříčková a Bc. Miriam Reznická.

Ze srdce děkuji Vám všem.

OBSAH

ÚVOD	1
TEORETICKÁ ČÁST.....	2
1. Dramaterapie	2
1.1 Definice dramaterapie a její cíle	2
1.2 Dramaterapie a její kontext	6
1.3 Principy a metody dramaterapie	13
1.4 Dramaterapeut a jeho kompetence	16
2. Závislost a látky	19
2.1 Co je a není závislost?.....	19
2.2 Co je to droga?	27
METODICKÁ ČÁST.....	34
3. Metodika dramaterapie v rámci léčby závislosti	34
3.1 Metodika dramaterapie na detoxikačním oddělení	34
3.2 Evaluace efektivity a vlivu.....	38
3.3 Dramaterapeutické projekty	40
3.3.1 Projekt “Má cesta”	42
3.3.2 Projekt “Můj hrdina”	46
3.3.3 Projekt “Má skupina”	52
EMPIRICKÁ ČÁST.....	57
4. Metodologie výzkumu	57

4.1	Metodický rámec výzkumu.....	57
4.1.1	Výzkum a kvalita.....	58
4.1.2	Výzkumný problém, cíl a otázky.....	62
4.1.3	Metody sběru dat	63
4.1.4	Etické aspekty výzkumu	69
4.1.5	Výzkumný soubor.....	70
4.1.6	Výzkumné prostředí	71
4.1.7	Metody analýzy dat	72
4.2	Interpretace dat a interpretace výsledků.....	76
4.2.1	Interpretace dat a výsledků k projektu „Má cesta“	80
4.2.2	Interpretace dat a výsledků k projektu „Můj hrdina“	83
4.2.3	Interpretace dat a výsledků k projektu „Má skupina“	86
4.2.4	Zodpovězení výzkumných otázek a výzkumného cíle.....	89
4.3	Diskuse a doporučení	92
	ZÁVĚR.....	96
	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	97
	SEZNAM PŘÍLOH	101

ÚVOD

Dramaterapie je relativně mladou disciplínou jak v rámci České republiky, tak na poli světovém. Přesto si našla svou cestu v mnoha oblastech, a to například v resortu školství, v sociální sféře a zároveň si začíná pomalými krůčky upevňovat své místo ve zdravotnictví, ve kterém se objevuje čím dál častěji jako plnohodnotná součást léčby pacientů.

Závěrečná práce vznikla na základě autorovy vize zmapovat vyskytující se fenomény a jejich vliv při využití uměleckých prostředků, které se během jeho dlouholeté praxe v rámci dramaterapie a závislostí vykrystalizovaly. Jeho cílem je podrobně rozebrat, popsat a opět poskládat tyto fenomény do logické formy se zahrnutím kombinovaného pohledu zúčastněných aktérů samotného procesu s ohledem na celkový vliv. Předmět výzkumu se tak stává malými střípky v kontextu fenoménů, jež se vyjímají svou neopakovatelností, ale přesto je lze částečně zachytit kombinací pohledů a doplnit je tak v pomyslné skládance.

Práce navazuje na předchůdce v oboru, jež otevřely dramaterapii dveře jako plnohodnotné součásti realizované terapie ve zdravotnictví. Je dělena na tři části, a to na část teoretickou, metodickou a empirickou. Teoretická část se zaměřuje na definici dramaterapie, její teoretická východiska, její postavení v systému disciplín a zohledňuje samotného dramaterapeuta a jeho kompetence. Společně přibližuje a specifikuje syndrom závislosti a návykové látky v návaznosti na výběr klientely a účastníků výzkumu. V následující metodické části se práce zaměřuje na metodiku dramaterapie v rámci zvoleného zařízení, její evaluaci a v poslední části navazuje dramaterapeutickými projekty. Poslední empirická část vymezuje a popisuje rámec realizovaného výzkumu a s ním využitých metod a postupů. V neposlední řadě interpretuje data a výsledky, nad kterými v této části diskutuje.

Zaměření diplomové práce je pro odbornou i laickou veřejnost, především může sloužit pracovníkům v pomáhajících profesích s kompetencemi ke kreativním přístupům nebo s odborným zaměřením na závislost.

TEORETICKÁ ČÁST

1. Dramaterapie

Cílem této kapitoly je definovat dramaterapii jako terapeuticko-formativní¹ disciplínu, definovat její cíle a nastínit disciplinární kontext, kterého je součástí. Kapitola dále vytyčí základní pojmy, principy a metody, se kterými tato umělecká terapie operuje a zohlední pozici dramaterapeuta samotného. Úvodní kapitola a její podkapitoly se opírají o odbornou literaturu tuzemskou i zahraniční.

1.1 Definice dramaterapie a její cíle

Pro bližší specifikaci dramaterapie bude ze začátku uvedeno hned několik definic a pohledů na tuto terapeuticko-formativní disciplínu, které autor považuje za nejvýznamnější a základní. Ze začátku uvádí dvě zahraniční definice dramaterapie:

Jako první The British Association of Dramatherapists (in Valenta, 2021, s. 29) definuje dramaterapii následovně:

Dramaterapie pomáhá uchopit a zmírnit sociální a psychologické problémy, mentální onemocnění i postižení a stává se nástrojem zjednodušeného symbolického vyjadřování, díky němuž poznává jedinec sám sebe, a to prostřednictvím tvořivosti zahrnující verbální i nonverbální složku komunikace.

---

¹ Též léčebně-výchovné disciplíny; umělecké terapie; expresivní terapie

Další významný autor R. J. Landy nabízí definici odkazující se k asociaci The National Association for Drama Therapy z USA (1985, s. 58):

Dramaterapii lze definovat jako záměrné použití dramatických/divadelních postupů pro dosažení terapeutického cíle symptomatické úlevy, duševní i fyzické integrace a osobního růstu.

Do třetice nesmí být opomenuta integrativní definice dramaterapie domácí provenience:

“Dramaterapie je léčebně-výchovná (terapeuticko-formativní) disciplína, v níž převažují skupinové aktivity využívající ve skupinové dynamice divadelních a dramatických prostředků k dosažení symptomatické úlevy, ke zmírnění důsledků psychických poruch i sociálních problémů a k dosažení personálně sociálního růstu a integrace osobnosti.”
(Valenta in Valenta a kol., 2021, s. 30)

Nakonec autor uvádí další tuzemskou definici dramaterapie podle ADCR², která zní:

„Dramaterapii lze definovat jako psychoterapeutický přístup využívající divadelních prostředků pro nalezení příznivé rovnováhy v oblasti duševní a tělesné nebo ve vztazích či se záměrem osobního rozvoje. Těžištěm dramaterapie je proces spojený s prožitky tvorby založené na metafoře, fantazii, projekci, interakcích a skupinové dynamice, prostřednictvím něhož dochází k propojení rovin emocionální, racionální, smyslové a somatické...“ (Kantor, 2016, s. 25).

V kontextu terapeutické práce u osob s drogovou závislostí na detoxikačním oddělení se autor nejvíce přiklání a ztotožňuje se třetí a čtvrtou uvedenou definicí. Dramaterapii vnímá jako prostředek nenásilné komunikace a tvořivého procesu s klienty, který je založen na metafoře, fantazii, projekci, interakci a skupinové dynamice, a vytváří tak příznivé prostředí nabízející a umožňující změnu v kontextu integrace osobnosti, personálně sociálního růstu, společně s dosažením symptomatické úlevy a zmírnění důsledků psychických poruch i sociálních problémů.

Pro doplnění pojetí chápání v rámci dramaterapeutické práce na detoxifikačním oddělení ze strany autora obohacuje tuto pasáž o vhléd autorky publikace Využití dramaterapie

---

² ADCR – Asociace dramaterapeutů České republiky

na detoxifikačním oddělení (Krahulcová a kol., 2017, s. 9), se kterou se ve vnímání dramaterapie v daném kontextu ztotožňuje. Ta dramaterapii považuje za:

„...prostředek nenásilné komunikace s klienty, kdy pomocí bezpečných technik v divadelním prostředí mohou klienti vyjádřit vlastní emoce, obavy i názor na vlastní problém spojený s drogovou závislostí. Fakt uvědomění si problému v kontextu minulosti, přítomnosti a budoucnosti daného klienta je velmi důležitý. Ve skupinové formě dramaterapie navíc dochází k náhledu na daný problém, pocitu sounáležitosti i možnosti personálně sociálního růstu a integrace osobnosti.“

Definicemi a teorií dramaterapie se zabývají i další významné osobnosti na poli uměleckých terapií ve světě. Za zvláštní zmínku určitě stojí autoři Renée Emunah, Sue Jennings, Sally Bailey, Laura Wood, Nisha Sajnani, Vicky Karkou, David Read Johnson nebo Katarína Majzlanová ze sousedního Slovenska. Každý autor přizpůsobuje svůj pohled v kontextu dramaterapie vzhledem ke svým cílům a klientele, se kterou mají dlouholetou terapeutickou praxi.

Z pohledu cílů dramaterapie uvádějí různí autoři různá pojetí, avšak jedno je stále stejné, a to, že v popředí stojí klient a jeho příznivá změna, která může mít holistickou³ podobu. Uvedeme si tyto příklady:

„Hlavním cílem dramaterapie je pomocí dramaticky laděného procesu ve skupině podpořit a využít potenciál ke změně vnitřní rovnováhy a vztahů se světem, tedy změnám, které přispějí k větší psychické pohodě a schopnosti užívat si života a překonat překážky, které brání v seberealizaci. Proces této transformace je velmi složitý a zahrnuje různé aspekty člověka. V procesu dochází k neustálému prolínání zpětných vazeb a vyvažování proměnlivých stupňů rovnováhy.“ (Pitzurella in Valenta a kol., 2017)

„V rámci základních cílů dramaterapie nalezneme vícero dílčích cílů, jako např.: podpora komunikace, stimulace myšlení, rozhodování, rozvoj nových dovedností, transformace nepříjemných zážitků, zvažování možností, objevování nových cest, porozumění genderovým otázkám, vyjádření přesvědčení apod.“ (Jennings, 2014)

„Zatímco divadlo můžeme vnímat jako prevenci pro udržení duševního zdraví, dramaterapie je formou léčby. Divadlo je velmi důležitým médiem pro sdílení optimismu,

---

³ Holistický – též celkový, celostní; vychází z holismu – směru zaměřeného na celek

hledání porozumění a nových řešení mezi jednotlivci i skupinami. Dramaterapie hraje stejnou roli pro nemocné, postižené nebo snadno zranitelné jedince.“ (Jennings, 2014)

Majzlanová (in Valenta a kol., 2021) počítá k hlavním cílům dramaterapie redukci tenze, rozvoj empatie, fantazie a kreativity, odblokování komunikačního kanálu, integraci osobnosti, rozvíjení sebedůvěry, vytváření pocitu zodpovědnosti, úpravu reálné aspirace. Další významná dramaterapeutka Renée Emunah staví následující nespecifické cíle dramaterapie (in Valenta a kol., 2021):

- a) Zvyšování sociální interakce a interpersonální⁴ inteligence;
- b) Získání schopnosti uvolnit se;
- c) Zvládnutí kontroly svých emocí;
- d) Změna nekonstruktivního chování;
- e) Rozšíření repertoáru rolí⁵ pro život;
- f) Získání schopnosti spontánního chování;
- g) Rozvoj představivosti a koncentrace;
- h) Posílení sebedůvěry, sebeúcty a zvyšování intrapersonální⁶ inteligence;
- i) Získání schopnosti poznat a přijmout svoje omezení i možnosti.

---

⁴ Interpersonální – též mezilidský

⁵ Repertoár rolí – vychází z tzv. teorie rolí, která předpokládá, že člověk disponuje mnohočetností rolí v životě

⁶ Intrapersonální – ve smyslu vnitřní řeči a sebepoznání

1.2 Dramaterapie a její kontext

Kapitola nastíní a popíše vztahovost oboru vůči vybraným disciplínám, se kterými má přímou a nepřímou vazbu nebo se navzájem obohacují. Definice kontextuálního rámce pomůže upevnit pozici dramaterapie mezi dalšími příbuznými obory a metodami.

Dramaterapie si vytyčuje své místo v systému věd a současně se vyhraňuje i vůči příbuzným arteterapeutickým⁷ disciplínám v užším slova smyslu. Proto pozici dramaterapie v systému věd lze definovat dle různých pohledů. (Krahulcová, 2017) Valenta (in Krahulcová, 2017) nazírá na tuto disciplínu dle příslušnosti k již konstruovaným oborům s pevným paradigmatem následujících hledisek:

- a) Jako součást aplikované psychologie, psychoterapie, speciální pedagogiky či zcela autentický obor interdisciplinární povahy;
- b) Jako jednu z disciplín arteterapie v širším slova smyslu (dále sem spadají arteterapie v užším slova smyslu, muzikoterapie, tanečně-pohybová terapie, biblioterapie či poetoterapie);
- c) Jako expresivní terapii pracující s uměleckým výrazem;
- d) Jako nonverbální terapii – v kontrastu s psychoterapií není základním principem slovo a terapeutický rozhovor;
- e) Jako terapeuticko-formativní disciplínu;
- f) Jako jeden z paradivadelních systémů terapeutické povahy.

Valenta & Polínek (2013) dodávají, že ve světě existují dva přístupy k systémovému pojetí dramaterapie:

- a) Drama as Therapy – tedy pojetí dramaterapie jako svébytného psychoterapeutického postupu stejně jak je tomu u dříve a pevně kodifikované arteterapie (v užším slova smyslu);

---

⁷ Arteterapie – je v širším pojetí terapie založená na umění; v užším slova smyslu se jedná o uměleckou terapii založenou na výtvarném projevu

- b) Drama in Therapy – využití dramaterapie autentických postupů v rámci „velkých“ psychoterapeutických škol (především Gestalt a behaviorální orientace).

Dramaterapie jako umělecká terapie

Dramaterapie se v celosvětovém kontextu řadí společně s ostatními uměleckými a expresivními terapiemi, jakými je především arteterapie v užším slova smyslu, muzikoterapie, tanečně-pohybová terapie, a další jako biblioterapie, popř. poetoterapie, pod arteterapii v širším slova smyslu. Jestliže pak arteterapii v širším pojetí chápeme jako záměrné upravování narušené činnosti organismu uměleckými prostředky, pak z toho lze vyvodit další vymezení dramaterapie jako postupu upravujícího narušenou činnost organismu dramatickými prostředky. (Valenta & Polínek, 2013)

Karkou a Sanders (in Kantor, 2016) popsaly charakteristické fenomény, které pronikají teorií různých směrů uměleckých terapií – role umění při terapeutických setkáních, role kreativity, představivosti, symbolismu, metafory a neverbální komunikace. Karkou k tomuto výčtu přidává důraz na terapeutický vztah, jasný terapeutický kontrakt s více či méně explicitně vyjádřenými terapeutickými cíli, průběžnou evaluaci terapeutického procesu a jeho výsledků.

Malchiodi (in Kantor, 2016) považuje za shodné znaky uměleckých terapií sebevyjadřování, aktivní účast, imaginaci a spojení mezi tělem a myslí. Kvality sdílené směry uměleckých terapií jsou dále akce, používání uměleckých prostředků, neverbální vyjadřování, kreativní transformace, sensorický základ exprese, estetika a kreativita. (McNiff; Estrella in Kantor, 2016)

Praktickým příkladem úvah o charakteristikách, jež jsou pro umělecké terapie společné, je diskuse nad teorií embodimentu⁸. Teorie embodimentu nabízí integrující perspektivu člověka jako organismického systému a uvádí do souvislosti na studiu těla založené teorie neurověd z fenomenologicky orientovaným výzkumem role žitého těla a jeho kvalit, kinestezie, pohybu atd. (Kantor, 2016) Tato teorie si našla své místo i v dramaterapii, a to například v EPR paradigmatu Sue Jennings, která považuje stádium embodimentu za jednu ze tří klíčových fází terapeutické práce. (Jennings in Johnson, Pendzik & Snow, 2012) Přestože teorie embodimentu zasahuje do všech směrů uměleckých terapií, ne všude nalezla srovnatelnou odezvu. (Kantor,

---

⁸ Embodiment – nejbližším českým ekvivalentem by mohlo být tzv. „ztělesnění“

2016) Teorie je tak zásadní hlavně pro tanečně-pohybové terapeutky a dramaterapeutky, neboť tyto dva směry uměleckých terapií mají nejužší vztah k práci s tělem. Pro arteterapeutky a muzikoterapeutky perspektiva teorie embodimentu nepřinesla tak zásadní vliv na jejich teorii a praxi. (Dokterová in Kantor, 2016)

Kantor (2016) uvádí, že tento příklad ukazuje specifika mnohem širšího teoretického rámce uměleckých terapií. Jednotlivé směry tedy mohou inspirovat vývoj uměleckých terapií jako celku, a do určité míry lze nalézt jednotnou platformu pro společné teorie a východiska. Tuto platformu však nelze aplikovat stejným způsobem do všech směrů uměleckých terapií, jelikož se právě v tomto okamžiku projevují rozdíly v povaze jednotlivých směrů.

Karkou a Sanders (in Kantor, 2016) na závěr uvádějí, že na základě svého výzkumu ve velké Británii rozdělili teoretická východiska v uměleckých terapiích na:

- a) psychoanalytická/psychodynamická;
- b) humanistická;
- c) vývojová;
- d) umělecká/kreativní;
- e) aktivní/direktivní;
- f) eklektická/integrativní;

Přičemž základní teze těchto teoretických přístupů označují jako terapeutické principy. Toto členění je doplněno o některá další teoretická východiska, která byla autorkami pojmenována při analýze literatury o uměleckých terapiích. Jedná se o východiska (Kantor, 2016):

- g) sociální;
- h) spirituální;
- i) postmoderní;
- j) pozitivní;
- k) biomedicínská.

Paradivadelní systémy

Využití termínu paradivadelní systém označuje využití divadla a jeho prostředků, jejichž hlavní cíl není estetický. Dramaterapie klade větší důraz na proces a sním spojené léčebné nebo edukativní cíle než na výsledný produkt, jako je tomu u samotného umění, divadelního umění (popřípadě teatroterapie – viz. dále v kapitole). Takovému využití dramatu popisuje Valenta M. a kol. (2021) v duálním pojetí:

- a) Divadlo (*drama*) – edukační prostředek;
- b) Divadlo (*drama*) – prostředek léčby (*terapie*).

Milan Valenta a kol. (2021) mezi paradivadelní systémy edukační povahy řadí dramatickou výchovu (*drama in education*; dále jen *DIE*) a divadlo ve výchově (*theatre in education*; dále jen *TIE*). Mezi paradivadelní systémy terapeutické povahy řadí dramaterapii, psychodrama, sociodrama, teatroterapii a psychogymnastiku. (Kantor, 2016)

Edukační povaha:

- a) **Drama in education (DIE)** – též výchovná dramatika, tvořivá dramatika, tvořivé drama, dramika je podle jedné z četných definic (Valenta J. in Valenta M., 2021) improvizovaná, k předvádění neurčená a na vnitřní proces práce orientovaná forma dramatu, v nichž jsou účastníci vedeni vedoucím (*učitelem*) k představování si, hraní a reflektování lidské zkušenosti. Může mít podobu jak samostatného předmětu ve školním kurikulu, tak může být chápána jako didaktická a výchovná metoda, jako princip obsah osobnostního rozvoje a lze do této kategorie také včlenit dětské divadlo. Předmětem dramatické výchovy je činnost vycházející z obsahu dramatického umění a využívající jeho prostředků (např. improvizace, interpretace, vstupování do rolí, simulace), která směřuje k člověku a jeho obohacování, až po schopnost prožívání, sdílení a sdělování. Zjednodušeně lze říci, že dramatická výchova využívá původně dramatických prostředků k dosažení psychologických a pedagogických cílů. (Valenta in Valenta a kol., 2021)
- b) **Theatre in education (TIE)** – podstatou je divadelní představení hrané většinou profesionálními herci, které se zaměřuje na vzdělávací a výchovné cíle. Některé soubory

TIE dovolují žákům vstupovat do připravených rolí na scénu a variovat tak částečně děj i obsah představení. Po představení většinou následuje rozbor obsahu hry a reflexe žáků společně s herci souboru. (Valenta a kol., 2021)

Terapeutická povaha:

- c) **Psychodrama** – Jedná se o dramatickou improvizaci s terapeutickým účelem, ve které klient dramatizuje svoje zážitky, přání, postoje a fantazii. Je dílem J. L. Morena, jež je také zakladatelem psychodramatické školy. Psychodrama se dodnes drží více méně osvědčených morenovských technik, mezi něž patří *hraní vlastní role, sebe prezentace a monolog, projekce, interpolace podporu, výměna rolí, dvojník a alter ego, zrcadlo, pomocný svět* a další méně známé techniky (uvádí se kolem 350 morenovských technik). Psychodrama směřuje k vytvoření modelu skutečnosti s abreaktivními prvky, pomáhá pochopit vlastní reakce a umožňuje tak korigovat emoce. Této formy terapie se také využívá k proniknutí do minulých traumatických zážitků, k jejich rozkrývání a vyplavování na povrch tak, aby bylo možné je pojmenovat. To naznačuje že v popředí psychodramatu je vždy osobní problém klienta, který se řeší. (Valenta a kol., 2021)
- d) **Teatroterapie** – jde o relativně nový druh divadla, který se vynořil koncem 70. a začátkem 80. let 20. století. Od své klasické podoby se liší přinejmenším stejně významně, jako se od něj odlišuje dětské divadlo. (Valenta a kol., 2021) Herci v takovémto divadelním útvaru totiž téměř výlučně disponují různými druhy diagnóz nebo obecně hůře vnímaným sociálním statutem. Je definována jako: „*expresivní terapeuticko-formativní přístup spočívající v celkové přípravě divadelního tvaru a jeho následné prezentaci před diváky jste s terapeutickou– formativním cílem, jehož účastníky jsou zpravidla jedinci se specifickými potřebami.*“ (Polínek in Kantor, 2016) V zahraničí je označována též jako terapeutické divadlo (*therapeutic theatre*). Za cíl si klade jak estetické, tak terapeutické cíle. Z tohoto důvodu se z paradivadelních systémů terapeutické povahy nejvíce přibližuje umění samotnému. Polínek (in Valenta & Polínek, 2013) říká, že mezi kvalitou estetických a terapeutických cílů panuje přímá úměra: čím lépe jsou naplňovány estetické cíle, tím se zvyšuje i terapeutický efekt teatroterapie – což nazývá paradoxem teatroterapeutického zacílení. Obecnými cíli jsou univerzálnost, nespecifičnost, všestrannost, integrativní charakter.

Samotný cílový efekt teatroterapie je pak velmi různorodý: rozvoj komunikace verbální i neverbální, zmírnění sociálních fobií, snížení sociální izolace, zlepšení sebekritiky a sebereflexe, zdokonalení sebekázně a smyslu pro povinnost, rozvoj kreativity, zvýšení adaptability, zvýšení sebevědomí, zvládnutí kontroly svých emocí, získání schopnosti spontánního chování, v rozšíření repertoáru rolí pro život.

- e) **Sociodrama** – prakticky splývá s psychodramatem s tím rozdílem, že psychodrama je více zaměřeno na přehrávání osobních problémů klienta, zatímco sociodrama na hraní rolí v situacích obsahujících odlišné sociální normy a hodnoty (odtud též zřídka užívaný název *axiodrama*) – vztahy society, sociopolitické problémy apod., které se bezprostředně týkají klientů (např. minoritní skupiny a imigranti ze zemí s odlišnou sociokulturní a religiózní tradicí, odlišnými etickými normami anebo jiným hodnotovým systémem. (Valenta a kol., 2021)

- f) **Psychogymnastika** – jelikož je její podstatou nonverbální vyjadřování situací a vztahů především prostředky pantomimy, užívá se pro tento druh terapie také označení psychopantomima. klasickým tématem psycho gymnastiky je například „zakázané ovoce“, k němuž klienti vyjadřují svůj vztah padl to mimickým přehráním konfliktu – na jednom pólu je touha po dosažení určité hodnoty, na druhém pólu stojí morální, společenské důvody, které klientovi v dosažení této hodnoty brání. (Kratochvíl in Valenta, 2021) vnější prostředky jsou vystavěny především na expresi těla a výrazu preferujícím abstraktní a esenciální prvky pohybu (např. etuda „rozhořívajícího se ohně, který spaluje a ničí“). (Valenta a kol., 2021)

- g) **Dramaterapie** – (viz. kapitola 1. Dramaterapie)

Systémy ležící na hranici:

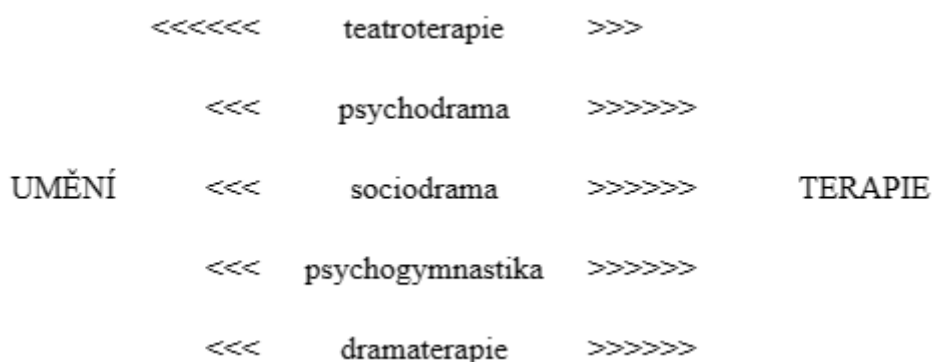
- h) **Terapie hrou** (*play therapy*) – je zaměřena na využití terapeutického potenciálu her (tj. her v nedivadelním slova smyslu) v individuální práci převážně s dětmi (popř. jejich rodinami), nemocnými, sexuálně zneužitými, dětmi s problémy v pěstounské péči a dětmi s frustrujícím zážitkem bolestivé ztráty blízké osoby, dětmi trpícími rozvodem,

neúplností rodiny či životem v rodině dysfunkční, dětmi s poruchami učení a chování. (Valenta a kol., 2021)

- i) **Specialista pro herní práci** – je kvalifikovaným pracovníkem dětských oddělení nemocnic, jehož hlavním posláním je udržet přirozený vývoj dětí a mladistvých hospitalizovaných v nemocnicích, humanizovat prostředí nemocnic, motivovat děti ke hře i v tomto pro ně málo bezpečném prostoru a snažit se eliminovat jejich úzkost a strach z operací a léčebných zákroků. S herní a respitní (někdy i terapeutickou) prací na dětských odděleních nemocnic a dětských klinikách souvisí také postava tzv. *kliniklauna* (zdravotního klauna), který přináší dětem do stresujícího prostředí především uvolnění, radost a zábavu. (Valenta a kol., 2021)

- j) **Divadlo utlačovaných** (*theatre of the oppressed*) – do tohoto systému spadají techniky a postupy divadla Augusta Boala. Ten rozvinul ve své práci myšlenku, že divadlo by mělo být nástrojem sociální přeměny světa a společnosti. Divadlo je určeno divákům, kteří trpí jakoukoliv formou útlaku – od sociálního a fyzického až po útlak psychický. Boal učí své publikum nejen zamýšlet se a uvědomovat si konkrétní podobu svého útlaku, ale přímo si aktivně proces vedoucí ke změně vyzkoušet. K nejvyužívanějším boalovským metodám a technikám patří tzv. *divadlo fórum*, *legislativní divadlo*, *politické divadlo*, *neviditelné divadlo*, *duha přání* nebo *strážníci v hlavě*. Ve všech v těchto technikách je využíván princip tzv. *metaxis*, což znamená schopnost (dovednost) herce pohybovat se (a uvědomovat si) současně ve světě „*jako by*“ a světě „*ted' a tady*“, tj. v „*realitě obrazu*“ a v „*obrazu reality*“. (Valenta a kol., 2021)

- k) **Playback divadlo** – obdobných postupů jako boalovské techniky (s inspirací z psychodramatu) využívá i Playback divadlo. Tento systém má značný (drama)terapeutický potenciál. Skupina herců přehrává příběh (moment z vlastního života) diváků–dobrovolníků, kteří svůj příběh za pomoci facilitátora (tzv. *průvodce*) a před divadelní skupinou i publikem prezentuje a poté obsazuje herce do rolí, ve kterých se příběh realizuje formou řízené improvizace. Divák–vypravěč může po zhlédnutí dramatizace „svého příběhu“ požádat herce o změny a nové přehrání příběhu. (Valenta a kol., 2021)

Milan Valenta (2021) nakonec k paradivadelním systémům uvádí, že vztah mezi terapií a uměním je jednostranný – zatímco úroveň uměleckého zážitku je zcela nezávislá na terapii, úroveň (arte)terapie je přímo úměrná hloubce estetického zážitku. Vztah jednotlivých paradivadelních systémů terapeutické povahy znázorňuje v následujícím schématu:

Schéma 1 - Vztah jednotlivých paradivadelních systémů k polaritám umění a divadla (volně podle Valenta M. a kol., 2021)

1.3 Principy a metody dramaterapie

Kapitola v krátkosti uvede, na jakých principech a metodách dramaterapie staví vlastní proces a čím se specifikuje ve své vlastní podobě.

K metodám, jež dramaterapie využívá se vyjadřuje Sue Jennings (2014) následovně:

„Dramaterapeutické metody zahrnují pohyb, hlas, tanec, divadelní hry, hraní rolí, improvizaci, práci s textem, loutkami a maskami. Ve skutečnosti se všechny divadelní prvky užívají specificky pro práci se skupinami klientů ke zvýšení verbálních i neverbálních schopností pomocí příběhu či dramatu.“

Dodává, že pokud zažijeme drama jako divadelní hru, ocitáme se ve zcela odlišném prostoru. Sledujeme nebo se účastníme přehrávané události, bez ohledu na to, zda se jedná o jasně vymezený příběh, ale celé dílo přesahuje nás i naši osobní historii. Jsme součástí představení, v němž můžeme hrát roli, ale které není pouze o nás. Tím nám divadlo umožňuje nalézt své místo v symbolickém světě a v rámci divadelní hry nabízí celou řadu řešení, čímž proměňuje naši zkušenost. Pro lepší představu by možná posloužil kaleidoskop, v němž se všechny barevné kousky neustále přeskupují do nových tvarů a vzorů, aniž by zmizela základní forma. Díky tomu, že si v dětství osvojujeme jisté prvky dramatického jednání jsme schopni se vžít do divadelní hry i jako diváci, bez nutnosti být účinkujícími herci. Z těchto předpokladů vychází při výkladu a aplikaci dramaterapie se zdůrazněním terapeutického efektu vstupu na jeviště v léčebném divadle. Je důležité si uvědomit, že divadlo nám umožňuje překročit sebe samotné až k zážitku, které osobně považují za metafyzické. Divadelní realita nejen, že nás odvádí z každodenní reality, ale mění rovněž naše vnímání a pojetí života jako takového. Lidé vždy potřebují klást otázky týkající se jejich vlastního místa ve světě při hledání smyslu života; to je součást bytí člověka. Tyto otázky se mohou jevit jasnější, když jsme součástí aktivní proměny pomocí divadla. Své životy organizujeme a strukturujeme pomocí dramatické formy, a proto tvrdí, že drama a divadlo jsou řídicími silami lidského chování a komunikace. (Jennings, 2014)

P. Jones (in Valenta a kol., 2017; in Kantor, 2016), který má podstatný význam pro klasifikaci dramaterapie, definoval 9 základních procesů (terapeutických faktorů) v dramaterapii a patří zde:

- a) Dramatická projekce – technika, která umožňuje klientovi projikovat své vlastní pocity nebo problémy do dramatu za účelem poskytnutí prostoru pro dramatickou exploraci a dialog;
- b) Terapeuticky performační proces – terapeutické použití divadelního představení k práci na specifických tématech nebo problémech;
- c) Dramaterapeutická empatie a distancování – empatie podporuje emoční rezonanci, identifikaci a emocionální účast. Distancování je schopnost přiblížit se nebo poodstoupit od osobních problémů a vnitřních konfliktů;
- d) Personifikace (zosobnění) a ztělesnění – dvě odlišné dramatické formy, ve kterých klient vyjadřuje svůj osobní materiál formou hraní role nebo objektu;

- e) Interaktivní obecnost a svědectví – klient, skupina nebo terapeut v roli obecnosti nebo svědka;
- f) Embodiment – způsob tělesného vyjadřování, při kterém se klient setkává s osobním materiálem (viz. *podkapitola 1.2 Dramaterapie a její kontext*);
- g) Hraní – postoj hravosti při terapeutickém setkání, náčrt hracího prostoru a vývojový model hry jsou podstatné pro terapeutickou změnu;
- h) Spojení mezi dramatem a životem – je proces, při němž se klient spojuje se svými osobními problémy a konflikty v jejich dramatické projekci;
- i) Transformace – je vlastní mnoha aspektům divadelní struktury (hraní rolí, rekvizity a obecnost), cílům a procesu dramaterapie (vývoj klienta prostřednictvím osobních proměn).

Pro doplnění Sue Jennings (2014) popisuje 8 základních východisek dramaterapie:

- a) Divadelní distance;
- b) Každodenní a dramatická realita;
- c) Vývojové paradigma embodiment – projekce – role (EPR);
- d) Dramatické zpracování reality;
- e) Dramatická struktura mysli;
- f) Ritualizace životních událostí;
- g) Rozšíření rolí a proměna;
- h) Prožitá metafyzická zkušenost.

Z praktického hlediska je rozšířené jednoduché členění – na dramaterapii procesově orientovanou (většina dramaterapeutických přístupů) a na představení založenou dramaterapii (například Rituál/Divadlo/Terapie S. Snowa nebo Narradrama P. Dune). Ve srovnání s ostatními směry uměleckých terapií jsou v dramaterapii kladeny mnohem větší důrazy na umělecká/kreativní východiska, sociologii a sociální antropologii. (Karkou & Sanders in Kantor, 2016).

1.4 Dramaterapeut a jeho kompetence

Obsahem kapitoly je stručný popis současné situace dramaterapie v České republice vůči postavení dramaterapeuta samotného a jeho kompetencí.

„Dramaterapeuté pracují v nejrůznějších oblastech počínaje psychiatrickými léčebnami a stacionáři, přes speciální školy, ordinace praktických lékařů, komunitní centra, vězení, probační službu, až po soukromé praxe.“ Tak reflektuje Sue Jennings (2014) situaci ve Velké Británii.

Na rozdíl od Velké Británie je situace v České republice poněkud složitější. Pozice dramaterapeuta je zde stále legislativně neukotvená, a tudíž je těžké ji vymezit. Milan Valenta (2011, s. 32) reaguje na situaci následovně:

„Dramaterapie stejně jako každá mladá disciplína hledá (a nachází) nejen své vymezení a postavení v systému věd a ostatních disciplín paradivadelní a terapeuticko-edukativní povahy, ale také pojetí z hlediska terapeuta přístupu. U dramaterapeutických aktivit nelze hovořit o velkých směrech (školách) postavených na sofistikovaných teoriích opřených o empirii a výzkum či na všeobecně uznávaných autoritách, jako je tomu v případě psychoterapie. Pojetí a přístup k vlastní dramaterapeutické práci vychází většinou z edukačně–výcvikového, empirického a filozofického zaměření terapeuta a v mnohém kopíruje interdisciplinární zdroje dramaterapie s preferencí některého z nich.“

Drama terapeut, jak bylo výše zmíněno, je zatím pozice konkrétně nedefinovaná. Velmi záleží na tom, jak je dramaterapie vnímána a aplikována, A od toho se odvíjí i obraz drama terapeuta. Vnímáme-li dramaterapii pouze jako para divadelní prostor, bude hranice mezi psychoterapeutem a drama terapeutem vymezena právě pojmem drama. Drama terapeut by měl znát prostředky divadelní tvorby a umět je v kontextu terapie využívat. (Olejníčková in Krahulcová, 2017) Otázka, která se tedy otevírá a nenachází jednoznačnou odpověď, je: Kdo může působit v terapeutické praxi jako drama terapeut? Jaké jsou jeho kompetence a jaké musí mít vzdělání? (Krahulcová, 2017)

Situace kolem všech expresivních terapií je v této oblasti velmi rozporuplná. Danou problematikou se zabývali již zástupci jednotlivých dramaterapeutických asociací (ADCR, CAD⁹ a ČAMAD¹⁰) i představitelé oboru speciální pedagogika (se zaměřením na dramaterapii). Stanoviskem je, že speciální pedagog má legislativou jasně vymezené kompetence. Speciální pedagog s rozšířenou působností pro vykonávání dramaterapie tak smí realizovat dramaterapii ve výchově–vzdělávacím procesu s edukativně–formativním cíli. Pro terapeutické cíle je třeba si rozšířit vzdělání ještě o psychoterapeutický výcvik. Studium oboru na Univerzitě Palackého v Olomouci tudíž poskytuje základní platformu pro své absolventy v oblasti teoretických a praktických znalostí a dovedností v oblasti dramaterapie a rovněž 400 hodin dramaterapeutického a sebezkušenostního výcviku. V rámci uceleného pohledu na pozici dramaterapeuta je tudíž nezbytné absolvování pětiletého psychoterapeutického výcviku. Praxí je, že studenti speciální pedagogiky (dramaterapie) rozšiřují své drama terapeutické zkušenosti a kompetence absolvováním velkého množství povinných studentských praxí, což vede k hlubšímu navázání kontaktů s jednotlivými zařízeními a k zavedení dramaterapie s jasně vymezenými cíli do programu těchto zařízení (Krahulcová, 2017) anebo svou rozšiřující praxí studenti vykonávají dobrovolně v různých zařízeních v rámci mnoha projektů pod Univerzitou Palackého v Olomouci.

Nakonec si uvedeme požadavky ADCR pro způsobilost dramaterapeuta:

- a) Pregraduální vysokoškolské vzdělání zdravotnické, společenskovední či umělecky zaměřené (minimálně na úrovni bakalářského studia);
- b) Drama terapeutický výcvik obsahující sebezkušenostní, nácvik kovovou a teoretickou část z minimálním rozsahu 500 hodin, který je realizován jednou z následujících možností – 550 hodin uceleného sebezkušenostního drama terapeutického výcviku nebo 360 hodin uceleného sebezkušenostního drama terapeutického výcviku v kombinaci se 140 hodinami jakéhokoli sebezkušenostního výcviku či vzdělávání. Alternativou u uvedených 140 hodin může být koncept rozdělený do 2 bloků, např. 70 hodin a 70 hodin za předpokladu, že se budou obě části týkat vzdělání z oblasti uměleckých terapií;

---

⁹ CAD – Česká asociace dramaterapeutů

¹⁰ ČAMAD – Česká asociace muzikoterapie a dramaterapie; nyní CZMTA – Muzikoterapeutická asociace České republiky

- c) Individuální sebezkušenost nabitou po ukončeném výcviku v minimálním rozsahu 60 hodin;
- d) Drama terapeutickou praxi v minimálním rozsahu 500 hodin pod pravidelnou, odborně kvalifikovanou supervizi (zahrnující buď supervizory Evropské asociace pro supervizi a koučink či supervizi zaměřenou na konkrétní drama terapeutickou metodu). Minimální rozsah supervize činí 140 hodin supervize vlastní praxe, z toho minimálně 30 hodin supervize individuální;
- e) Supervize je dále doporučena každému drama terapeutovi pro udržování a rozvoj odborné kompetence, obdobně jako průběžné, odborně kvalifikované celoživotní vzdělávání, které má podobu např. odborných seminářů, odborných konferencí, výzkumu, odborné publikační činnosti, mezioborových setkávání atd.).

2. Závislost a látky

Jak spolu souvisí drogy a závislost? Nepustil (2020) říká, že široce přijímaná odpověď na tuto otázku zní jednoduše: drogy způsobují závislost. V této kapitole však bude přesto tato otázka kladena, a dokonce na ni bude nabídnuta i odpověď, která je trochu jiná než ta všeobecně přijímaná, a to, že samotné drogy nezpůsobují závislost.

Drogy mají nepochybně přímý a často velice silný vliv na činnost lidského mozku, nicméně stav, kdy člověk nedokáže změnit svůj vzorec užívání drog, i když má velice nepříjemné dopady na jeho život, je způsoben něčím jiným, než je charakteristika látky, kterou užívá. Užívání drog a závislost jsou dva velice zajímavé fenomény, které jdou někdy ruku v ruce. Musíme tedy začít tím, že se pokusíme charakterizovat oba fenomény zvlášť. (Nepustil, 2020)

2.1 Co je a není závislost?

V obsahu kapitoly se zaměříme na různé definice závislosti, které porovnáme a zohledníme kritéria a identifikátory tohoto syndromu.

Závislost je neregulovatelný vynořující se fenomén, píše ve své knize profesorka filozofie Candice Shelby (in Nepustil, 2020) a naznačuje, že definovat závislost a nedopustit se zjednodušení je takřka nemožné. Odráží tak i rozpolcenost uvnitř vědecké komunity, kdy mezi odborníky neexistuje ohledně konceptualizace závislosti shoda. Napříč definicemi různých oborů, které se závislostí zabývají, není možné najít dostatečná specifická, jednoznačně interpretovatelná kritéria pro závislost, která by fenomén postihla v jeho celé komplexnosti (Anderson; Rehm a kol.; Sussman & Sussman; West a kol. in Nepustil, 2020). Neexistuje navíc ani shoda na tom, jestli závislost označuje stav, proces, nebo chování (Heather in Nepustil, 2020).

Mezinárodní statistická klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů – jedenáctá revize (dále jen *MKN-11*) zahrnuje závislost pod kategorií: „poruchy způsobené užíváním substancí“. Tuto kategorii popisuje následovně (*pozn. jedná se o vlastní překlad autora závěrečné práce*):

Poruchy spojené s užíváním substancí zahrnují poruchy, které jsou výsledkem jednorázového nebo opakovaného užívání substancí s psychoaktivními vlastnostmi, spolu zahrnující určité léčiva. Poruchy spojené s užíváním psychoaktivních substancí jsou rozděleny do čtrnácti skupin. Typicky iniciální užití těchto substancí vytváří příjemné psychoaktivní efekty, které podporují opakované užívání. S kontinuálním užíváním má mnoho z těchto substancí schopnost vytvořit dependenci (*pozn. autora: termín „dependence“ je v kontextu MKN-11 chápán jako nově používaná alternativa k termínu „závislost“ v MKN-10*). Také mají potenciál způsobit vícečetné formy poškození jak mentálnímu, tak fyzickému zdraví. Poruchy způsobené poškozujícím nelékařským užitím nepsychoaktivních substancí jsou rovněž ve skupině zařazeny (popsané poruchy jsou zařazeny mezi kódem 6C40 až 6C4Z).

Oproti tomu se vyjadřuje Mezinárodní statistická klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů – desátá revize (dále jen *MKN-10*) k syndromu závislosti takto (*MKN-10 in Nešpor, 2018*):

*„**Syndrom závislosti** (statistický kód F1x.2, na místo x před desetinnou tečku se doplňuje látka): je to skupina fyziologických, behaviorálních a kognitivních fenoménů, v nichž má užívání nějaké látky nebo třídy látek u daného jedince mnohem větší přednost před jiným jednáním, kterého si kdysi cenil více. Centrální popisnou charakteristikou syndromu závislosti je touha (často silná, někdy přemáhající) brát psychoaktivní látky (které mohou, avšak nemusí být lékařsky předepsány), alkohol nebo tabák. Návrat k užívání látky po období abstinence často vede k rychlejšímu znovuobjevení jiných rysů syndromu, než je tomu u jedinců, u nichž se závislost nevyskytuje. Definitivní diagnóza závislosti by se obvykle měla stanovit pouze tehdy, jestliže během jednoho roku došlo ke třem nebo více z následujících jevů:“*

- a) Silná touha nebo pocit puzení užívat látku (též *craving*¹¹);
- b) Obtíže v sebeovládání při užívání látky, a to, pokud jde o začátek a ukončení nebo množství látky;
- c) Tělesný odvykací stav – látka je užívána s úmyslem zmenšit příznaky vyvolané předchozím užíváním této látky, případně dochází k odvykacím stavu, který je typický pro konkrétní látku. Ke zmírnění odvykacího stavu se také někdy používá příbuzná látka s podobnými účinky;
- d) Průkaz a nárůst tolerance k účinku látky jako vyžadování vyšších dávek látek, aby se dosáhlo účinku původně vyvolaného nižšími dávkami (jasné příklady lze nalézt u jedinců závislých na alkoholu a opiátech, kteří jsou schopni brát denně takové množství látky, jež by zneschopnilo nebo i usmrtilo uživatele bez tolerance);
- e) Postupné zanedbávání jiných potěšení nebo zájmů ve prospěch užívané psychoaktivní látky a zvýšené množství času vyhrazeného k získání nebo užíváním látky nebo zotavení se z jejího účinku;
- f) Pokračování v užívání přes jasný důkaz zjevně škodlivých následků: poškození jater nadměrným pitím (depresivní stavy vyplývající z nadměrného užívání látek) nebo toxické poškození myšlení.

Syndrom závislosti může být přítomen pro určitou látku (např. tabák nebo diazepam), třídu látek (např. opiáty) nebo širší řadu různých látek. (Nešpor, 2018)

Autor dodává dle Kaliny, (2008); MKN-10, (2004) (in Krahulcová, 2017) k syndromu závislosti:

- a) **Psychická závislost:** „*Pojem psychická závislost znamená syndrom nový komplex s jádrovým psychickým cravingem, k němuž se přiřazuje narušená kontrola užívání, zaujetí užíváním a jeho pokračování navzdory následků, což jsou formálně poruchy motivačního a behaviorálního charakteru.*“
- b) **Fyzická závislost:** „*Fyzická závislost se definuje růstem tolerance a průkazem odvykacího stavu jehož součástí je i fyzický (patofyzický) craving. psychická i fyzická závislost se většinou rozvíjí simultánně, i když se jednotlivé látky navzájem liší kvantitativní mírou svého potenciálu k vyvolání obou závislostních složek.*“

---

¹¹ Craving – bažení užít návykovou látku

Diagnostický a statistický manuál duševních poruch (dále jen *DSM-IV*) (in Nešpor, 2018) všeobecně definuje látkovou závislost jako:

„Látkovou závislost můžeme diagnostikovat, pokud jedinec pokračuje v užívání alkoholu nebo jiných drog nehledě na problémy spojené s užíváním této látky. Kompulzivní opakované užívání může vést k toleranci vůči účinkům drogy a k abstinenčním příznakům, pokud je užívání omezeno nebo přerušeno. Toto, spolu se zneužíváním drog, je považováno za poruchy spojené se zneužíváním drog.

Nešpor (2018, podle *DSM-IV*) dále uvádí, že pro samotnou diagnózu závislosti by měl pacient vykazovat alespoň tři ze sedmi uvedených příznaků ve stejném období 12 měsíců (podobně jako u *MKN-10*):

- a) Růst tolerance (zvyšování dávek, aby se dosáhlo stejného účinku nebo poklesu účinku návykové látky při stejném dávkování);
- b) Odvykací příznaky po vysazení látky;
- c) Přijímání látky ve větším množství nebo po delší dobu, než měl člověk v úmyslu;
- d) Dlouhodobá snaha nebo jeden či více pokusů omezit a ovládat přijímání látky;
- e) Trávení velkého množství času užíváním a obstaráváním látky nebo zotavováním se z jejich účinku;
- f) Zanechání sociálních, pracovních a rekreačních aktivit v důsledku užívání látky nebo jejich omezení;
- g) Pokračující užívání látky navzdory dlouhodobým nebo opakujícím se sociálním, psychologickým nebo tělesným problémům, o nichž člověk ví a které jsou působeny nebo zhoršovány užíváním látky.

Novější Diagnostický a statistický manuál duševních poruch – páté vydání (dále jen *DSM-V*) přináší změny v kontextu předchozího vydání *DSM-IV*. Podle Americké psychiatrické asociace (dále jen *APA*), jež je vydavatelem *DSM-V*, bylo hlavní změnou v rámci užívání návykových látek, zneužívání alkoholu a závislosti, odstranění rozdílu mezi tzv. „zneužíváním“ a „závislostí“. Je zde mimo jiné přesunuta i kategorie „poruchy hazardu“ jako závislosti na chování, a to z toho důvodu, že některá hazardní chování (jako jsou hazardní hry), fungují na podobném principu a účinku „odměňování mozku“, které se vyskytují při zneužívání drog, a připomínají tak poruchu užívání návykových látek.

Dále stanovuje kritéria poruchy užívání návykových látek, společně s kritérii pro intoxikaci, abstinenční příznaky, poruchy vyvolané látkou nebo léky, a případně neurčené poruchy vyvolané látkou (podle APA). V diagnostických kritériích bylo odstraněno kritérium „opakující se právní problémy“ a bylo nahrazeno kritériem „touha nebo silná touha nebo nutkání použít látku“ (podobně jako v MKN-10; tzv. *craving*). Dále se snížila hodnota pro diagnostiku poruchy ze tří na dvě a více kritérií v kontextu závislosti na látce. DSM-V nově odebrává konopí stejně jako kofein, který byl přiložen v sekci B DSM-IV. Naopak kritéria pro poruchu užívání tabáku jsou stejná jako pro ostatní poruchy užívání návykových látek nově v DSM-V (podle APA).

Pro doplnění dodává autor diagnostická kritéria DSM-V pro poruchu užívání alkoholu, jakožto nejčastější poruchu, se kterou se při léčbě setkává. Problematický vzorec užívání alkoholu, který vede ke klinicky významnému poškození nebo problému a který se manifestuje během dvanácti měsíců nejméně dvěma následujícími diagnostickými kritérii (Kalina, 2015):

- a) Alkohol je často užíván ve větších dávkách nebo delší dobu, než osoba zamýšlela;
- b) Přetrvávající přání nebo neúspěšné pokusy zastavit nebo kontrolovat pití;
- c) Nepřiměřený čas trávený aktivitami nezbytnými k obstarávání alkoholu, pitím nebo zotavováním se z jeho účinku;
- d) Bažení (*craving*) nebo silná touha či puzení k pití;
- e) Opakované pití vedoucí k problémům při vlnění důležitých povinností v zaměstnání, škola nebo v rodině;
- f) Setrvalé pití navzdory vědomí přetrvávajících nebo opakovaných sociálních nebo interpersonálních problémů, které jsou způsobeny nebo exacerbovány¹² alkoholem;
- g) Redukce nebo eliminace důležitých sociálních, pracovních nebo rekreačních aktivit jako důsledek užívání alkoholu;
- h) Opakované užívání alkoholu v situacích, kdy je to somaticky¹³ rizikové;
- i) Trvalé pití navzdory vědomí přetrvávajících nebo rekurentních¹⁴ somatických nebo psychických problémů, které jsou pravděpodobně způsobeny nebo exacerbovány alkoholem;

---

¹² Exacerbace – stav, kdy dojde k opětovnému vzplanutí chronické choroby

¹³ Somatický – vztahující se k tělu

¹⁴ Rekurentní – vracející se

- j) Tolerance, která je definována jako potřeba zvyšovat dávku alkoholu k dosažení intoxikace¹⁵ nebo žádoucího účinku nebo jako znatelně snížený účinek při trvalém užívání stejného množství alkoholu;
- k) Odvykací stav, který je charakterizován:
- Typickým alkoholovým odvykacím stavem, rozvíjejícím se během několika hodin až dnů po přerušení pití (nebo snížení dávky), které bylo masivní nebo prolongované¹⁶, ano projevu se nejméně dva příznaky z následujících: vegetativní hyperaktivita¹⁷, tj. pocení nebo tachykardie¹⁸ (více jak 100/min.); Vzrůstající třes rukou; insomnie¹⁹; nauzea²⁰; nebo zvracení; prchavé vizuální, taktilní²¹ nebo sluchové iluze nebo halucinace; psychomotorická agitovanost²²; anxieta²³; epileptické paroxysmy²⁴.
  - Alkohol nebo látka s podobným účinkem (např. benzodiazepiny) Je užita za účelem oslabení nebo vyhnutí se odvykacím příznakům.

Lindesmith (in Hendl, 2016) interpretuje na základě své proslulé kvalitativní studie *Opiat addiction* z roku 1957, že se člověk nestává drogově závislý pouze tím, že bere drogu, ale jistým procesem, který má jak fyziologický, tak sociálně-psychologický charakter. Studie tvrdí, že drogová závislost nastává pouze tehdy, když při průvodních reakcích na nedostatek drogy subjekt vezme drogu nebo mu je podána a zároveň pozná, že tato droga zmírňuje jeho potíže. Negativní příklady však prokázaly, že tato hypotéza neplatí a Lindesmith dále popsal chybné a nedostatečné důvody této hypotézy. Na tomto příkladu si můžeme demonstrovat složitost a mnohočetnost faktorů ovlivňující závislostní chování.

---

¹⁵ Intoxikace – otrava

¹⁶ Prolongace – prodloužení

¹⁷ Vegetativní hyperaktivita – nadměrná aktivita funkcí organismu

¹⁸ Tachykardie – zvýšená tepová frekvence

¹⁹ Insomnie – nespavost; porucha spánku

²⁰ Nauzea – pocit nevolnosti

²¹ Taktilní – dotkový; hmatový

²² Psychomotorická agitovanost – stav, zahrnující neúčelný, desorganizovaný a nadměrný pohyb

²³ Anxieta – aktuální krátkodobý stav úzkosti

²⁴ Epileptické paroxysmy – záchvaty způsobené epilepsií

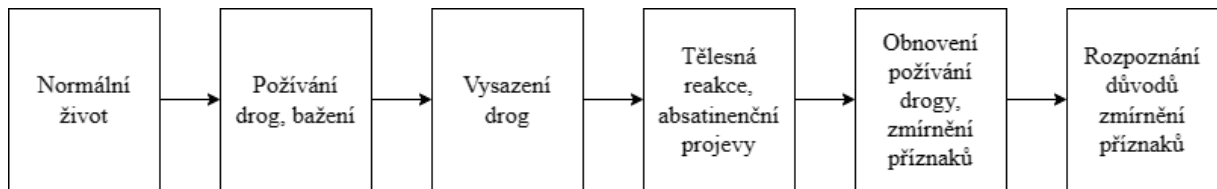

Diagram 2 - Vývoj drogové závislosti podle Lindesmithe (1957) (volně podle Hendl, 2016)

Na základě této překonané hypotézy je uveden závislostní model rozvoje návykového problému dle Nešpora (2018):

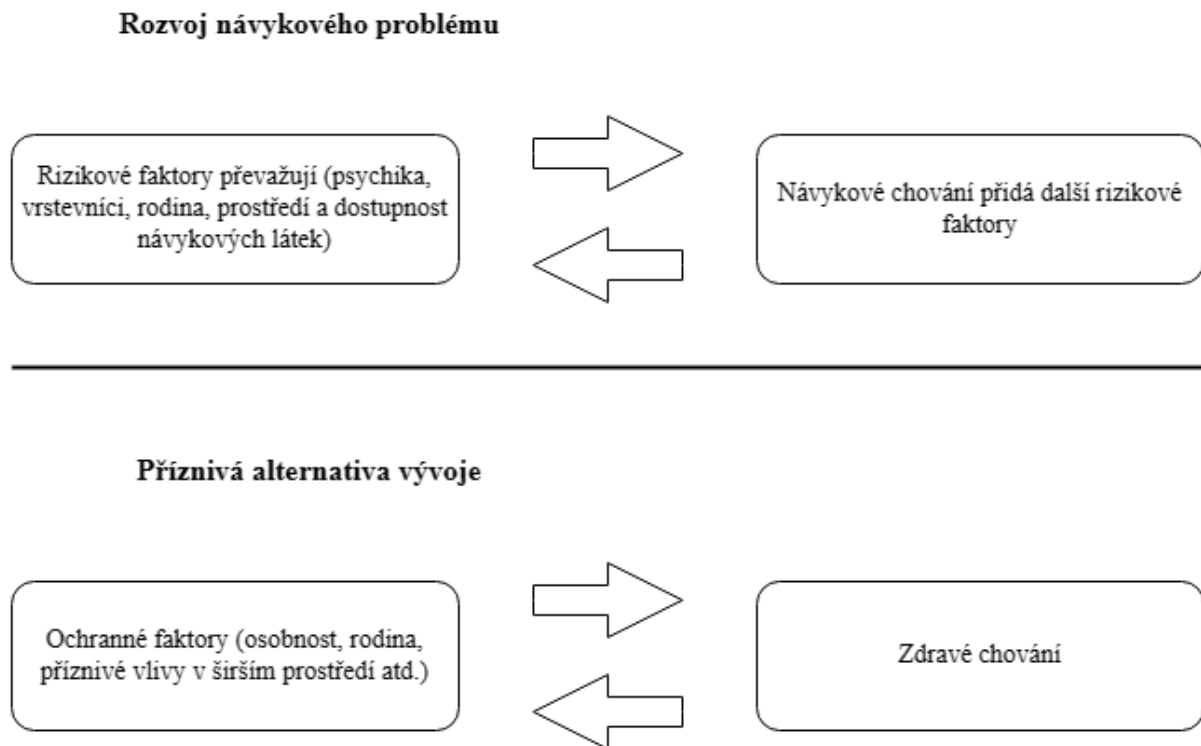

Diagram 3 - Rozvoj návykového problému a příznivá alternativa vývoje (volně podle Nešpor, 2018)

Röhr (2015) pohlíží na závislou strukturu osobnosti člověka tak, že lze najít mnoho společných znaků s osobností depresivní. Obě osobnosti se mnohdy nedokážou prosadit, neumí se dostatečně ohrazovat a vymezovat, takže jsou nadměrně přizpůsobivé. Většinou mají tito lidé slabý pocit vlastní hodnoty. Když nastane konflikt, depresivní osobnost reaguje depresivním ústupem do izolace, zatímco závislá osobnost zesíleným přizpůsobováním. Pacienti se závislou strukturou osobnosti tvoří největší skupinu chorobně závislých lidí v léčbě. Typické znaky této poruchy spočívají v tom, že lidé: jsou přehnaně ochotní přizpůsobovat se; snadno se nechávají vykořisťovat; nezřídka se stávají obětí mobbingu; příliš neumějí říkat „ne“; žijí v roli oběti; mají dominantní partnery; dost dobře nedokážou vést konstruktivní spory; polykají pocity zlosti a šírají se jimi; špatně snášejí samotu; jsou urážliví; většinou nemají žádné vlastní životní cíle; očekávají, že se jim řekne, co mají dělat; jen stěží jsou schopni rozhodování; mnohdy jsou úzkostní a nespokojení; utišující a uklidňující se jídlem; jsou závislí na pochvale, např. od nadřízených; dobře se dokážou vcítovat do druhých a vytuší jejich potřeby; nemají přístup ke svým potřebám nebo je podřizují potřebám druhých; ustupují před konflikty a upírají si hodnotu.

Funkcí návykové látky je u těchto lidí vyrovnávání vnitřních deficitů. Droga je potom prostředkem, který přináší uspokojení, zklidnění a lhostejnost od frustrace. Problematickou oblastí jsou četné úzkosti, jimiž se závislá osobnost vyznačuje. V první fázi působí návyková látka anxiolyticky (rozpouští úzkost) a uklidňuje. Někdy zase pomáhá odvážit se k věcem, na jaké by si člověk bez návykové látky netroufl. Neschopnost uspokojovat vlastní potřeby způsobuje frustraci, pocit nesmyslnosti života, hněv nebo závistivost. Tyto pocity ale také člověk otupuje právě návykovou látkou. V takovém případě je návyková látka náhražkou za ušlé uspokojení. Člověk rostoucí měrou prožívá konzumaci návykové látky jako jedinou možnost úlevy nebo útěchy (vznik závislosti nebo abusus²⁵ látky). (Röhr, 2015)

---

²⁵ Abusus – nadužívání nebo zneužívání látky

2.2 Co je to droga?

Následovně kapitola popíše látky, jež jsou označovány jako drogy. Vymezí, co samotná droga představuje a uvede její rozličnou kategorizaci. Nakonec se zaměří na specifické drogy, které se během realizovaného výzkumu u účastníků objevily (tj. mají na ní vytvořenou závislost nebo zde probíhá abusus).

V českém prostředí evokuje slovo droga nejčastěji látky, které se vymykají běžné každodenní zkušenosti. Zařadit sem lze tak široké spektrum látek, že pouze stěží najdeme jednu jedinou charakteristiku, která by je všechny spojovala. Musí být například vyloučena návykovost jako společný rys drog, protože u celé řady látek ve skupině psychedelik, jako je LSD, ayahuasca nebo psilocybin, nejsou zaznamenány případy, kdy by si na nich člověk vypěstoval návyk. Musíme také vyloučit efekt změněného stavu vědomí jako společný rys, protože ani u těch nejrozšířenějších drog, jako je nikotin nebo kofein, se o transformaci vědomí nedá hovořit – tedy minimálně ne v těch dávkách, v jakých jsou běžně užívány. Zřejmě jedinou společnou charakteristikou, kterou se vyznačují všechny látky označované jako drogy, je ovlivnění centrální nervové soustavy, konkrétně aktivity neuropřenašečů, jako je dopamin, serotonin, endorfin a další, které se mimo jiné podílejí na subjektivním emocionálním prožívání, a tedy přímo ovlivňují psychické rozpoložení jedince. Odtud také pochází termín psychoaktivní látka, používaný jako synonymum ke slovu droga. Ani zde však terminologické problémy nekončí. Příjmy vliv na stejné receptory, jako jsou výše uvedené, mají i látky, které považujeme spíše za potravu než za drogu, například cukry nebo tuky. (Geregová & Nepustil, 2020)

Drogy a mnohé další přírodně se vyskytující substance mají specifický – a někdy dokonce celkový – efekt na lidské tělo a jeho celkovou funkci při jejich digesci, inhalaci, absorpci nebo jiné konzumaci. Termín „*psychoaktivní*“ se odkazuje na substance, které ovlivňují mysl s ohledem na percepci, myšlenky a emoce/náladu, a tudíž mají efekt na chování prostřednictvím ovlivnění mozku; někdy je využíván pojem „*psychotropní*“ – ovlivňující mentální stav osoby. (Begun A., 2022)

Kmoch & Minařík (in Kalina, 2015) připisují drogám tyto dvě charakteristiky:

- a) **Psychotropní efekt** – modifikuje naše prožívání, mění to, jak svět vidíme a prožíváme;
- b) **Potenciál závislosti** – dlouhodobé, pravidelné užívání může vyvolat závislost a vést ke ztrátě kontroly nad jejím užíváním.

Samotné drogy pak lze řadit do různých kategorií dle odpovídajících kritérií:

- a) Podle **postoje společnosti k droze** – legální/nelegální;
- b) Podle **míry rizika pro uživatele** – měkké/tvrdé (mírné riziko/vysoké riziko);
- c) Podle **původu** – přírodní/polosyntetické/syntetické
- d) Podle **účinku** – povzbuzující/tlumivé/halucinogenní

Pro potřebu jisté simplifikace je využito dělení dle Kaliny (2015), který rozděluje látky podle účinku – s ohledem na hlavní efekt látky (přičemž se vedlejší účinek může překrývat s ostatními kategoriemi) – na tři základní kategorie:

- a) **Psychomotorická stimulace** – zbaví člověka pocitu únavy, urychlí myšlenkové tempo, aktivují motoriku (např. pervitin, kokain, kofein, nikotin);
- b) **Tlumivé látky (narkotika)** – zpomalují psychomotorické tempo, malé dávky zklidní, vyšší navodí spánek, koma až možnou zástavu životních funkcí (např. heroin, morfin, alkohol, léky – anxiolytika, hypnotika);
- c) **Halucinogeny** – vyvolávají změny vnímání od pouhého zostření až postavy podobné schizofrenii, tedy bludy a halucinace (např. LSD, lysohlávky, konopné drogy).

V této části je uvedeno a popsáno několik látek, na nichž měli účastníci výzkumu vypěstovanou závislost nebo u nich probíhal abusus, se kterými se léčili:

- a) **Alkohol** – společně s nikotinem patří mezi legální drogy. Jeho psychotropní účinek je zprostředkován ovlivněním několika neurotransmiterových²⁶ systémů.

---

²⁶ Neuropřenosových

Jedná se o látku se značnou orgánovou toxicitou, včetně neurotoxicity²⁷. Dobře prochází biologickými membránami, rychle se vstřebává z trávicího traktu a prochází hematoencefalickou bariérou do mozku. Účinek závisí na dávce a dalších faktorech, jako je vliv prostředí nebo biologické predispozice. Účinek se nejčastěji projevuje prostou opilostí a malé dávky působí stimulačně, vyšší naopak tlumivě. Zpočátku se dostavuje zlepšení nálady, pocit sebevědomí a energie, později dochází ke ztrátě zábran a kritičnosti. Postupně se dostavuje únava, útlum a spánek. Intoxikace má čtyři stádia: lehkou opilost (excitační stádium); opilost středního stupně (hypnotické stádium); těžkou opilost (narkotické stádium); těžkou intoxikaci se ztrátou vědomí, s hrozcí zástavu dechu a oběhu (asfyktické stádium). Dlouhodobě poškozuje gastrointestinální trakt; poškozuje oběhový systém s častými anemickými poruchami; způsobuje poruchy spánku; úzkostně-depresivní stavy; psychotickou poruchu; poškození nervového systému; poškození endokrinního systému; u těhotných žen vede k poškození plodu. Odvykací stav se rozvíjí během několika hodin až dní po vysazení nebo redukci dávek. Maxima dosahuje během druhého dne, hlavní příznaky odeznívají obvykle do týdne. Příznaky zahrnují psychomotorický neklid, třes, pocení, úzkost, nevolnost a zvracení, tachykardii, hypertenzi, slabost, poruchy spánku. Halucinace, iluze, křeče a epiparoxysmy jsou již příznaky vážnějšího průběhu. (Kalina, 2015)

- b) **Pervitin** (*metamfetamin*) – V ČR je nejčastěji užívanou psychostimulační látkou. Způsobuje celkové povzbuzení organismu, zvyšuje duševní i tělesný výkon. Vzestup výkonnosti je při opakovaném užití v krátkém odstupu spojen obvykle se zhoršením kvality. Vyšší dávky užitá jednorázově nebo kumulativně mohou mít halucinogenní efekt. Mechanismus účinku spočívá ve zvýšení hladiny biogenních aminů – tedy dopaminu, noradrenalinu, popř. i serotoninu – na synapsích v centrální nervové soustavě, eventuálně v přímé vazbě na receptory v centrální nervové soustavě. Tím dochází ke zvýšenému přenosu signálu na postsynaptický neuron. Odstraňuje tak únavu, urychluje myšlení, usnadňuje asociace, zvyšuje hovornost; aktivuje osy sympatiku a z toho vyplývá pocit síly a energie; Podněcuje k nechutenství a sníženému příjmu potravy. K dlouhodobým účinkům patří nápadné zhubnutí; halucinace (převážně sluchové) a bludy (typicky paranoidně-perzekučního charakteru – toxická psychóza); vznik závislosti, závislost na psychostimulantech je pouze psychická. Toxická psychóza

---

²⁷ Neurotoxicita – mění normální aktivitu nervového systému

se rozvíjí nejčastěji po dlouhodobém užívání. V méně komplikovaných případech odezní spontánně a bez potřeby medikace, v těch komplikovanějších si vynutí hospitalizaci na psychiatrii a užití antipsychotik. Jeho užívání je neurotoxické pro dopaminergní nervová zakončení a tím způsobuje postupné poruchy motorických funkcí a paměti. Poškození je reverzibilní, nicméně nemusí vést ke kompletní normalizaci funkcí mozku. U pervitinu převažuje aplikace injekční, převážně intravenózní, typická je také aplikace intranazální. Méně častým způsobem aplikace je inhalace po zahřátí. Psi vysazení se dostavuje odvykací stav spojený s únavou, ale s několikadenním spánkem s epizodami bdění a příjmem velkého množství potravy. Se deprese, úzkostné stavy, mohou se dostavit sebevražedné myšlenky. Po odeznění akutních obtíží se dostavuje silná touha po droze, dochází k relapsům, Přetrvává depresivní prožívání a dostavuje se podrážděnost, někdy se objevují poruchy spánku – může trvat dny až týdny. Poté depresivní symptomy odeznívají, touha po droze slábne a obvykle trvá několik týdnů až měsíců. (Kalina, 2015)

- c) **Benzodiazepiny** – na poli ČR tyto látky ze skupiny anxiolytik a hypnotik dominují. Hypnotika utlumují ascendentní aktivační systém retikulární formace a způsobují tak pokles lucidity i vigility vědomí. Anxiolytika působí v limbickém systému a vyvolávají pokles duševní tenze, ve vyšších dávkách pak i ony zapříčiňují útlum centrální nervové soustavy. Záleží na kontextu užívání, zneužívá-li látky běžná populace, požití probíhá tzv. *per os*²⁸, tedy jde o primární užívanou drogu (eventuálně v kombinaci s alkoholem). V tomto kontextu látka bývá využívána terapeuticky, později s rozvojem tolerance bývají dávky značně vysoké ve snaze udržet dosavadní efekt látky a předejít zhoršení stavu v souvislosti s vysazením, s rozvojem závislosti pak ztrácejí nad užíváním kontrolu. Je-li látka užívaná jako sekundární droga, způsob aplikace bývá shodný se způsobem aplikace primární drogy. Užívané dávky mohou dosahovat několikanásobku dávek terapeutických. Účinek nastupuje podle způsobu aplikace a typu preparátu Řádově během desítek minut. Trvání účinků může být krátké – několik hodin, jindy dlouhodobé (např. u diazepamu s vylučovacím poločasem kolem jednoho dne. Intoxikace je podobná opilosti, včetně zevních projevů. Látka navozuje celkové zklidnění nejen na úrovni psychiky, ale obvykle i v oblasti tělesné – poklesem svalového napětí a pohotovosti ke křečím. Většinou redukuje míru strachu a úzkosti. Mezi další

---

²⁸ Orálně

účinky patří únava, ospalost, prodloužení reakčního stavu; vyšší dávky mohou vést k poruše vědomí; porucha koordinace pohybů, pokles svalového napětí; poruchy paměti, někdy ústící ve stavy zmatenosti; paradoxní uvolnění vzteku a agresivity; ztráta motivace; útlum dechového centra – zvláště při kombinaci s jinými tlumivými látkami. Dlouhodobé užívání vede k poruše kognitivních funkcí; porucha se postupně upravuje po vysazení, objevuje se tzv. *rebound fenomén*²⁹. Odvykací stav se dostavuje po alespoň několika měsíčním trvajícím užívání terapeutických dávek. V lehčích případech se projevuje nespavostí a neklidem, obvyklá bývá úzkostná symptomatologie. Středně těžké případy zahrnují třes, pocení, nevolnost, vystupňování úzkosti až panické ataky; těžké případy se manifestují epileptickými záchvaty a halucinacemi, deliriem. Látky vedou k rozvoji psychické i tělesné závislosti. (Kalina, 2015)

- d) **Konopné drogy** – přírodní drogy vyráběné z konopí patří mezi látky s halucinogenním účinkem. Nejznámější druhy konopí v souvislosti s psychotropním efektem, je konopí seté, konopí indické a konopí rumištní. Účinnou látkou v konopí jsou kanabinoidy, a to zejména THC, které vytěsňují endogenní látky z vazby na kanabinoidní receptory a při dlouhodobém užívání vede k útlumu jejich produkce; a CBD s prokázaným anxiolytickým a antipsychotickým efektem. Pryskyřice obsahuje mnoho dalších látek, které jsou ale jen málo nebo nejsou psychotropní. Na trhu se objevují i syntetické kanabinoidy. Aplikace nejčastěji probíhá kouřením, méně často per os nebo vaporizací. Při kouření nastupuje účinek bezprostředně, vrcholí během 20 minut a odeznívá do 3 hodin. Intoxikace, kromě koncentrace a složení drogy závisí na *setu* a *settingu*³⁰, podobně jako u jiných halucinogenů. Hlavními očekávanými efekty jsou zklidnění, euforie, veselost a zostření smyslového vnímání. Průběh intoxikace má obvykle několik fází: počáteční symptomy zahrnují sevřenost a úzkost (spíše u méně zkušených uživatelů); hlavním očekávaným účinkem jsou pak pocity zklidnění, euforie a blaženosti a častý je bezdůvodný, neutišitelný smích a zostření smyslových vjemů; při odeznění účinku se dostavuje často zmatenost, únava a otupělost. Mezi nežádoucí účinky patří sucho v ústech; hlad; změna vnímání času, poruchy krátkodobé paměti, stavy zmatenosti; nepříjemné obsedantní myšlenky; zhoršení jemné motoriky; zhoršení úsudku, pozornosti, prodloužení reakčního času; intoxikace s úzkostným rázem, až panickou atakou; psychotické prožitky, halucinace; akcelerace srdeční akce.

²⁹ Obnovení aktivity po jejím umělém přerušení

³⁰ Komplexní psychologické nastavení jedince před požitím látky

Odvykací stav nebývá závažný. Obvykle zahrnuje poruchy pozornosti, psychomotorický neklid, poruchy spánku a další symptomy. Odvykací stav nebývá specifický. Psychická závislost vzniká jen velmi zřídka, tělesná závislost nevzniká. Atypický je průběh intoxikace s úzkostným či psychotickým stavem, který může přetrvávat i po odeznění účinků. Může dojít k provokaci latentní duševní poruchy s výše zmíněnou symptomatologií. Zástupci jsou marihuana, hašiš, hašišový olej. (Kalina, 2015)

- e) **Kratom** – je psychoaktivní substance, jež se získává ze sušených listů tropického stromu (*Mitragyna speciosa*), který roste především v jihovýchodní Asii, Malajsii a na Filipínách. Po staletí byl kratom užíván ve formě bylinného čaje místními rolníky pro zvýšení pracovního výkonu. V našich zeměpisných šířkách, kde není možnost konzumovat/žvýkat/louhovat listy čerstvé, se kratom většinou konzumuje v podobě rozdrcených sušených listů, které se na českém trhu začaly v několika posledních letech ve velkém množství vyskytovat. Prášek může mít různé odstíny zelené a popřípadě i hnědé barvy. Jsou dostupné i kapsle naplněné touto substancí. Dále je dostupný i extrakt z listů. Je důležité sušené listy a extrakt z listů odlišovat, protože 1 g extraktu odpovídá asi patnácti gramům sušených listů (EXTC, 2019 in Vostřelová & Vajdlová & Vacek & Mravčík, 2021). Kratom obsahuje četné množství alkaloidů vyvolávajících různé behaviorální a fyziologické účinky, z nichž některé jsou psychoaktivní. Mezi nejvýznamnější alkaloidy patří mitragynin a 7-hydroxymitragynin (Henningfield, 2018 in Vostřelová & Vajdlová & Vacek & Mravčík, 2021). Účinky kratomu jsou komplexní. Při nízkém dávkování (1–5 gramů čerstvých listů) bývají uváděny mírné stimulační účinky jako zvýšení pracovní schopnosti, bdělosti, družnosti nebo i libida. Jejich nástup se projevuje během 10 minut a trvá 1–1,5 hodiny. Mezi fyzické projevy patří mírné zúžení zorniček a zarudnutí očí. Střední až vyšší dávky (5–15 gramů) naopak způsobují sedativně-narkotické účinky podobné účinkům opiátů. Euforický efekt kratomu nebývá tak intenzivní jako u opiátových drog. Vyšší dávky (>15 gramů) mohou mít euforický nebo dysforický efekt provázený pocením, závratěmi a nevolností (European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction, 2015; Prozialeck, 2012 in Vostřelová & Vajdlová & Vacek & Mravčík, 2021). Toxicita kratomu zůstává předmětem diskuse. V posledních letech se zvyšuje počet hlášení o výskytu nežádoucích zdravotních účinků kratomu, v ojedinělých případech smrtelných. Nicméně přímý důkaz, že kratom byl hlavní příčinou úmrtí, není doložen. V nízkých dávkách jsou nežádoucí účinky mírné

a vysoce se liší v závislosti na uživateli. Mezi nejčastější nežádoucí účinky patří úzkost, podrážděnost, nevolnost a zvracení. Závažnější případy intoxikace jsou spíše spojovány s užitím vysokých dávek kratomu nebo koncentrovaných extraktů. Některé z hlášených nežádoucích účinků zahrnovaly tachykardii, poškození ledvin a křeče (Prozialeck a kol., 2019 in Vostřelová & Vajdlová & Vacek & Mravčík, 2021). Kratom může při pravidelném užívání vyvolat závislost. Zdá se, že většinu uživatelů závislých na kratomu tvoří lidé již závislí na jiné substanci nebo hledající úlevu od chronické bolesti. Poruchy z užívání kratomu se zdají být mírnější ve srovnání s poruchami způsobenými užíváním opioidů. Abstinenční příznaky jsou podobné těm z klasických opioidů. Patří mezi ně podrážděnost, nevolnost, zívání, průjem, rýma a bolest kloubů či svalů. Symptomy z odnětí jsou většinou mírné a typicky odezní během jednoho týdne (European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction, 2015; Prozialeck, 2012; Veltri, 2019 in in Vostřelová & Vajdlová & Vacek & Mravčík, 2021). V České republice je kratom legální látkou, není kontrolován jako omamná a psychotropní látka, a jeho užívání ani distribuce tudíž nejsou trestné. V současnosti není schválen jako potravinu nebo doplněk stravy. Vymyká se tedy kontrole jako psychoaktivní látka i jako látka určená ke konzumaci a neexistuje zákonný rámec pro jeho uvádění na trh či kontrolu kvality. (Vostřelová & Vajdlová & Vacek & Mravčík, 2021)

METODICKÁ ČÁST

3. Metodika dramaterapie v rámci léčby závislosti

Kapitola se zabývá metodikou a systematičností práce v kontextu dramaterapie využívané na detoxikačním oddělení. Uvede informace a postupy, se kterými dramaterapeuti operují v přípravě jednotlivých intervencí a v komplexní spolupráci se Střediskem sekundární prevence a léčby závislosti – detoxikačním oddělení ve Vojenské nemocnici Olomouc (dále jen středisko). Nakonec zacílí na samotnou výstavbu dramaterapeutických projektů, které byly využity pro výzkumnou část diplomové práce.

3.1 Metodika dramaterapie na detoxikačním oddělení

Kapitola popisuje systematickou práci, kterou lze považovat za plnohodnotnou součást terapie klientů na detoxikačním oddělení. Přibližuje postupy a fungování střediska a komplexní spolupráci mezi ním a dramaterapeuty. Metodika práce na detoxikačním oddělení se přímo odkazuje na dramaterapeutické metody a principy (viz. kapitola 1.3 *Principy a metody dramaterapie*), ze kterých vychází s ohledem na specifika klientely (viz. kapitola 2.1 *Co je a není závislost?*)

Nejlepší způsob, jak plánovat komprehensivní a smysluplnou intervenci, týkající se závislosti na návykových látkách a dalších závislostních modelů, zahrnuje ujasnění logické posloupnosti, která zahrnuje teorii změny, designované intervenční elementy a procesy, a intervenční výstupy. (Fraser, Richman, Galinsky and Day in Begun, 2022)

Před začátkem dramaterapeutických intervencí je důležité a nutné se seznámit s chodem oddělení: se zaměstnanci, s časovým harmonogramem, pravidly pro pacienty – s přestávkami

na kouření, návštěvami; dalšími terapeuty či psychology; prostorovými podmínkami, v nichž bude dramaterapie probíhat. Za řadu let se vykryštovala jistá forma spolupráce s oddělením. Komunikace nyní probíhá v týmu na bázi výměny informací ústní a elektronickou písemnou formou. Oddělení posílá informace o pacientech, zmiňuje poznatky o nově příchozích a pokroky či změny v léčbě stávajících klientů. (Krahulcová, 2017) Na stranu druhou zasílá dramaterapeutický tým po každé intervenci pravidelnou podrobnou zprávu s následujícím obsahem:

- a) Datum realizace drama terapeutické intervence;
- b) Přítomnost jednotlivých klientů na dramaterapii;
- c) Nepřítomnost jednotlivých klientů na dramaterapii;
- d) Obsahová náplň intervence—popis zařazených technik a metod a jejich cíle;
- e) Celkový popis skupiny, atmosféry a skupinové dynamiky;
- f) Informace, postřehy, pozorování a témata k jednotlivým pacientům;
- g) Další poznámky.

V rámci této spolupráce je potřeba cílit na komplexnost a návaznost celkové terapeutické péče o klienty oddělení. Osoby, které mají k předaným informacím přístup je pouze primář střediska a jeho staniční sestra, aby bylo zachováno bezpečí a další etické aspekty. Tyto informace pak mohou být dále zohledněny na tzv. velké komunitě, která pravidelně probíhá v pátek dopoledne za účasti všech klientů a dalších terapeutických pracovníků.

V současné době tvoří dramaterapeutický tým celkově šest členů, kteří se pravidelně střídají v roli terapeuta a koterapeuta, a pracují tak v tandemu. Střídání v průběhu návazných intervencí probíhá dle časových možností dramaterapeutů, kteří plánují harmonogram intervencí na pravidelných poradách každé dva měsíce. Snaží se však udržet návaznost jednotlivých dramaterapeutických intervencí, a to jak v kontextu posunu skupiny a jejích témat, tak v přítomnosti alespoň jednoho z dramaterapeutů, který se účastnil dramaterapie předchozí. Výměna dramaterapeutů probíhá buďto v blocích nebo po jednotlivých intervencích. dvojice dramaterapeutů společně pracuje na přípravě obsahové náplně a následně konzultují výsledné zprávy odesílané primáři a staniční sestře. K tomu probíhá zhruba co tři měsíce týmová supervize s celým dramaterapeutickým týmem, která je nedílnou součástí celkové terapeutické práce a dává tak týmu náhled na společnou práci a zpětnou vazbu.

Na oddělení bývá skupina pravidelně smíšená, a to jak pohlavím, věkem, tak druhem látkové závislosti. skupina je otevřeného charakteru, což přináší svá specifika, a tudíž bývá každý týden částečně obměněna.

P. Jones (in Valenta, 2017) popisuje základní strukturu výstavby dramaterapeutické intervence následujícím způsobem:

- a) Warm up;
- b) Zaměření;
- c) Hlavní aktivita;
- d) Uzavření a výstup z rolí;
- e) Ukončení.

Při výstavbě dramaterapeutických intervencí dramaterapeuti vychází z kontextu předešlé intervence, informací oddělení a momentálních potřeb, rozpoložení a témat klientů. Autor proto uvádí typickou rámcovou strukturu dramaterapeutických intervencí na detoxikačním oddělení, která se odvíjí dle struktury P. Jonese (viz. výše) a kterou podle potřeb obohacuje:

- a) Pozdravení a přivítání se se skupinou;
- b) Úvodní kruh a sdílení aktuálního rozpoložení jednotlivců;
- c) Warm up;
- d) Naladění se na hlavní téma a hlavní aktivitu;
- e) Hlavní aktivita;
- f) Reflexe;
- g) Uzavření dramaterapie.

Dramaterapeutická intervence má tedy danou strukturu, vybudovanou na základě praktických zkušeností a inspirací opřenou o odbornou literaturu. Časově je vymezena dobou 75 minut (samotná intervence). Při příchodu se dramaterapeuti přivítají s novými členy, seznámí skupinu s vytyčenými pravidly a uzavřou dohodu (viz. *podkapitoly 3.3.1; 3.3.2; 3.3.3 – Projekt „Má cesta“; Projekt „Můj hrdina“; Projekt „Má skupina“*), která se během let modifikovala a přizpůsobovala potřebám intervence. Klientům je následovně vysvětleno,

co je dramaterapie – neboli že se nejedná u nácvič dramatu, nýbrž o formu terapeutické práce se zahrnutím nonverbálních prostředků – a co klienty danou intervencí čeká.

Následuje úvodní kruh, ve kterém má každý prostor sdělit, jak se v daný den nebo daný moment cítí a sdílet, co nového se v jeho životě nebo léčbě odehrálo za poslední týden. Zpravidla dále následuje warm up, jak už bylo uvedeno ve struktuře výše. Časová dotace jednotlivých částí intervence se pak odvíjí podle proměnlivosti technik a aktuálních potřeb klientů. Dramaterapeuti si však vždy nechávají alespoň 15 minut pro dostatečnou reflexi a uzavření intervence.

V rámci realizované dramaterapeutické intervence bylo vystřídáno již bezpočet různých technik. V určitých případech přicházejí dramaterapeuti s již vybudovaným dramaterapeutickým projektem, který přizpůsobují potřebám klientů anebo metodickou osu vystavějí na základě sdělených potřeb skupiny. Oba tyto přístupy se u klientů osvědčily. Použité techniky a metody se nejčastěji zaměřují na sebevyjádření klientů, kteří mají obvykle potíže s verbálním vyjádřením svých obsahů a mohou jim tak poskytnout náhled na vlastní situaci a témata. Další nejčastější zaměření bývá na skupinovou dynamiku a kohezi skupiny. Jako přínosná se dramaterapeutům ukázala spoluúčast na jednotlivých technikách, pokud jejich účast nezasahuje do cíle nebo zamýšleného obsahu techniky. Neopomenutelným faktorem je také navázání terapeutického vztahu, který je v daném čase a prostředí obtížný navázat, ale ne nemožný.

Podobně jako u lidí s jinými závažnými poruchami duševního zdraví je navázání důvěryhodného, pevného a bezpečného pomáhajícího či terapeutického vztahu základem, na němž klient se závislostí může stavět zdravější a zralejší vztahy s ostatními lidmi. Nejedná se pouze o vztah ve dvojici klient–terapeut, ale rovněž skupinový vztah v léčebném prostředí. Pouhá aplikace technik bez vztahového ukotvení může zřejmě mít jen omezenou účinnost. Vztah je tedy spolunositelem změny. (Kalina, 2015)

Na samotnou závislost pak dramaterapeut pohlíží jako na určitou funkci organismu, která je však dlouhodobě neudržitelná. Věří, že je třeba vyplavit témata a obsahy klienta, a zaměřit se na prostředí, situace a spouštěče v klientově životě, které aktivují závislost jako zvládací strategii organismu a zaměřit se na ně a zpracovat je společně se závislostí jako devastujícím chováním, a to ve prospěch klienta a zlepšení jeho celkové kvality života.

3.2 Evaluace efektivity a vlivu

Kapitola popíše evaluační proces efektivity a vlivu dramaterapie s oporou v odborné literatuře, na kterou se v textu níže odkazuje.

Lištiaková & Valenta (2015) chápou evaluaci v kontextu dramaterapie buďto z pohledu výsledků intervence, nebo z pohledu procesu intervence. Výzkum zaměřený na výsledek se zabývá monitorováním změn způsobených drama terapií a analýzou výsledků nebo účinků na určitých populacích. Výzkum, který se zaměřuje na terapeutický proces, sleduje jednotlivé části tohoto procesu a jeho vzorce s cílem porozumět, jak jsou aplikovány prvky změny specifické pro drama terapii. Výzkum v dramaterapii se provádí zejména v klinickém prostředí a je založen na tradicích psychoterapeutického výzkumu. Zkoumá zdraví a duševní pohodu lidí a změny těchto veličin v průběhu času. V dramaterapii se dramatické umění stává nástrojem psychoterapeutické změny. Z dramaterapeutického a psychoterapeutického výzkumu vyplývají tedy dva hlavní směry:

- a) Výzkum účinků (efektu, výsledku);
- b) Výzkum procesu.

Obě oblasti jsou důležité, protože společně vytvářejí komplexní chápání terapeutické změny tak, jako popisuje výzkumník ve své interpretaci. (Lištiaková & Valenta, 2015)

Podle Kantora (2016) umělecké terapie vychází z předpokladu, že do kreativního procesu se určitým konkrétním způsobem promítají patologie klienta, a proto je možné je pozorovat v uměleckém projevu. Diskutabilním tématem je tvorba klasifikačních kategorií pro popis diagnóz a negativní důsledky nálepkování klientů. Mnozí umělečtí terapeuti se proto od práce s diagnostickými kategoriemi alespoň do určité míry distancují jako tomu bylo u provedeného výzkumu, který se zaměřoval především na:

- a) Popis klienta a interpretaci – popsání klienta z různých perspektiv, které jsou mimo jiné dány teoretickými východisky terapeuta;

- b) Evaluaci – vyhodnocení účinnosti a výsledků terapeutického procesu nebo použitých postupů.

Valenta (2021); Kratochvíl, 2005 (in Kalina, 2015); Yalom & Leszcz, 2007 (in Kalina, 2015) zohledňují výčet účinných faktorů skupinové terapie, se kterými výzkumník v kontextu výzkumu operoval:

- a) Členství ve skupině – Samotná účast na aktivitách skupiny může působit a vyvolávat terapeutickou změnu;
- b) Emoční podpora – V prostředí psychologického bezpečí skupiny se vzájemným akceptováním, empatií a nasloucháním, tolerancí, sympatií, skupinovou kohezí, se jedná o silnou podporu klienta, která mu dodává naději do budoucna;
- c) Pomoc druhým – pocit klienta, že sám může pomoci jiným (empatií, akceptací, radou), může působit terapeuticky. Altruismus také pomáhá překonat chorobnou zaměřenost na sebe sama;
- d) Sebeprojevení a sebeexplorace – otevřené sebeprojevení i skrytých myšlenek, zážitků či přání. Sebeodhalení však vždy musí být propojeno s podporou a porozuměním skupiny, jinak je značně kontraindikativní;
- e) Zpětná vazba (konfrontace) – zpětná vazba od ostatních může napomoci klientovi zmenšit vlastní slepou oblast, konfrontací je pak nazývána negativní zpětná vazba;
- f) Náhled – jedná se o pochopení dříve neuvědomovaných si skutečností a souvislostí ve vlastní psychice. Pohledem interpersonálním si klient uvědomuje, jak se sám spolupodílí na svých problémech či konfliktech. Genetickým náhledem se vztahuje do vzdálenější minulosti, v níž se nachází dříve neuvědomované příčiny současných postojů, citů, vzorců chování. Cestou k získání potřebného náhledu je poskytování interpretací;
- g) Získání nových sociálních dovedností a informací – skupina může klienta obohatit nejen o informace z oblasti interpersonálních vztahů, o vhodných a nevhodných vztahových strategiích, ale také jej vybaví v tomto směru užitečnými sociálními dovednostmi;
- h) Nácvik nového chování – míří k sebeprosazení klienta se skupinovou podporou, ke konstruktivnímu nácviku hádky a k desenzibilizaci (např. klient si postupně zvyká na výsměch přátelsky laděné skupiny za zčervenání). Nácvik nového chování také lze realizovat prostřednictvím vzorové nápodoby, která těsně souvisí s rozšiřováním repertoáru rolí do života klienta.

3.3 Dramaterapeutické projekty

Tato kapitola vymezí, co je to dramaterapeutický projekt a na jakých základech je vystavěn a společně popíše vybrané dramaterapeutické projekty, jež byly použity v realizovaném výzkumu.

Valenta M. (2003) se ohledně dramaterapeutických projektů vyjadřuje, že výchovná i terapeutická praxe v oblasti paradivadelních disciplín (myšlena hlavně dramatika, výchovná dramatika a dramaterapie – viz. kapitola 1. *Dramaterapie*) ukazuje, že mnohem většího terapeuticko-formativního efektu lze dosáhnout kombinací a koncentrací jednotlivých technik a metod v celek. Tento celek je možné nazvat dramaterapeutickým projektem (dále jen *DTP*). Výsledkem vzniklého projektu může být pozitivní efekt v oblastech jako je kooperace, motivace, řešení problémů a získávání zkušeností praktickou činností a experimentováním, umocnění vnitřního prožitku, koncentrace (celý projekt sjednocuje jádro v podobě problému, situace, ideí aj.), rozvoj kreativity, imaginace a intuice, rozvoj vnitřní kázně, odpovědnosti, tolerance, formování osobnosti jako celku, rozvoj empatie a obohacení arzenálu prostředků asertivního jednání a emocionální inteligence a dalších oblastí klienta.

Valenta (2003) dále uvádí, že samotný dramaterapeutický projekt se od dramatického (dále jen *DIE* – *drama in education*) liší zásadně ve dvou oblastech:

- a) Účastníky *DTP* jsou klienti se specifickými problémy či potřebami, které se řeší či saturují institucionální cestou – zatímco účastníky *DIE* jsou běžní žáci nejrůznějších typů a stupňů škol včetně škol uměleckých či škol speciálních;
- b) Cíle *DTP* mají terapeuticko-formativní povahu, přičemž ona formativní část leží v psychagogické³¹ oblasti, kdy je klient veden ke schopnosti vytvořit si reálnou zpětnou vazbu, sebereflexi a na jejich základě i reálnou aspiraci a životní perspektivu k přehodnocení nesprávných životních postojů, rolí atd. Na rozdíl od řečeného leží cíle *DIE* kromě informativní oblasti také v oblasti formativní, ale zde se soustřeďují více na etické hodnoty - tj. na budování morálního vědomí, morálních citů, vlastností či postojů.

---

³¹ Psychagogický – kombinace slov psychologický a pedagogický

V kontextu dramaterapeutického projektování u osob se závislostí se Valenta (in Valenta, 2017, s. 117) vyjadřuje následovně:

„Je poměrně obtížné předepsat jednoduchý soubor pravidel pro výstavbu drama terapeutických sezení v léčebných skupinách či komunitách, a to vzhledem k široké variaci faktorů– klientů, terapeutických cílů, časových možností atp. ... při sestavování plánu sezení musí terapeut vycházet ze složení klientely, vlastního terapeutického stylu, z terapeutických požadavků a cílů.“

Co se týče konvencí, forem, technik a metod práce, je metodologický arzenál obou systémů v mnoha případech totožný, třebaže je při přípravě dramaterapeutických projektů nutno předpokládat jistou simplifikovanost³² tohoto repertoáru, a to jak z pohledu kvantitativního (některé náročnější konvence a postupy jsou dramaterapeutickému projektování nedostupné), tak i kvalitativního (dramatická a estetická úroveň práce je obecně na nižší úrovni). (Valenta, 2003)

Dalším rozdílem mezi strukturovanou lekcí dramaterapie a výchovné dramatiky, jak Milan Valenta (2003) popisuje, je přístup obou k respektování základních stavebních kamenů dramatu. struktura dramaprojektu je více závislá na sledování „klasické Aristotelovy paraboly“ výstavby dramatu v porovnání s volnější a plošší strukturou dramaterapie. Nicméně tam kde nám to klientela dovolí, snažíme se – pro větší dramatický (tj. umělecký a skrz něj i terapeutický) efekt – postavit dramaterapeutickou lekci na následujících principech výstavby dramatu aplikovaných na dramatickou hru:

- a) Expozice a vznik akce – vstup do hry, vymezení času, prostoru a jednání, a hlavní téma hry, motivace participantů, objevení hybného motivů pro jednání postav;
- b) Kolize – střet protikladů, rozpor jako počátek dramatického konfliktu;
- c) Krize – vrchol dramatického děje emociálně značně náročného;
- d) Peripetie – obrat v dramatickém ději s náznakem řešení situace;
- e) Katastrofa a katarze – rozuzlení a očista, z dramatické hře místo pro reflexi účastníků dramaprojektu.

---

³² Simplifikovanost – zjednodušení

Klíčové procesy, na kterých dramaterapeutické projektování staví a vychází z nich jsou (Jones in Valenta a kol, 2017): dramatická projekce, drama terapeutická empatie a distance, hra v roli a personifikace, interaktivní divák a svědectví, embodiment (*ztělesnění*), hra, transfer do života, změna a terapeuticko-divadelní proces (viz. kapitola 1.3 *Principy a metody dramaterapie*).

3.3.1 Projekt “Má cesta”

Primární cíl: Navázat, podpořit a budovat bezpečí a terapeutický vztah s klienty a se skupinou, s využitím prostředků, které jim nabídnou možnost zmapovat a popsat vlastní životní situaci a poskytnout na ni náhled a odstup;

Sekundární cíl: Nabídnout klientům možnost kreativně a projektivně zpracovat a popsat vlastní vizi budoucnosti a sdílet ji se skupinou.

Téma: Můj život a cesta se závislostí; zmapování životní situace

Časová dotace: 1 hodina a 15 minut (a 15 minut příprava předem na místě)

Pomůcky: kámen (nebo jiný “mluvící předmět”), karty Dixit (nebo jiné asociační/projektivní karty); 2 účtenkové role (dlouhé cca 30-50 m); nůžky; tužky; pastelky; voskovky; fixy; lepidla; barevné papíry; špejle; lepicí páska; bílé tvrdé papíry velikosti A4; barvy; třpytky; další výtvarné pomůcky a materiály; reproduktor s klavírní hudbou

Popis realizovaného projektu:

Úvodní kruh:

Cíl: Informovat klienty o tom, co je dramaterapie a co je čeká; vytyčit dohody a pravidla pro plynulejší průběh dramaterapie; seznámit se; provést počáteční screening rozpoložení klientů; nastavit jasné hranice; podpořit a navázat budování terapeutického vztahu

Privítání se a seznámení klientů s dramaterapií, realizovaným výzkumem a plánem pro intervenci. Nastavení dohod a pravidel: 1) Dohoda o tykání nebo vykání; 2) Pravidlo vypnutých mobilních telefonů pro plynulost intervence; 3) Pravidlo o zachování důvěrnosti informací o klientech a jejich anonymity ze strany terapeutů a ostatních klientů, seznámení se zápisem z intervence, jeho obsahem (jména účastníků, seznam aktivit, proměna nálady a popis projevů klientů a jejich témat pro léčbu a další pracovníky) a osobami, které zápis uvidí; 4) Pravidlo “stop”, kdy se klient nemusí aktivity účastnit, ale informovat o tom terapeuta, neodcházet z místnosti a nenarušovat intervenci s možností navázat na další aktivitu.

V úvodním kruhu, ve kterém se pošle kámen, který slouží jako “mluvící předmět”, sdělí každý včetně terapeutů své jméno a rozpoložení na stupnici od 1 do 10 (1 je nejnižší nálada, 10 je nejvyšší nálada) pro zmapování a reflexi každého klienta během dramaterapie a porovnání posunu na jejím začátku a konci. Je vítané, aby každý ke sdělení zkusil vlastními slovy uvést své momentální pocity.

Zástupná rekvizita:

Cíl: Uvolnit a odreagovat klienty; nastartovat tvůrčí proces; připravit klienty pro další práci metodou warm-upu

Klienti jsou vyzváni, aby si stoupli do kruhu a po kruhu je ve směru hodinových ručiček poslána účtenková role. Ten, kdo ji dostane, může roli libovolně odtrhávat, mačkat či s ní jinak nakládat, aby pantomimicky předvedl jiný objekt (popř. činnost) – účtenková role tedy slouží jako zástupná rekvizita a je na fantazii a představivosti klientů, co z ní vytvoří. Poté, co předmět představí s využitím pantomimy, mají ostatní za úkol uhodnout, co daný klient předvedl. Skupina může požádat o opětovné předvedení, pokud si není jistá. Poté role putuje k dalšímu klientovi, který předvede opět jiný předmět, který role nebo její část představuje. Po předvedení zástupných rekvizit celou skupinou, putuje role opět zpátky – nyní proti směru hodinových ručiček zpátky k terapeutovi. Jako první předvádí svůj předmět terapeut, aby skupina pochopila, co technikou zamýšlí.

Skupinová spolupráce:

Cíl: Sledovat zapojení členů, dynamiku skupiny a jejich roli; nabídnout možnost řešit problém jako skupina

Celá skupina dostane jednu úctenkovou roli. Klienti mají za úkol vymyslet, jak roli rozdělit na co možná nejpřesněji stejně dlouhý počet částí podle počtu členů skupiny. Dostanou instrukci, že pro vyřešení problému je potřeba, aby se zapojil každý. Terapeut dále do procesu nezasahuje, pokud není skupina roztroušena. Po úspěšném rozdělení role na stejný počet částí, si každý jednu část nechá.

Karty Dixit:

Cíl: Uvědomit si, co momentálně během léčby klient zažívá; sdílet svou zkušenost se skupinou; dokázat reflektovat své pocity před skupinou verbálně

Na zemi jsou terapeuti a klienty rozmístěny karty Dixit tak, aby byly obrázkem nahoru. Každý má čas si karty prohlédnout a vybrat si takovou, která nejlépe vystihuje jejich dosavadní pobyt na detoxikačním oddělení od jejich příchodu. Klienti se mohou řídit jakoukoliv asociací, která jim u karty vyvstane – mohou se zaměřit na celek, určitý detail nebo například pouze na barvu. Když mají všichni vybranou svou kartu, je zbytek uschován a doprostřed kruhu položen kámen. V libovolném pořadí si každý klient může kámen vzít a představit svou kartu, říct co zobrazuje a jak reflektuje jeho dosavadní pobyt na detoxikačním oddělení. Poté kámen umístí opět doprostřed kruhu a může si jej vzít kdokoliv jiný.

Životní cesta:

Cíl: Identifikovat časovou linii průběhu vlastní závislosti a její okolnosti; dostat možnost si stanovit vizi toho, co si klient přeje do budoucna; poskytnout prostor pro sebevyjádření; poskytnout náhled na vlastní životní situaci

Klienti nyní dostanou možnost ztvárnit svou “životní cestu” před nástupem na detoxikační oddělení, během něj a následně vytvořit pokračování cesty po léčbě, jakou by si přáli. Karta Dixit, kterou si v předchozí aktivitě vybrali, slouží jako “milník” přítomnosti a jejich nynějšího

pobytu. Předtím, než klienti svou “životní cestu” začnou tvořit, dostanou instrukce, že je možné cestu ztvárnit a zpracovat ji různými způsoby. Mohou kreslit, malovat, trhat, skládat, mačkat či s ní pracovat jinak dle uvážení a potřeby jejich vyjádření. Rovněž je jim řečeno, že cesta by měla být následně umístěna někde v prostoru místnosti, kde probíhá terapie a její umístění může sloužit jako metafora pro jejich sdělení. Kartu Dixit mohou umístit libovolně daleko od začátku nebo konce cesty, podle toho, na jakou část cesty se chtějí více soustředit, ale karta stále zastává funkci “přítomnosti”. Na samotnou tvorbu dostanou předem určený čas podle rychlosti a schopností skupiny a terapeut je v průběhu informuje, kolik času zbývá a ověřuje si, jak na tom skupina časově je. Že svou práci klienti skončili, dají najevo odstoupením od cesty nebo usednutím na židli. Svému výtvoru by měli dát nakonec jméno.

Galerie:

Cíl: Poskytnout možnost sdílet s ostatními svůj životní příběh formou metafor; dokázat předstoupit před skupinu a ustát to; navodit bezpečné prostředí pro sdělení ve skupině

Po ukončení tvořivého procesu jsou klienti vyzváni, aby v libovolném pořadí předstoupili před svou “životní cestu” a ostatním vysvětlili, co ztvárnili a vyzvedli důležité body jejich tvorby. Celá aktivita je motivována tak, že se odehrává v prostředí umělecké galerie a terapeut tuto část podbarví čistě instrumentální klavírní hudbou tak, aby nerušila, ale navodila atmosféru (terapeut sám uváží podle situace, jestli je forma motivace vhodná). Každý klient se stává umělcem a prezentuje svůj výtvor a pojmenuje ho. Ostatní klienti nehodnotí výtvor prezentujícího, což hlídají terapeuti.

Reflexe:

Cíl: Vytvořit bezpečné prostředí pro sdělení témat klientů ve skupině; reflektovat vlastní proces klientů během dramaterapie

Odehrává se v kruhu s využitím kamene. Kámen putuje po směru nebo v protisměru hodinových ručiček. Terapeuti se ptají na zvolené reflektivní otázky a zajišťují, aby měl každý prostor se vyjádřit v potřebném čase. Otázky znějí: “Co můžu udělat pro to, aby se cesta dále

odvívjala od mé vize budoucnosti, kterou jsem ztvárnil/a?” a “Je v této místnosti nějaká cesta, která mě svým obsahem inspirovala? “.

Ukončení:

Cíl: Ukončit dramaterapii; ujistit se, v jakém rozpoložení klienti odcházejí; zjistit dojmy a reflexi klientů na proběhlou dramaterapii a jejich pocity z ní; nabídnout možnost dodatečného uzavření těm, kteří to potřebují

Na konci intervence je prostor pro to, aby klienti v kruhu a s využitím kamene sdělili své jméno a své momentální rozpoložení opět jako na začátku. Zároveň je jim poskytnuta možnost, aby okomentovali, co jiného ještě během dramaterapie prožili a co si z dramaterapie odnáší nebo na dramaterapii nechávají a terapeut připomene, co se danou intervencí dělo. Terapeuti nabídnou možnost individuální konzultace po skupinové dramaterapii, pokud to někdo z klientů potřebuje. Společně se následně rozloučí se skupinou a klienty, se kterými se už na příští dramaterapii nesetkají.

3.3.2 Projekt “Můj hrdina”

Cíl: Navázat, podpořit a budovat bezpečí a terapeutický vztah s klienty a se skupinou s využitím prostředků, které jim nabídnou zmapovat jejich silné stránky a vyplavená témata

Téma: Hrdina ve mě; mé silné stránky

Časová dotace: 1 hodina a 15 minut (a 15 minut příprava předem na místě)

Pomůcky: Kámen (“mluvící předmět”), kytara; reproduktor; hudba se zvuky přírody; tužky; pastelky; voskovky; fixy; bílé tvrdé papíry velikosti A4; karimatky

Popis realizovaného projektu:

Úvodní kruh:

Cíl: Informovat klienty o tom, co je dramaterapie a co je čeká; vytyčit dohody a pravidla pro plynulejší průběh dramaterapie; seznámit se; provést počáteční screening rozpoložení klientů; nastavit jasné hranice; podpořit a navázat budování terapeutického vztahu

Privítání se a seznámení klientů s dramaterapií, realizovaným výzkumem a plánem pro intervenci. Nastavení dohod a pravidel: 1) Dohoda o tykání nebo vykání; 2) Pravidlo vypnutých mobilních telefonů pro plynulost intervence; 3) Pravidlo o zachování důvěrnosti informací o klientech a jejich anonymity ze strany terapeutů a ostatních klientů, seznámení se zápisem z intervence, jeho obsahem (jména účastníků, seznam aktivit, proměna nálady a popis projevů klientů a jejich témat pro léčbu a další pracovníky) a osobami, které zápis uvidí; 4) Pravidlo “stop”, kdy se klient nemusí aktivity účastnit, ale informovat o tom terapeuta, neodcházet z místnosti a nenarušovat intervenci s možností navázat na další aktivitu.

V úvodním kruhu, ve kterém se pošle kámen, který slouží jako “mluvící předmět”, sdělí každý včetně terapeutů své jméno a rozpoložení na stupnici od 1 do 10 (1 je nejnižší nálada, 10 je nejvyšší nálada) pro zmapování a reflexi každého klienta během dramaterapie a porovnání posunu na jejím začátku a konci. Je vítané, aby každý ke sdělení zkusil vlastními slovy uvést své momentální pocity.

Chůze v prostoru:

Cíl: Uvolnit a rozpohybovat tělo; uvědomit si, jak se ve vlastním těle klienti cítí; uvolnit napětí

Klienti jsou vyzváni, aby uvolnili prostor v místnosti (dali židle a jiné předměty na stranu) a rozešli se po prostoru tak, aby vyplňovali celou místnost rovnoměrně. Poté jsou vyzváni k tomu, aby vnímali ostatní okolo sebe pro bezpečnost pohybu, ale zkusili se s nimi nekontaktovat a zaměřit se pouze na svou osobu. Terapeut za jejich chůze mluví a instruuje je, aby se zaměřili na to, jak se cítí ve svém těle – jestli se cítí pohodlně, potřebují se protáhnout, zpomalit, zrychlit nebo udělat cokoli jiného, aby jim bylo v jejich těle příjemněji. To zahrnuje i zastavení, vydání zvuku nebo cokoli dalšího, co nebude ohrožovat ostatní. Terapeut skupině

sdělí, že mají tři minuty čistě pro sebe a pro své tělo a mohou toho využít. Poslední minutu mohou poprosit i souseda např. o rychlou masáž nebo pomoc s protažením.

Skupinové zrcadlo:

Cíl: Uvolnit atmosféru ve skupině; zažít legraci

Klienti se posléze postaví do kruhu a jsou vyzváni, aby se postavili do “nulové pozice”, kterou jim terapeut ukáže (nohama stojí pevně na zemi, ruce jsou podél těla, hlava a trup jsou rovně a co nejvíce uvolněné). Z této pozice může kdokoliv následně vydat “signál” pomocí pohybu a skupina se ho snaží registrovat a co nejpřesněji napodobit. Z tohoto bodu nikdo skupinu nevede a klienti se pouze snaží napodobit cokoli, co se ve skupině děje (pohyby, zvuky atd.) a skupina by měla reagovat synchronizovaně jako jeden organismus. Aktivita končí ve chvíli, kdy ji ukončí terapeut a ve skupině se dále nic neděje.

Vlastnosti:

Cíl: Nabídnout klientům možnost reflexe nad svou vlastní silnou stránkou; nabídnout klientům možnost reflektovat, čeho si cení na druhých

Klienti dostanou za úkol se rozhlédnout po místnosti a najít takový předmět, který by svými vlastnostmi připomínal jednu konkrétní vlastnost, které si na ostatních cení (např. uvidí židli, která jim evokuje „stát nohama pevně na zemi“ apod.). Předmět si pak s sebou vezmou na své místo. Poté dostanou za úkol najít druhý předmět, který by tentokrát svými vlastnostmi připomínal konkrétní vlastnost, kterou si cení na sobě samém. Oba předměty poté představí ostatním v kruhu v libovolném pořadí za využití kamene jako mluvícího předmětu. Terapeut s klienty reflektuje, jaká pro ně zkušenost byla pomocí otázek: “*Jaké vlastnosti si ceníte na druhých a jaké na sobě samém?*” a “*Kterou vlastnost bylo jednodušší si pro Vás vybrat a proč?*”

Imaginace:

Cíl: Poskytnout klientům formu pro bližší sebeexploraci; provést klienty bezpečně imaginací; externalizovat témata klientů do fenoménu hrdiny a rozvést je

Terapeut vyzve klienty, aby vyklidili místnost a našli si v místnosti místo, na kterém jim bude příjemně a pohodlně. Klienti si s sebou vezmou karimatku, na kterou si preferovaně lehnou nebo se umístí do jiné pohodlné pozice, ve které vydrží zhruba následujících 10 až 15 minut. Pokud je to pro klienty v pořádku, zavřou si oči. Terapeut klientům sdělí, že je v pořádku, když si budou po čas imaginace představovat ledacos a myšlenkami utečou a ať nechají obrazy a jiné vjemy volně plynout pod jeho vedením. Terapeut pustí do pozadí zvuky přírody, které doprovází hrou na hudební nástroj (kytaru) ve fázi návratu a opětovné aktivizace klientů. V tuto chvíli začíná řízená imaginace pod vedením terapeuta, který se s klienty nejdříve změří na vlastní tělo, dech a pocity v něm. Poté klientům předestře obraz:

„Jste v pohodlné poloze, je vám dobře, příjemně a cítíte teplo. Sluníčko se svými paprsky jemně dotýká vaši kůže a příjemně vás zahřívá. V dálce můžete slyšet šum stromů, zpěv ptáků a další nejrůznější libivé zvuky přírody. Kolem vás se pomalu začíná zhmotňovat mýtiny, která začíná mít jasnější podobu. Kolem mýtiny, která je útulná, můžete spatřit nejrůznější stromy, rostliny a zvířata, které se poblíž mýtiny vyskytují a žijí zde. Můžete si užít všechny vjemy, kolem vás. To, co cítíte ve svém těle. To, co slyšíte. Dokonce i jakou máte chuť na jazyku a jakou cítíte vůni. Můžete se chvíli zadívat a zaměřit se, co všechno příjemné kolem vás je a v tomto momentě ještě chvíli setrvat, než se spolu vydáme dále. Když se rozhlížíte kolem, uvidíte lesní cestu, která pokračuje kamsi do dále. Pomalu se k cestě přibližujete a vidíte a poblíž ní vidíte rozcestník s nápisem: Tudy k domu hrdiny. Vydáváte se tedy dál po označené cestě skrze les. Cesta netrvá dlouho a po chvíli se před vámi začíná rýsovat půdorys obydlí, ve kterém hrdina bydlí. Čím více se přibližujete, tím získává jasnější tvar. Můžete zpozorovat velikost, materiál nebo barvy daného obydlí, zatímco se blížíte ke vchodu. U vchodu vás to táhne dále za postavou hrdiny, kterého na chvíli zpozorujete, když vám dává signál, abyste ho následovali. Hrdina se po chvíli zastavuje na důležitém místě a osvětluje prostor tak, abyste nyní mohli vidět jeho plnou podobu. Můžete se zaměřit na to, jak je hrdina oblečený, jaké jsou jeho výrazné rysy, jaký má obličej. Hrdina vám sděluje své jméno, které můžete slyšet jenom vy. Nyní se hrdiny můžete zeptat, jaké je jeho poslání, co je jeho cílem a hrdina vám odpoví. Dále se ho můžete zeptat, co nebo kdo mu v dosažení jeho cíle brání a hrdina vám odpoví. Do třetice se hrdiny zeptejte na to, co nebo kdo mu na jeho cestě k dosažení cíle pomáhá. Když vám hrdina sdělí, jaké je

jeho poslání/cíl, co je jeho překážkou a co mu na jeho cestě pomáhá, můžete si pro něj vymyslet ještě jednu vlastní poslední otázku, než se s hrdinou rozloučíte. Můžete s hrdinou prohodit posledních pár slov, než vás doprovodí opět ven ze svého obydlí na začátek nové neprobádané cesty. Naposledy se ohlédnete, rozloučíte, zavřete oči a uděláte první krok. Kam cesta dále pokračuje, nám zůstává zatím neznámo a možná se nám zase někdy opět ukáže. Mezitím můžeme ve svém čase rozhýbat vlastní prsty u nohou, u rukou, poté zápěstí, kotníky, lokty, kolena, ramena, kyčle, můžeme si promnout obličej a oči, otevřít je. Je (datum, den) svátek má (jméno), my jsme tady společně ve společenské místnosti, je dramaterapie, venku je hezky.“

Klienti se ve svém čase a podle svých potřeb zvednou z karimatek a zaujmou pozici/sochu, která nejlépe vystihuje hrdinu, se kterým se setkali. (pozn. *imaginaci řídí terapeut podle svého citu a tempa skupiny, skupinu celou dobu pozoruje.*)

Setkání s ostatními hrdiny:

Cíl: Upevnit zážitek z imaginace; setkat se s ostatními klienty; vžít se do role a poznat více svého hrdinu a hrdiny ostatních

Sochu hrdiny klienti pomalu rozpohybují a vydají se do prostoru jako při aktivitě “*Chůze v prostoru*”. Zaměřují se na to, jak by hrdina asi chodil, jaký byl měl typický pohybový charakter. Posléze s ostatními klienty, které minou, navazují zrakový kontakt. Až ho navážou se všemi, mohou se s ostatními pozdravit, interagovat, sdílet, někoho obdarovat nebo přijmout dar.

Prohlášení:

Cíl: Doplnit, co se daný klient o svém hrdinovi ještě dozvěděl nebo si o něm upevnil; dokázat vystoupit před skupinou

Hrdinové se po setkání dále pohybují v prostoru. Ten, kdo tleskne zastaví zbytek skupiny v pohybu a postaví se na pomyslný podstavec uprostřed místnosti a pronese větu “*Jsem hrdina, který při setkání s ostatními objevil...*” a větu doplní nebo řekne pouze její konec (sdělení toho, co objevil). Poté ze sebe každý organizovaně “svleče” roli hrdiny jako hadí kůži pod vedením terapeuta.

Ztvárnění hrdiny:

Cíl: Zamyslet se nad vlastním hrdinou a konkretizovat ho

Na bílý tvrdý papír velikosti A4, kteří si klienti rozdělí na čtyři části, si každý vyznačí prostor pro hrdinu, co je jeho cílem, co je jeho překážkou, co mu na jeho cestě pomáhá. Ve slovech nebo kresbou každou kategorii ztvární – dle preferovaného stylu práce klienta. Doplní jméno hrdiny.

Vytržená stránka:

Cíl: Vytvořit a zaměřit se na důležitou pasáž hrdinova příběhu

Klienti si představí, že kdyby byl příběh celý obsažený v knize, jaká strana/kapitola by je nejvíce zaujala a zkusili napsat úryvek několika vět z ní.

Reflexe:

Cíl: Vytvořit bezpečné prostředí pro sdílení témat klientů ve skupině; reflektovat vlastní proces klientů během dramaterapie; představit svého hrdinu/hrdinku a uvědomit si svůj postoj a vztah k nim – poskytnout externalizovaného hrdinu pro porovnání vlastní životní situace

Odehrává se v kruhu s využitím kamene. Klienti představí svého hrdinu/hrdinku ostatním ve skupině a přečtou krátký úryvek o něm. Terapeuti se ptají na zvolené reflektivní otázky a zajišťují, aby měl každý prostor se vyjádřit v potřebném čase. Otázky znějí: “Co máte s hrdinou a jeho cestou společného?” a “Čím se můžete od hrdiny inspirovat?”.

Ukončení:

Cíl: Ukončit dramaterapii; ujistit se, v jakém rozpoložení klienti odcházejí; zjistit dojmy a reflexi klientů na proběhlou dramaterapii a jejich pocity z ní; nabídnout možnost dodatečného uzavření těm, kteří to potřebují

Na konci intervence je prostor pro to, aby klienti v kruhu a s využitím kamene sdělili své jméno a své momentální rozpoložení opět jako na začátku. Zároveň je jim poskytnuta možnost, aby okomentovali, co jiného ještě během dramaterapie prožili a co si z dramaterapie odnáší nebo na dramaterapii nechávají a terapeut připomene, co se danou intervencí dělo. Terapeuti nabídnou možnost individuální konzultace po skupinové dramaterapii, pokud to někdo z klientů potřebuje. Společně se následně rozloučí se skupinou a klienty, se kterými se už na příští dramaterapii nesetkají.

3.3.3 Projekt “Má skupina”

Cíl: Navázat, podpořit a budovat bezpečí a terapeutický vztah s klienty a se skupinou, s využitím prostředků, které jim nabídnou zmapovat jejich roli v rámci komunity, jak se ke komunitě vztahují a z toho plynoucí pocity;

Sekundární cíl: Nabídnout změnu role ze světa „jako by“ do světa „tady a teď“

Téma: Jak se vztahuji vůči své komunitě a jak se v ní cítím

Časová dotace: 1 hodina a 15 minut (a 15 minut příprava předem na místě)

Pomůcky: kámen (mluvící předmět), balicí papír, tvrdé bílé papíry velikosti A4, tužky, pastelky, voskovky, fixy, nůžky, lepicí páska, flétna, reproduktor se „středověkou“ hudbou

Popis realizovaného projektu:

Úvodní kruh:

Cíl: Informovat klienty o tom, co je dramaterapie a co je čeká; vytyčit dohody a pravidla pro plynulejší průběh dramaterapie; seznámit se; provést počáteční screening rozpoložení klientů; nastavit jasné hranice; podpořit a navázat budování terapeutického vztahu

Privítání se a seznámení klientů s dramaterapií, realizovaným výzkumem a plánem pro intervenci. Nastavení dohod a pravidel: 1) Dohoda o tykání nebo vykání; 2) Pravidlo vypnutých mobilních telefonů pro plynulost intervence; 3) Pravidlo o zachování důvěrnosti informací o klientech a jejich anonymity ze strany terapeutů a ostatních klientů, seznámení se zápisem z intervence, jeho obsahem (jména účastníků, seznam aktivit, proměna nálady a popis projevů klientů a jejich témat pro léčbu a další pracovníky) a osobami, které zápis uvidí; 4) Pravidlo “stop”, kdy se klient nemusí aktivity účastnit, ale informovat o tom terapeuta, neodcházet z místnosti a nenarušovat intervenci s možností navázat na další aktivitu.

V úvodním kruhu, ve kterém se pošle kámen, který slouží jako “mluvící předmět”, sdělí každý včetně terapeutů své jméno a rozpoložení na stupnici od 1 do 10 (1 je nejnižší nálada, 10 je nejvyšší nálada) pro zmapování a reflexi každého klienta během dramaterapie a porovnání posunu na jejím začátku a konci. Je vítané, aby každý ke sdělení zkusil vlastními slovy uvést své momentální pocity.

Můj zvuk:

Cíl: Naladit se na skupinu; uvolnit atmosféru ve skupině; zažít legraci

Terapeut zadá klientům, aby si každý vymyslel nějaký zvuk, který půjde dobře zopakovat. Terapeut začne a předvede svůj zvuk. Ostatní mají za úkol jeho zvuk co nejvěrněji napodobit a společně ho po něm zopakovat. Poté následuje člověk, který je v kruhu jako další a rovněž předvede svůj zvuk. Skupina ho po něm opět zopakuje. Takto celá skupina pokračuje až do posledního člena. Poté se pořadí otáčí a každý může vymyslet zvuk nový.

Erb:

Cíl: Nabídnout klientům možnost se ostatním v komunitě představit pomocí metafory; dokázat mluvit před ostatními a vyslechnout ostatní klienty; nabídnout možnost se zamyslet nad tím, co je pro každého klienta důležité a projektivně to ztvárnit

Klientům jsou rozdány tvrdé bílé papíry velikosti A4. Uprostřed kruhu jsou k dispozici nůžky a různé výtvarné potřeby. Klienti mají za úkol vytvořit vlastní erb. Zadáním je vytvořit takový

erb, který by symbolizoval důležité aspekty každého klienta (jejich koníčky, důležité milníky v jejich životě, co mají rádi, čeho si ve svém životě cení, co je pro ně důležité aj.). Erb by měl sloužit jako představení osobnosti klienta zástupnou formou “šlechtického rodu”, který si sami vytvoří. V každém erbu by mělo být 3-5 položek, který si každý klient sám zvolí, vystihují ho, jsou pro něj důležité a chce ho svým ztvárněním sdělit ostatním klientům v komunitě. Poté si svůj “šlechtický rod” pojmenují a přidají “rodové motto/heslo”, kterým se řídí. Následně každý klient představí svůj vzniklý erb, název a motto v libovolném pořadí s využitím kamene jako mluvícího předmětu, který leží uprostřed kruhu.

Koně:

Cíl: Sdělit klientům, co je dále čeká; uvolnit atmosféru ve skupině; zažít legraci; motivovat klienty pro další aktivitu

Terapeut vstupuje do role trubadúra, který ohlašuje a svolává sněm všech přítomných představitelů každého rodu - tzn. každého klienta (využívá k tomu „fanfáry“ hrané na flétnu). Klientům je řečeno, že byl sněm svolán z toho důvodu, aby společně vystavěli tvrz/zámek/hrad, z čehož bude každý rod prosperovat za využití společných sil a předností každého z nich. Uprostřed jejich země je neobydlená krajina, která je pro takovou stavbu ideální a mohou zde najít vše, co potřebují. Místo je asi den cesty od setkání sněmu, tudíž je žádoucí, aby využili jízdu na koni. Trubadůr se všemi provede „rychlý cvik“ jízdy na koni – ukáže jednotlivé povely pro pohyb koně, které budou na cestě potřeba (tzn. samotná jízda – pleskání o stehna, zastavení koně – zvolání “prrr”, zatáčka vpravo – nahnutí se doprava, zatáčka vlevo – nahnutí se doleva, spadlý kmen – zvednutí rukou nahoru, brození – ucpání nosu a úst rukou, projíždějící dámská eskorta – zvolání “aaa” vysokým hlasem, projíždějící pánská eskorta – zvolání “ooo” hlubokým hlasem). Když tyto pokyny trubadůr se skupinou vyzkouší, vydávají se všichni společně na samotné místo výstavby (klienti sedí na židlích v kruhu nebo v něm stojí). Trubadůr při jízdě na koních jede vepředu a komentuje, co vidí a co je na cestě za překážky, dokud všichni nedojedou na místo.

Stavba:

Cíl: Nabídnout klientům možnost se zamyslet nad svou rolí a funkcí ve skupině; nabídnout klientům možnost se zamyslet nad tím, kde se cítí dobře; nabídnout klientům možnost reflektovat a zdůvodnit, jak se vztahují ke své komunitě pomocí metafor

Na zem terapeut rozloží velký papír nebo několik papírů spojených dohromady (může být velká role balicího papíru). Klienti dostanou k dispozici výtvarné potřeby a mají za úkol se ve skupině dohodnout, jak bude stavba vypadat, co bude kolem ní a ztvární ji na papír. Každý klient, by měl na papír přispět alespoň jednou věcí, kterou nakreslí. Každý klient by si měl zároveň na hradě najít a vybrat nebo vytvořit místo, kde by nejraději trávil čas a kde by se cítil nejpříjemněji. Společně s místem si vymyslí i funkci, kterou by na hradě zastával a na zvoleném místě nakreslí svou postavu (stejnou funkci i místo může zastávat více lidí). Pro tuto část může terapeut podpořit tvůrčí proces „středověkou“ hudbou.

Následuje krátká reflexe, ve které každý klient předstoupí před skupinu a popíše, jaké místo pro svou postavu vybral a jakou zastává funkci. Poté se terapeut zeptá na otázky: *“Kdyby měla stavba symbolizovat vaši komunitu, zůstala by vaše postava na stejném místě nebo by ho změnila?”* a *“Kdyby měla stavba symbolizovat vaši komunitu, zůstala by vaše postava ve stejné funkci nebo by ji změnila?”* Klienti dostanou možnost se zamyslet a své rozhodnutí znovu okomentovat a říct, proč by místo/funkci změnili nebo nezměnili.

Kouzelná truhla:

Cíl: Upevnit zážitek z předchozí aktivity; možnost reflektovat svůj zážitek pomocí akce a pojmenovat ho; poskytnout možnost opečovat sebe a svou komunitu a vytvořit bezpečné prostředí pro sdílení; zakončit hlavní aktivitu

V předchozí aktivitě se terapeut a koterapeut rovněž zapojili ve tvořivém procesu. Často se stává, že klienti sami vytvoří na papíře truhlu nebo bednu. Pokud se tak nestalo, terapeut nebo koterapeut ji někde na papír nakreslí nebo využijí již existující (pokud nemá pro určitého klienta důležitý odlišný význam). Terapeut a koterapeut tuto truhlici “zhmotní” v prostoru pomocí pantomimy a přinesou ji doprostřed místnosti. Společně s klienty ji otevrou. Okomentují, že truhlice je kouzelná, a že v ní klienti mohou nalézt cokoli, a také se do ní cokoli vejde. Klienti dostanou nyní možnost si z truhlice cokoli vzít pro sebe nebo v ní

cokoliv zanechat. Rovněž mohou něčím z truhlice skupinu nebo někoho z ní obdarovat. Toto sdělení podpoří pantomimickou akcí a okomentováním, co si z truhlice berou nebo do ní dávají. Každý klient může provést akci v libovolném počtu a pořadí. Pokud klienti v akci dále nepokračují, jsou vyzváni, aby společně truhlu zavřeli. Poté každý imaginární truhlu chytne a na společné odpočítání ji vyhodí nad sebe vysoko do vzduchu.

Reflexe:

Cíl: Vytvořit bezpečné prostředí pro sdílení témat klientů ve skupině; reflektovat vlastní proces klientů během dramaterapie; Poskytnout možnost se zamyslet nad tím, v jakém rozpoložení chtějí klienti ukončit svou léčbu

Odehrává se v kruhu s využitím kamene. Terapeut se ptá: “S jakými slovy byste si hrad přáli na konci svého pobytu opustit?” Klienti dostanou krátký čas si svou odpověď zformulovat a případně zapsat. Poté je poslán kámen po kruhu ve směru nebo v protisměru hodinových ručiček. Každý klient řekne slova, která ho napadli a může svou formulaci zdůvodnit.

Ukončení:

Cíl: Ukončit dramaterapii; ujistit se, v jakém rozpoložení klienti odcházejí; zjistit dojmy a reflexi klientů na proběhlou dramaterapii a jejich pocity z ní; nabídnout možnost dodatečného uzavření těm, kteří to potřebují

Na konci intervence je prostor pro to, aby klienti v kruhu a s využitím kamene sdělili své jméno a své momentální rozpoložení opět jako na začátku. Zároveň je jim poskytnuta možnost, aby okomentovali, co jiného ještě během dramaterapie prožili a co si z dramaterapie odnáší nebo na dramaterapii nechávají a terapeut připomene, co se danou intervencí dělo. Terapeuti nabídnou možnost individuální konzultace po skupinové dramaterapii, pokud to někdo z klientů potřebuje. Společně se následně rozloučí se skupinou a klienty, se kterými se už na příští dramaterapii nesetkají.

EMPIRICKÁ ČÁST

4. Metodologie výzkumu

Jelikož je metodologie vědou o metodách, bude se tato kapitola konkrétně zabývat systematizací, posuzováním a navrhováním strategií a metod výzkumu společně s metodami – neboli způsobem, jak sbírat, analyzovat a interpretovat data. (Hendl, 2016) Zaměří se na deskripci vybraného designu studie a rozvede důležité aspekty, se kterými autor (výzkumník) operoval a na kterých je práce založena. Tyto aspekty jsou popsány jak s oporou odpovídající literatury, tak pohledem výzkumníka vzhledem k potřebám pro realizaci daného výzkumu, a aby disponovali co možná největším přínosem a pochopením ze strany čtenáře v kontextu závěrečné práce.

4.1 Metodický rámec výzkumu

Pro hlubší pochopení myšlenky realizovaného výzkumu a důvod výzkumníkovy volby pro tento specifický design, je nutné si stanovit a definovat pojmy, se kterými výzkum pracuje a rámec, ve kterém se odehrává. K danému vymezení slouží tato kapitola, která popisuje využití metody a postupy, které byly zahrnuty v rámci empirické části závěrečné práce a během jejího výzkumu výzkumníkem. Obsahuje deskripci všech postupů, které byly potřebné v realizaci samotného výzkumu a definovali ho, společně s etickými aspekty, se kterými se výzkumník potýkal a dle kterých se řídil a operoval s nimi. Popisuje výzkumný soubor a kritéria jeho výběru společně s výzkumným prostředím, ve kterém se výzkum odehrával. V neposlední řadě se zaměřuje na použité metody sběru dat, jejich způsob analýzy a na samotnou interpretaci dat, kterou popíše z hlediska metodologického.

4.1.1 Výzkum a kvalita

Samotný pojem „výzkum“ lze popsat jako organizovaný, systematický a logický proces zkoumání – respektive vytváření nových poznatků skrze reflektované metodické postupy. (Hendl in Dušková & Šafaříková, 2015)

Merriam (2009) rozděluje výzkum do dvou kategorií:

- a) Základní výzkum – je motivován zejména touhou po dalším poznání a jeho cílem je rozšířit znalosti a teoretické porozumění problému. Jeho výsledky není vždy nutno ihned implementovat v praxi, ačkoliv praktické využití mít bez pochyb může;
- b) Aplikovaný výzkum – odpovídá na otázky, které mají bezprostředně význam pro praxi, a je tedy jeho cílem hledat řešení existujících problémů.

Výzkumník se pohybuje mezi těmito dvěma proměnnými, jelikož jeho cíl výzkumu je identifikovat a popsat odehrávající se fenomény v rámci zkoumaného procesu, které může aplikovat do praxe, avšak nenavrhuje ihned jejich řešení.

Klimeš (in Miovský, 2006, str. 13) popisuje kvalitu:

„Slovník cizích slov termín kvalita pojímá jako jakost, hodnotu nebo jako souhrn vlastností, z nichž se dozvídáme něco o tom, co a jaký je předmět našeho zájmu. Chápe jej také jako označení pro původní nedělitelnou určenost předmětu (v kontrastu s kvantitou).“

Petráčková & Kraus et al. (in Miovský, 2006, str. 13) doplňuje pojem:

„V Akademickém slovníku cizích slov se dočítáme, že význam termínu kvalitativní obsahuje souhrn vlastností, jimiž se věc jako celek odlišuje od jiných, nebo naopak vlastností, které má společné s jinými věcmi.“

Creswell (in Hendl, 2016), jakožto významný metodolog, tyto dva termíny definoval pojmem – kvalitativní výzkumný přístup – následovně:

„Kvalitativní výzkum je proces hledání porozumění založený na různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému. Výzkumník vytváří komplexní, holistický obraz, analyzuje různé typy textů, informuje o názorech účastníků výzkumu a provádí zkoumání v přirozených podmínkách.“

Snow, Cleveland & Steinfort (in Kantor, 2016) tvrdí, že dramaterapie směřuje ke kreativním, intuitivním, kvalitativním a na dramatickém procesu založeném hodnocení.

Někteří metodologové chápou kvalitativní výzkum jako pouhý doplněk tradičních kvantitativních výzkumných strategií, jiní zase jako protipól nebo vyhraněnou výzkumnou pozici ve vztahu k jednotné, na přírodovědných základech postavené vědě. Postupně získal kvalitativní výzkum v sociálních vědách rovnocenné postavení s ostatními formami výzkumu. (Hendl, 2016)

Velký sociologický slovník termín kvalitativní přístup nebo kvalitativní metodologie zase neobsahuje. Na to lze nahlížet jako na snahu autorů nevytvářet umělou bariéru mezi kvalitativní a kvantitativní metodologií. Termín kvalitativní můžeme najít pod dalšími hesly jako např. fenomenologická sociologie nebo biografická metoda (Petrušek in Miovský, 2006). Stech (in Miovský, 2006) považuje členění za ryze didaktické, a ne zcela optimální. Metodologie zůstává stále jedna a toto umělé rozdělování je často spíše zamlžující a může vytvářet falešnou představu existence „dvou“ metodologií.

Neexistuje tedy jediný obecně uznávaný způsob, jak vymežit nebo dělat kvalitativní výzkum. Mnoho autorů navzájem nesouhlasí, jelikož jedinečnost kvalitativního výzkumu se nezdá být pouze v absenci čísel. Potíží je fakt, že označení kvalitativní výzkum je širokým označením pro rozličné přístupy. (Hendl, 2016)

Postmoderní psychologické a psychoterapeutické přístupy většinou nenabízejí specifické metody použitelné v procesu hodnocení, ale slouží jako teoretický a popisný rámec, který konfrontuje tradiční způsoby uvažování o pozici terapeuta a klienta v terapeutickém procesu, jejich vztahu, funkci hodnocení, zjišťovaných oblastech potřeb a charakteristik klienta (zejména kritiky převažujícího zaměření na patologie) atd. (Kantor, 2016)

V metodicko-logických úvahách je nadmíru důležité vědět, kdo provádí výzkum, jaká jsou výzkumníková výchozí stanoviska, za jakým účelem realizuje výzkum a jak prováděl analýzu dat. (Švaříček & Šedřová, 2014) V typickém případě kvalitativní výzkumník vybírá na začátku výzkumu téma a určí základní výzkumné otázky. Otázky může modifikovat nebo doplňovat v průběhu výzkumu, během sběru a analýzy dat. Z tohoto důvodu se někdy kvalitativní výzkum považuje za emergentní nebo pružný typ výzkumu. V jeho průběhu nevznikají pouze výzkumné otázky, ale také hypotézy i nová rozhodnutí, jak modifikovat zvolený výzkumný plán a pokračovat při sběru dat i jejich analýze. Výzkumník vyhledává a analyzuje jakékoli informace, které přispívají k osvětlení výzkumných otázek, provádí deduktivní a induktivní závěry. Seznamuje se s novými lidmi a pracuje přímo v terénu, kde se něco děje. Sběr dat a jejich analýza v kvalitativním výzkumu probíhají v delším časovém intervalu, výzkumný proces má longitudinální charakter. Výzkumník vybírá na základě svých úvah místa pozorování nebo jedince, které dále sleduje v různých časových okamžicích. Analýza dat a jejich sběr probíhají současně – výzkumník sbírá data, provede jejich analýzu a podle výsledků se rozhodne, která data potřebuje, a začne znovu se sběrem dat a jejich analýzou. Během těchto cyklů výzkumník své domněnky a závěry přezkoumává. Ověřuje popisnou, interpretační nebo teoretickou validitu výsledků různými způsoby. Zpráva o kvalitativním výzkumu obsahuje podrobný popis místa zkoumání, rozsáhlé citace z rozhovorů a poznámek, jež si výzkumník dělal při práci v terénu. Výzkumník může navrhnout teorii o fenoménu, který pozoroval. Často se stává, že svoje závěry probírá se sledovanými jedinci (účastníky výzkumu) a jejich názory zohledňuje nebo přidává do výsledné zprávy.

Mišovič (2019) tvrdí, že kvalitativním šetřením získáváme mnoho dat týkajících se omezeného počtu jedinců, avšak jedinečnost výzkumných nástrojů kvalitativního výzkumu zpravidla umožňuje jen minimální srovnání získaných výsledků. Při uplatnění celostního přístupu směřuje tento přístup k porozumění zkoumaného jevu, hledání smyslu věci a ke zkoumání prožitků.

Dále uvádí: „*Uplatňování vědeckého přístupu v kvalitativním výzkumu neznámá jen pochopení jevu a jeho přeuvyprávění, ale rovněž hledání, nacházení a odhalování skrytých spojení s jinými jevy, vysvětlování jejich vzájemných vztahů a významu a objevování jejich příčin.*“ (Ondrejko in Mišovič, 2019, str. 22)

Miovský (2006) popisuje, že jedním z klíčových termínů v kvalitativním výzkumu je jedinečnost a neopakovatelnost. Kvalitativní přístup se nezřídka vyznačuje výzkumem fenoménů,

kteřé jsou jedinečné a neopakovatelné a kteřé mohou lidé vnímat velmi různě a v odlišných kvalitách a rovinách, což může poskytovat podle daného předmětu zkoumání jistou výhodu oproti jiným přístupům.

Podle Miovského (2006) je dalším zásadním prvkem je procesualnost a dynamika. Zkoumaný fenomén určitým způsobem vznikl, rozvíjí se a zaniká. Odehrává se v procesu, který je při výzkumu třeba respektovat. Snaha pracovat s procesualním charakterem dějů kolem nás pramení z respektu k přirozené povaze dějů a usnadňuje proces jejich poznání. K procesualnosti se úzce váže dynamika. Proces se odehrává v čase a obvykle nemá lineární průběh. Dynamika změn se vlivem různých faktorů neustále proměňuje. Prostřednictvím zkoumání dynamiky procesů okolo nás zjišťujeme nejen, jaké různé faktory mají na daný proces vliv, ale především jaké kvality tyto vlivy nabývají.

Denzin (in Miovský, 2006) dodává reflexivitu jako další charakteristiku kvalitativního přístupu, jelikož při aplikaci tohoto přístupu výzkumník cíleně pracuje s tím, že výzkumník se de facto přímo či nepřímó spolupodílí na procesech, které zkoumá. Znamená to, že je určitým způsobem ovlivňuje a sám je jimi ovlivňován.

Výčet charakteristik kvalitativního přístupu, jež byly výzkumníkem využity podle Miles & Creswell, 2003; Huberman, 1994; Bogdan & Biklen, 1992 (in Hendl, 2016):

- a) Provádí se pomocí delšího a intenzivního kontaktu s terénem nebo situací jedince či skupiny jedinců. Tyto situace jsou obvykle banální nebo normální, reflektující každodennost jedinců, skupin, společností nebo organizací;
- b) Výzkumník se snaží získat integrovaný pohled na předmět studie, na jeho kontextovou logiku, na explicitní a implicitní pravidla, které fungují v dané oblasti;
- c) Používají se relativně málo standardizované metody získávání dat. V hlavním instrumentem je výzkumník sám. Typy dat v kvalitativním výzkumu zahrnují přepisy terénních poznámek z pozorování a rozhovorů, audiozáznamy, osobní komentáře, poznámky, úřední dokumenty, a všechno to, co nám přibližuje všední život zkoumaných lidí;
- d) Výzkumník se snaží o izolování určitých témat, projevů a datových konfigurací. Obvykle je však ponechává co nejdéle v kontextu ostatních dat;

- e) Hlavním úkolem je objasnit, jak se lidé v daném prostředí a situaci dobírají pochopení toho, co se děje, proč jednají určitým způsobem a jak organizují své všednodenní aktivity a interakce;
- f) Data se induktivně analyzují a interpretují. Kvalitativní výzkumník nesestavuje ze získaných dat skládanku, jejíž konečný tvar zná, spíše konstruuje obraz, který získává kontury v průběhu sběru a pozorování jeho částí. Výzkumník ve svém hledání významu a snaze pochopit aktuální dění vytváří podrobný popis toho, co pozoroval a zaznamenal. Snaží se nevynechat nic, co by mohlo pomoci vyjasnit situaci.

Hlavním cílem kvalitativního výzkumu je přispět k pochopení celkového kontextu emočních a psychosociálních aspektů určitého typu lidského chování. Spíše než hledáním kvantitativních vztahů mezi proměnnými, nebo zjišťováním, kolikrát a jak často se daný jev (např. zneužití drog) vyskytuje, se kvalitativní výzkum zabývá otázkami, proč a jak. Jedná se o pokus interpretovat a pochopit podstatu sociální struktury specifického fenoménu, jako je zneužívání drog. Obecně se kvalitativní výzkum uskutečňuje jako výzkum terénní – umožňuje tak pozorování interakcí zkoumaných osob, sledovaných typů chování nebo jiných jevů v kontextu jejich přirozeného prostředí nebo prostředí podobného. (Barker, 1999)

4.1.2 Výzkumný problém, cíl a otázky

Výzkumný problém

V rámci dramaterapeutické intervence u osob se závislostí na návykových látkách ve Středisku sekundární prevence léčby závislostí Vojenské nemocnice v Olomouci na detoxikačním oddělení ve Vojenské nemocnici v Olomouci jsou pravidelně využívány terapeutem vybrané dramaterapeutické projekty, které jsou vystavěny nebo modifikovány přímo pro cílovou skupinu (viz. *podkapitola 4.1.6 Výzkumný soubor*) a výzkumné prostředí (viz. *4.1.5 podkapitola Výzkumné prostředí*).

Výzkumník se snaží evaluovat proces v rámci vybraných dramaterapeutických projektů zaměřený na klienty a snaží se identifikovat a popsat vliv a efektivitu tohoto procesu na vlastní osobu klientů. Evaluace může poskytnout hlubší porozumění zkoumanému procesu a fenoménům, které se během něj vyskytují. Terapeuti a ostatní odborníci tak mohou využít

výsledné poznatky a aplikovat je a reflektovat ve vlastní odborné práci při opětovném použití vybraných dramaterapeutických projektů nebo v podobném procesu a modifikovat je dle vlastních potřeb.

Cíl výzkumu

Identifikovat a popsat vliv a efektivitu vybraných dramaterapeutických projektů na klienty se závislostí na návykových látkách a s tím spojené vyskytující se fenomény.

Výzkumné otázky

- a) **Výzkumná otázka č. 1:** Jaké fenomény se v rámci dramaterapeutických projektů u klientů objevují pohledem terapeuta, koterapeuta a klientů samotných?
- b) **Výzkumná otázka č. 2:** Jak se pohledy na tyto fenomény shodují a případně liší?
- c) **Výzkumná otázka č. 3:** Jaký význam a přínos měly dramaterapeutické projekty pro klienty z hlediska jejich léčby?

4.1.3 Metody sběru dat

Pro realizaci výzkumu bylo využito více metod sběru dat (explicitní triangulace) společně se zahrnutím kombinace vícero pohledů ze strany výzkumníků a účastníků výzkumného šetření (triangulace výzkumníků, aktérů).

Využití triangulace značí kombinaci různých metod, různých výzkumníků, různých zkoumaných skupin nebo osob, různých lokálních a časových okolností a teoretických perspektiv, se uplatňují při zkoumání určitého jevu. (Hendl, 2016)

Výzkumník zahrnul tyto dva typy (Denzin in Hendl, 2016):

- a) **Explicitní triangulace** – označuje případ, kdy pozorování plánovitě doplňuje provedení rozhovoru s jednotlivými aktéry ve zvlášť stanoveném termínu;
- b) **Triangulace výzkumníků (aktérů)** – znamená nasazení více tazatelů a pozorovatelů, aby se zamezilo zkreslení způsobené chybou lidského faktoru při získávání dat. Důraz se přitom klade na systematické srovnávání vlivu různých osob na získávané výsledky. Tato triangulace byla také uplatněna při analýze dat ve skupině s cílem korigovat subjektivní pohledy jednotlivých aktérů výzkumu.

V kontextu explicitní triangulace výzkumník zahrnuje vícero metod, a to konkrétně:

- a) **Polostrukturovaný rozhovor** terapeuta s klientem – s pořízením audiozáznamu z rozhovoru následující den a následné doslovné a poznámkované transkripce;
- b) **Zúčastněným pozorováním** klientů pohledem terapeuta a koterapeuta – s pořízením audiozáznamu z rozhovoru a následného zápisu z pozorování;
- c) **Kvalitativní škály** zohledňující proces klientů – podle předem daných kategorií s doplňujícími otázkami, jež jsou na sobě nezávisle vyplněny pohledem klienta, terapeuta a koterapeuta bezprostředně po realizovaném projektu.

V kombinaci s triangulací výzkumníku, zahrnující aktéry výzkumu, jenž jsou:

- a) **Klient** – účastní se projektu; reflektuje vlastní prožitek během projektu pomocí kvalitativních škál a polostrukturovaného rozhovoru s terapeutem;
- b) **Terapeut** – vede projekt; reflektuje proces klientů v rámci projektu na základě vlastního zúčastněného pozorování, kvalitativních škál a polostrukturovaného rozhovoru s klientem a koterapeutem; zároveň je výzkumníkem a sbírá tyto data, analyzuje je a interpretuje;
- c) **Koterapeut** – spolu vede projekt; reflektuje proces klientů v rámci projektu na základě vlastního zúčastněného pozorování, kvalitativních škál a polostrukturovaného rozhovoru s terapeutem.

Polostrukturovaný rozhovor

Miovský (2006) považuje polostrukturovaný rozhovor za zřejmě nejrozšířenější podobou metody rozhovoru (*interview*), neboť dokáže řešit mnoho nevýhod jak nestrukturovaného, tak plně strukturovaného rozhovoru. Polostrukturovaný rozhovor vyžaduje oproti nestrukturovanému náročnější technickou přípravu. Výzkumník vytváří určitá schémata, které jsou pro tazatele závazné. Toto schéma obvykle specifikuje okruhy otázek (viz. příloha č. 25 – *Arch otázek*), na které se výzkumník účastníků ptá. Je obvyklé i vítané zaměřovat pořadí dotazovaných okruhů dle potřeby a možnosti, abychom tím maximalizovali výtěžnost rozhovoru. Žádané je upřesnit a vysvětlit odpověď účastníka doplňujícími otázkami a tématy pro správné pochopení a interpretaci výzkumníkem. Z uvedených důvodů si vybral výzkumník právě tuto metodu pro potřeby výzkumu.

Nejrozšířenější přístup je takový, že odpovědi účastníků výzkumu se považují za opis jisté venkovní skutečnosti (např. faktů, událostí), anebo směřují k jejich vlastní vnitřní zkušenosti (např. pocitu, významu). Podle tohoto přístupu je vhodné, když do výzkumného plánu zabuduje výzkumník různé nástroje, které zabezpečí přesnost jeho interpretace. (Silverman, 2005)

Je-li to možné, může se výzkumník pokusit setkání nahrát. V kontextu zkušenosti práce s ohroženou populací, mohou však vyvstat komplikace přidružené k takovým nahrávkám. Určitým skupinám se přítomnost nahrávacího zařízení rovná přítomnosti další osoby. Pokud to jde, měl by výzkumník setkání skutečně nahrát, ale měl by se na nahrávku dívat jako na prostředek potvrzení citací a objasnění nesrovnalostí nebo následných otázek. V ideální situaci, když účastník výzkumu s nahráváním souhlasí, by mělo být setkání nahráno a vždy by měl být vyhotoven přepis (*transkripce*). Jestliže je setkání nahráno, je užitečné mít na paměti, že každý rozhovor pravděpodobně obsahuje mnoho irelevantních a vedlejších informací. Nejdůležitější úlohou výzkumníka je vytržít důležité informace. (Barker, 1999)

Samotná úspěšnost a výtěžnost polostrukturovaného rozhovoru je vystavěna na základech, které blíže popisuje Kaufmann (2010) a které výzkumník po čas jednotlivých rozhovorů využíval:

- a) Narušení hierarchie – flexibilita a reakce na průběh rozhovoru a vynořující se fenomény;

- b) Výzkum ve výzkumu – nalezení vhodné a výtěžné alternativy pro skutečné zodpovězení otázky;
- c) Empatie – nalezení rovnováhy mezi aktivitou a vedením rozhovoru tazatelem a aktivním nasloucháním a porozuměním sdělovaného významu dotazovaného;
- d) Zaujetí – neutralita tazatele, který si musí držet určitý odstup a osobně se neangažovat;
- e) Hra o třech stranách – vedení rozhovoru o výzkumném problému jako hlavním předmětu rozhovoru;
- f) Taktika – využití různých taktik k podpoře sdílnosti (např. humor, vstřícnost, parafrázování aj.);
- g) Ilustrace – nabídka alternativních otázek a postupů k přesnějším a podrobnějším popisům, které umožňují pokračování rozhovoru.

Zúčastněné pozorování

Miovský (2006) popisuje, že ani při výzkumném pozorování nemusíme mít předem přesně vytyčeno, co přesně budeme pozorovat (při volném, nestrukturovaného pozorování), a neplatí ani to, že by nebyl rozdíl mezi cvičeným a necvičeným pozorovatelem v kvalitě a množství zachycených jevů.

Pro potřeby výzkumu se výzkumník přiklonil spíše k molárnímu přístupu pozorování – při něm se snažíme zaměřit na širší souvislosti a mít jakýsi nadhled a schopnost vnímat širší vazby. Nevýhodou však může být, že nám mohou uniknout různé detaily, které někdy mohou mít nezanedbatelný význam. (Miovský, 2006) Výzkumník si tedy vytvořil několik neformálních kategorií pozorování, aby pozorujícího během procesu pozorování navedly směrem k vytyčeným oblastem s vyšší odhadovanou výtěžností pro potřeby výzkumu, ale aby pozorovatele tyto kategorie nezahltily (viz. příloha č. 24 – *Neformální kategorie pozorování*).

S ohledem na design výzkumné práce zařadil výzkumník metodu zúčastněného pozorování. Miovský (2006) popisuje zúčastněné pozorování jako formu, při které se pozorovatel pohybuje v prostoru, ve kterém se vyskytují pozorované jevy. Stává se tak součástí pozorovaných jevů, je jedním z aktérů. V průběhu pozorování tak dochází mezi pozorovatelem a pozorovaným jevem k interakci.

Rozdíl mezi otevřeným a skrytým pozorováním je v povědomí pozorovaných, že jsou pozorováni. (Miovský, 2006) S ohledem na specifika realizovaného pozorování tedy nelze s jistotou definovat, zdali se jednalo o pozorování skryté nebo otevřené. Výzkumník aktéry informoval o vyhotovení zápisu a jeho obsahu v rámci jednotlivých intervencí (do kterého mimo jiné spadá i pozorování klientů), avšak explicitně neuvedl zařazení pozorování i ve svém výzkumu. I z tohoto důvodu je zachována anonymita jednotlivých aktérů výzkumu.

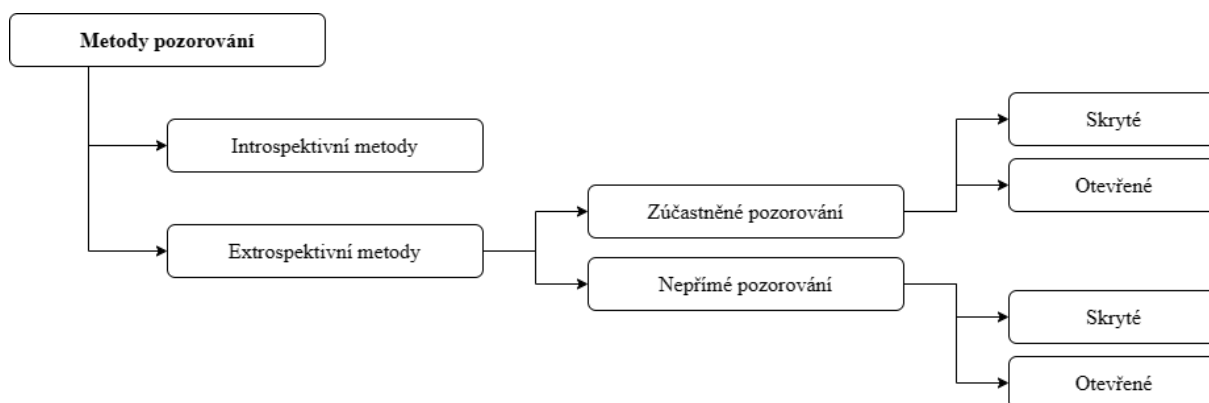

Diagram 4 - Členění metod pozorování (volně podle Miovský, 2006)

Během pozorování se výzkumník držel a využil následujících metod (Miovský, 2006):

- a) Fenomenologická metoda – konkrétně volné a neřízené pozorování obsahů, jak se vyvíjejí v čase a dané situaci s pouhou reflexí a exploračí tohoto vývoje;
- b) Pravidlo epoché – Snaha pozorovat vědomě a cíleně bez předpojatosti, prekoncepce, domněnky a očekávání;
- c) Pravidlo deskripce (*reduktivní deskripce*) – znamená holý popis pozorovaného materiálu s důrazem na dopředu vytyčené oblasti;
- d) Vlastní interpretace – druhá fáze, výzkumník doplňuje pozorování o vlastní dojem a interpretuje ho.

Kvalitativní škály

Tuto metodu výzkumník designoval pro potřeby výzkumu. Kvalitativní škály fungují na základě vytyčených otázek a kategorií, které klient, terapeut a koterapeut – pohledem na klientův proces – nezávisle na sobě vyhodnocují v rámci doplňkové evaluace. Ač by se mohlo zdát, že je metoda spíše kvantitativního charakteru, má za cíl doplnit a reflektovat pohled jednotlivých aktérů výzkumu na proces klienta během realizace vybraných dramaterapeutických projektů (viz. *podkapitoly 3.2.1; 3.2.2; 3.2.3 – Projekt „Má cesta“; Projekt „Můj hrdina“; Projekt „Má skupina“*). Slouží jako nástroj, který v relativně krátkém čase pomůže aktérům reflektovat uběhlý proces před využitím dalších metod sběru dat a aktéři se o něj mohou částečně opřít při využití dalších metod sběru dat a své reflexi. Metoda v tomto kontextu připravuje aktéry výzkumu pro další fázi sběru dat a nutí je přemýšlet nad uběhlými událostmi bezprostředně po jejich odehrání. Výzkumník se tak může ve své interpretaci dat a výsledků výzkumu opřít o širší zásobu dat a graficky zaznamenat odchylky v pohledu jednotlivých aktérů výzkumu. Metoda se u každé kategorie ptá příloženou otázkou, kterou aktéři vyhodnocují zaznačením odpovídající slovní odpovědi společně s odpovědí numerickou. (viz. *přílohy č. 22 a 23 – Vzor kvalitativních škál a přidružených otázek pro klienta; terapeuta a koterapeuta*)

Popis realizace sběru dat

Klientům byly po každém realizovaném výzkumném šetření (dramaterapeutickém projektu) předány archy otázek pro obeznámení se s rámcovými otázkami během poskytovaného rozhovoru v následující den. Společně se s výzkumníkem seznámili s náplní výzkumu a potřebnými úkony, potvrdili svou účast ve výzkumu a podepsali informovaný souhlas. Poté jim byly předány kvalitativní škály, které klienti bezprostředně po projektu vyplnili, nezávisle na dalších aktérech výzkumu. Pokud zvoleným metodám pro sběr dat potřebovali klienti více porozumět nebo měli další otázky, výzkumník je vysvětlil, ale do sdělení a výsledků účastníků výzkumu nikterak nezasahoval pro zachování co možná největší validity a reliability.

Následně se výzkumník (*terapeut*) a koterapeut odebrali mimo budovu střediska a vyvarovali se jakékoli evaluaci proběhlého výzkumu mezi sebou. Následně oba vyplnili kvalitativní škály v reakci na jednotlivé klienty zahrnuté ve výzkumu tak, aby se navzájem

neovlivnili. Se způsobem evaluace byl koterapeut obeznámen před realizací výzkumu. Po evaluaci prostřednictvím kvalitativních škál navázal výzkumník s koterapeutem polostrukturovaným rozhovorem, ve kterém reflektovali své pozorování a navzájem ho doplnili. Během rozhovoru postupovali podle neformálních kategorií pozorování, kterými disponoval výzkumník i koterapeut před začátkem realizovaného výzkumu a během něj. Kategorie pak doplnili o další fenomény, jež zpozorovali u jednotlivých klientů. Výzkumník si během rozhovoru vytvářel poznámky a rozhovor také nahrál, aby mohl poznámky posléze doplnit. Z pozorování tedy vznikl slovní zápis.

Následující den po jednotlivých realizovaných projektech se výzkumník účastnil společné komunity v rámci výzkumného prostředí, po jejímž konci navázal s jednotlivými klienty polostrukturovanými rozhovory. Rozhovory se odehrávaly v uzavřené společenské místnosti, do které měli v danou dobu přístup pouze výzkumník a daný klient. Klientům výzkumník znovu vylíčil, co rozhovor bude obnášet a zavázal se, že audionahrávku rozhovoru neuslyší nikdo jiný kromě něj. Dohoda a souhlas o využití nahrávacího zařízení proběhla mezi výzkumníkem a účastníkem výzkumu ústně. Každý rozhovor se odvíjel různě podle potřeb klienta a výzkumníka, avšak vycházel z předem daných otázek, které byly dle možností a potřeb modifikovány a obohaceny o otázky doplňkové. Výzkumník klienty instruoval, aby se snažili ve své výpovědi zaměřit na konkrétní projekt, nikoliv na dramaterapii celkově (pokud s ní již měli zkušenost)

Výzkumník se po sběru dat snažil neprodleně data zaznamenat, a tak co nejvíce eliminovat jejich zkreslení vlivem retrospekce. Na základě rozhovoru s klienty vytvořil jednotlivé transkripce rozhovorů společně se slovními zápisy z pozorování a výslednými kvalitativními škálami (viz. příloha č. 1 až 18).

4.1.4 Etické aspekty výzkumu

Před zahájením realizovaného výzkumu byl sjednán ústní informovaný souhlas s využitím dat pro tvorbu a publikaci diplomové práce a dalších odborných statí, a to primářem Střediska sekundární prevence a léčby závislostí Vojenské nemocnice Olomouc,

ve kterém výzkum probíhal. Výzkumník se zavázal dodržovat a respektovat následující pravidla:

- a) Respektovat osobní integritu účastníků výzkumu a zamezit duševnímu nebo fyzickému zneužívání a násilí na jejich osobě – zachovat a zajistit osobní bezpečí;
- b) Udržet identitu účastníků v tajnosti (anonymitě) pro zamezení případného poškození jejich reputace, sociálního postavení nebo zabránění stigmatizace;
- c) Respektovat soukromí účastníků výzkumu;
- d) Právo účastníků nekonat nic proti své vůli a přesvědčení;
- e) Právo na svobodu projevu a svobodu rozhodování – účastník může z výzkumného procesu kdykoliv odejít;
- f) Právo účastníka být informován o záměru a cílech výzkumu a jeho průběhu – podloženo informovaných souhlasem;
- g) Respektovat hodnoty a zájmy komunity, ve které je výzkum realizován;
- h) Nepodporovat a sám nečinit stigmatizaci zkoumané sociální skupiny;
- i) Nést odpovědnost za vyprodukované data a výsledky.

4.1.5 Výzkumný soubor

Výzkum aplikuje pro výběr výzkumného souboru nepravděpodobnostní metody výběru. Je tomu z důvodů co nejvěrnějšího zachycení proměnlivosti výzkumného souboru v kontextu stanoveného výzkumného prostředí, jehož složení není nikdy předem dáno a simuluje tak běžné a odpovídající podmínky výzkumného prostředí. Vzhledem k povaze a citlivosti zkoumaného výzkumného problému byla zvolena metoda samovýběru.

Metoda samovýběru je založena na principu dobrovolnosti – respektive aktivního projevení zájmu zapojit se do výzkumné studie. Nejedná se tedy pouze o prostý souhlas s účastí ve výzkumu, který je obecnou etickou podmínkou pro jakýkoli výzkum, ale jedná se o situaci, kdy více potenciálním účastníkům výzkumu nabízíme možnost se do výzkumu zapojit a je jejich volbou, zda tak učiní, či nikoli. Základní rozdíl metodou samovýběru od např. metody výběru prostřednictvím institucí nebo záměrného výběru je ten, že výzkumník oslovuje skupinu potenciálních účastníků, a ti musejí aktivně projevit svůj zájem zapojit se do výzkumu, nikoli

pouze souhlasit s přímou nabídkou k účasti. (Miovský, 2006) Výzkumník tak týden před realizací výzkumu informoval potenciální účastníky o jeho záměrech, a ti s výzkumem souhlasili. Od výzkumu mohli kdykoliv odstoupit v případě jejich rozhodnutí. Následovně výzkumník doplňoval vzorek o nové potenciální účastníky stejným způsobem, když předchozí účastníci výzkumné prostředí postupně opouštěli (ukončovali léčbu).

Výzkumník si stanovil kritéria pro selekci výzkumného souboru:

- a) Účastníkem je klient v probíhající léčbě na detoxikačním oddělení ve Středisku sekundární prevence léčby závislostí Vojenské nemocnice v Olomouci, který se účastní léčby (nikoliv rekondičního pobytu) v jejím plném rozsahu;
- b) Účastník disponuje závislostí na blíže nespecifikovaných návykových látkách, v kontextu, kterých se v zařízení léčí;
- c) Účastník je přítomen a účastní se dramaterapeutických intervencí;
- d) Účastník je osoba dospělá, tzn. starší 18 a více let;
- e) Účastník byl obeznámen s cíli, obsahem a jeho rolí ve výzkumu, které stvrdil písemným informovaným souhlasem, je zachována jeho anonymita a je ochotný spolupráce.

4.1.6 Výzkumné prostředí

Detoxikační oddělení

Středisko sekundární prevence a léčby závislostí je ústředním specializovaným pracovištěm v rámci AČR. Středisko poskytuje vysoce odbornou péči pro vojáky a pro nemocné jak z regionu Olomouce, tak mimorajónní. Poskytovaná léčba je plně hrazena zdravotními pojišťovkami. Oddělení funguje jako součást komplexní léčby závislostí a v návaznosti na ambulantní formy léčby je na něm prováděna detoxifikace a iniciální léčba závislostí na alkoholu, nealkoholových drogách, návykových léčivech a hráčství. Terapeutický proces probíhá strukturovaně s velkým důrazem na psychoterapii. Závislosti nejsou vnímány izolovaně, nýbrž jako součást komplexu psychického stavu, sociálních podmínek a vztahového zázemí pacienta. Léčebný proces se pak zaměřuje na všechny tyto oblasti, snahou

terapeutického týmu je, aby následná léčba – ať už dlouhodobá ústavní, komunitní nebo ambulantní – přinesla pacientovi maximální profit. Oddělení pak dále úzce spolupracuje s nízkoprahovými centry, charitou, adiktologickými a poradenskými službami. Pod záštitou oddělení pracují také svépomocné pacientské aktivity. Středisko sekundární prevence a závislostí si vypracovalo vlastní terapeutický způsob a klima, které za dobu jeho fungování osvědčilo dobrou efektivitu. Standardní terapeutický program je rozvržen do 4 týdnů pobytu, podle okolností je však možné jeho prodloužení nebo naopak zkrácení. Oddělení je koncipováno jako uzavřené koedukované (ženy i muži). Poskytuje svým pacientům detoxifikaci, iniciální a motivační léčbu.

Za výsledek terapie závislostí považuje nejen dodržování abstinence, ale změny v pojetí života pacienta. Detoxifikace bývá prováděna u pacientů, kteří mají sjednaný termín nástupu k dlouhodobé léčbě v psychiatrické nemocnici nebo terapeutické komunitě. Pacienti jsou přijímáni převážně na základě telefonického objednání k léčbě, důležitá je jejich motivace. Podmínkou pro přijetí je dobrovolný nástup. K pobytu nejsou přijímáni pacienti s nařízením ochranné ústavní léčby. K hospitalizaci přicházejí pacienti dobrovolně, neovlivnění návykovou látkou (alkohol, drogy). V dohodnutý den příjmu se dostaví na oddělení do deváté hodiny ranní. Mají povinnost dodržovat domácí řád oddělení a dovoluje-li to jejich zdravotní stav také dodržovat denní režim oddělení a účastnit se na terapeutických aktivitách. (*Vojenská nemocnice Olomouc*, citováno z webu 17.6. 2023)

4.1.7 Metody analýzy dat

Pro analýzu a následnou interpretaci dat byla využita metoda zakotvené teorie (*grounded theory*), jejíž výhodou je schopnost integrovat různá data získávána odlišným způsobem v rámci kvalitativní analýzy a využít tak nejen více různých metod získávání dat (rozhovor, pozorování, kvalitativní škály – vychází z tzv. *kvalifikovaného odhadu*), ale také současně využívat různých přístupů v samotné analýze. Základní principy, na nichž je zakotvená teorie vystavěna, se do značné míry shodují se základními obecnými principy pro jakoukoli kvalitativní analýzu. Jedna z jejich dalších významných výhod

je plastičnost – tedy možnost ji v rámci definovaných pravidel upravovat dle našich potřeb a předmětových sklonů. Samotní autoři (Corbin & Strauss, 1999) počítají s jejími úpravami a přizpůsobováním a při konstrukci tento požadavek plastičnosti zohlednily. Díky tomu není zakotvená teorie rigidním, ale velmi živým a tvůrčím výzkumným nástrojem. Je však samozřejmé, že výhoda velké plastičnosti je na straně druhé vykoupena nutností mnohem přesnějšího a pečlivějšího protokolování a deskripce dílčích kroků výzkumníka a vysoký důraz je kladen na metody kontroly validity dat. (Miovský, 2006)

Je to teorie induktivně odvozená z procesu zkoumání jevů, které reprezentuje. Znamená to, že je vytvořena a prozatímně ověřena prostřednictvím systematického shromažďování údajů o zkoumaném jevu a analýzy těchto údajů. Fáze shromažďování údajů, jejich analýza a samotná teorie se tedy proto vzájemně doplňují. Zakotvená teorie nezačíná teorií, kterou bychom následně ověřovali. Začíná zkoumanou oblastí, fenoménem a výzkumník ji nechává, aby se v průběhu výzkumu mohlo „vynořit“ to, co je v této oblasti významné, aniž to dopředu předjímáme či jakkoli označujeme. (Miovský, 2006) Metoda byla využita pro popsání objevujících se fenoménů a jejich vztahů, které si výzkumník vytyčil jako součást výzkumného cíle. Pro tuto metodu jsou kladeny 4 základní požadavky (Corbin & Strauss in Miovský, 2006):

- a) Shoda – mezi pozorovanými a kódovanými skutečnostmi;
- b) Srozumitelnost – vystavení zvolené teorie na základě empirických, ověřitelných a srozumitelných poznatků;
- c) Obecnost – schopnost vypovídat o podobných jevech, vysvětlovat tyto jevy, eventuálně být schopen zdůvodnit, jak fungují a proč například jiné fungují jinak;
- d) Kontrola – zpětné ověření vybudované teorie konfrontací s výchozími daty.

Následující schéma zaznamenává proces sběru dat společně s jejich analýzou v průběhu času (tyto dva postupy se překrývají), podobný koedukovaný proces probíhá mezi analýzou dat a mezi jejich interpretací v kontextu zvolené metody zakotvené teorie.

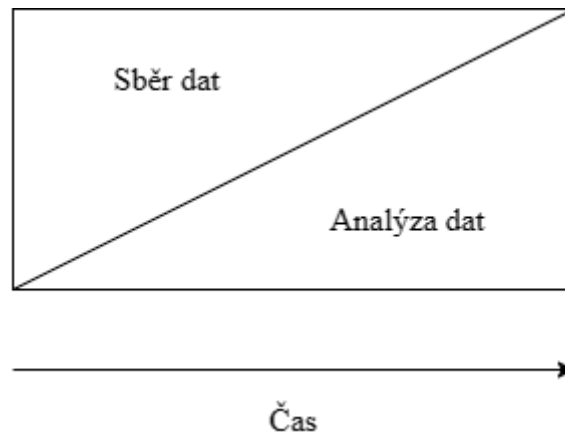

Schéma 5 - Vývoj rozsahu činností při sběru dat a jejich analýze (volně podle Miovský, 2006)

Důležitým pojmem v rámci výzkumné analýzy a interpretace jsou tzv. významové jednotky. Jedná se o určitý vymezený úsek (obvykle) textu (např. při transkripci rozhovoru), který je nositelem nějaké informace. (Miovský, 2006) Pro potřebu simplifikace výzkumné analýzy bylo v rámci jednotlivých transkripcí rozhovorů využito významové jednotky pod označením tzv. „*identifikátoru*“, jež je v textu přiložené transkripce rozhovoru vyznačen. V rámci kategorie *témat a prožívání* výzkumník využil tzv. *klíčových slov* pro snazší pozdější celkovou interpretaci daného projektu a jeho vlivu.

U metody pozorování bylo využito podobného postupu, a při její analýze postavené na základě rozhovoru terapeuta s koterapeutem, byl sestaven slovní zápis skládající se z těchto významových jednotek. Tím pádem je už v samotném zápise zohledněn a sumarizován jak pohled terapeuta, tak pohled koterapeuta, kteří se ve svém pozorování klienta doplňovali (v zápisu je zohledněn fenomenologický popis a dojem – interpretace terapeuta a koterapeuta).

Samotné kvalitativní škály jsou pak hrubým a prvním shrnutím pro doplnění pohledu výzkumníka, které výzkumník uvádí k jednotlivým projektům a dle kterých zaznamenává a porovnává zprůměrované hodnocení všech aktérů výzkumu. Výzkumník při analýze zohledňuje celý kontext výzkumné činnosti, které byl nedílnou součástí a také jeho aktérem.

Pro potřebu analýzy rozhovorů bylo vytvořeno několik základních širších kategorií, podkategorií a kódů (s využitím identifikátorů), které umožnily transkripci redukovat v jejím obsahu s co možná nejpřednějším zachováním sdělení. Kategorie sloužily jako orientační

nástroj pro sumarizaci sdělení jednotlivých klientů v rámci vybraného dramaterapeutického projektu a častokrát se podkategorie významem částečně překrývaly.

Kategorie a hlavní kód	Podkategorie a specifický kód
Téma (A)	Vztahující se k sobě (Aa)
	Vztahující se ke skupině (Ab)
Prožívání (B)	Libé prožitky (Ba)
	Nelibé prožitky (Bb)
Další popsané vyskytující se fenomény v kontextu procesu	
Interakce klienta (C)	Se skupinou (Ca)
	S terapeuty (Cb)
Aktivita klienta v procesu (D)	-----
Motivace klienta (E)	Pro dramaterapii (Ea)
	Obecná (Eb)
Orientace klienta (F)	Na čas (Fa)
	Na prostředí (Fb)

Tabulka 6 - Seznam elementárních kódů

Tento jev výzkumník zohlednil a z původního (*anxiálního*³³) kódování transkripcí rozhovorů výsledné kategorie obohatil a na jejich základě po indukci a dedukci všech sesbíraných a analyzovaných dat vytvořil vztahový rámec zachycených fenoménů. Tyto fenomény a jejich vztahovost je zohledněna v následujícím diagramu (viz. *diagram 7 – Popis vztahovost jednotlivých vyskytujících se fenoménů*), který výzkumník na základě sesbíraných dat a jejich analýzy vybudoval a opírá se o něj v jejich interpretaci:

³³ Anxiální – „ve směru osy“

4.2 Interpretace dat a interpretace výsledků

Tato kapitola interpretuje analyzovaná data s využitím uvedeného diagramu (viz. *Diagram 7 - Popis a vztahovost jednotlivých vyskytujících se fenoménů*). V popředí interpretuje témata klientů a jejich *prožívání* v závislosti na daném dramaterapeutickém projektu a jeho celkového vlivu na klienty. Zohledňuje významné fenomény, které měly na proces realizovaného projektu zásadní nebo větší dopad ve formě komentáře a popisu.

Před interpretací vlivu během jednotlivých projektů popíše výzkumník kategorie a fenomény, které se během realizace výzkumného šetření objevily:

- a) Vliv a efekt na klienta:
  - Výsledný dopad dramaterapeutického projektu na klienta, a to přímý i nepřímý ve vztahu s dalšími ovlivňujícími faktory – váže se přímo na změnu a posun;
- b) Změna a posun klienta:
  - Rozdíly v iniciálním vstupu a následném výstupu zohledněných faktorů a fenoménů před začátkem dramaterapeutického projektu a na jeho konci;
- c) Téma klienta:
  - Je částečně obsahem prožitku klienta a úzce s ním souvisí. Vyjadřuje ideu, která se u klienta objevila, udala jeho vlastnímu procesu kontext a provázela ho během něj;
- d) Prožívání klienta:
  - Prožitky klienta ovlivněné procesem a jež proces ovlivňovali – tedy jejich povahu a zohledňuje a počítá s jejich vzájemnou návazností a doplňováním sebe navzájem v čase;
- e) Orientace klienta:
  - Fixace zaměřené pozornosti klienta na čas a prostor, které dává určitý význam;
- f) Motivace klienta:
  - Rozpoložení a zájem klienta měnící se v čase, jež vychází z jeho obecného a momentálního nastavení;
- g) Aktivita klienta:
  - Přisuzovaná míra a kvalita klientova zapojení uvnitř procesu (jeho přítomnost), úzce souvisí s motivací klienta a s jeho interakcí s okolím;

h) Interakce klienta:

- Interpersonální výměna klienta v kontextu mezilidských vztahů – ve smyslu akce a reakce svého já na pozadí okolí a vzájemná komunikace s ním;

i) Ambivalence:

- Neshoda, rozdíl nebo vyvrácení sledovaného fenoménu z pohledu aktérů v procesu;

j) Charakter dramaterapeutického projektu:

- Povaha využitého materiálu, se kterým je nakládáno – zvolené téma, cíle, prostředky, principy, metody, jednotlivé techniky, čas, prostor, pomůcky atd.;

k) Charakter přístupu terapeuta, koterapeuta:

- Patří sem osobnost terapeuta, terapeutický vztah, komunikace, schopnosti a dovednosti terapeutů, jejich teoretická východiska a směr, erudovanost, zkušenosti, vlastní obsahy, věk, pohlaví, přesvědčení, hodnoty, vyznání, kulturní a sociální zázemí, nálada;

l) Charakter skupiny a prostředí:

- Složení skupiny (jednotlivých členů a jejich role), vzájemná vztahová provázanost, funkce skupiny, její normy, vzájemná očekávání, komunikace, identita skupiny, interakce, její umístění v prostoru a čase;

m) Další proměnné charakteristiky a fenomény:

- Blíže nespecifikované fenomény, které nejsou obsaženy v popsaných kategoriích výše.

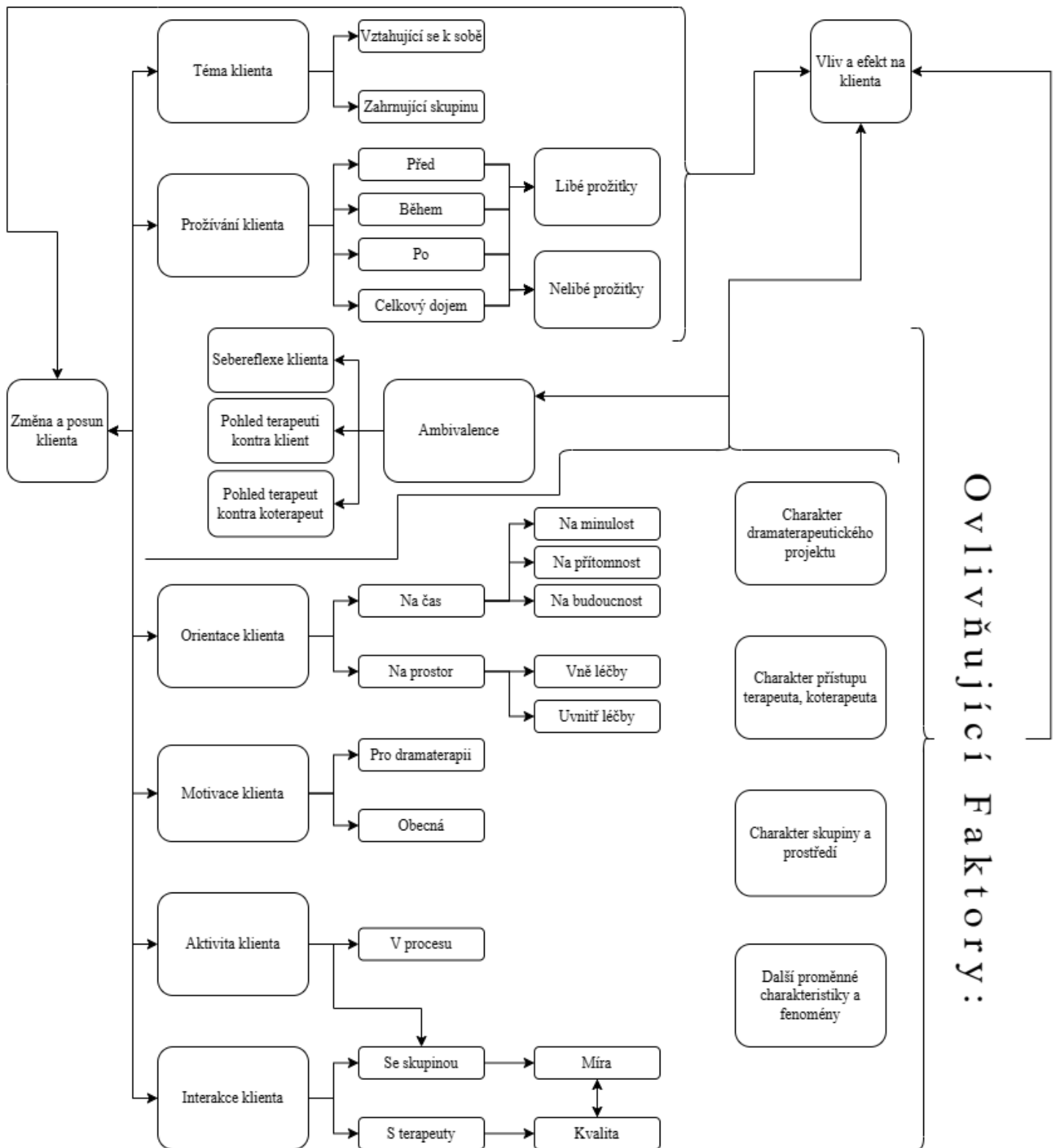

Diagram 7 - Popis a vztahovost jednotlivých vyskytujících se fenoménů

Následující tři podkapitoly pracují s výstupy ze získaných a analyzovaných dat, která jsou interpretována pohledem výzkumníka, který je interpretuje a popíše v kontextu jednotlivých projektů jako uvádí výše v textu.

Vychází přitom z přiložených materiálů (viz. přílohy č. 1 až 18 a 27 až 29) a dále přikládá v kapitolách analyzovaná data ve formě výsledných grafů vystavěných na základě průměrných hodnot kvalitativních škál pro doplnění jeho interpretace. *(pozn.: Pokud byl obsah sdělení v analyzačních tabulkách v příloze 27 až 29 již zaznamenán nebo dále nedoplňoval kontext a hlavní myšlenku v rámci stanovených kategorií, není v transkripci jednotlivých rozhovorů označen, ale výzkumník s ním při interpretaci nakládá.)*

4.2.1 Interpretace dat a výsledků k projektu „Má cesta“

Primární cíl projektu: Navázat, podpořit a budovat bezpečí a terapeutický vztah s klienty a se skupinou, s využitím prostředků, které jim nabídnou možnost zmapovat a popsat vlastní životní situaci a poskytnout na ni náhled a odstup;

Sekundární cíl: Nabídnout klientům možnost kreativně a projektivně zpracovat a popsat vlastní vizi budoucnosti a sdílet ji se skupinou.

Téma: Můj život a cesta se závislostí; zmapování životní situace

Popis a interpretace vlivu projektu na klienty

Projekt „Má cesta“ měl na klienty v daných podmínkách vliv zejména v získání náhledu a odstupu na vlastní životní situaci. Nejčastěji se objevovalo získání nového postoje k vnímání své minulosti a jakým způsobem s ní naložit, aby byla pro klienty hodnotná, přínosná a společně s tím projekt u klientů vyvolával konkretizaci toho, jakou si sami přejí a představují budoucnost. U klientů se dále objevoval nový náhled na závislost a s tím spojený respekt k závislosti. Důležitým tématem bylo také zpracování konfliktu nebo zmírnění vzniklých pocitů z konfliktu u některých členů – konflikt se týkal celé skupiny a vyvstal na předchozí terapii stejný den, to značně ovlivnilo celou atmosféru intervence. Dále u některých členů plnil funkci seberealizace a také otevřel otázku komfortnosti výstupu před skupinou. Projekt stál na technice „*Životní cesta*“.

U klientů projekt vyvolával nejčastěji libé pocity, a to nejčastěji pocit radosti, uvolnění, odreagování, nabití, legrace a zvedl všem klientům na je ho konci náladu. Poskytl také deeskalaci a zpracování nelibých pocitů, a to konkrétně smutku, hněvu nebo přímo ostychu z dramaterapie, který se také objevil.

Nejčastější a nejučinnější faktory projektu byly náhled, sebeprojevení a sebeexplorace a dále pak emoční podpora, pomoc druhým, členství ve skupině, získání nových sociálních dovedností a informací a nácvik nového chování. Původní cíl projektu byl zcela naplněn a jeho záběr na další témata byl širší, než výzkumník předpokládal. Projekt

hodnotí ve své podobě jako funkční a použitelný pro praxi s ohledem na jeho stanovený cíl a téma.

Tabulka 8 - Tabulka výčtů k projektu „Má cesta“

<p>K1:</p> <p>Výčet vyskytujících se témat: <i>Otázka vlastní zranitelnosti v kontextu závislosti; hledání viníka a převzetí zodpovědnosti za vlastní závislost; iluze versus realita – ostražitost a respekt k nemoci; výhled do budoucna; rozdíl v náhledu oproti skupině; vztah se skupinou a vlastní role v ní</i></p> <p>Navazující prožitek: <i>Pohoda; komfort; reflexe nedobré atmosféry; snížení nálady vlivem konfliktu v komunitě</i></p>
<p>K2:</p> <p>Výčet vyskytujících se témat: <i>Dlouhotrvající opakovaná léčba; potřeba vytrvalosti s ohledem na léčbu</i></p> <p>Navazující prožitek: <i>Pohoda; spokojenost; odreagování; nabití; motivace do příště; prvotní obavy z dramaterapie</i></p>
<p>K3:</p> <p>Výčet vyskytujících se témat: <i>Fixace na budoucnost; nový začátek v životě po absolvované léčbě; integrita osobnosti; osobnostní růst; víra v lepší budoucnost</i></p> <p>Navazující prožitek: <i>Uvolnění; spokojenost; odreagování, smutek; rozpomínání</i></p>
<p>K4:</p> <p>Výčet vyskytujících se témat: <i>Důležitost rodiny; vlastní sebevědomí; překonání sebe sama; zpracování konfliktu ve skupině; nácvik sociální interakce</i></p> <p>Navazující prožitek: <i>Zvednutí nálady; radost; štěstí; motivace pro individuální dramaterapii; počáteční stydlivost a nechuť</i></p>
<p>K5:</p> <p>Výčet vyskytujících se témat: <i>Zpracování a uchopení vlastní minulosti; respekt k závislosti; seberealizace a bytí sama sebou; práce s repertoárem rolí; projevení se před skupinou – bariéra; ochota poskytnutí pomoci členům komunity</i></p>

Navazující prožitek:

Uvolnění; energizační účinek; nabuzení; odhodlání; motivace; dozvuk; ostych před skupinou

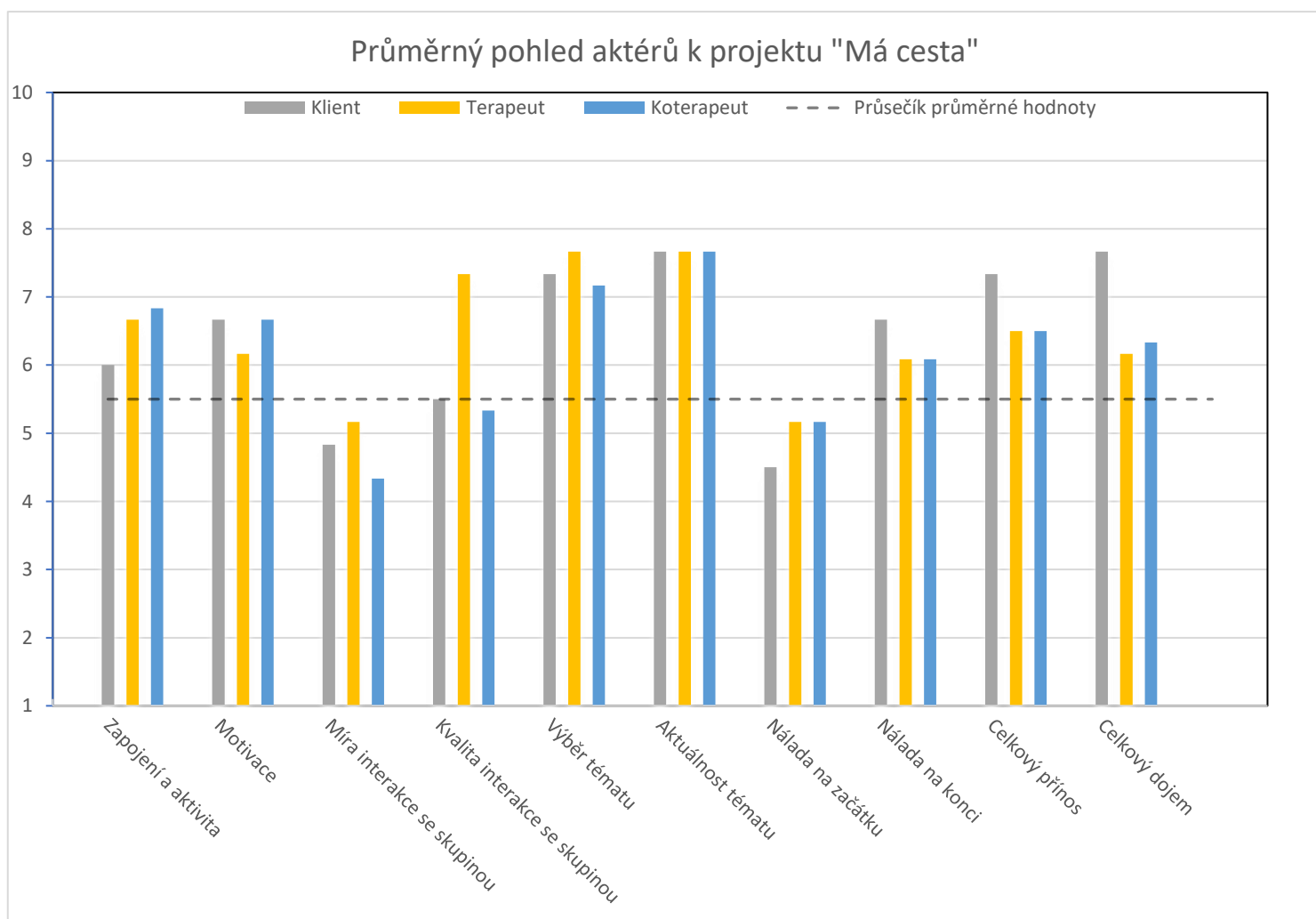
K6:**Výčet vyskytujících se témat:**

Cílevědomost a nevzdávání se – přenos do života; výhled do budoucnosti; zpracování vlastních pocitů; zpracování konfliktu ve skupině

Navazující prožitek:

Odreagování; rozveselení; legrace; zvednutí nálady; sklíčení; vyčerpání; hněv; snížení nálady vlivem konfliktu v komunitě

Výzkumník na závěr interpretace projektu uvádí výsledky z iniciačních dat, která jsou zachycena formou grafu:

Graf 9 - Průměrný pohled jednotlivých aktérů k projektu "Má cesta"

4.2.2 Interpretace dat a výsledků k projektu „Můj hrdina“

Cíl: Navázat, podpořit a budovat bezpečí a terapeutický vztah s klienty a se skupinou s využitím prostředků, které jim nabídnou zmapovat jejich silné stránky a vyplavená témata

Téma: Hrdina ve mě; mé silné stránky

Popis a interpretace vlivu projektu na klienty

Projekt „Můj hrdina“ měl na klienty v daných podmínkách vliv zejména ve vyplavování osobních témat klientů. Témata se obecně týkala otázek v jejich životě a minimálně se zaměřovali na témata skupinová. Klienti si skrze externalizovaného hrdinu ujasňovali vlastní postoj k jejich osobnímu tématu – Mohu se skutečně jako člověk změnit? Kde se cítím bezpečně? Proč jsem v životě nespokojený? Jaká je moje hodnota? Tyto a další otázky byly v procesu přítomny. Témata klientů byla opravdu různorodá. Dalšími příklady jsou: prosazení sebe sama a svých zájmů; převzetí zodpovědnosti sám za sebe a touha sám sebe nezklamat; nabytý respekt ze závislosti; vztah, otevřenost a projev před skupinou; důležitost a význam rodiny ve vlastním životě. Nejvýraznější technika projektu byla „*Imaginace*“.

Klienti se během projektu cítili nejčastěji bezpečně, některé uvolnil, zklidnil a zrelaxoval. V návaznosti na osobní téma se nejčastěji objevoval smutek, obavy a nejistota. Náladu u některých zůstala na víceméně stejné úrovni, někteří šli s náladou nahoru. Účinné faktory projektu byly především náhled, sebeprojevení a sebeexplorace, dále zde působila emoční podpora, pomoc druhým, členství ve skupině a zpětná vazba (konfrontace).

Původní cíl projektu byl dle výzkumníka zcela naplněn i po vypuštění aktivit „*Setkání s ostatními hrdiny*“ a „*Prohlášení*“ z časových důvodů a potřeb skupin. Projekt působil dle výzkumníkovy očekávání a hodnotí ho ve své originální i zkrácené podobě jako funkční a použitelný pro praxi.

<p>K1:</p> <p>Výčet vyskytujících se témat: Rozkrytí a pojmenování tématu – řešení cizích problémů; zaujetí postoje ke změně/setrvání ve stavu; konfrontace s tématem</p> <p>Navazující prožitek: Stálost spíše pozitivní nálady; bolest při otvírání tématu</p>
<p>K5:</p> <p>Výčet vyskytujících se témat: Hledání významu a smyslu vlastní projekce; otázka bezpečí – kde se tak cítím; prosazení sebe sama a svých zájmů</p> <p>Navazující prožitek: Příjemné překvapení; bezpečí; hluboký prožitek; sebevědomí; spíše příjemné pocity; u imaginace obavy; rozpačitost; nejistota</p>
<p>K6:</p> <p>Výčet vyskytujících se témat: Převzetí zodpovědnosti sám za sebe; touha nezklamat sám sebe; respekt ze závislosti a budování životního postoje</p> <p>Navazující prožitek: Umocnění dobré nálady; uvolnění a relax; obavy z pravosti vlastní motivace</p>
<p>K7:</p> <p>Výčet vyskytujících se témat: Hledání spokojenosti a nespokojenosti v životě s návazností na závislost; popsání tématu a vize přenesení dále; otevřenost před skupinou</p> <p>Navazující prožitek: Bezpečí; klid; zábava; otevřenost; pocit štěstí; absence negativních pocitů</p>
<p>K8:</p> <p>Výčet vyskytujících se témat: Otevřenost a sdílení – brání negativní myšlenky; kvalitní čas strávený se skupinou – své místo ve skupině</p> <p>Navazující prožitek: Uvolnění; vypuštění emocí; spokojenost; relax; počáteční obavy, které opadly</p>

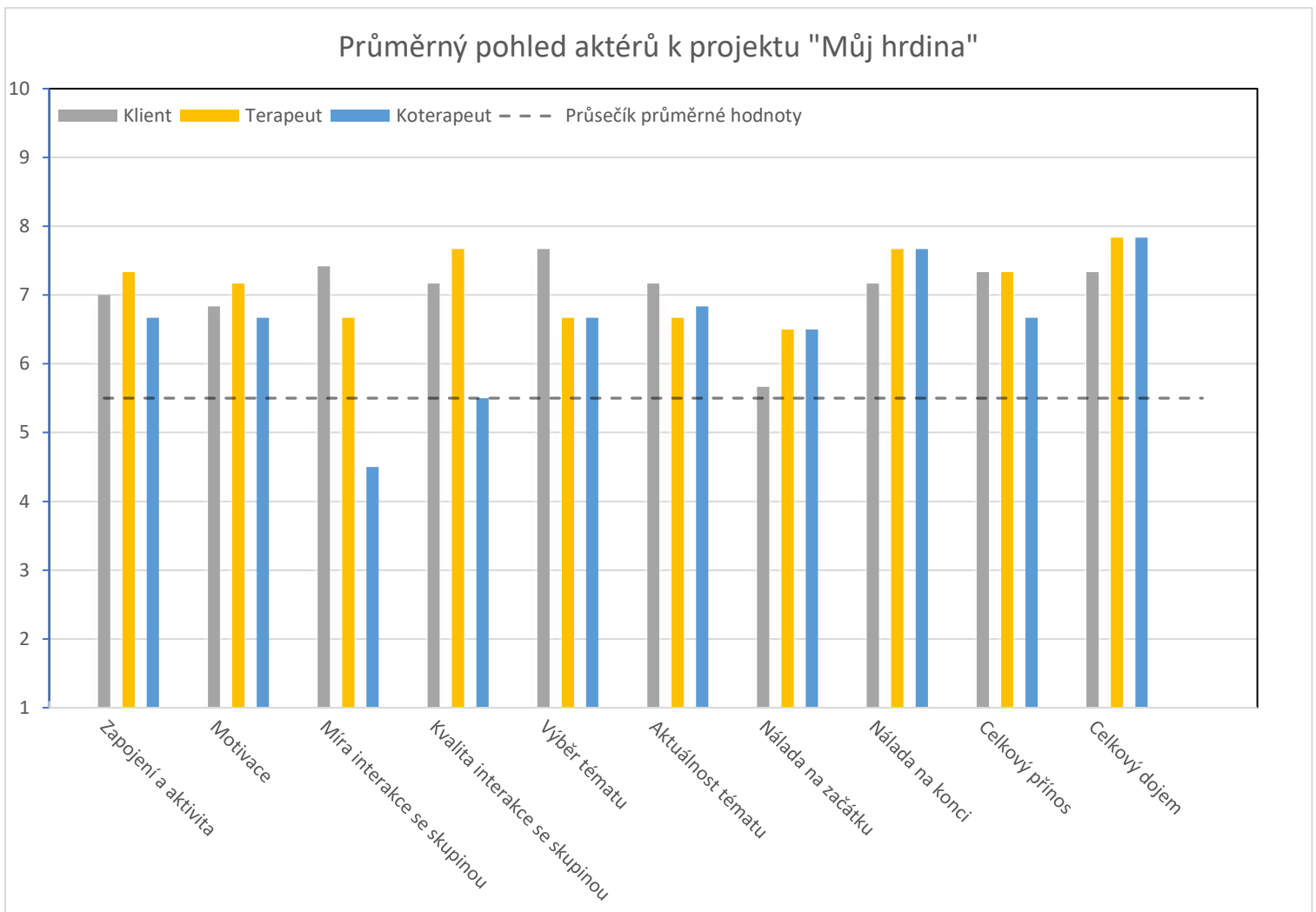
K9:**Výčet vyskytujících se témat:**

Důležitost a význam rodiny – snaha o její udržení; otázka vlastní hodnoty; náhled na své tělo a zdraví; konfrontace s realitou

Navazující prožitek:

Příjemné překvapení; povzbuzení; psychická podpora; smutek; retrospekce

Výzkumník na závěr interpretace projektu uvádí výsledky z iniciačních dat, která jsou zachycena formou grafu:

Graf 11 - Průměrný pohled jednotlivých aktérů k projektu "Můj hrdina"

4.2.3 Interpretace dat a výsledků k projektu „Má skupina“

Cíl: Navázat, podpořit a budovat bezpečí a terapeutický vztah s klienty a se skupinou, s využitím prostředků, které jim nabídnou zmapovat jejich roli v rámci komunity, jak se ke komunitě vztahují a z toho plynoucí pocity;

Sekundární cíl: Nabídnout změnu role ze světa „jako by“ do světa „tady a teď“

Téma: Jak se vztahuji vůči své komunitě a jak se v ní cítím

Popis a interpretace vlivu projektu na klienty

Projekt „Má skupina“ měl na klienty v daných podmínkách vliv zejména s ohledem na skupinová témata. Témata, která se zde nejčastěji otevírali byla možnost se otevřít před skupinou a sdílet s nimi své obsahy; společně s možností poznání skupiny a jejich členů zblízka. Dále se zde otevřely i témata osobní, a to překonání sebe sama a své nechuti vůči zvolené formě práce. Rozvíjeli se také témata nácviku sociálních situací a sociálních dovedností. Prožitek klientů stál na dvou hlavních technikách „*Erb*“ a „*Stavba*“. Skupinová témata klientů vycházela spíše z reflexe a vzájemného naslouchání než ze společného zapojení v aktivitách samotných. I přesto projekt vyplavoval zejména témata skupinová, což je zajímavé a výzkumník s ohledem na svou zkušenost s projektem tuto skutečnost neočekával.

Pro klienty z hlediska jejich prožívání plnil projekt zejména úlohu odreagování a uvolnění. Další sdíleli, že je projekt nabil energií nebo se minimálně jejich nálada nezhoršila i přes počáteční nechuť, která se objevila u dvou členů k technice „*Erb*“. I přesto se do projektu zapojili a jejich nálada se na konci naopak mírně zvýšila. Projekt měl dále funkci zábavy.

Z účinných faktorů zde nejvíce působilo členství ve skupině; sebeprojevení a sebeexplorace; společně s emoční podporou. Z dalších byl přítomen nácvik nového chování; získání sociálních dovedností a informací; pomoc druhým.

Původní primární cíl projektu byl z velké části naplněn, avšak zde ještě zbýval prostor pro umocnění skupinové dynamiky v rámci daných aktivit. Sekundární cíl byl naplněn u všech,

ale realizován pouze asi u poloviny klientů. Projekt působil částečně mimo plán výzkumníka, avšak jeho tematické zacílení bylo zachováno a měl na skupinu příznivý vliv v jejich prožívání.

Tabulka 12 - Tabulka výčtů k projektu „Má skupina“

<p>K6:</p> <p>Výčet vyskytujících se témat: Rekapitulace svých vlastností; překonání odporu s přenosem této myšlenky do života; nácvik nového chování</p> <p>Navazující prožitek: Odreagování; stabilita nálady; nechut' ke zvolené formě práce</p>
<p>K7:</p> <p>Výčet vyskytujících se témat: Otázky introverze/touhy po pozornosti; nácvik interakce a sociálních dovedností</p> <p>Navazující prožitek: Zábava; mírné zlepšení nálady; stud před koterapeutkou</p>
<p>K8:</p> <p>Výčet vyskytujících se témat: Sblížení se skupinou</p> <p>Navazující prožitek: Uvolnění; zpestření</p>
<p>K9:</p> <p>Výčet vyskytujících se témat: Vnitřní přání Prezentace sebe sama ve skupině</p> <p>Navazující prožitek: Pobavení</p>
<p>K10:</p> <p>Výčet vyskytujících se témat: Poznání skupiny</p> <p>Navazující prožitek: Redukce stresu a myšlenek; odreagování</p>

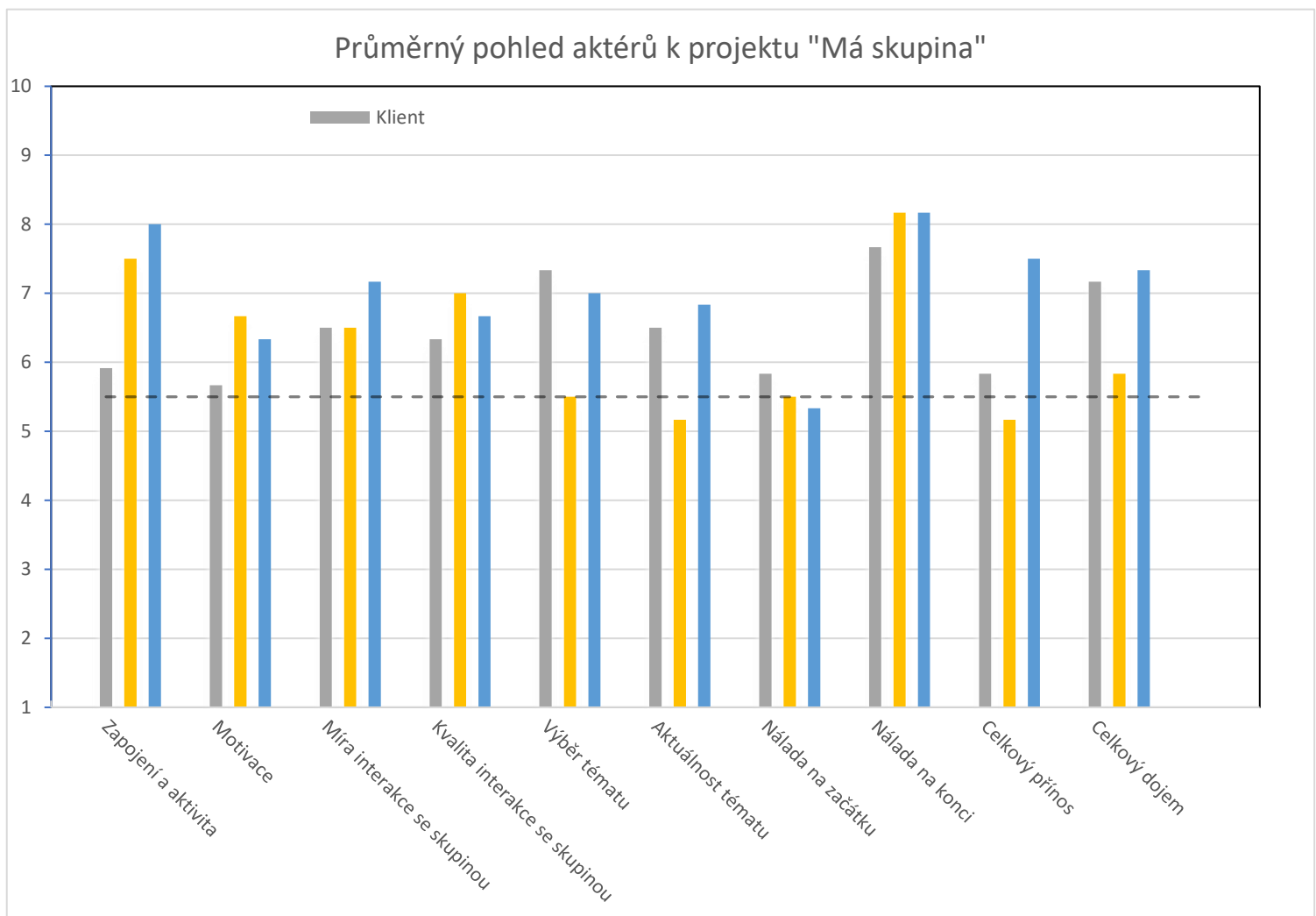
K11:**Výčet vyskytujících se témat:**

Dovolit si být otevřená před skupinou

Navazující prožitek:

Uvolnění; klid; nabití

Výzkumník na závěr interpretace projektu uvádí výsledky z iniciačních dat, která jsou zachycena formou grafu:

Graf 13 - Průměrný pohled jednotlivých aktérů k projektu "Má skupina"

4.2.4 Zodpovězení výzkumných otázek a výzkumného cíle

Cíl výzkumu

Identifikovat a popsat vliv a efektivitu vybraných dramaterapeutických projektů na klienty se závislostí na návykových látkách a s tím spojené vyskytující se fenomény.

Výzkumné otázky

- a) **Výzkumná otázka č. 1:** Jaké fenomény se v rámci dramaterapeutických projektů u klientů objevují pohledem terapeuta, koterapeuta a klientů samotných?
- b) **Výzkumná otázka č. 2:** Jak se pohledy na tyto fenomény shodují a případně liší?
- c) **Výzkumná otázka č. 3:** Jaký význam a přínos měly dramaterapeutické projekty pro klienty z hlediska jejich léčby?

Zodpovězení výzkumné otázky č. 1

Mezi identifikované fenomény pohledem všech aktérů se objevily tyto následující:

Vliv a efekt na klienta: *Výsledný dopad dramaterapeutického projektu na klienta, a to přímý i nepřímý ve vztahu s dalšími ovlivňujícími faktory – váže se přímo na změnu a posun;*

Změna a posun klienta: *Rozdíly v iniciálním vstupu a následném výstupu zohledněných faktorů a fenoménů před začátkem dramaterapeutického projektu a na jeho konci;*

Téma klienta: *Je částečně obsahem prožitku klienta a úzce s ním souvisí. Vyjadřuje ideu, která se u klienta objevila, udala jeho vlastnímu procesu kontext a provázela ho během něj;*

Prožívání klienta: *Prožitky klienta ovlivněné procesem a jež proces ovlivňovali – tedy jejich povahu a zohledňuje a počítá s jejich vzájemnou návazností a doplňováním sebe navzájem v čase;*

Orientace klienta: *Fixace zaměřené pozornosti klienta na čas a prostor, které dává určitý význam;*

Motivace klienta: *Rozpoložení a zájem klienta měnící se v čase, jež vychází z jeho obecného a momentálního nastavení;*

Aktivita klienta: *Přisuzovaná míra a kvalita klientova zapojení uvnitř procesu (jeho přítomnost), úzce souvisí s motivací klienta a s jeho interakcí s okolím;*

Interakce klienta: *Interpersonální výměna klienta v kontextu mezilidských vztahů – ve smyslu akce a reakce svého já na pozadí okolí a vzájemná komunikace s ním;*

Ambivalence: *Neshoda, rozdíl nebo vyvrácení sledovaného fenoménu z pohledu aktérů v procesu;*

Charakter dramaterapeutického projektu: *Povaha využitého materiálu, se kterým je nakládáno – zvolené téma, cíle, prostředky, principy, metody, jednotlivé techniky, čas, prostor, pomůcky atd.;*

Charakter přístupu terapeuta, koterapeuta: *Patří sem osobnost terapeuta, terapeutický vztah, komunikace, schopnosti a dovednosti terapeutů, jejich teoretická východiska a směr, erudovanost, zkušenosti, vlastní obsahy, věk, pohlaví, přesvědčení, hodnoty, vyznání, kulturní a sociální zázemí, nálada;*

Charakter skupiny a prostředí: *Složení skupiny (jednotlivých členů a jejich role), vzájemná vztahová provázanost, funkce skupiny, její normy, vzájemná očekávání, komunikace, identita skupiny, interakce, její umístění v prostoru a čase;*

Další proměnné charakteristiky a fenomény: *Bližší nespecifikované fenomény, které nejsou obsaženy v popsáních kategoriích výše.*

(viz. Diagram 7 - *Popis a vztahovost jednotlivých vyskytujících se fenoménů* a viz. podkapitoly 4.2.1; 4.2.2; 4.2.3 *Interpretace dat a výsledků k projektu „Má cesta“; „Můj hrdina“; „Má skupina“*)

Zodpovězení výzkumné otázky č. 2

Klienti, kteří byli hodnoceni s vyšší mírou aktivity v procesu a s vyšší motivací (pro dramaterapii i obecnou) obvykle popisovali i větší přínos a dojem z daného projektu. Zároveň se u těchto lidí častěji objevovali vlastní osobní témata. Klienti s vyšší mírou a kvalitou interakcí ve skupině pak měli i více témat vázajících se ke skupině.

Terapeut a koterapeut měli značně podobný pohled na klientův proces. Vzájemně se tedy spíše doplňovali ve svých výpovědích. Častější byla ambivalence mezi pohledem jejich a pohledem klienta. Pohledy se nejčastěji rozlišovaly v ústředním tématu klienta, které sám reflektoval a které terapeuti vnímali jako zásadní.

Celkové porovnání rozdílů v hodnocení aktérů je zaznamenáno v příložených grafech výše (viz. *Grafy 9, 10, 13 - Průměrný pohled jednotlivých aktérů k projektům*).

Zodpovězení výzkumné otázky č. 3

Dramaterapeutické projekty měly s ohledem na prožitek klientů nejčastěji funkci uvolňujícího nástroje, při čemž se mohli na chvíli odreagovat a upustit od svých myšlenek. Častokrát klienti vyjadřovali obavy z dramaterapie, které zpravidla opadly při jejich první zkušenosti. Dramaterapie v nich budila spíše pozitivní pocity jako radost nebo nabití energií. Celkově byli klienti pro projekty spíše motivovanější. Častokrát klienti pozitivně vyzdvihovali i možnost ponořit se hlouběji do daného tématu. Významnou roli zde zároveň hrál terapeutický vztah – všichni klienti sdíleli, že jim terapeutický přístup vyhovoval. Tím, že klienti nebyly do aktivity nuceni, neodcházel žádný z nich s horší náladou, než tomu bylo na začátku. Naopak, u naprosté většiny klientů se nálada na konci dramaterapie vždy zvedla nebo minimálně zůstala na stejné úrovni. Kombinace dramaterapeutických projektů a jejich užití jsou společně s terapeutickým přístupem na sobě dva závislé fenomény. Nejčastěji vyskytujícím se účinným faktorem dramaterapeutických projektů bylo sebeprojevení se a sebeexplorace společně s náhledem na vlastní situaci a členstvím ve skupině. Dramaterapie působila jako prostředek navázání a rozvíjení zdravých skupinových vztahů. Během dramaterapie si někteří klienti v bezpečném prostředí vyzkoušeli nácvik nového chování a rozvíjeli své sociální dovednosti.

Všechny tyto poznatky jsou vystavěny a obsaženy v příložených sesbíraných datech v přílohách a v interpretaci dat. (viz. *podkapitoly 4.2.1; 4.2.2; 4.2.3 Interpretace dat a výsledků k projektu „Má cesta“; „Můj hrdina“; „Má skupina“*)

4.3 Diskuse a doporučení

V této pasáži autor diskutuje nad cíli výzkumu a jeho výsledky ve vlastním zpracování závěrečné práce společně se zvoleným výzkumným rámcem. Autor dále reflektuje limity vědecko-výzkumné práce, porovnává své výsledky a navrhuje plán pro praxi.

Limity vědecko-výzkumné práce

V rámci předložené práce bylo pojmenováno několik vědecko-výzkumných limitů. Autor si myslí, že zvolený design studie byl vybrán vhodně společně s flexibilitou zvolených metod sběru dat a jejich analýzy. I přesto má výzkumná práce své limity, které je třeba neopomenout a zvážit je.

Prvním limitem je **proměnnost role koterapeuta**, a tudíž možná proměnnost v zaznamenaném hodnocení ze strany tohoto aktéra výzkumu napříč projekty. Prvního a druhého projektu se účastnila první z koterapeutek, třetího pak druhá. Je tedy možné, že výsledky mezi těmito projekty mohou být více variabilní z pohledu koterapeuta – jeho hodnocení a pozorování.

Dalším limitem je **realizace terapeutické intervence v otevřené skupině**. Je nutné mít pevně stanovené cíle pro konkrétní intervenci a nelze tak příliš v tématech navazovat. Je důležité témata nenechávat otevřená, jelikož není moc možností, jak se k nim posléze vrátit. Ovlivněna je také povaha skupinové dynamiky, než by tomu bylo při skupině uzavřené, která má svůj jasný vývoj. Tyto proměnné však nelze změnit, neboť vyplývají z povahy zařízení, ve kterém byl výzkum realizován.

Časová dotace realizovaných projektů je značně omezující. Výhody a přání delšího času spatřovali jak klienti, tak terapeuti. Pro výzkumné šetření by pak mohly přinést podrobnější materiál.

Projekty byly **posuzovány pouze jedinkrát v samostatném zařízení**. Velkým limitem je tedy existence jedné unikátní zkušenosti, na které jsou data vystavěna. Projekty jsou sice několikrát otestovány, ale pouze jednou probíhal sběr dat a jejich vyhodnocování zvolenou výzkumnou formou. Účinné by se jevílo otestovat projekty vícekrát a ve více zařízeních s podobným zaměřením. Ty by mohly otestovat dramaterapeutické týmy s předem určenými cíli a postupy a s jednotností v metodách sběru dat a v určitém časovém rámci.

Sporadickým limitem výzkumného šetření by mohl být **osobní přístup** výzkumníka (terapeuta). Ten může a nemusí zkreslovat získaná data během rozhovoru. Na stranu druhou může výzkumník díky vybudovanému vztahu lépe zacílit otázky z hlediska zvolené metody.

Rešerše

Pro potřeby porovnání validity výsledků si autor vybral publikaci Využití dramaterapie na detoxikačním oddělení. (Štěpánová in Krahulcová, 2017) Autor porovnává výsledky podobně zaměřené studie ve stejném výzkumném prostředí s odstupem sedmi let, a ty se v mnohém shodují. Reakce klientů bývá většinou pozitivní a zejména zažívají pocit uvolnění. V obou studiích sdílejí dojem, že díky dramaterapii skupinu lépe poznali – tudíž potvrzuje vliv na skupinovou dynamiku. V obou případech hodnotili klienti možnost zpracovat vlastní obsahy kreativní formou převážně pozitivně. Dramaterapie jim pomáhá se více zamyslet nad vlastním životem a osobou. Obě popisují, že klienti přemýšleli nad vlastní závislostí, životem, blízkými nebo nad sebou samými. V kontextu další spoluautorky publikace (Čáčková, in Krahulcová, 2017) se oba autoři odkazují na sebereflexivitu dramaterapeutických prostředků – klienti se nad sebou mohli zamyslet nebo naopak od svého problému na chvíli utéct. Klienti získali nový úhel pohledu a měli možnost se odreagovat. Dramaterapeutické techniky působily jako prostředek sebeuvědomění a vyplavení vlastních témat a obsahů. Dramaterapie v obou případech přinášela různé formy prožívání a chování společně s vysokým a někdy naopak i takřka nulovým přínosem.

Návrhy do praxe

Autor navrhuje vyzkoušet a případně modifikovat vybrané projekty dle vlastních možností, potřeb a specifík cílové skupiny odborníkům s kompetencemi v kreativních terapiích anebo odborníkům se zaměřením na problematiku závislosti a ozkoušet tak jejich vliv v jiném prostředí s cílem reevaluace jejich účinnosti. Autor však doporučuje dodržet ideu jednotlivých projektů a nechat pevně zařazenou hlavní techniku a následnou reflexi, jinak se může smysl projektu v praxi vytratit. Popsané fenomény pak mohou usnadnit odborníkovi orientaci v procesu a může tak lépe předpokládat, jaký může mít daný projekt efekt s ohledem na cíl, který si stanovil. U opakovaného využití je třeba myslet na logickou posloupnost a provázanost vystavěných technik, na potřeby skupiny a také na vlastní osobu terapeuta (krom dalších popsanych fenoménů v této práci).

Zajímavým navazujícím a kumulujícím výzkumem by bylo rozsáhlé testování nejrůznějších dramaterapeutických projektů ve vícero zařízeních v kontextu osob se závislostí. Tyto projekty by mohly být několikrát otestovány nezávisle na sobě a podle výsledků by mohly být zařazeny do jakéhosi „zásobíku“ podle daných kritérií. Například by se daný projekt mohl hodnotit čistě na základě svého zacílení na skupinu/jedince a v kontextu klidové/dynamické aktivity. Výsledkem by byl zásobník dramaterapeutických projektů, které se odkazují na různé rozpoložení a potřeby skupiny. Klienti mohou například na začátku intervence sami rozhodnout, na jakou formu práce mají sami kapacitu. Pro vysvětlení autor přidává schéma:

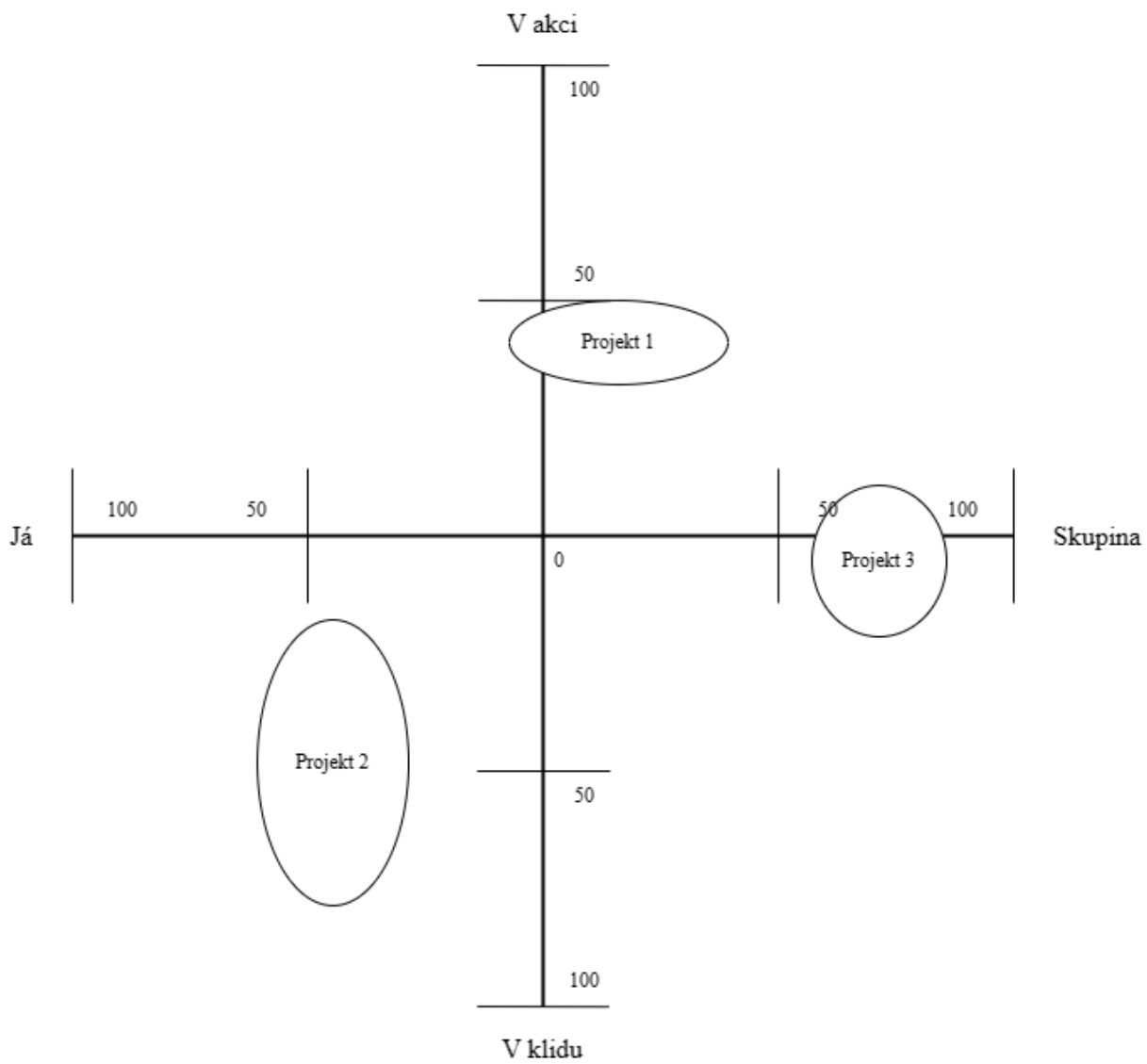

Schéma 14 – Návrh kategorizace DTP

ZÁVĚR

Autor vyzkoušel a ověřil vybrané dramaterapeutické projekty v rámci léčby osob se závislostí a jejich vhodnost využití v praxi, ve které uspěly. Dospěl k závěru, že zvolené projekty mají pozitivní účinky na vybrané klienty, které se částečně liší a obměňují projekt od projektu. Výzkumné šetření ukázalo, a to zejména fáze sběru dat, jak dramaterapii klienti na oddělení vnímají. Autor usoudil, že dramaterapie může být důležitým a plnohodnotným nástrojem v léčbě klientů, který přináší odlišný styl práce a soustředí se zejména na skupinovou dynamiku, získání nadhledu, sebeprojevení a sebeexploraci. Celkově drama terapie uvolňuje napětí ve skupině a podněcuje zábavu, ale i hloubání nad těžšími tématy. Ke sběru dat autor použil jako stěžejní metodu lustr texturovaný rozhovor a zúčastněné pozorování společně s doplňující metodou kvalitativních škál. Společně se zahrnutím klienta, terapeuta, jako terapeuta ale jejich pohledů vznikla dvojité triangulace metod a aktérů. Analýza dat proběhla pomocí metody otevřeného a následného axiálního kódování rozhovorů terapeuta s klientem, využitím tzv. významových jednotek při dekódování rozhovorů terapeuta s koterapeutem a následného slovního zápisu, s využitím vytvořené teorie o vztahovosti popsaných fenoménů a s využitím klíčových slov.

Autor věří, že práce pomohla přiblížit vliv dramaterapie na klienty se závislostí a identifikovat další fenomény, které se po čas výzkumného šetření objevily. Věřící, že získaná data mohou být využita více variabilními způsoby a s jinými cíli. V neposlední řadě poukazuje na význam této formy terapie na detoxikačním oddělení.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

APA PsycNet [online]. [cit. 2023-06-14]. Dostupné z: <https://psycnet.apa.org/home>

BARKER, Gary. Použití kvalitativních výzkumných metod při postupech rychlého posuzování (Rapid Assessment) zneužívání drog ve společnosti. Přeložil Ervin ŠIROKÝ. Brno: Sdružení Podané ruce, 1999, 60 s. Výzkumy, seš. 4. ISBN 8085834782.

BEGUN, Audrey L. a Margaret M. MURRAY, ed. The Routledge handbook of social work and addictive behaviors. London: Routledge, Taylor & Francis Group, 2022, xvii, 644 s. ISBN 978-1-03-233661-9.

British Association for Dramatherapists. (1979). Statement of Goals. *Dramatherapy*, 2, 19.

DUŠKOVÁ, Lenka a Simona ŠAFAŘÍKOVÁ. Kvalitativní metody pro rozvojová studia. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. ISBN 978-80-244-4740-7.

EMUNAH, Renée, JOHNSON, David Read, ed. Current approaches in drama therapy. 2nd ed. Springfield, Illinois: Charles Thomas, 2009, xx, 519 s. ISBN 978-0-398-07848-5.

GARGIULO, Pascual Ángel a Humberto Luis MESONES-ARROYO. *Psychiatry and Neuroscience Update - Vol. II: A Translational Approach*. Cham: Springer International Publishing, 2017, XXX, 549 p. 49 illus., 42 illus. in color. ISBN 9783319531267.

HALGIN, Richard P. a Susan Krauss WHITBOURNE. *Abnormal psychology: the human experience of psychological disorders : updated with DSM-IV*. Madison: Brown and Benchmark, 1994, xx, 520 s. ISBN 0697273857.

HENDL, Jan. Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-0982-9.

ICD-11 International Classification of Diseases 11th Revision: The global standard for diagnostic health information [online]. [cit. 2023-06-14]. Dostupné z: <https://icd.who.int/en>

JENNINGS, Sue. Úvod do dramaterapie: divadlo a léčba: Ariadnina nit. Praha: Asociace dramaterapeutů České republiky v nakl. Jalna, 2014. ISBN 978-80260-6783-2.

JOHNSON, David; EMUNAH, Renée. *Current approaches in drama therapy: Second edition*. USA, Illinois, Springfield: Charles C. Thomas, Publisher Ltd., 2009. ISBN 978-0-398-07847-8.

JOHNSON, David; PENDZIK, Susana; SNOW, Stephen. *Assessment in drama therapy*. USA, Illinois, Springfield: Charles C. Thomas, Publisher Ltd., 2012. ISBN 978-0-398-08685-5.

KALINA, Kamil. *Klinická adiktologie*. Praha: Grada Publishing, 2015. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4331-8.

KALINA, Kamil. *Psychoterapeutické systémy a jejich uplatnění v adiktologii*. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-4361-5.

KANTOR, Jiří. *Společné a rozdílné v uměleckých kreativních terapiích*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2016. ISBN 978-80-244-5124-4.

KAUFMANN, Jean-Claude. *Chápající rozhovor*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2010. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-7419-033-9.

KRAHULCOVÁ, Kristýna. *Využití dramaterapie na detoxikačním oddělení*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2017, 202 s. Monografie. ISBN 978-80-244-5275-3.

LIŠTIAKOVÁ, Ivana a Milan VALENTA. *Evaluační v dramaterapii*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. ISBN 978-80-244-4723-0.

MERRIAM, Sharan H. *Qualitative research design: A Guide to design and implementation*. San Francisco. CA: Jossey-Bass, 2009.

Mezinárodní statistická klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů: MKN-10. Tabele část. Desátá revize. Praha: ÚZIS ČR, [2017], 877 s. ISBN 978-80-7472-168-7.

MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1362-4.

MIŠOVIČ, Ján. *Kvalitativní výzkum se zaměřením na polostrukturovaný rozhovor*. Praha: Slon, 2019. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-7419-285-2.

MKN-10 2023: 10. revize Mezinárodní klasifikace nemocí [online]. [cit. 2023-06-14]. Dostupné z: <https://mkn10.uzis.cz/>

NEPUSTIL, Pavel a Markéta GEREGOVÁ, ed. Bez podmínek: metody psychosociální podpory pro lidi užívající drogy. Brno: Masarykova univerzita, 2020. ISBN 978-80-210-9667-7.

NEŠPOR, Karel. Návykové chování a závislost: současné poznatky a perspektivy léčby. 5., rozšířené vydání. Praha: Portál, 2018. ISBN 978-80-262-1357-4.

PIOTROWSKI, Nancy A. Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (DSM). *Salem Press Encyclopedia of Health* [online]. 2023 [cit. 2023-06-14].

RÖHR, Heinz-Peter. Závislost: jak jí porozumět a jak ji překonat. Přeložil Petr BABKA. Praha: Portál, 2015. Spektrum (Portál). ISBN 978-80-262-0927-0.

RŮŽIČKA, Michal a Pavlína PRACHAŘOVÁ. Teorie a praxe strukturovaných doléčovacích programů v adiktologii: sborník zkušeností. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014, 300 s. ISBN 978-80-244-4171-9.

SILVERMAN, David. Ako robiť kvalitatívny výskum. Bratislava: Ikar, 2005. ISBN 80-551-0904-4

ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. Vyd. 2. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0644-6.

VALENTA, Milan a Martin Dominik POLÍNEK. Dramaterapie a teatroterapie. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. ISBN 978-80-244-3685-2.

VALENTA, Milan. Dramaterapeutická intervence u osob se závislostí. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2017. ISBN 978-80-244-5087-2.

VALENTA, Milan. Dramaterapeutická projektování. Olomouc: Univerzita Palackého, 2003. ISBN 80-244-0615-2.

VALENTA, Milan. Dramaterapie. Vydání páté, v Portále první, přepracované a doplněné. Praha: Portál, 2021. ISBN 978-80-262-1715-2.

VALENTA, Milan. *Dramaterapie*. 4., aktualiz. a rozš. vyd., V nakl. Grada 2. Praha: Grada, 2011. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-3851-2.

VÉVODOVÁ, Šárka a Kateřina IVANOVÁ. Základy metodologie výzkumu pro nelékařské zdravotnické profese. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. ISBN 978-80-244-4770-4.

Vojenská nemocnice Olomouc: Středisko sekundární prevence a léčby závislosti [online]. [cit. 2023-06-18]. Dostupné z: <https://www.vnol.cz/index.php/cs/oddeleni/stredisko-sekundarni-prevence-a-lecby-zavislosti>.

VOSTŘELOVÁ, Z., VAJDLOVÁ, D., VACEK, J., MRAVČÍK, V. Užívání a informovanost o kratomu: dotazníková šetření mezi vysokoškolskými studenty. *Adiktol. prevent. léčeb. praxi*. 2021; 4(3), 142–148; doi: 10.35198/APLP/2021-003-0001.

SEZNAM PŘÍLOH

Obsahuje:

- Příloha č. 1 – Získaná data ke klientovi K1 v projektu „Má cesta“
- Příloha č. 2 – Získaná data ke klientovi K2 v projektu „Má cesta“
- Příloha č. 3 – Získaná data ke klientovi K3 v projektu „Má cesta“
- Příloha č. 4 – Získaná data ke klientovi K4 v projektu „Má cesta“
- Příloha č. 5 – Získaná data ke klientovi K5 v projektu „Má cesta“
- Příloha č. 6 – Získaná data ke klientovi K6 v projektu „Má cesta“
- Příloha č. 7 – Získaná data ke klientovi K1 v projektu „Můj hrdina“
- Příloha č. 8 – Získaná data ke klientovi K5 v projektu „Můj hrdina“
- Příloha č. 9 – Získaná data ke klientovi K6 v projektu „Můj hrdina“
- Příloha č. 10 – Získaná data ke klientovi K7 v projektu „Můj hrdina“
- Příloha č. 11 – Získaná data ke klientovi K8 v projektu „Můj hrdina“
- Příloha č. 12 – Získaná data ke klientovi K9 v projektu „Můj hrdina“
- Příloha č. 13 – Získaná data ke klientovi K6 v projektu „Má skupina“
- Příloha č. 14 – Získaná data ke klientovi K7 v projektu „Má skupina“
- Příloha č. 15 – Získaná data ke klientovi K8 v projektu „Má skupina“
- Příloha č. 16 – Získaná data ke klientovi K9 v projektu „Má skupina“
- Příloha č. 17 – Získaná data ke klientovi K10 v projektu „Má skupina“
- Příloha č. 18 – Získaná data ke klientovi K11 v projektu „Má skupina“
- Příloha č. 19 – Seznam použitých kódů
- Příloha č. 20 – Seznam použitých zkratk
- Příloha č. 21 – Seznam použitých obrázků, tabulek, schémat, diagramů a grafů
- Příloha č. 22 – Vzor kvalitativních škál a přidružených otázek pro klienta
- Příloha č. 23 – Vzor kvalitativních škál a přidružených otázek pro terapeuta a koterapeuta
- Příloha č. 24 – Neformální kritéria pozorování
- Příloha č. 25 – Arch otázek
- Příloha č. 26 – Vzor informovaného souhlasu
- Příloha č. 27 – Analýza rozhovorů k projektu „Má cesta“
- Příloha č. 28 – Analýza rozhovorů k projektu „Můj hrdina“
- Příloha č. 29 – Analýza rozhovorů k projektu „Má skupina“

Příloha č. 1 – Získaná data ke klientovi K1 v projektu „Má cesta“

Výsledné škály klienta k projektu: "Má cesta"

Klient: K1

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Zapojení a aktivita								8		
Motivace							7			
Míra interakce se skupinou						6				
Kvalita interakce se skupinou						6				
Výběr tématu									9	
Aktuálnost tématu									9	
Nálada na začátku							7			
Nálada na konci							7			
Přínos						6				
Dojem						6				

Výsledné škály terapeuta k projektu: "Má cesta"

Klient: K1

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Zapojení a aktivita								8		
Motivace								8		
Míra interakce se skupinou								8		
Kvalita interakce se skupinou									9	
Výběr tématu							7			
Aktuálnost tématu							7			
Nálada na začátku							7			
Nálada na konci							7			
Přínos						6				
Dojem						6				

Výsledné škály koterapeuta k projektu: "Má cesta"

Klient: K1

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Zapojení a aktivita									9	
Motivace									9	
Míra interakce se skupinou									9	
Kvalita interakce se skupinou								8		
Výběr tématu							7			
Aktuálnost tématu							7			
Nálada na začátku							7			
Nálada na konci							7			
Přínos						6				
Dojem							7			

Zápis z pozorování k projektu: “Má cesta”

Klient: K1

Popis:

Klient K1 se účastnil všech aktivit. Během společné aktivity „Skupinová spolupráce“ přebral vůdčí roli. Za vůdčí osobnost ho během reflexe označila i skupina – v pozitivním slova smyslu. Aktivně reagoval na nabídku programu, byl iniciativní a doptával se terapeutů, když potřeboval. Při aktivitě „Životní cesta“ ztvárnil minulost i budoucnost totožně, akorát do minulosti nakreslil černý mrak, který měl dle jeho slov znázornit problém s alkoholem. Pracoval s prostorem místnosti. Jeho nálada se oproti začátku dramaterapie zlepšila.

Dojem terapeutů:

Klient K1 se snažil vnímat aktivity a situace, které se kolem něj dějí – nebylo mu to lhostejné. Nad aktivitami přemýšlel a terapeuti i skupina ho vnímali jako vůdčí osobnost, kterou ostatní přijímali. Celkově působil upřímně a snažil se najít v programu sám pro sebe význam a pochopit jej. Terapeut považuje za výhodu to, že s klientem už vícekrát pracovali a mají spolu vytvořený terapeutický vztah, na základě, čeho vidí i jeho posun napříč dramaterapeutickými intervencemi, kdy byl ze začátku spíše negativistický a momentálně je u něj vidět výraznější snaha. I přesto si však terapeut není jistý, do jaké míry je klient pro dramaterapeutickou práci motivovaný, s čímž se pojí četnost jeho účastí na ní a zdali je vybrané téma pro něj aktuální. Jeho bodový posun v náladě na začátku a na konci bývá v rámci dramaterapeutických sezení ustálený.

T: “Kolikrát jsi dramaterapii absolvoval?”

K1: “Asi desetkrát^D.”

T: “Asi desetkrát, vím, že to bylo i v minulosti. A kolikrát při posledním pobytu?”

K1: “Dvakrát^D.”

T: “A jak se po včerejší dramaterapii cítíš?”

K1: “Tak ta včerejší dramaterapie byla trošku jiná, než jsem měl zkušenosti s téma předešlýma nebo většinou zkušenosti s téma předešlýma. Ta včerejší se odlišovala tím, že ten projekt Má cesta, byl zaměřený vlastně na takové přemýšlení a sebereflexi a vlastně nějaké, že člověk musel přemýšlet a vlastně svým způsobem i obohatit sebe sama a vidět nějaký výhled^D. Na druhou stranu slyšel různé pohledy jiných lidí, s některými se dalo souhlasit^{Ab}, některý to viděli až moc černě ten svůj život a tak dále, jo, ale to všechno je odvozeno od momentální situace, jak je člověk tady naladěný^{Fb} a tak dále. Takže já osobně se po včerejšku cítím jakoby v pohodě, nic to ve mě negativního nezanechalo^{Ba}. Řeknu ještě obecně k dramaterapii, proč říkám, že se liší od té většiny ostatních.”

T: “Zrovna jsem se na to chtěl zeptat.”

K1: “Že já jsem ze začátku, teďka trošku s odlehčením, já jsem ze začátku si říkal, mě napadl film: Jak básníci, Jak svět přichází o básníky – to, jak tam Matlásek s tím, to si nevzpomenu teďka, ti dva studenti, jak natáčejí, jak píšou scénáře na to divadlo a teď ti dospělí jim na to skočí a teda tam blnou, jo, a teraz se tam předhánějí jako malý, jak malý děcka se tam předhánějí, kdo bude hrát hlavní roli. Jo, prostě takové, rejžo, a to bylo první, co mě napadlo. Říkám: to si z nás dělají legraci, co to je tohle, takže to je první takový moment. A druhý moment byl, že některé ty věci, které se tam chtěli, abysme se zapojili, byly pro mě za čarou, že jsem se necítil komfortně^{Bb}, prostě, prostě z podstaty mě samotného, já jsem nikdy nebyl nějaký prostě komediant.”

T: “Je to proti tvému nastavení vnitřnímu a nějakému přesvědčení?”

K1: “Tak, vnitřní nastavení, tak, já jsem nikdy nebyl, že bych si tam potřeboval někde dělat opičky^{Ea} nějaké nebo co a naplnilo mě to, jo. Spíše mě to jakoby, jo, jakoby naopak-” (odmlka)

T: “-Naopak jsi-?”

K1: “-Naopak jsem se musel stáhnout^{Bb}, a jo.”

T: “Tys to vlastně teď řekl a komentoval, to, jak jsi to měl dříve a je to teď stejné po té včerejší dramaterapii?”

K1: “Ne, ne, ne, já to říkám, že obecně a teďka se vrátím k tomuto, že ten pocit z toho jsem neměl teďka^{Bb}. Že to bylo takové, řekl bych seriózní, seriózní, i když v uvozovkách jako s nadhledem, s legrací, ale mělo to takový jako seriózní náboj^D, že jsem cítil, že mi to něco dává, jo, že musím mít šedou kůru mozkovou nějakým způsobem zapojenou^{Aa}, jo, a teďka zahloubat,

že to nebylo, jo, když jsem k tomu chtěl přistoupit jako seriózně, tak jsem musel začít nad tím přemýšlet, a to mě tak jako obohacovalo^{Aa}. Prostě takové jako bezduché takové věci, jako jo, dají se dělat, ale proč tím ztrácet čas.”

T: “Ty jsi říkal, že jsi neměl nějaké negativní pocity, ale mě by zajímalo tedy jaké pocity se u tebe objevily.”

K1: “No, ano, a to je vlastně i v duchu toho, co jsem dneska říkal na komunitě, že je to v tom módu toho jakoby, toho velkého otazníku proč, proč, kde se stala chyba, jo, prostě takové to, takové to hledání, hledání těch příčin a rád bych našel viníka někde jinde^{Aa}. Samozřejmě ho nemůžu najít, takže to zůstává všechno na mě teď, to nejhorší^{Aa}, to je to nejhorší příčinění mé. A teďka co já s tím, že, hledám, hledám, hledám a snad najdu, něco z toho mám, takže to včerejší bylo v duchu toho mého naladění, že jsem si zase připomněl vlastně, ten svůj černý oblak^{Aa}, který jsem tam nakreslil, jo, že tady existoval, existuje, jo a že ta budoucnost je bez toho černého oblaku^{Aa}, jinak jako to všechno, co bylo, mimo toho černého oblaka, za tím si stojím, to bylo opravdu perfektní a myslím si, že i mé okolí to vnímá, že tohle není moc dobrý. Takže, takže ta nálada byla v tomto, asi v tomto duchu.”

T: “Ty jsi vlastně měl tu cestu nalepenou přímo nalevo na dveřích s těmi stromy, že?”

K1: “Jo, je to tak.”

T: “Když se zamyslíš nad včerejškem, byly tam pro tebe nějaké důležité nebo výrazné momenty?”

K1: “Ten negativní, ten negativní postoj lidí ke své minulosti^{Ab}, jo, to mě docela tak jako prostě, jako kdyby, jako kdyby jejich život po detoxu neexistoval^{Ab}. Jo, pak je detox a pak bude jenom Slunce, jo, což je taková pro mě iluze^{Ab}, jo, tak trošku, trošku možná i nesprávná, a i nesprávný náhled na tu svou minulost a možná až i idealistický pohled na tu budoucnost^{Ab}.”

T: “Jo, takže to je nějaký tvůj pohled, co se rozlišuje s ostatníma^{Ab}.”

K1: “Tak, tak, jo, tak jsem to nějak, tohle bylo, co na mě tak, říkám: proč jsou ti lidi takoví, to bylo špatné, všude černé mraky, život je na hovno – jo prostě, ale vždyť přeci určitě se tam každému narodili děti, spoustu krásných, postavili domy, že jo, vždyť tam bylo spoustu hezkého, najednou se něco stalo, tak fajn stalo se, ale přeci nemůžu kvůli selhání jednoho-” (ticho)

T: “Ok, abych tě nepřerušil, chceš ještě něco dodat nebo napadl tě ještě nějaký moment?”

K1: “Tohle, tohle je, co mi tak utkvělo. Nechci lovit, jo, to bylo první, co na mě tak vyskočilo.”

T: “Některé věci se možná budou opakovat, tak se pak případně stačí odkázat, pokud to nebudeš chtít rozvést více. Máš pocit, že ti dramaterapie pomohla se lépe provázat nebo více kontaktovat se skupinou nebo s terapeutem a případně jakým způsobem?”

K1: “No, to je docela jakoby taková pro mě otázka, kterou nelze zobecnit. Já nevím, jak se vyjadřovali ostatní, ale já, co se týče tady této skupiny, tak to vidím silně nekonzistentní^{Ca}, jo, to složení, jo, takové možná až malinko – takové o nádechu falešnosti^{Ca}, jo, takového všichni jsou kamarádi, všichni prostě se mají rádi, všichni, jo, prostě (jméno klientky) odejde a začnou jí pomlouvat^{Ca}, tady tu konkrétně, jo, prostě takže tohle mi nedělá dobře, nedělá dobře a zažil

jsem to za ty dny tady, takže já jsem to vnímal tak nějak. Nevnímal jsem to jakoby, že by mě to mělo, že by mě měli nabíjet něčím, ani mě nenabíjí^{Ca}, jo prostě, tak nějak asi to, prostě tady ta parta není zatím, jak to na mě působí, tak je nekonzistentní silně, jo.”

T: “Jo, není to teda jako u té předchozí zkušenosti u tebe. Já nad tím právě přemýšlel, když jsi mluvil na komunitě. Co sis z té včerejší dramaterapie odnesl? Jestli něco takového je.”

K1: “Určitě ano, jo, znova to povědomí, to povědomí toho anebo potvrzení toho, že člověk nesmí podlehnout iluzi^{Aa} nějaký, že najednou je mi dobře a hahaha, to je strašně klamlivé a strašně nebezpečné^{Aa}. Takže člověk nesmí podlehnout iluzi a musí denně si připomínat, jak je strašně zranitelný^{Aa}, jak je strašně zranitelný, jo, a tím myslím tou zranitelností, myslím tím to, že normální člověk si dá skleničku a je v pohodě, a ten postižený si dá prostě jenom na jazyk a jde z kopce, jo, a to je ta strašná zranitelnost, je třeba to mít pořád na paměti a někdy s postupem času podlehneme takové iluzi a zapomeneme, že i když ta nemoc nebolí, že je tady pořád a že je třeba mít pořád oči na šťopkách^{Aa}, prostě pořád být ve střehu, že může zaútočit, a ne jenom ve zlém, jak se tady pořád tlačí dopředu, jaké máte traumata a to, nenene, můj problém byl, že jsem byl happy, o to to bylo více zákeřnější^{Aa}.”

T: “Takže vlastně to, co si odnášíš, je tady nějaký myšlenkový proces nebo tady ty myšlenky, které tě díky tomu znovu napadly?”

K1: “Tak, tak, znovu jsem si to připoměl, já to mám na paměti, ale včera jsem si to znovu, že jsme se k tomu vrátili, jo – minulost, současnost, budoucnost, tak při tady tom jsem si znova opakoval: chlapče pozor i v té budoucnosti^{Aa}, tohle měj pořád a pořád na paměti.”

T: “Jo, takže to je něco, co znovu přišlo.”

K1: “Jo.”

T: “Já to takhle opakuju a parafrázuju, ať fakt pochopím a vím, jak to myslíš.”

K1: “Jo, jo, jo.”

T: “Je něco, co jsi naopak na dramaterapii nechal?”

K1: (odmlka) “Spíše ne, spíše ne, protože ta atmosféra tam nebyla dobrá^{Bb}, jo, takže spíše ta, taková ta smuteční atmosféra, která tam zcela zbytečně, zcela zbytečně zavládla nebo respektive zavládla od rána, jo, tak to mě zase vlastně zcucl^{Bb}, že jo, já jsem byl, než jste přišli hodinu tady pověšený na hrazdě, abych vyplavil endorfiny, jo, abych prostě to mohl odehnat, tady to a prostě zas jak tu hodinu jsem tam slyšel, tak to, to kňučení a takové to umírání prostě, jo, tak to mě jakoby - tak odešel čas endorfinů a endorfiny už se vstřebaly^{Bb}, jo. (smích) Ale říkám, takže to, že to bylo spíše o té atmosféře, takže spíše ne, spíše ne. Ale říkám jako to pozitivní jsem si, to pozitivní, o kterém jsem mluvil předtím jako, jo. Ale že bych z toho batohu svého něco vyhodil, tak to se nestalo.”

T: “Je něco, co ti na včerejší dramaterapii chybělo, co bys ještě potřeboval nebo změnil?”

K1: “Možná víc času tomu dát, víc času tomu dát a větší prostor se v tom patlat^{Fa}. To v té minulosti, budoucnosti, každý podle svého, jo, ale dát možná větší prostor, jo, jako k té představivosti a-”

T: “-Ted’ myslíš k té samotné části, kdy se to tvoří?”

K1: “Tak a když se nad tím přemýšlí, a i když se to prezentuje, protože to jsme řešili takový jeden, to je takový klasický příběh tady – recept, recept na úspěch, najdu si koníčka, najdu si končíky. No jo, ale zaprvé, jaký a za druhé koníček není, jakože si najdu koníček, ale koníček si musí najít mě, jo, pokud nejsem zapálený pro to, tak se žádný koníček nekoná, jo, a tím chci demonstrovat, že ti lidi to takhle jakoby formálně si tam odbyjou^{Ab}, v dobrým a v dobrým, ale nejdou do té hloubky^{Ab}, jo, nejdou do toho detailu, jak se říká, ve kterém je ten ďábel schovaný, jo, prostě, no ty, jestli mi rozumíš.”

T: “Jo, z toho, co říkáš jako už teďka vlastně po několikáté slyším, že vnímáš, že to ti lidi podle tebe častokrát berou z druhého konce.”

K1: “Jo, jo, že mají takové naivní představy^{Ab} jakoby, jakoby takové povrchní, jestli mi rozumíš, jo, povrchní, najdu si koníčka, jo, změním práci, jo, ale pane bože, to není tak všechno, ten svět není takhle jednoduchý a jo. No, prostě já tady visím na hrazdě, protože mi to je přirozené a nedělá mi to problém, ale těžko jako někdo bude, když mi tady někdo vykládá, že začne chodit cvičit, říkám: tak jo, tak to hlavně vydrž. Jo, to prostě, pokud, to musí být s vůlí, aby se donutil k tomu a pokud se rozhodnu, že budu sbírat známky a mě to neoslovuje, no tak jako jaké známky budu sbírat. Jenom protože mi to tam, že jsem to tam někde řekl na detoxu nebo? (smích) Takže z mého pohledu bych opravdu jako dal tomu větší prostor a větší prostor i do té hloubky, neprojit jenom po povrchu^{Fa} jako po pohlednici.”

T: “Jo, takže kdybychom třeba měli na tu dramaterapii i víc jako času celkově, tak i to by pomohlo? Nebo se i jen více soustředit na tu jednu aktivitu?”

K1: “Jo, možná i, jako fajn, dát do toho trošku, dát do toho i tu dobrou náladu, jo, ale nezapomenout na závažnost té situace, že tady ti lidi jsou^{Fb}. Protože mnohdy to je kontraproduktivní, protože ten člověk ví, že je v prdeli s prominutím, jo a teď mi ho nutíme skotačit, no tak jako komu se chce, když je jako hromádka neštěstí, že.”

T: “Chápu, proto kolikrát i obdivuju, že se do toho všichni pouštíte. Jaký dojem v tobě ta dramaterapie zanechala?”

K1: “Pozitivní^{Ba}.”

T: “Pozitivní spíš. A teď, jaké téma v tobě ta dramaterapie zanechala? Možná už jsi to částečně zodpověděl.”

K1: (odmlka) “Tak já jsem sám za sebe, ten pohled, ten pohled vpřed jakoby jo, ten pohled dopředu, přes tu kartu^{Aa}. Každý si ji vzal, já si vzal tu, kterou jsem měl, co trošku asi odrážela to hledání a koukání, ale víceméně, to vidím jako pohled vpřed. Ono vesměs všichni se tou minulostí nechtěli moc zabývat^{Fa}, každý ji chtěl srolovat, že jo, každý ji chtěl utrhnout a škrtnout a zapomenout, ale všichni měli docela v hezkých barvách tu budoucnost^{Fa}, a to je pozitivní jakože, ale říkám, otázka je nakolik je to realistické, na kolik to není iluze, jo, prostě to už je věc každého.”

T: “A můžu se tě jenom zeptat, jak jsi nazval tu svoji cestu? Jestli si vzpomeneš ještě.”

K1: “Já jsem to chtěl původně – dobro došli, ale nakonec jsem dal – šťastnou cestu^{Aa}.”

T: “Já se tě ještě zeptám na otázku, co tu není. Myslíš si, že často přemýšlíš nad skupinou a nad tím, co si řeší?”

K1: “Těžko říct na těch pokojích, jo, o čem, to jsou takové, že jo, takové uzavřené buňky vlastně, na těch pokojích a mnohdy to, co se odehrává na těch pokojích, jaký jsou ti lidi na těch pokojích, to jsou mikrosvěty, a vlastně jak se chovají v těch buňkách, tak se můžou klidně chovat odlišně na té dramaterapii^{Ab}. Jo, to jsem zažil sám na sobě^{Ab}, že ty, co jsme byli my tři na pokoji, a pak to hodnocení toho, co bylo tam v nějaký věci, tak se zcela, oni to tam vyvraceli, že to vůbec není pravda^{Ab}. Takže ty, jo, co řeší uvnitř, těžko říci, ale, ale myslím si, že každý si řeší ten svůj problém, no. Na kolik, na kolik se mu oddává, jo, co mu jeho kapacita dovoluje, co mu, těžko říct, ale myslím, že každý si tady řeší ten svůj problém, ale minimum jsem se setkal s člověkem, který by jako došel – čtyři týdny, dobrá strava, odpočinu si a pak budu pokračovat dál. Jako každý tady slibuje a vidí světlou budoucnost a slibuje, jak už nikdy, prostě tak to je, to je chválihodné, ale ta realizace potom nebývá vždycky úplně tak jednoduchá. Jo, a ještě možná k tomu, i když ten rozhovor, a to je k té jedné aktivitě, já jsem zažil ještě jednu (předchozí dramaterapii), ta byla docela dobrá^{Ea} a vlastně v konečném důsledku to bylo o tom, že jsme si uvědomili svoje hranice, jo, abysme věděli, že vlastně lidi si k nám dovolí jen to, co si k nim dovolíme my. To bylo, to bylo velmi dobré, protože opravdu někteří ti lidi nechávají s sebou orat a tenkrát to bylo takovéto, nevím, jestli jsi tady byl nebo s kým to bylo.”

T: “Teď mluvíš o dřívější dramaterapii?”

K1: “Dřívější, dřívější, jeden, jedno takové-”

T: “-To je nějaké dřívější téma, na které sis vzpomněl?”

K1: “Jo, prostě takové nějaké věci, ne všem se to líbilo, ale přesto všechno, když se řeklo: budeme to dělat, tak se koukli, jestli ostatní to dělají, tak to dělali taky, jo a-”

T: “-Jo, to si asi pamatuju.”

K1: “Jo a já jsem z toho měl legraci, protože jsme hráli takové, že jsme, měli jsme se přibližovat k sobě, až dokud ta bublina.”

T: “Ta osobní zóna.”

K1: “Tak, ta bublina už rezonovala, a teď kdo první řekne stop, jo. A já jsem to zkoušel a tam byla jedna paní a ta měla plastiku prs a ona šla ke mě a já jsem furt stál, a schválně, jestli se dotkne a dotkla se. (smích) A neřekla já do toho nejdu, tak se koukala, koukala se kolem, jestli ostatní jdou, no tak šla taky. (smích) No, ale to je legrace, to bylo taky jako docela, myslím, že ti lidi tam, když se to vysvětlilo, že bacha na to, že nemusí dělat to, co se řekne, že každý máme nějakou tu diskrétní zónu nějakou nebo jo, tak to bylo taky jako docela, myslím si, že ti lidi, jakoby obohacující, že na to si dávejte bacha, koukal jsem doleva, doprava a bylo mi to nepříjemné ale přesto všechno jsem do toho šel, to bylo dobré^{Ea}.”

T: “Takže téma hranice.”

K1: “Tak.”

T: “Je něco, co bys na dramaterapii vyzdvihnul z jejich slabých nebo silných stránek?”

K1: “Jo, já vlastně vyjdu z toho, vytáhnu vlastně z toho, co jsme se do teďka bavili, já už jsem to zmínil, takže to pozitivum a silné pozitivum je vlastně že to téma vyžadovalo nějaké myšlení, hlubší myšlení, nějakou sebereflexi^D, jo, to bylo jako dobrý. A jako mínus, no, že jsme nešli, že nebyl prostor jít do té hloubky dostatečně, časově, že tím detailem se trochu zabývat. A možná, že i kdyby tam byl prostor na nějaké vaše otázky, no dobře, ty tam píšeš nějaké Slunce, ale jaké Slunce. Prostě toho člověka chytnout a nepustit ho prostě z té udičky a pak aby se chytl a řekl: no dobře no, koníčka, jo, ale já žádného vlastně nemám a teďka na sílu si nějakého najdu. Jo, prostě aby ti lidi trochu, takže takhle, no.”

T: “V čem ti dramaterapie pomohla a jak můžeš využít svůj zážitek ve své léčbě?”

K1: “Já zopakuji to, co jsem říkal, jo, to uvědomění si toho, té zranitelnosti prostě, mít pořád na paměti, mít pořád na paměti prostě ten problém. Nepodlehnout iluzi, neusnout na vavřínech, nespolehat se na to, že se to vyřeší samo, ono se to samo nevyřeší, to je třeba hlídat si^{Aa}. Já sám jsem ztroskotal na tom, že jsem čekal na nějakou nirvánu, že prostě přijde mi a to tak nefunguje prostě. To možná Buddha dokázal, ale asi ne já.”

T: “Je ještě něco, co bys chtěl dodat, na co jsem se tě ještě nezeptal?”

K1: “Možná jako nějaký můj, obecné, obecné doporučení. A podtrhnout to, ono, ono bylo možná roztroušeno v celém tom rozhovoru. Je to pozitivní věc (dramaterapie)^{Ba}, ale zaměřit se na tu smysluplnost toho, nechat tam ten lehký nějaký humorný nádech, ale spíš to držet, na ten obsah se zaměřit a aby ti lidi byli nuceni přece jenom přemýšlet, a ne se bavit, protože bavení je sice dobrá věc, ale, ale ta vážnost situace asi, asi, jak bych to řekl. Do zpěvu tady asi není nikomu a do tance^{Fb}, to určitě ne, takže možná by to bylo i ke prospěchu věci, kdyby se ta komediální úroveň trochu snížila a více se vyzdvihla (vážná rovina), jo, někde ten průsečík. A myslím si, že to chytne napříč i věkem, napříč i prostě nějakými, jo, prostě povoláními nebo co. Jo, že když to bude takové jakoby vyvážené, jo, takže tak.”

T: “A máš nějaké poslední slova na konci rozhovoru?”

K1: “Ne, ne.”

T: “Super, tak děkuji za rozhovor.”

Příloha č. 2 – Získaná data ke klientovi K2 v projektu „Má cesta“

Výsledné škály klienta k projektu: "Má cesta"

Klient: K2

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Zapojení a aktivita				4						
Motivace							7			
Míra interakce se skupinou					5					
Kvalita interakce se skupinou							7			
Výběr tématu							7			
Aktuálnost tématu							7			
Nálada na začátku					5					
Nálada na konci							7			
Přínos								8		
Dojem								8		

Výsledné škály terapeuta k projektu: "Má cesta"

Klient: K2

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Zapojení a aktivita				4						
Motivace			3							
Míra interakce se skupinou		2								
Kvalita interakce se skupinou						6				
Výběr tématu							7			
Aktuálnost tématu							7			
Nálada na začátku					5					
Nálada na konci							7			
Přínos					5					
Dojem						6				

Výsledné škály koterapeuta k projektu: "Má cesta"

Klient: K2

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Zapojení a aktivita						6				
Motivace						6				
Míra interakce se skupinou			3							
Kvalita interakce se skupinou					5					
Výběr tématu						6				
Aktuálnost tématu							7			
Nálada na začátku					5					
Nálada na konci							7			
Přínos						6				
Dojem						6				

Zápis z pozorování k projektu: “Má cesta”

Klient: K2

Popis:

Klient K2 se zapojil do všech aktivit, které mu byly nabídnuty, ale sám nevyvíjel iniciativu. Terapeutů se několikrát doptal, když potřeboval vysvětlit průběh aktivit. Se skupinou sám od sebe neinteragoval, pouze s přisedícím klientem napravo od něj. Před skupinou dokázal sdílet a okomentovat svou „Životní cestu“, ve které využil metaforu počasí pro vysvětlení časové osy – minulost zobrazil černým mrakem a deštěm a budoucnost Sluncem. Svou přítomnost znázornil běžcem, který běží dlouhou trať. K prezentaci své cesty se přihlásil jako poslední po krátkém tichu a vyzvání ostatních klientů.

Dojem terapeutů:

Pro terapeuty bylo občas těžké porozumět klientovi K2 a zdálo se jim, jako by nebyl v kontaktu sám se sebou a svými pocity, což reflektuje i personál zařízení. Ve svém projevu většinou „diplomaticky“ odpovídal terapeutům, když byl vyzván, tudíž je těžké odhadovat, jaký efekt na něj projekt měl. Zdálo se, že je někdy myšlenkami jinde a přemýšlí nad něčím mimo dramaterapii, i když se zapojoval. Sám od sebe nevyvíjel iniciativu a spíše se přizpůsobil tempu skupiny. Zdálo se, že i přes jeho zapojení ve všech aktivitách je spíše upozaděný a sám kontakt s ostatními nevyhledává. Jeho míra motivace je pro terapeuty neznámá, stejně tak jako aktuálnost a přínos tématu. Vypadalo to, že v rámci projektu přinesl své téma, avšak se ho dotkl spíše povrchově.

T: „Po kolikáté jsi dramaterapii absolvoval?“

K2: „No, celkově dvakrát^D.“

T: „Ta včerejší byla podruhé pro tebe, ok. A jak ses po té dramaterapii včera cítil?“

K2: „Jo, v pohodě, dobře^{Ba}.“

T: „Kdybys to měl popsat nějakými konkrétními pocity, tak jaké by to byly?“

K2: „Dobře, tak pocity, uspokojivé prostě, no, že prostě byl jsem spokojený^{Ba}.“

T: „Takže nějaké uspokojení? Nevím, jestli bys to pojmenoval jako radost nebo jinak.“

K2: „Jo, taky, aji radost, no.“

T: „A měl jsi i nějaké jiné pocity ze včerejška, třeba i negativní?“

K2: „Negativní myslím, že ne^{Bb}. Ne.“

T: „Ok, když si vzpomeneš na tu včerejší dramaterapii, byl tam nějaký důležitý nebo výrazný moment?“

K2: „No, tak kdybych to bral celkově, tak to bylo jako, celkově jako důležité, no a přímo moment – třeba ta cesta životem, ta se mě líbila^{Ba}. No a jinak celkově to bylo dobré.“

T: „A když se zeptám na tu cestu, kterou jsi zmínil, tak byl pro tebe důležitější spíše to tvoření nebo to říkat před ostatními nebo vidět, co ostatní vytvořili nebo něco jiného?“

K2: „No líbilo se mi aji u ostatních, jak to měli vytvořené, no a jak jsem to tvořil, tak se mi to líbilo, no. Moc jsem toho sice neřekl, že?“

T: „To nevadí, ale jestli to pro tebe bylo důležité, tak o to jde.“

K2: „Jo, jo.“

T: „Máš pocit, že ti včerejší dramaterapie se pomohla lépe propojit nebo navázat kontakt se skupinou nebo s terapeuty a případně jakým způsobem?“

K2: (odmlka)

T: „Myslím tím, jestli jste se díky dramaterapii třeba lépe poznali.“

K2: „No, tak se skupinou^{Ca}, s vámi, s terapeutama^{Cb}, myslím, že to bylo obojí, no. Se mi to líbilo prostě, že se člověk odreagoval^{Ba}.“

T: „Když říkáš, že ti to pomohlo se kontaktovat s komunitou i s námi, tak čím to bylo? Bylo to nějakou aktivitou, kterou jsme dělali nebo něčím jiným?“

K2: „No, ten kruh s tím kamenem byl dobrej.“ (odmlka) „Životní cesta, to už jsem říkal.“ (odmlka) „Míčky a ta skupinová spolupráce taky.“

T: „Může se stát, že se budu opakovat. Je něco, co sis z dramaterapie včera odnesl?“

K2: „Co jsem si odnesl, odnesl jsem si zase něco nového prostě, že to člověka nabije^{Ba}.“

T: „A když říkáš něco nového, co tím vlastně myslíš? Co bylo to nové pro tebe?“

K2: „Hmmm, no celková ta práce společná.“

T: „Byl to nový způsob práce pro tebe?“

K2: „Jo.“

T: „A naopak je něco, co jsi na dramaterapii nechal?“

K2: (ticho) „Nevím, přemýšlím.“ (odmlka) „No ze začátku měl člověk takové obavy, co to bude a pak už to bylo v pohodě^{Bb}.“

T: „Takže nějakou obavu z toho, co tě čeká?“

K2: „Jo.“

T: „Je něco, co ti na dramaterapii chybělo, co bys potřeboval, co by ti zlepšilo tvůj zážitek?“

K2: „No, když nad tím přemýšlím, tak jako nevím, co by mi chybělo. Mě se zdá, že tam bylo všechno.“

T: „Takže bys tam nic nedodával, co by zlepšilo tvůj zážitek z dramaterapie?“

K2: (ticho) „Mě se to líbilo, jak to bylo.“

T: „A jaký dojem tedy v tobě dramaterapie zanechala?“

K2: „Jo, nádherný, bylo to výborné, člověk měl strach ze začátku a nelituju toho, bylo to fakt dobře^{Ba}.“

T: „A když vezmu ten včerejšek, o čem to pro tebe bylo? Jaké téma se ti tam objevilo?“

K2: „Nevím, rady do života, nebo^{Aa} ...“

T: „Můžeš klidně využít i, protože ty jsi pojmenovával i tu cestu, tak klidně to i pojmenování té cesty a odpíchnout se od toho.“

K2: „Tak životní cesta, to jsem měl vlastně kartu uprostřed té své dráhy životní, a to byl běžec a nazval jsem to: běh na dlouhou trať^{Aa}.“

T: „Jo, jo, jo a tys tam měl vlastně i ten mrak ta cesta ti šla nahoru, že?“

K2: „Jo, jo.“

T: „Běh na dlouhou trať – bylo to ve smyslu té tvé léčby^{Aa}, jestli si to pamatuju správně?“

K2: „Ano, jo.“

T: „Je něco, co bys na včerejší dramaterapii vyzdvihnul z jejich silných nebo slabých stránek?“

K2: „No dobré to bylo, že přístup terapeutů byl výborný^{Cb}, skupina taky v pohodě byla^{Ca}. (odmlka) Zapojili jsme se všichni do toho.“ (ticho)

T: „Dobře, já tě nebudu déle trápit, už jsme skoro u konce. Je něco, v čem ti dramaterapie pomohla?“

K2: (odmlka) „Jo, člověk se odreagoval prostě, na psychiku to má vliv velký^{Ba}.“

T: „Takže na nějaký tvůj stav, jak se zrovna máš?“

K2: „Jo, jo, jo, ten stav a nálada taky.“

T: „A když se zamyslíš, je nějaký způsob, jak bys mohl přenést to, co jsi na dramaterapii zažil do své léčby?“ (odmlka) „A tím myslím nějaké téma, zážitek nebo cokoli jiného.“

K2: „No, něco bych možná s manželkou zkusil nebo se svojima dětma. No, něco by jsme zkusili doma.“

T: „Je něco, na co jsem se tě nezeptal a chtěl by jsi mi ještě říct?“

K2: „Já myslím, že to bylo všechno.“

T: „A máš nějaké poslední slova na konci rozhovoru, než ho ukončíme?“

K2: „No moc děkuji za to, za tu terapii, bylo to super a těším se na příště^{Ba}.“

T: „Děkuju a já ti moc děkuju za rozhovor a že jsi byl ochotný a překonal se ho se mnou vůbec udělat.“

Příloha č. 3 – Získaná data ke klientovi K3 v projektu „Má cesta“

Výsledné škály klienta k projektu: "Má cesta"

Klient: K3

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Zapojení a aktivita								8		
Motivace							7			
Míra interakce se skupinou		2								
Kvalita interakce se skupinou			3							
Výběr tématu									9	
Aktuálnost tématu									9	
Nálada na začátku						6				
Nálada na konci							7			
Přínos								8		
Dojem								8		

Výsledné škály terapeuta k projektu: "Má cesta"

Klient: K3

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Zapojení a aktivita								8		
Motivace							7			
Míra interakce se skupinou						6				
Kvalita interakce se skupinou								8		
Výběr tématu								8		
Aktuálnost tématu								8		
Nálada na začátku							7			
Nálada na konci							7	8		
Přínos							7			
Dojem							7			

Výsledné škály koterapeuta k projektu: "Má cesta"

Klient: K3

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Zapojení a aktivita				4						
Motivace			3							
Míra interakce se skupinou				4						
Kvalita interakce se skupinou			3							
Výběr tématu							7			
Aktuálnost tématu							7			
Nálada na začátku							7			
Nálada na konci							7	8		
Přínos			3							
Dojem			3							

Popis:

Klientka K3 se zapojila takřka do všech aktivit, její aktivita však byla nižší oproti předchozím dramaterapiím i v celkovém srovnání s ostatními klienty danou dramaterapeutickou intervencí. Během aktivity „Skupinová spolupráce“ byla na okraji skupiny a spíše dění pozorovala. Během aktivity „Životní cesta“ využila delší čas pro tvorbu své cesty, kterou prezentovala mezi prvními a poskytla k ní detailnější výklad. Během tvorby cesty komunikovala hlavně neverbálně s přísedící klientkou, která se aktivitě nezúčastnila. Klientka pracovala s prostorem a předměty. Při práci využila několikrát metaforu v kontextu svého vlastního života. Její cesta obsahovala metaforu anděla, který jí měl na cestě provázet; vázy, která znázorňovala klientku – rozbitou na začátku léčby a ucelenou na jejím konci; stromu života – růst její osoby. Při reflexi okomentovala, že se inspirovala výrokem klientky K5 – „mít oči na stopkách“. Se samotnými terapeuty nikterak výrazně nekomunikovala, jen pokud to bylo nutné například z hlediska zadání aktivity.

Dojem terapeutů:

Terapeuti měli z klientky K3 ambivalentní dojmy, jelikož se jevila, že se jí do aktivit příliš nechce zapojovat, přesto vložila do aktivit, které se týkaly bezprostředně její osoby a jejich témat snahu a zájem, oproti aktivitám, které byly spíše skupinové. Zdálo se, že při neúčasti na aktivitě její přísedící kolegyně chce aktivitu také opustit, rozhodla se však v programu pokračovat. Při práci s „Životní cestou“ si dala na tvorbě záležet a promyslela si, co chce výsledným produktem říct. Ten odprezentovala jako první, protože „to chtěla mít rychle za sebou“, ale i přesto poskytla jasný výklad její myšlenky ostatním a dala si záležet, aby jí skupina pochopila.

T: „Po kolikáté jste dramaterapii absolvovala?“

K3: „Tak při současném pobytu čtyřikrát^D.“

T: „Jak se po včerejší dramaterapii cítíte?“

K3: „Cítím se dobře, po každé dramaterapii jsem se cítila vždy dobře^{Ba}, i včera.“

T: „A jaké pocity se u Vás konkrétně objevily?“

K3: „Uvolnění, spokojenost^{Ba}.“

T: „A byly i nějaké jiné nebo negativní pocity, které se objevily?“

K3: „Konkrétně včera – smutek^{Bb}.“

T: „Z čeho to bylo? Kvůli čemu se ten smutek objevil?“

K3: „Byla tam. Vlastně jsme dělali tu cestu života nebo životem. A tam se zas něco vlastně, tam jsem si něco vybavila, tak mi z toho bylo trochu smutno a zároveň to bylo pěkně^{Bb}.“

T: „Takže, jestli to chápu dobře, bylo to skrze tu aktivitu, co jsme dělali – na co se zaměřovala.“

K3: „Ano, na co se zaměřovala, aktivita samotná byla v pohodě.“

T: „Super, jaké momenty byly pro Vás během dramaterapie důležité? Během té včerejší, byl tam nějaký výrazný?“

K3: „To, když jsme takhle společně dělali to skupinové buďto tleskání nebo předávání těch míčků a tak dále. Spíše ty dynamičtější^D, já jsem člověk ne do projevu, ale pro dynamičnost spíše^{Eb}.“

T: „Byly tam ještě nějaké jiné momenty?“

K3: „Teď si žádné další nevybavím.“

T: „Dobře, máte pocit, že Vám dramaterapie se pomohla lépe provázat se skupinou nebo s terapeutem? A pokud ano, tak jakým způsobem?“

K3: „No určitě, protože při těch dynamických, jak jsme se teďka bavili, tak takové to sblížení s některými, kteří třeba se až tak nezapojují^{Ca}, když se bavíme a tak, a tam to bylo takové spontánní, uvolněnější i z jejich strany a přátelštější, že to bylo takové v kolektivu^{Ca}. Říkám to srozumitelně?“

T: „Ano, já se kdyžtak doptám, v pohodě. Takže jestli to chápu dobře, vnímáte že?“

K3: „Že i ti, kteří byli takoví spíše takový strojení a tak, se uvolnili, usmívali a byli jsme takhle společně^{Ca}.“

T: „Že se více uvolnili během těchto aktivit a měla jste možnost je lépe poznat?“

K3: „Ano, ano, tak jsem to myslela.“

T: „Aha, to je zajímavé. Co jste si tedy ze včerejší dramaterapie odnesla?“

K3: „No dobrý pocit samozřejmě^{Ba}, a i tak potom se třeba ještě nad něčím zamýšlím^D. Třeba včera konkrétně byla ta cesta, tak spíš, jak jsem říkala, co vidím, jak dlouho bude ta budoucnost a co na té cestě bude^{Aa}, ale to spíš je potom i na to hodnocení těch cílů, které si kladu po léčbě^{Aa}. Takže takové to zamyšlení. Takže to jsem si odnesla jo, takový příjemný pocit a zároveň i takové to znovu zamyšlení se.“

T: „Když potom skončí ta dramaterapie, tak jakoby máš to ještě v sobě to přemýšlení nebo?“

K3: „To krátce odezní, protože mám tam hlavně ten příjemný pocit a to uvolnění^{Ba}, u mě teda.“

T: „Je něco, co jste naopak na dramaterapii nechala?“

K3: „Nevím, neuvědomuji si nic takového.“

T: „Je něco, co Vám na dramaterapii chybělo?“

K3: „Také ne, ono to bylo různorodé, včera zas to bylo jiné, v pořádku.“

T: „Jaký dojem ve Vás dramaterapie zanechala?“

K3: „To jsem vlastně zodpověděla. Kladný dojem^{Ba}, kladný dojem, ano.“

T: „Jaké téma ve Vás včerejší dramaterapie zanechala? Kdybyste to měla nějak pojmenovat.“

K3: „Já jsem vlastně i včera tu cestu pojmenovala znovuzrození^{Aa}. Vybrala jsem si vlastně ten rozbitý džbán a zároveň v zrcadle byl už celistvý^{Aa}, takže to téma je znovuzrození, to, s čím jsem tady přišla a spíše s tím, s čím teďka budu odcházet^{Aa}. Já to nedokážu, se omlouvám, úplně správně pojmenovat.“

T: „Vy jste tam vlastně měla ty tři důležité body – tu vázu jednak, toho anděla a ten strom života.“

K3: „Ano, to jsem tam měla. Ten anděl je vlastně teď v současné době žádaný a doufám, že mě bude provázet^{Aa}.“

T: „Takže znovuzrození je to Vaše téma?“

K3: „Ano.“

T: „Co byste na včerejší dramaterapii vyzdvihla? Nebo co jsou její silné a slabé stránky?“

K3: „Vyzdvihla bych tu kreativitu a ty nápady^{Ea}, se kterými vlastně chodíte a které nám mnohdy vedou k zamyšlení nad některými našimi tématy – tím nad čím se tady pořád dokola zabýváme a tak dále a zamyslet se nad tím zase trochu jinak^{Ea}. Jo, vždy to Vaše, to, s čím přicházíte za námi, co vymýšlíte nebo co nám vlastně předvádíte, co máme vlastně společně tvořit nebo na čem se podílet, to na tom nejvíc vyzdvihuji^D.“

T: „V čem Vám dramaterapie pomohla?“

K3: „Na chvíli se odreagovat^{Ba}. Pro mě je to takové uvolňující.“

T: „A jak můžete využít to, co jste na dramaterapie zažila ve své léčbě?“

K3: „No tak určitě se nad tím budu zamýšlet i doma^{Fb}, protože vlastně dneska odjíždím^{Fa}. Takže nad tím, jaké kroky budu dělat do budoucna^{Aa} a určitě si vzpomenu na některé aktivity, které na dramaterapii probíhaly, a tím si připomenu zase co dál dělat v životě^{Aa}.“

T: „A myslíte teď i ty z minula, které jste zažila? Protože jste už měla dramaterapii na tomto pobytu počtvrté, pokud se nemýlím.“

K3: „Ano, na dramaterapii, jo.“

T: „Co byste od dramaterapie ještě potřebovala? Kdyby bylo něco, co Vám ještě dramaterapie může dát?“

K3: „Ne, pro mě to bylo dostačující. Pokud byly nějaké nápady nebo jiná práce v rámci dramaterapie. Ale to, co jsem dosud zažila, mi vyhovovalo a byla jsem s tím spokojená, takže za mě bych to neměnila, nic mě k tomu nenapadá.“

T: „A je něco, co byste chtěla ještě ohledně dramaterapie dodat? Na co jsem se nezeptal?“

K3: „Nenapadá mě teď konkrétně nic, nezlobte se.“

T: „Ne, v pořádku, to je dodatečná otázka, kdybych něco opomenul. A máte nějaké poslední slova na konci rozhovoru?“

K3: „Jako poděkování a jako jsem velice ráda, že vlastně něco takového pro nás tady děláte^{Cb}. Jo, že nevím, z čeho čerpáte, ale že máte i svoji fantazii. Já jsem tak nad tím právě přemýšlela, že pokud je to Vaše fantazie a pracujete na základě toho s námi, že to teda před Vámi smekám, opravdu. Jak říkají i někteří, že jim něco nevyhovuje, dokázali jste se přizpůsobit vždycky našim potřebám^{Cb}, když jsme zrovna nebyli v náladě, jo, že jste to dokázali změnit, a to smekám a děkuji za to, že se nám tady věnujete i tímto způsobem, což nám také pomáhá. Je to změna pro nás.“

T: „Děkuju moc za rozhovor a hezká slova na závěr.“

Příloha č. 4 – Získaná data ke klientovi K4 v projektu „Má cesta“

Výsledné škály klienta k projektu: "Má cesta"

Klient: K4

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Zapojení a aktivita						6				
Motivace									9	
Míra interakce se skupinou						6				
Kvalita interakce se skupinou						6				
Výběr tématu				4						
Aktuálnost tématu						6				
Nálada na začátku		2								
Nálada na konci									9	
Přínos									9	
Dojem									9	

Výsledné škály terapeuta k projektu: "Má cesta"

Klient: K4

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Zapojení a aktivita						6				
Motivace						6				
Míra interakce se skupinou							7			
Kvalita interakce se skupinou							7			
Výběr tématu							7			
Aktuálnost tématu						6				
Nálada na začátku			3							
Nálada na konci					5					
Přínos				4						
Dojem				4						

Výsledné škály koterapeuta k projektu: "Má cesta"

Klient: K4

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Zapojení a aktivita						6				
Motivace						6				
Míra interakce se skupinou				4						
Kvalita interakce se skupinou					5					
Výběr tématu						6				
Aktuálnost tématu							7			
Nálada na začátku			3							
Nálada na konci					5					
Přínos							7			
Dojem							7			

Popis:

Klient K4 byl přítomen a účastnil se všech aktivit, avšak u aktivity „Skupinová spolupráce“ zůstal spíše v pozadí a pozoroval bez využití pravidla „stop“. Během projektu na něj skupina reagovala a interagovala s ním. Sám klient interagoval hlavně s klientem sedícím vedle něj a některými jinými členy, ale ne však s celou skupinou. Během prezentace vlastní cesty zvýraznil a vyzdvihl výpověď o budoucnosti a jak ji ztvárnil. Popsal, že je nutné přestat užívat (v tomto případě alkohol a pervitin), a tím se jeho problémy vyřeší. Sám klient pracoval s metaforou i prostorem a využíval k tomu hlavně karty Dixit, které měly znázornit jeho šťastnou a spokojenou rodinu. Cestu umístil ke dveřím s komentářem, že už se na rodinu těší a směřuje ven – zbývalo mu pouze několik dní do ukončení léčby. Práci dokončil poměrně v krátkém čase. Během dramaterapie mu byla koterapeutem připomenuta dohoda o užívání mobilních telefonů, jelikož si hledal více informací o dramaterapii.

Dojem terapeutů:

Terapeuti u klienta K4 zaznamenali nižší aktivitu a průbojnost, jak tomu bylo na předešlých dramaterapiích. Zdálo se ale, že je duchem přítomný a má o program zájem. Hlavní téma, které se u něj objevilo byla rodina, kterou několikrát zmiňoval během intervence. V komunikaci se omezoval hlavně na přisedícího klienta a občas na vybrané členy skupiny. Důvodem může být situace, která se na oddělení odehrála tentýž den – konflikt ve skupině mezi jejími členy. Mnoho členů komentovalo na začátku z tohoto důvodu sniženou náladu včetně klienta K4. Interakce s celou skupinou mu pro to nemusela být komfortní a bezpečná. Přesto vypadalo, že nad aktivitami přemýšlí a snaží se participovat podle svých potřeb. Další faktor, který mohl hrát roli je brzký odchod ze zařízení. Během dramaterapie komunikoval s koterapeutem, jelikož porušil dohodu o užívání mobilních telefonů – to však bylo způsobeno jeho zájmem o dramaterapii, o které si vyhledával více informací.

T: „Po kolikáté jsi dramaterapii absolvoval?“

K4: „Počtvrté^D.“

T: „A počtvrté teď během nepřerušného léčení?“

K4: „Jo, během toho měsíce tady na léčbě, no. Jinak jsem nikdy na žádné dramaterapii nebyl^D.“

T: „Jak se po té včerejší dramaterapii cítíš?“

K4: „Myslíš i jako už dneska nebo?“

T: „Myslím po tom včerejšku.“

K4: „Přicházel jsem s náladou číslo tři a odcházel jsem, mám za to, že s pětkou^{Ba}, takže cítil jsem se dobře^{Ba}. Vždycky mi dramaterapie zvedne náladu^{Ea}.“

T: „Jo, měl jsi pětku, pamatuji si to. A jaké pocity se teda u tebe objevily?“

K4: „Řekl bych, že pocit radosti a štěstí^{Ba}.“

T: „A měl jsi tam i nějaké jiné pocity?“

K4: „Zrovna ten den jsme měli takovou nepříjemnou situaci, co jsme tady zažili s jednou pacientkou^{Ab}.“

T: „Jojo, nemusíš to rozvádět, ať to zůstane anonymní, vím, že byl konflikt v komunitě.“

K4: „Jo, takže v podstatě jsem na to zapomněl tam při dramaterapii^{Ab}.“

T: „A tu špatnou náladu na začátku tedy způsobil ten konflikt^{Bb}, jestli to správně chápu?“

K4: „Ano, jo, jo.“

T: „Byl nějaký moment, který byl pro tebe důležitý nebo jinak výrazný?“

K4: „Ty, jak jsme dávali ty karty, tak jsme si měli najít měsíc tady na léčbě a potom budoucnost, tak jsem tam potom našel taky dvě karty zase, které znázorňovali moji spokojenou partnerku a spokojenou dceru, takže a dohromady šťastnou rodinu^{Aa}, takže to mi tak nějak utkvělo v paměti a tím bych se chtěl do budoucna řídit^{Aa}.“

T: „Jo, tys měl tu cestu u dveří, že?“

K4: „Jo.“

T: „Máš pocit, že ti ta včerejší dramaterapie pomohla se lépe provázat nebo se zkontaktovat více se skupinou a případně jak?“

K4: „Jako úplně včerejší ne, ale všechny, všechny dohromady ano. Všechny terapie, co byly, jakože dramaterapie, tak určitě ano.“

T: „Takže důležitá byla pro tebe ta návaznost, že jsi dramaterapii zažil více^{Ea}?“

K4: „No, jo, jo.“

T: „Dobře. Je něco, co sis z dramaterapie odnesl včera?“

K4: „Zrovna ze včerejška asi ne, nebo vždycky asi tak nějak stejně. Prostě mi to nějak odbouralo nějaký můj komplex^{Ab} s tím, jako zas mluvím o všech dramaterapiích, protože já jsem byl vždycky proti nějakým skupinovým hrám^{Ab} nebo nějakým skupinovým aktivitám, jako ať už třeba na nějakých rodinných akcích nebo nikdy jsem v životě nebyl na táboře třeba, víš. Pro mě to vždycky byl problém^{Ab} a řekl bych, že tady ty dramaterapie všechny zas jakoby za ten měsíc, ty čtyři terapie, ty čtyři dramaterapie, mi prostě ukázaly, že to jde i jinak^{Ab} a že prostě spolupráce se skupinou nebo s nějakým větším počtem lidí a dělat s nimi nějaký aktivity a hry a tak dál zábavný jako, že není až tak špatný a v tomhle mi pomohla dramaterapie. A že člověk se může cítit spokojený, šťastný při těch různých aktivitách^{Ab}, co jste nám tam ukazovali. Sám ze sebe jsem překvapený^{Ab}, že kolikrát jsem se odhodlal a zapojil^{Ab} se do všeho, do všech aktivit.“

T: „Super, tak už jsme v půlce. Já vím, že tě bolí hlava, tak ať tě dlouho netrápím. Je něco, co jsi na dramaterapii naopak nechal^{Bb}?“

K4: „Tak právě ty pocity jakoby té stydlivosti a té nechuti^{Bb} k tomu, k tomu zapojení se do těch společných aktivit a tady tohle.“

T: „Jo, takže to, co jsi zmiňoval v předchozí odpovědi?“

K4: „Jo.“

T: „Je něco, co by jsi od dramaterapie potřeboval, co ti chybělo, co by tvůj zážitek udělalo lepším?“

K4: „Asi ne, za mě to bylo úplně cajk^{Ba}. Nic mě nenapadá jako.“

T: „A jaký dojem v tobě dramaterapie zanechala?“

K4: „Mám tady napsaný velmi dobrý a rád bych se klidně účastnil nějakých individuálních terapií^{Ba} třeba.“

T: „V rámci dramaterapie rovnou, jo?“

K4: „No, no.“

T: „Ty jo dobrý, tak to nějak zařídíme.“ (smích)

K4: (smích) „Já se právě bavil i s (jméno koterapeuta) včera, tak říkala, že to studujete oba dva.“

T: „Jo, (jméno koterapeuta) říkala, že sis to potom i hledal, co je to dramaterapie.“

K4: „Jo, bavilo mě to, fakt^{Ea}.“

T: „Tak to rád slyším. Já ještě k tomu vlastně dělám muzikoterapii.“

K4: „Tak to by bylo ještě lepší pro mě, člověče. Tak já rád zpívám, máme kapelu taky, víš. Ale je to taková amatérská úroveň zpěvu.“

T: „Dobrý, o to přece nejde. Jaké téma v tobě včerejší dramaterapie zanechala?“

K4: (odmlka) „Jako nic mě nenapadá teď. Jako pro mě to už byla poslední dramaterapie a už jakoby, když jsme vlastně měli dělat tu moji cestu, má cesta, no tak už se vidím jako doma^{Fb} a už právě proto jsem to právě i proto dával k těm dveřím tu moji cestu^{Fb} a už doopravdy vidím otevřené dveře tady před sebou z léčebny a těším se domů^{Fb} jako, takže o tom to asi bylo. Už se vidím s rodinou^{Fb}. Asi jsem to nevystihl úplně správně.“

T: „Myslím si, že jo. Je něco, co by jsi na dramaterapii vystihl z jejích slabých nebo silných stránek?“

K4: „Bylo to rozhodně super a po každý, alespoň teda mě to zvedlo náladu, vždycky minimálně o dva o tři stupně^{Ba} a za mě jako úplně fakt jako super. Bylo to pro mě nový všechno, ale všechno pozitivní.“

T: „Je něco, v čem ti dramaterapie pomohla?“

K4: „Hmmm, právě že v tom nebýt tak stydlivý jako, nemít takovou trému^{Aa}. Takže pro mě, protože já mám trochu problémy se sebevědomím, a právě s mluvením před více lidma^{Aa}. Když, to jsme právě řešili tady s psychologem, že když byly nějaký porady v práci a tak, tak když jsme měli, když jsem měl mluvit já prostě, tak jsem měl hroznou trému a nebyl jsem schopnej ani ze sebe vytlačit ani půl slova třeba. Takže, a tady ty dramaterapie, bych řekl, že zas mi napomohly k tomu, abych, abych to překonal líp a byl to pro mě zas takový další trénink v tom. Překonat prostě tu trému, zapojit se do všeho^{Aa}, do všech aktivit a shodit ze sebe to, ten pocit stydlivosti, trémy^{Aa}.“

T: „A jak tedy můžeš využít to, co jsi na dramaterapii zažil ve své léčbě? Asi už jsi to z části nakousnul.“

K4: „Tak vzhledem k tomu právě že, jak jsem zmínil to sebevědomí nízký, tak jsem tady kvůli pervitinu, který mi následně způsobil závislost na lexaurinu, ale pervitin, když jsem to poznal, tak mi to zvedalo právě že sebevědomí^{Aa} – ta droga, a proto si myslím, že tohle, ta dramaterapie je dobrou cestou k tomu, abych trénoval právě to sebevědomí a třeba přišel na jiný myšlenky^{Aa} jo a odvrátil ty myšlenky z toho pervitinu, z té závislosti někam jinam úplně.“

T: „Co bys ještě od dramaterapie potřeboval?“

K4: „Ještě nějaký individuální lekce.“

T: „Takže říkáš ještě nějaký individuální pokračování. Chceš ještě něco dodat?“

K4: „Asi ne-e.“

T: „Je něco, na co jsem se tě ještě nezeptal a chceš to doplnit?“

K4: „Ne, není nic.“

T: „A máš nějaká poslední slova na konci rozhovoru? Může to být cokoliv.“

K4: „To já jsem nikdy nebyl dobrej na tyhle věci, takže ze mě asi nic nevypadne teď, ale chtěl bych poděkovat jak tobě, tak (jméno koterapeuta), tak (jméno koterapeuta) myslím a za mě to bylo fakt hodně dobrý, takže děkuju moc.“

T: „Dobře, já jim to vyřídím. Já taky moc děkuju za tvůj čas a taky za to, co jsi řekl.“

Příloha č. 5 – Získaná data ke klientovi K5 v projektu „Má cesta“

Výsledné škály klienta k projektu: "Má cesta"

Klient: K5

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Zapojení a aktivita							7			
Motivace						6				
Míra interakce se skupinou						6				
Kvalita interakce se skupinou							7			
Výběr tématu							7			
Aktuálnost tématu						6				
Nálada na začátku					5					
Nálada na konci							7			
Přínos							7			
Dojem								8		

Výsledné škály terapeuta k projektu: "Má cesta"

Klient: K5

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Zapojení a aktivita								8		
Motivace							7			
Míra interakce se skupinou			3							
Kvalita interakce se skupinou								8		
Výběr tématu								8		
Aktuálnost tématu									9	
Nálada na začátku						6				
Nálada na konci							7			
Přínos									9	
Dojem							7			

Výsledné škály koterapeuta k projektu: "Má cesta"

Klient: K5

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Zapojení a aktivita									9	
Motivace								8		
Míra interakce se skupinou		2								
Kvalita interakce se skupinou							7			
Výběr tématu									9	
Aktuálnost tématu									9	
Nálada na začátku						6				
Nálada na konci							7			
Přínos								8		
Dojem							7			

Popis:

Klientka K5 se účastnila všech aktivit. Z její strany se skupinou neprobíhala větší interakce. Při aktivitách mluvila hlavně k terapeutům. Využívala metafory a plný čas pro vlastní proces během aktivit. Během prezentace své cesty byla členem, na kterého skupina nejvíce pozitivně reagovala. Minulost, kterou ve své cestě ztvárnila jako „dar“, který zabalila a její vidina budoucnosti s „očima na stopkách“ sklídila ohlas skupiny a někteří členové okomentovali, že by se tímto rádi inspirovali.

Dojem terapeutů:

Terapeuti hodnotí klientku K5 během projektu jako motivovanou a plně zúčastněnou procesu, avšak uvnitř sebe. Zdálo se, že klientka nad aktivitami přemýšlí, vnímá, co se děje a snaží se najít přínos a smysl dramaterapie pro sebe sama. Během aktivit se snažila najít formu a obsah vlastní výpovědi kreativní formou, kterou ukázala. Ve skupině byla spíše tichým podporovatelem skupiny, který vnímal ostatní a byla zaměřená na vlastní proces. Zdá se, že ji dramaterapie jako metoda vyhovuje. Během aktivit se zaměřovala hlavně na terapeuty, které využívala pro nalezení svého tématu a jeho smyslu a vyhledávala jejich podporu. Nejvýraznější moment u klientky z pohledu terapeutů byl, když prezentovala svou cestu před ostatními, a to jak jejím ztvárněním, tak myšlenkou za ní. Na to reagovala skupina během reflexe pozitivně a reagovala na klientku. Klientka byla ochotná detailně sdílet a popsat svou výpověď. Ke své minulosti poskytla ambivalentní výklad, protože na jednu stranu chtěla minulost odstříhnout, a na stranu druhou si ji odnést jako „dar“ s tím, že se do něj ale už nechce více dívat a nechat ho zabalený. Hlavním tématem klientky bylo hledání postoje vůči vlastní minulosti a jak si tuto zkušenost přenést dále do života mimo léčbu.

T: „Po kolikáté jsi dramaterapii absolvovala?“

K5: „Včera to bylo po sedmé. Při prvním pobytu čtyřikrát, rekondička jednou a včera podruhé^D.“

T: „A já se jenom doptám, ty jsi teď na druhém rekondičním pobytu?“

K5: „Nejsem na rekondičním pobytu, jsem na léčení.“

T: „Jak se po včerejší dramaterapii cítíš?“

K5: „Bylo mi příjemně^{Ba}, hodně jsem ještě nad tím přemýšlela^D. Vlastně jsem měla takové dozvuky^{Ba}. Měla jsem z toho velmi dobrý pocit^{Ba}. Hodně mě to oslovilo^{Ea}, hlavně jakoby jsem uchopila, jak vzít tu minulost^{Aa}, protože vždycky s tou minulostí, ač by jsme, mám pocit, že tu minulost hodně zmiňujeme, proto tady jsme a neumíme s ní naložit^{Aa}. Takže včera mě to udělalo takový prostě i obrazec, neboť jsem to vlastně ztvárnila hmotně^{Aa}, že jsem to neměla jenom v hlavě.“

T: „Že sis vytvořila nějaký artefakt?“

K5: „Jo, že jsem to neměla jenom v hlavě, ale že jsem to mohla chytout do ruky a něco s tou minulostí udělat, to se mi líbilo^{Aa}.“

T: „A jaké pocity se u tebe ještě objevily konkrétně? Ať už byly jakékoliv.“

K5: „Jistým způsobem tu minulost vnímám samozřejmě negativně, ale jsem za ní paradoxně ráda^{Fa}, protože bych se tomu ráda vyvarovala – té minulosti^{Aa}. Takže mě posunula dopředu. Bude to takový můj strašák a takový ponaučení^{Aa}. Myslím si, že jak se říká, všechno špatný je k něčemu dobrý, i když někdy to má bohužel nějaké následky horší, tak naštěstí tady to dopadlo, jak to dopadlo. Ještě nemám vyhráno, ale budu se snažit^{Eb}.“

T: „Jaké momenty byly pro tebe během dramaterapie důležité? Na jaké výrazné momenty si vzpomeneš v kontextu včerejška?“

K5: „Pro mě jako když se začíná, tak vlastně se, vnímám celou komunitu jakoby celý den^{Ca} a v té dramaterapii poslouchám ty lidi, jak si posíláme ten kamínek a třeba bych ho hodnotila úplně na jinou náladu, než sám v té dramaterapii řekne^{Ca}. Takže se vždycky zamyslím i sama nad sebou, jestli říkám správně to rozmezí, jestli by to mohlo být horší nebo lepší a kam bych vlastně mohla spadnout, když by to bylo horší anebo naopak po dramaterapii když. Tak lepší, to je logický, ale no, teď jsem se do toho pěkně zamotala.“

T: „Já se tě doptám, čím si myslíš, že to je, protože já to taky nedokážu odhadnout. Ale čím je, že bys ty lidi označila jinak na dramaterapii a jinde?“

K5: „Stydí se. Myslím si, že se stydí hodně lidí^{Ca}. Spousta lidí se, bych řekla, i chová podle toho, co řekne jejich nějaký bližší kamarád tady. Taková nějaká podobnost jako, nebýt výjimečný, jakoby aby z toho nevyčnival. Což právě si myslím, že by bylo fajn, kdyby^{Ab} tam v té dramaterapii a nejenom v dramaterapii, ve všech těch skupinách byl každý sám za sebe^{Ab}. A v

té dramaterapii je to takový pro mě uvolňující^{Ba} prostě. Ne skupina, ale ta činnost, kdy já teda osobně si dovolím být opravdu sama za sebe^{Ab} víc, než když je třeba skupinová terapie a měla bych se otevřít dejme tomu. Jakože se snažím, ale dramaterapie mi jde sama, protože tam jedním sama za sebe, kdyžto ve skupině musím i mluvit o své rodině. Je mi rozumět? “

T: „Ano, rozumím ti, jak to myslíš.“

K5: „Když je skupina, tak vlastně se čeká, kdo začne, kdo začne mluvit, kdo se začne vyjadřovat o svém problému a začne se to řešit v té skupině s terapeutama. Co se týká dramaterapie, myslím si že spousta lidí neumí být sama sebou, možná jistým způsobem je to i ten alkohol, kterej vlastně si vybrali, který vlastně měli, aby mohli být sami sebou, byl k tomu, že ho užívali, aby se projeví. Jo, je mi rozumět? Jakože se takhle člověk neprojeví normálně bez alkoholu, ale jakmile se napije, tak prostě spadnou obavy nebo prostě ta maska a je víc uvolněnější, víc toho řekne, i je takovej jinej.“

T: „Chápu to tak, že je to chování pro ně přípustnější s alkoholem než bez? “

K5: „Ano, ano, je to možný, že se třeba může spousta lidí i za to schovávat jako. Vždycky se říkalo, dám si frťana, ať mám víc odvahy, no, takže tak.“

T: „Dobře, děkuju. Máš pocit, že ti včerejší dramaterapie pomohla se lépe provázat se skupinou nebo s terapeutem? A pokud ano, jakým způsobem? “

K5: „Během včerejška, během včerejška, mě se právě že líbí taková ta spontánnost toho terapeuta, která mě dodává jakoby odvalu taky být sama sebou^{Cb}. Vidím v těch svojích, v té komunitě, že někdo z toho má strach, takže úplně se jako taky nedokážu úplně projevit, snažím se, snažím se přiblížit se prostě té spontánnosti toho terapeuta a držím se zpátky s tou komunitou^{Ab}, abych taky moc nevyčnívala, to mě omezuje^{Ab}, takže možná kdyby ta komunita byla omezená na tři až čtyři lidi a bylo by to takový víc trošičku intenzivnější, že by nás tam nebylo tolik jako jo, že opravdu někdo to neumí, že by třeba ze mě ještě vypadlo něco víc.“

T: „Takže by ti pomohlo, kdyby ta komunita byla uvolněnější? “

K5: „Ano.“

T: „Co sis z dramaterapie odnesla? “

K5: „Včera? “

T: „Ano.“

K5: „Odnosla jsem si tu cestu. Odnosla, protože ani jsem netušila, jak se mě jako povede^{Aa}. Přemýšlela jsem, že jak vůbec někoho napadne vzít pásku a najednou jí nějak ztvárnit minulost, přítomnost, budoucnost. Odnosla jsem si teda tu cestu – tu zabalenou minulost, ty oči na šťopkách^{Aa} a celkově dobrý pocit jako. Já odcházím z dramaterapie vždycky taková prostě jak z divadla, nabuzená, taková s energií^{Ba}.“

T: „Když odcházíš tedy z divadla, tak odcházíš spíše z toho pódia nebo hlediště? “

K5: „Z pódia ne, tam jsem ještě jako nedospěla, i když jako malá jsem vždycky herečka chtěla být^{Ea}, ale ještě toto teď opravdu nedám. Takže ne, jsem ráda, že se mohu projevit tady^{Aa}. Ale i tady mám ostych, nejsem jako úplně spontánní^{Bb}, to se s tím asi člověk musí narodit, ne? Vlastně i role využívám v práci^{Aa}. A někdy bych řekla, že si to vyloženě vychutnávám se uvádět do rolí^{Aa}. Nejsem jako přímo lékařka, ale pomáhám lidem a nechci vůbec, aby to vyznělo že ty lidi jako využívám, ale oni jsou vděční, když se jim někdo věnuje a když s něma člověk povídá a vysvětluje jim, proč ty zuby jim drží v té puse nebo jim nedrží a vlastně a co zapříčiňuje, že se jim třeba zlomí. Dělam teda zubní laborantku, a právě i využívám toho, aby se mnou mluvili, aby jsme zjistili třeba kolikrát oni vlastně je vyndávají a oni s něma neumějí totiž mluvit, takže oni aby se neztrapnili, tak je vyndávají. A já si je tam vždycky nechám u mě a říkám, teď se mnou paní Nováková budete mluvit, řekněte mi, co třeba pěstujete na zahrádce. A teď já si hraju na takovou doktorku, takovou prostě, ale je to dobrý k tomu, že zase zjišťuju, co je za problém, takže takový vědátor.“

T: „Já si myslím, že je to fajn, že to k tomu patří. Když má někdo umělé zuby, tak se s nimi musí naučit mluvit a žít, já si myslím, že jsi na svém místě.“

K5: „Ona by to správně měla dělat paní doktorka, že by se měla na těch úpravách podílet spíš jako lékařka, ale oni mají hodně práce.“

T: „Ty jim pomáháš, aby zvládali mluvit, takže to mi přijde dobrý. Je něco, co jsi na dramaterapii naopak nechala?“

K5: „Já bych se kdyžtak potom k tomu ještě vrátila. Ted' úplně nevím.“

T: „Úplně v pohodě. Je něco, co ti na dramaterapii chybělo, co bys od ní potřebovala?“

K5: „Zažila jsem jednou něco taky v tomhle nádechu jako dramaterapii^{Ea} a bylo to jakoby ztvárnění já sama sebe a měla jsem problém tenkrát jsem řešila se svým bratrem. Potřebovala jsem něco sdělit a další pacient, když to tak řeknu mi ztvárnil mého bratra a bylo to takový vzájemný jakoby rozmluva. Samozřejmě on vůbec nevěděl vůbec, o čem mluví, ale nějaká ta, jak já jsem mluvila na svého v uvozovkách bratra, byl to ten pacient, bylo to velice takový zvláštní, už je to teda deset let, dvanáct let, takže si to už úplně nepamatuju, ale vím, že se mi to tenkrát velmi líbilo, takže toto si myslím, že by nemuselo být špatný jako ztvárnit takovej nějaký, že by jsme si vylosovali a hráli různé role.“

T: „Jo, takže bys chtěla více využívat role?“

K5: „Jo, vystupovat, a i ne jako sama za sebe, ale i ztvárnit někomu dítě, někomu já nevím kolegu a takhle. To tenkrát vím, že bylo fajn.“

T: „Takže i ty sama by jsi chtěla sloužit jako takové plátno pro ostatní^{Ab}?“

K5: „Ano, že mě můžou k tomu využít.“

T: „Ještě tě něco k té otázce napadá?“

K5: „Ted' momentálně ne, to vím, že mě utkvělo, že mě to i hodně pomohlo, protože tam jsem jela potom domů, tam byla nějaká dovolenka víkendová a že jsem to hnedka zkusila. Samozřejmě jsem moc neuspěla, protože jsem to prostě neměla úplně naučený, byla jsem do

toho hrrr, myslela jsem si, jak to nezvládám. Ted' už bych si asi byla jistější, ono člověk postupem času trochu dospívá nebo ne trošku, ale řeší se taky jiné věci, no. “

T: „Jaké téma v tobě dramaterapie zanechala? Ta včerejší. O čem to pro tebe bylo?“

K5: „Já jsem si uvědomila, co vlastně chci^{Aa}. Neměla jsem samozřejmě hnedka jakoby reakci od svých blízkých, ale věřím tomu, že se těší, až se vrátím a že budu taková, jaká jsem byla předtím a že budeme veselí tak, jak jsme bývali. Takže takový nějaký odhodlání, prostě sílu, sílu ve mě mi to dodalo. Dodalo mi to sílu prostě, že mě to za to opravdu stojí, takový boj^{Ba}. Jako v dobrým boj, s jistou výhrou na konci, s jistou. “

T: „A kdybys to měla nějak konkrétně pojmenovat?“

K5: „Ano, to už jsem vlastně pojmenovala včera, když jsme dělali tu cestu. Zabalila jsem tu minulost. Měla jsem tam vlastně tady ted' momentální pobyt a byly tam znázorněny nůžky, takže jistým způsobem nechtěla bych to úplně odstříhnout tu minulost, aby ve mě byl furt takový nějaký strašák^{Aa}, ale stříh. Stříh bych to nazvala, stříh v životě nebo klapka. No, klapka asi ne, to by byl druhej pokus. Stříh, to byl první nápad. “

T: „V rámci té minulosti?“

K5: „V rámci té minulosti. “

T: „Je něco, co bys na dramaterapii vyzdvihnula? Jaké jsou její silné nebo slabé stránky?“

K5: „Ať jsi to byl ty, Marťo nebo to byla (jméno koterapeuta). Kolegu minule jsem viděla jedinkrát, (jméno koterapeuta) to byl. Jako vyzdvihla bych určitě vaše vedení, vaši bezprostřednost, slušnost, přátelství, taková vstřícnost^{Cb}, jako vaše chování celkově. Mě se líbily i vámi zvolené témata. Mě prakticky sedlo všechno. Jako neměla jsem snad s žádným tématem problém, že bych se ho nechtěla zúčastnit^D. Je pravda, že jsem chvilka musela přemýšlet, ty jo, co vlastně budu, nebudu, ale tak nějak samo to přišlo nebo jako něco jsi předvedl nebo navedl nebo někdo z vás. “

T: „Budu, nebudu, myslíš to tak, když jsem zadal nějaké zadání?“

K5: „Ne, třeba včera vlastně ta jedna kolegyně nechtěla se toho zúčastňovat. Mě to třeba vůbec nenapadlo se nezúčastnit čehokoli. Tys tu možnost dal, že když by nám to jako nesesedlo, že nemusíme. Já jsem prakticky nad tím ani nepřemýšlela, že bych se něčeho nezúčastnila^D, ale třeba dals zadání a já jsem nevěděla, co já budu dělat, ale ono to za chvilku přišlo samo. “

T: „Jo, jako jakou cestou se vydat v tom řešení nebo ztvárnění?“

K5: „Jo. “

T: „Super, ted' to chápu. Je něco v čem ti dramaterapie pomohla?“

K5: „K takové nějaké seberealizaci, taková, že jsem sama sebou, takový splněný možná toho dětského snu, být prostě herečka. Být sama sebou, oddělat tu masku. Že prakticky můžu být, že můžu cokoliv říct a nemusím se za nic stydět^{Aa}. Že je to dramaterapie, vlastně jsem v nějaké, hraju roli. “

T: „Takže nějaký odstup od toho?“

K5: „Jako jistým způsobem být sama sebou, jo, ale třeba v běžném životě, na ulici nebo kdekoliv nebo v takových těch skupinách, si nemůžu dovolit se chovat jako na dramaterapii. Být jakoby svá, tohle mě vyhovuje, být tady. Najednou tady můžu, já nevím, otevřít okno a hulákat si z okna^{Fb}.“

T: „Ty jsi teďka řekla vlastně dvě věci. Že to jsi ty, ale nejsi to ty. Mě jen zajímá, jestli jsi to více ty na té dramaterapii anebo to nejsi ty, ale díky tomu se dostaneš více k tomu, že to jsi ty.“

K5: „Aha, takže jsme se do toho pěkně zamotali. Hmm, to tak to ještě zkusíme probrat na příští dramaterapii, jak se cítím. Já si myslím, že to jsem já, protože, když si představím, jak se chovám doma, nikdo doma není, i když jako se chovám prakticky před manželem, před mýma dětma taky spontánně, že se kolikrát na mě koukají jako: mami, dobrý, v pořádku? Že mě znají, že jsem taková prostě svá. Jo, jsem to já na té dramaterapii. Ale prostě v tom běžném životě se musíš chovat podle toho, jak ti to dovolí to okolí.“

T: „Díky, už asi chápu, jak jsi to myslela. Je nějaký způsob, jak můžeš využít ve své léčbě, co jsi na dramaterapii zažila?“

K5: „Určitě bych chtěla být sama sebou, jakože oddělat tu masku. Nemyslím si, že bych měla úplně tu masku. Ale jako být sama sebou, být prostě, já teď úplně nevím, jak bych to popsala.“

T: „Řekni, jak ti to přijde na jazyk a já se případně doptám.“

K5: „Prostě bez okolků říct, potřebuju teď vyvětrat, potřebuju se nadechnout, půjdu a udělám to^{Aa}. Jako být sama sebou. Nechci jako aby to znělo, že půjdu přes mrtvolky nebo že budu bezohledná vůči okolí nebo tak. Ale chtěla bych, tak jak se projevují v dramaterapii, projevovat se i v běžném životě^{Aa}. Prostě být sama sebou. Trochu jsem se zamotala.“

T: „Ne, rozebíráš to hezky detailně, že můžu pochopit, jak to myslíš. Co bys dramaterapie ještě potřebovala, co ti chybělo?“

K5: „Já bych na to asi docházela celoročně nebo celoživotně^{Ea}. Jakoby častěji nebo měla bych to jako koníček, tak jak někdo chodí na aerobik nebo běhat, tak já bych chodila třeba na dramaterapii, tohle by mi vyhovovalo, no.“

T: „Ty už jsi zmiňovala, že by ti více vyhovovalo hrát role. Je ještě něco takového nebo nějaké téma, co bys ještě od dramaterapie chtěla?“

K5: „Já nevím teď. Mě to takhle vyhovuje, co máte. Ted' mě fakt nic nenapadá.“

T: „Nevadí. Je něco, co bys chtěla ještě ohledně dramaterapie dodat, na co jsem se nezeptal?“

K5: „Nene, asi ne, děkuju.“

T: „Tak teď se ještě vrátím k otázce, jestli jsi něco na dramaterapii nechala.“

K5: „Úplně si nejsem vědoma, jestli jsem tam něco nechala, ale já si třeba kolikrát odnáším třeba někdo, jak se projeví, tak jeho jakoby projev, tak třeba si někdo odnesl projev pro jeho

potřebu, dobrý pocit třeba jeho z toho, co jsem mohla říct nebo znázornit. Jinak jakoby si nejsem úplně vědomá. Jako třeba odezvu od druhých, přínos, co můžu dát ostatním^{Ab}.“

T: „Jakými posledními slovy by jsi zakončila tento rozhovor?“

K5: „Bude mi to chybět, no. Bude mi to chybět.“

Příloha č. 6 – Získaná data ke klientovi K6 v projektu „Má cesta“

Výsledné škály klienta k projektu: "Má cesta"

Klient: K6

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Zapojení a aktivita			3							
Motivace				4						
Míra interakce se skupinou				4						
Kvalita interakce se skupinou				4						
Výběr tématu								8		
Aktuálnost tématu									9	
Nálada na začátku		2								
Nálada na konci			3							
Přínos						6				
Dojem							7			

Výsledné škály terapeuta k projektu: "Má cesta"

Klient: K6

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Zapojení a aktivita						6				
Motivace						6				
Míra interakce se skupinou					5					
Kvalita interakce se skupinou						6				
Výběr tématu									9	
Aktuálnost tématu									9	
Nálada na začátku			3							
Nálada na konci			3							
Přínos								8		
Dojem							7			

Výsledné škály koterapeuta k projektu: "Má cesta"

Klient: K6

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Zapojení a aktivita							7			
Motivace								8		
Míra interakce se skupinou				4						
Kvalita interakce se skupinou				4						
Výběr tématu								8		
Aktuálnost tématu									9	
Nálada na začátku			3							
Nálada na konci			3							
Přínos									9	
Dojem								8		

Zápis z pozorování k projektu: “Má cesta”

Klient: K6

Popis:

Klient K6 se zúčastnil všech aktivit. Na začátku programu reflektoval pokleslou náladu, která plynula z konfliktu ve skupině, který se ten den udál a přímo se ho týkal. Během programu komentoval a vysvětloval vlastní procesy a postoje k jeho zapojení, čímž poskytl terapeutům i skupině jasný obraz toho, co se s ním děje. Sdílel, že se zapojit chce a má o program zájem. Když komunikoval, bylo to spíše směrem k terapeutům.

Dojem terapeutů:

Terapeuti hodnotí klienta K6 jako motivovaného pro program i pro vlastní změnu, avšak vzhledem ke konfliktu ve skupině, který se ho týkal, měl výrazně pokleslou náladu. Terapeutům se snažil vyjasnit, co se s ním děje a byl u něj vidět zájem, i přes tyto obtíže. Do aktivit byl zapojený ve vlastním tempu a byla vidět snaha. Během aktivity „Životní cesta“, nad ní přemýšlel, ztvárnil ji, ale nechtěl její obsah sdílet se skupinou v rámci aktivity „Galerie“, což dopředu vyjasnil. Přesto do ní projikoval pro něj důležitá témata, která se týkala hlavně přítomnosti a jeho momentálního rozpoložení – reflektoval přítomnost, jeho pocity z ní a postoj „nevzdávat se“ – to ztvárnil pomocí osoby držící černý a bílý šátek, která se rozhoduje, kterou cestou se vydá. Jeho téma se týkalo aktuální psychické pohody.

T: „Po kolikáté jsi dramaterapii absolvoval?“

K6: „Podruhé, podruhé^D.“

T: „A jak se po té včerejší dramaterapii tedy cítíš?“

K6: „No, po včerejší jsem byl takový jako kdyby spíš skleslý, bez nálady, a to nemělo jako návaznost na dramaterapii^{Bb}, bylo to za výsledek celého dne, kdy byl takový hektický, měl jsem tady nějaký problém^{Bb} a tak dál, což mě jako kdyby, tak jako dost mentálně nějak vyčerpalo^{Bb} prostě, takže jsem i tak jako prostě byl z toho takový špatný^{Bb}, ale nemělo to jako kdyby nějakou návaznost na dramaterapii, jo.“

T: „A kdyby jsi měl ty pocity pojmenovat, tak ty jsi říkal vyčerpanost a ještě nějaké další se objevily během dramaterapie?“

K6: „Jo, byly třeba okamžiky, kdy jsem byl takový, že mě to jako by rozveselilo nebo že jsem se jako kdyby myšlenkama dostal někde jinde, že mě to odreagovalo^{Ba} nebo tak, jo, ale, ale většinou to bylo takové, že jsem se vracel do takového, protože fakt včera byl problém^{Bb}, kdy já jsem, když mám nějaký konflikt s někým, tak si to v té hlavě furt tak jako přehrávám tam a zpátky, takže, takže tam nebylo moc šancí, že mě někdo dostane někde jinde^{Bb}.“

T: „Takže myslíš, že s konfliktem bylo spojené i nějaké naštvání, hněv^{Bb}, jestli to chápu dobře?“

K6: „Ano, jo.“

T: „A byl tam nějaký moment nebo více momentů, které pro tebe byly důležité nebo výrazné po čas dramaterapie?“

K6: „No, ve výsledku se mi líbila ta cesta^{Ea}, co jsme dělali, jo, s těma, ty výsledky těch ostatních lidí. Mě to jako kdyby se líbilo třeba u některých, jak to pojali^{Ca} a tak. Právě proto jsem nad tím tak hodně přemýšlel^{Ca}. A mě se vlastně ani jako kdyby nedalo nějak to udělat, byl jsem fakt takový, že jsem nevěděl, ani se mi nechtělo přemýšlet, byl jsem takový moc^D. Ale jinak to byl jako kdyby dobrý nápad, takový, že člověk se tak zamyslí nad tím, jak by to znázornil nebo tak, jo, ale něco, co by mi utkvělo až tak asi ne.“

T: „Máš pocit, že ti včerejší dramaterapie nějak pomohla se lépe provázat a kontaktovat se skupinou nebo s terapeutu a případně jakým způsobem?“

K6: „No tak, tak obecně ta dramaterapie mi přijde, už když jsem byl na té první, že to je takové, že se ti lidi tak trošičku sblíží^{Ca}, je tam taková legrace^{Ba} třeba nebo tak, že tam padnou takové ty zábrany^{Ca}, kdy prostě třeba i ve volném čase asi kdo má problém za někým nějak přijít nebo nemá rád navazování nových vztahů, tak si myslím, že to pomůže k tomu, aby se ti lidi nějak trošku jako navázali kontakt, propojili^{Ca} nějak jako, jo.“

T: „Myslíš, že to je jako dobré prostředí pro navázání toho kontaktu?“

K6: „Ano, že prostě ti lidi se tak nějak sejdou a jsou vlastně. Já třeba se přiznám, že mám hodně předsudků před něčím, aniž bych to vyzkoušel, že se mi nechce a tak dál, a nakonec jsem byl

rád, že jsem tam byl^{Ea}, jo, bylo to fajn, třeba hlavně ta první. Říkám, ta druhá byla provázená tou mojí náladou, ale ta první byla supr, i když jsme vlastně říkali ty nálady, tak jsem byl vlastně na desítce na konci, takže to bylo super, jo. A právě mi to přijde, že se to tak jako zasranduje mezi těma druhýma lidma, i když si tam házíme ty předměty a tak dál, že se ti lidi tak víc propojí, nějak mi to tak přijde.“

T: „Co sis z dramaterapie odnesl?“

K6: „No z včerejší jako kdyby nevím prostě, spíš, jestli bych to mohl vzít jako kdyby obecně tu dramaterapii, třeba i z té minulé.“

T: „Můžeš, ale jedná se mi hlavně o tu včerejší, ale mluv klidně o obojím.“

K6: „Ale jako když vezmu tu dramaterapii, tak pro mě, já si z toho odnáším takové to, jo třeba, když jsme tady dělali to s tím papírem, tak je tam sranda a tak, tím pádem, mě se tam pokaždé před tou dramaterapií se mi tam nějak moc nechce^{Ea} prostě jako kdyby, protože jsem takový dneska se mi prostě nechce a včera to bylo kór, ale vždycky si řeknu, prostě já se učím nedělat předsudky dopředu^{Ea} jo a ježíš, tam bude to, tam bude to, radši to vyzkoušet a vždycky prostě, většinou se mi teda v devadesáti procentech stane, že jsem vlastně, že ty pocity jsou nakonec úplně jiné jako kdyby^{Ea}, takže jsem byl takový třeba i po té první, to bylo fajn, super prostě, neměl jsem proti tomu nic^{Ea}. Myslím si, že i včera to bylo fajn, ale zase opakuju, bylo to hodně toho, té mojí nálady, takové prostě že včera jsem byl takový prostě, že jsem ve výsledku rád, že se můžu jíst navečeřet a lehnout^D.“

T: „Rozumím. Je něco, co jsi naopak na dramaterapii nechal včera?“

K6: „K čemu by mi jako by ta dramaterapie pomohla, abych to tam nechal, jo? Nebo?“

T: „Jestli jsi tam třeba nechal nějaký pocit, téma nebo cokoliv jiného. A pokud ne, tak ne.“

K6: „Asi ne, asi ne, nevím, nic mě nenapadá teda.“

T: „Jasně, ty otázky se častokrát točí, ať mi řeknete toho co nejvíce. Co ti na včerejší dramaterapii chybělo, co bys ještě potřeboval? Co by dramaterapie mohla udělat, aby byl tvůj zážitek včera lepší?“

K6: „Ty jo, odpovědi budou asi takové strohé. Asi ne, já si myslím, že tomu nechybělo nic, bylo to fajn, byla tam i legrace, byla tam i věc, která člověka donutila se nad něčím zamyslet a pouvažovat i nad tím vlastním jako kdyby příběhem^D, jo. Mě tam nechybělo nic, potom to zase bylo zakončené tou srandou, bylo to tak jakože člověk fakt vypustí alespoň na chvíli^{Ba}, když jsme si třeba házeli ty předměty a tak, bylo to takové fajn, prostě nechybělo mi tam nic. Spíš mi tam chyběla jen ta moje aktivita, kterou jsem se snažil někde vydolovat, ale prostě mi to nešlo^D.“

T: „Jaký dojem, možná už jsi na to odpověděl, ale já se musím zeptat. Jaký dojem v tobě dramaterapie včera zanechala?“

K6: „No prostě dobrý, super jako kdyby jo. Myslím si, že je to, zase budu obecný, je to dobrý nápad prostě, kdy se opravdu setkávám i jako kdyby s těma názorama tady v komunitě, kdy hodně lidí říká: jej dneska zas dramaterapie, ale potom zas: Ježíš, to bylo fajn^{Ea}, jo. Jo, jako kdyby, že hodně slyším od těch lidí tady, Ježíš, mě se zase nechce, protože oni jsou někteří, jsme

takový hodně, kolikrát jsou ty terapie a tak dál, člověk tak jako ten mozek má jako, je to náročně^{Fb}. K tomu stesk po rodině, a tak dále^{Fb} a kolikrát se člověku nechce a ve výsledku ti to pomůže, ti to trošku tu hlavu odventilovat^{Ea}, ale včera prostě jo, s tím papírem to bylo super, mě se to chtělo, bylo to fajn, já s tím neměl problém, jen se mi nechtělo přemýšlet včera po tom všem^{Ea}. Jinak vlastně to, jo, super. “

T: „Jo, jo, jo, říkáš to dobře. Záleží mi na těch všech pocitech, ať už špatných nebo dobrých. O jakém tématu to včera pro tebe bylo? Jaké téma sis tam našel, jaké se ti tam objevilo?“

K6: „Pro mě ten, jako kdyby ten, co jsme to vyráběli nebo vymýšleli prostě, pro mě se to zase hodně jako kdyby stáhlo na ten včerejšek, na ten den, i tu kartu jsem tam dal kvůli toho, protože jsme říkali, že to je přítomnost^{Ab}, tak jsem to nedával jakoby obecně ten detox, ale přímo ten den^{Ab}. Pro mě bych to nazval nevzdávat se^{Ab} prostě, a to vyloženě nejenom v kontextu s tím mým příběhem celým jako životním, ale i s tímhle dnem^{Ab} přímo jako kdyby, jo. Nevzdávat se, i když jsem člověk, který prostě s tímhle má problém^{Aa} a hodně věcí teda hned jako kdyby, dobře, prostě nejde to, s prominutím seru na to, jo. Ale postupem času se asi učím, že prostě ani ve mě to nenechává dobré pocity, když něco jako kdyby vzdám^{Aa}, jo. Nakonec ve výsledku, když o to víc zabuju a ten výsledek se může dostavit a nemusí^{Aa} třeba i nebo jo, ale prostě aspoň vím, že jsem tomu dal jako kdyby sto procent^{Aa}, co jsem mohl a když už prostě ne, tak to už asi není moc o mě, no. “

T: „Mám pro tebe ještě otázku mimo. Myslíš si, že jsi to včera vzdal nebo ne?“

K6: „Vzdal, asi, ale protože to, já jsem to nevzdával, já jsem seděl a přemýšlel, ale mě to prostě nešlo^D. Jako já jsem se snažil ten mozek jako kdyby, hlavně nejsem vůbec na takové to kreslení a tvoření^{Ea}, ty jo, já jsem jako kdyby úplně out v tomhle. Takže, jo, asi jsem to vzdal, proto jsem to na konci asi chtěl i pojmenovat aspoň tu kartu jako kdyby, co to znamenalo. Já jsem to jako kdyby vytvořil, pro mě to mělo nějaký význam^{Aa}. Sice moc umělecký dojem to nezanechalo teda, ale prostě, ale asi máš pravdu, asi trošku jo. “

T: „No já se tě ptal, protože já nemám ten pocit naopak, že bys to vzdal. “

K6: „Ne? Tak možná vzdal jsem to v tom, že jsem to mohl alespoň těm druhým nějak vysvětlit^{Ab}, ale to se mi jako kdyby, to jsem udělal krok zpátky, protože se mi asi fakt nechtělo. “

T: „Je něco, co bys na včerejší dramaterapii vyzdvihnul nebo naopak? Její silné a slabé stránky?“

K6: „Co bych na tom vyzdvihnul je prostě ta kombinace těch věcí^{Ea}, které tam jsou, které jsou prostě v uvozovkách takové jako kdyby dětské hry, kdy se můžeme položit na takovou laťku těch prostě dětí a vypustit úplně všechno a zablblnout a posmát se^{Ea} a tak. A na druhou stranu kombinace toho dalšího, kdy má tam něco, co má nějaký smysl, význam, nad čím můžeme považovat, zapřemýšlet^{Ea}, i když někdy mi to prostě trvá nebo netrvá nebo já nevím prostě mi to dělá třeba problém kolikrát, to, co mám v hlavě nějak dát buď na papír třeba nebo to nějak jako vyjádřit něčím, to mám třeba v tom problém^{Ea} jako obecně vůbec teda, jo. Jako třeba kreslit nebo něco napsat, prostě, ale v kombinaci těchto dvou věcí, kdy prostě my se zasmějem, potom i člověk zapřemýšlí a ve výsledku to má jako kdyby, že si z oho člověk něco odnese^{Aa}. “

T: „Jo, a jaký způsob ti tedy vyhovuje pro to vyjádření?“

K6: „Já rád, já rád mluvím^{Ea}.“

T: „Takže to je taková silná stránka pro tebe?“

K6: „Jo, jo, já neumím něco třeba nebo když už třeba, jak jsme dělali tu knížku minule o druhém, ty kapitoly a tak dále. Já prostě nevím, jak mám, mám problém zformulovat ty moje myšlenky do něčeho, ať to má nějaký jako smysl řád^D nebo já nevím, prostě já radši mluvím.“

T: „Takže kdybych se tě zeptal, co bys od dramaterapie ještě potřeboval, zařadil bys tam to mluvení?“

K6: „Jako pro mě asi jo, jako kdyby pro mě je lepší nebo přijatelnější nebo se cítím komfortněji v tom, když můžu, když se mě někdo na něco ptá a já ve výsledku, jak mluvím, tak mě napadají ty myšlenky, tak tam skáčou a mluvím a nějak to člověk jako kdyby ne že obkecá, ale jako kdyby, jo, že já to nedokážu úplně jinak vyjádřit.“

T: „Lépe se ti to tak jako dává ven, lépe to vysvětlíš?“

K6: „Určitě je to tak pro mě komfortnější.“

T: „A je ještě něco, co bys od dramaterapie potřeboval kromě toho, že bys chtěl třeba více mluvit?“

K6: „Asi, asi ne, uvažuju, ale asi ne.“

T: „Je něco, v čem ti dramaterapie pomáhá? Konkrétně tento projekt?“

K6: „Konkrétně to, co jsme dělali včera?“

T: „Jo.“

K6: „Přímo to, co jsme dělali včera pomáhá, no, tak jako kdyby, člověk se jako kdyby zamýšlí nad něčím, nad nějaký svým příběhem^D, jak by to teda jako vyjádřil nebo jako kdyby rekapituluje nebo se dívá do té budoucnosti^D samozřejmě. Ale to jako kdyby víceméně tady se snažíme dělat ve všem, že takhle nahlížet na ten svůj život. Zase to je jiná jako kdyby pozice nebo jiný náhled^D na něco, nevím, jak to říct, ale takhle když zase dramaterapii vezmu jako obecně, tak mi pomáhá trošku jako se odreagovat jako kdyby prostě, vypustit trošku ty myšlenky. Na druhou stranu i v jaké náladě jsem byl včera, tak jsem chvílema prostě vypustil ten problém, který byl a dokázal jsem se prostě jako kdyby dostat i výš na tu náladu^{Ba} jako kdyby, jo, ale potom to zase padalo^{Bb}.“

T: „Máš představu, jak bys svůj zážitek ze včerejší dramaterapie přenesl dál ve své léčbě?“

K6: „Co se týče toho, co jsem tam jako kdyby dělal, určitě, zase prostě něco nevzdat^{Ab}, jo. A jak to využiju, buď tady, a to jsem využil i včera jako kdyby za celý den, kdybych to teda vzdal, tak tu možná už nejsem, a to ne mojí vinou^{Ab} teda.“

T: „Takže myšlenka to nevzdat a nějak jako ji využít?“

K6: „Jít, jít a pokusit se prostě za každou cenu jít za tím svým cílem^{Aa} prostě. A to si myslím, že využiju, jako kdyby budu se snažit to dělat i v životě podle toho^{Aa}.“

T: „Takže je to tedy spojené i s tím tvým tématem tady na detoxu i po něm.“

K6: „Ano, jako celoživotně vlastně.“

T: „Bylo tam ještě něco takového, co se objevilo, co si vzpomeneš?“

K6: „Zase při té cestě včera, jo? Co mě zaujalo, byl ten výrobek od jedné spolubydlící tady^{Ca}, jo, od (jméno klientky K5), líbilo se mi hodně jako by kdyby že tu minulost tak zabalila^{Ca}, protože jsem člověk, který se hodně dívá do minulosti a hodně se tím třeba potom trápí nebo to pořád probírá dozadu dopředu a vyčítá si a potom anebo naopak hledá někde viníka^{Aa} a tak dál. Prostě stalo se, stalo se, zabalíme to a nikdo to už prostě nám neodpáře, ale prostě pro mě je podstatné, co bude vepředu^{Aa}.“

T: „Je něco, na co jsem se nezeptal a chceš dodat?“

K6: „Myslím si, že asi ne.“

T: „Tak jo, jaké jsou tvé poslední slova?“ (smích) „Tedy myslím na konci rozhovoru.“

K6: (smích) „Moje poslední slova zase, aby se to týkalo tady toho, tak jsem rád, že to tady je ta dramaterapie, je to, je to fajn, je to super^{Ea}. A zase, zase takový obdiv nebo tichý, že to vlastně děláte, že prostě máte zájem o tady tohle, že vlastně tady chodíte^{Cb}. Já to třeba obdivuju, obdivuju tady tyhle věci, které prostě ti lidi mají, asi si to tak myslím, asi i to tak je, že to děláte za účelem, že chcete jako kdyby být prospěšní nějak a myslím, že jste a jako kdyby obdivuju to^{Cb}, protože já bych si na to třeba, já osobně to obdivuju, protože bych si na to nenašel čas ve svém osobním životě a určitě bych to nedělal pro nějaké závisláky na detoxu^{Cb}, že bych tady chodil třeba v tu chvíli si řeknu, Ježíš Maria, já mám svých problémů dost. Takže prostě obdivuju to, že si dokážete takhle najít, určitě máte taky svých problémů dost, že chodíte, že studujete a tak dál, jo. Tak bych to asi ukončil.“

T: „Tak díky moc za rozhovor.“

Příloha č. 7 – Získaná data ke klientovi K1 v projektu „Můj hrdina“

Výsledné škály klienta k projektu: "Můj hrdina"

Klient: K1

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Zapojení a aktivita								8		
Motivace								8		
Míra interakce se skupinou							7			
Kvalita interakce se skupinou							7			
Výběr tématu								8		
Aktuálnost tématu								8		
Nálada na začátku							7			
Nálada na konci							7			
Přínos							7			
Dojem							7			

Výsledné škály terapeuta k projektu: "Můj hrdina"

Klient: K1

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Zapojení a aktivita						6				
Motivace						6				
Míra interakce se skupinou				4						
Kvalita interakce se skupinou					5					
Výběr tématu							7			
Aktuálnost tématu							7			
Nálada na začátku								8		
Nálada na konci								8		
Přínos							7			
Dojem							7			

Výsledné škály koterapeuta k projektu: "Můj hrdina"

Klient: K1

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Zapojení a aktivita							7			
Motivace			3							
Míra interakce se skupinou			3							
Kvalita interakce se skupinou				4						
Výběr tématu				4						
Aktuálnost tématu									9	
Nálada na začátku								8		
Nálada na konci								8		
Přínos					5					
Dojem								8		

Popis:

Klient K1 se všech aktivit účastnil a s terapeuty spolupracoval. Se skupinou zde nebyla skoro žádná interakce, spíše se jí stranil. Na jeho osobu však přišla pozitivní zpětná vazba ze strany jiného klienta, který ocenil jeho podporu a oporu v léčbě. Vyjádření ke svému hrdinovi si nechal jako jeden z posledních, ale dokázal vysvětlit svou myšlenku ostatním. Jeho hrdinou byla postava podobná jeho staršímu já, u které kvitoval, že je to opravdu on. Ve vlastnostech, kterých si cení na sobě a na ostatních vyzdvihl analytické myšlení a schopnost přemýšlení do hloubky.

Dojem terapeutů:

Terapeuti mají z klienta K1 dojem, že se ve své léčbě cyklí z hlediska své role a postoje ve skupině. Klient se jevil, že přemýšlí a hloubá nad vlastním procesem a se skupinou se přímo nechce pouštět do interakce. Někteří klienti v něm však vidí zkušeného člena, který může poskytnout podporu. Terapeuti by ho během této intervence označili za „vlka samotáře“. Terapeuti spekulovali, zdali by mu v léčbě a jeho rozpoložení nepomohlo navázat vztah právě s klienty, kteří ho vnímají jako oporu. Výrazným momentem bylo, když reflektoval svůj proces ohledně hrdiny – větou: „*Bojím se, že k dosažení cíle mi už pomůže jedině to, že se stane něco hrozného.*“ Jeho hrdinou byla verze jeho staršího spokojeného já, v čemž se opakovaně promítlo téma spokojené minulosti před užíváním alkoholu, které už dříve na dramaterapii otevřel a přenesení tohoto stavu do jeho budoucnosti. Jeho tématem během intervence byla z pohledu terapeutů změna a s ní spojená obava, jak změny dosáhnout. Projekt klientovi nejspíše vyhovoval z hlediska jeho povahy – měl možnost přemýšlet a jít hlouběji, což mu dle jeho slov vyhovuje.

T: „Po kolikáté jsi dramaterapii absolvoval včera?“

K1: „Jedenáct.“

T: „A tento pobyt?“

K1: (ukázal na ruce číslo tři)

T: „Potřetí, jo. Jak se po včerejší dramaterapii cítíš?“

K1: „V pohodě.“

T: „Jaké pocity se během té včerejší dramaterapie u tebe objevily?“

K1: „Spíše pozitivní, nebyly negativní, jo, takže spíše pozitivní, jo, nijak mě to nerozhazovalo. Možná ten začátek, jo, na to nejsem stavěný, jo...“

T: „Ty skupinové aktivity?“

K1: „Ty skupinové aktivity, jo, to prostě, jo, to bylo trošku už na mě, prostě poskakovat na jedny noze, a tak jako.“

T: „Takže to chápu dobře, že tam nebyly úplně nějaké výrazné pocity včera?“

K1: „Ne, ne, ne, jako to bych, kdyby, tak bych využil té možnosti a vystoupil z toho, jo.“

T: „Jaké momenty byly pro tebe vlastně důležité včera nebo výrazné? Jestli tam nějaký byl.“

K1: „Byl, bylo, jo, já jsem ze začátku, já jsem ze začátku trošku, trošku vlastně podlehl, podlehl takové té determinaci – představte si hrdinu. A teďka jak začla ta, začla ta hudba a všechno to povídání, tak mě naskočil Robinson.“ (smích) „Prostě, teraz ty ptáky a takové a teďka si říkám ten Robinson jo, a už jsem si tak jako, jo, a v zápětí, jo, a vlastně až ke konci jsem si uvědomil, říkám: jo, pozor, to není Robinson, vždyť to má být, to zadání bylo vlastně o něčem trošku jiném. Jo, takže jsem si jakoby nějakého hrdinu, jsem si představil a, a v konečném důsledku jsem vlastně interpretoval sebe sama, že jo, to co mě, co mě trápí nebo co mi leží na srdci, jo, a to jsem říkal v tom smysle, že cílem toho hrdiny, jo, že to je starší smutný muž a že jeho cílem je vrátit svět zpátky do kolejí, jo, aby fungoval tak, jak fungoval na těch základních principech po tisících, po tisících let, jo. A vlastně to je to, takové to moje, takové to moje vyšší, vyšší nějaký cíl nebo trápení nebo vyšší obava, jo, že ten svět se nevyvíjí dobře, no. Ale vlastně jsem si uvědomil potom, až jsme to dohráli, že jsem se vrátil zase zpátky do stejných vod, jo, že chci řešit něčí cizí problémy, jo, vlastně všichni mluvili o sobě jako, jakoby to nejbližší, co chci měnit na sobě a já jsem zase spadnul do té vody, že chci řešit nějaké cizí problémy, co jsem dělal možná celý život, že jsem furt něco řešil, jo, a někdy jsem tak trochu pozapomněl na sebe, jo, takže asi tak. Takže tohle jsem si vlastně až pak, říkám ono je to vlastně, jak se člověk jakoby trošku, tak jako, tak on se vrátí trochu zpátky do té stejné vody.“

T: „Kdybys, kdybys teďka vlastně z toho, co jsi říkal a co jsi včera prožil, měl vytáhnout nějaké téma pro tebe. O čem to pro tebe vlastně bylo včera, tak jak bys to téma pojmenoval nebo ty témata?“

K1: (odmlka) „Pro mě, jako takhle, abych rozuměl. To jak, jak to, na co jsem přišel já nebo?“

T: „Na co jsi přišel ty a o čem to bylo včera pro tebe.“

K1: „Pro mě to bylo takové, že změna člověka je strašně těžká, jo, že člověka nelze změnit úplně, jo. Že to tvé já se projeví, že se vždycky projeví. Bud' skrytě nebo tím svým, tím naším já jsme determinováni. Jo prostě, my ho můžeme nějak potlačovat, ale ono se vždycky, vždycky nějak někde vynoří a tohle byl názorný příklad, jo, že jsem byl v pohodě, uvolněný, říkám tak i nějak bych chtěl umřít, jo, tak teďka mě napadla zase ty procesy, jo, patnáct pohlaví, jo prostě a já nevím, co všechno, genderově neutrální a vlastně ty nesmysly, které tady běží a ta hypertolerance, jo a prostě ty nesmysly. Takže, takže tohle mě, jo, jakoby mi leží na srdci a mě to zas dohnalo, že si říkám, jo, stejně to, stejně, proto jsem říkal, že problémem, že co brání tomu jsou ty lidi, ano samozřejmě, protože lidi to dělají, že jo, to není, to jim nikdo, i když možná že nějaká skupina bláznů něco vypustí a lidi se toho hnedka chytanou. Já jsem to přirovnával k tomu, že před osmdesátým devátým existovala taková pozice – jmenovalo se to propagandista. A pozice propagandista měla za úkol tu propagandu té komunistický strany prostě furt, jo, v těch podnicích, prostě všude to hlásat a valit to do těch hlav. A dneska ti lidi, ti lidi by byli bez práce, protože ti lidi docela velmi aktivně ty nesmysly jakoby přijímají, díky těm sociálním sítím samozřejmě, prostě, no.“

T: „Takže takoví novodobí propagandisti za počítačem, jo?“

K1: „No jasně, samozřejmě, jo. Takže asi tohle, takhle bych to dal jakože, že tvé já se vždy jako v nějaké, v nějaké bud' modifikované podobě nebo zcela, zcela explicitně, jo, ale vždy se nějakým způsobem objeví.“

T: „Že tam vždy nějaká esence zůstane?“

K1: „Zůstane, zůstane, no.“

T: „Ok.“

K1: „Takže taková představa přerodu v něco jiného, to ne, to asi těžko.“

T: „Co sis teda z dramaterapie odnesl nebo na dramaterapii nechal?“

K1: „Odnosl jsem si tady ten, ten poznatek, jo, že, že prostě se ti to vždycky ty věci nějak vrátí v nějaký, konkrétně v nějaký podobě, to tvé já se ti konkrétně vrátí, jak mě se vrátilo v té podobě zachránit lidstvo před vším.“

T: „A je něco, co jsi na dramaterapii zanechal?“

K1: (odmlka) „Pocitově, odcházel jsem nalazen, naladěný jakoby na stejné vlně, takže jo, že bych pocitově něco zanechal, jako smutek nebo tak, to se nedá říct. Pohoda, nic jsem, asi jo, nic výrazného, asi tak. Není asi nic, co by mě v tuto chvíli napadlo.“

T: „Už máme těch otázek jenom pár. Co ti na dramaterapii chybělo nebo co bys od dramaterapie ještě potřeboval včera?“

K1: „To je to, to je to, co jsem říkal i naposled vlastně, větší časový prostor a víc na tu prezentaci možná mít víc času. Propracovat si ty věci a mít víc času i na tu, na tu samotnou prezentaci. Protože i tady jsme byli svědky, že ne vždy se to povede pochopit na první, jo na první to. Je pravdou, že i já jsem se trošku, trošku jako by tak vzdálil tomu zadání, jo, jak jsem říkal o tom Robinsonovi, ale, ale jako asi tak. Jak jsem říkal ten čas na to, větší prostor.“

T: „Jo, rozumím, taky jsem to vnímal. Je naopak něco, co bys na té dramaterapii včera vyzdvihl? Jestli jsou nějaké silné nebo slabé stránky?“

K1: „Jo, takže, ten, jakoby ten intelektuální náboj nějaký, že to bylo o tom přemýšlení a o tý představitivosti a, jo, že to bylo vlastně o zapojení i trošku tý hlavy do toho procesu, jo, takže to. Ale říkám, to je, já to mám rád takové povídací.“

T: „Tys vlastně i říkal, že je to vlastnost, které si ceníš a tu druhou si přesně nevzpomenu.“

K1: „Když někdo najde řešení, co jiní nevidí.“

T: „Tak to mi sedí k tobě. Já si taky cením těchto věcí. Jo, máme to skoro hotový. Máš pocit, že ti ta včerejší dramaterapie pomohla se lépe provázat nebo se zkontaktovat se skupinou nebo s terapeutem a jestli jo, tak jakým způsobem?“

K1: „Ty lidi, co se tady známe, tak tam víceméně mě nic nepřekvapilo, nepřekvapilo na nich nic, jo, protože je znám a, a povídali to, co říct chtěli, jo, že jsem všemu nevěřil je druhá věc, jo, to je, ale to je věc každého, jak co vnímá. A u těch nových, jo, to bylo fajn, že trošku, trošku i podle toho zapojení, že člověk viděl zhruba asi jaké povahy jsou nebo, nebo, jo prostě, co v nich asi tak může dřímat. Takže jako jo, bylo to, bylo to, je to si myslím prospěšné.“ (smích) „Já se ještě vrátím, já se ještě vrátím.“

T: „V pohodě, já se tě pak případně doptám.“

K1: „Já se vrátím zpět, jak jsme tady hráli tu hru, jo, jak jsme si házeli těma míčkama a říkali ty jména, jo, tak to bylo takové jako docela, docela zajímavé, jako, jo, že člověk zjistil – ale já jsem tady byl krátce, že jo, to bylo myslím, to byla hned první, první týden. Je pravdou, že tady bylo spoustu ženských, ale ne všechny mi seděly, takže některé jsem tak jako, tak jako ani nebral.“

T: „Vy jste tady vlastně v té době měli víc žen než chlapů, že?“

K1: „No, no, tady bylo devět ženských.“

T: „No, to je tady celkem nezvyk.“

K1: „No, jo a říkám, ne všechny byly příjemné jako a, ale jako já jsem asi čtyři jména nevěděl, ač jsem se snažil je zapamatovat, tak prostě mi vždycky vypadli, protože většina, já to vždycky dělám tak, že to jméno si s někým spojím a teď si ho zapamatuji, jo, a u tebe ženských se mi jako nikdo nevybavil, s kým bych si to mohl spojit, takže jsem si je nezapamatoval, tak to byla taková ta. (smích) „Ale je to, říkám si, tak pozor a potom teda, tak říkám, tak se jich musím,

fakt se na to musím zaměřit, abych si je zapamatoval, tak jsem si po tý dramaterapii je schválně zapamatoval potom.“

T: (smích) „Že ses na to během té dramaterapie soustředil, jo? Tak dobrý, alespoň k něčemu to je – na zapamatování jmen.“ (smích)

K1: (smích) „No to bylo taková ta aktivita, že jsme si házeli takhle míčkem a říct jméno a hodit to někomu. A já jsem to furt házel jenom těm, jo, kterých jsem jména věděl, jo.“ (smích)

T: (smích) „A s tou skupinou, jak jsem se tě vlastně ptal, tak ty jsi řekl, že se ti díky tomu povedlo poznat ty novější?“

K1: „Ano, ano.“

T: „A která ta část ti k tomu včera pomohla?“

K1: „Ta druhá část. Protože takový ty happy, tak jako fajn, tak jo, oni jsou happy, jo, ale, ale nevím, jestli je to úplně, jestli je to úplně happy nebo je to jako stylizace, jo – to nevím, to už nechávám, já ani jako nad tím nějak extra nepřemýšlím.“

T: „Jaký dojem v tobě dramaterapie zanechala?“

K1: „Pozitivní.“

T: „Chceš to nějak dále okomentovat?“

K1: „No, pozitivní, jo, protože říkám, nebylo příjemné vlastně takové, příjemné, to sepnutí, že vlastně, mě to přišlo až potom, jak jsme odešli pryč. Takové to sepnutí, že – to, co jsem říkal – že vlastně jsem prezentoval sebe sama jako tu svoji, jako to, co...“ (odmlka)

T: „Že sis tam promítnul nakonec sám sebe?“

K1: „Nakonec sám sebe, ač jsem to nemyslel, ale přes tu, přes tu, takovou tu okliku záchranu toho světa – jinými slovy řešení problému někoho jiného – jsem vlastně dal to, co jsem. Jo, že jsem pořád řešil nějaké problémy někoho jiného. Dělal mi to dobře jako jo, jako, ale nevím, jestli to bylo sto pro dobře, no a stokrát jsem si říkal: já už ničí problémy řešit nebudu, já se budu zaměřovat na sebe, a přesto všechno to zase vyplavává ven. To je to, co říkám, že to tvé nějaké já tě stejně, jo, že tě obelstí, obelstí nějak.“

T: „Což byla věc, co sis odnesl i nějaké tvé téma.“

K1: „Jo.“

T: „V čem ti dramaterapie teda pomohla včera – jestli něco takového je? A jak bys mohl využít ten prožitek ve své další léčbě?“

K1: „Tak, takže co bylo příjemné nebo co, jak byla ta první otázka, tam mě napadla odpověď – to poznání, jo, vlastně že ono, ono se to obecně říká, jo, geny neobelstíš nebo sebe sama nezměníš nebo člověk se nedá změnit nebo takhle. Jo, to jsou takové klišé, jako dobrý, ale, ale mnohdy si myslíme, že když mám pevnou vůli, tak všechno jde, ale ono s tou pevnou vůli všechno

nejde. Někaké ty pevné základy, které máme, jo, prostě srostlé, že čím delší čas a čím víc se to v člověku opakovalo, tak tím je to, tím je to hloub a hloub a silněji a silněji zakořeněné a jde to jenom stěžít a je naivní si myslet, že to je jinak, jo a na to člověk může dojet.“

T: „Takže nějaké poznání sebe sama, jestli to chápu dobře a vyplavení nějakých témat, které řešíš.“

K1: „Tak, tak, že ta obecná téze – člověka nelze změnit – jo, že vlastně to člověk v praxi, že vlastně včera jsem to zažil na vlastní kůži, že tě to, že tě to přes tu okliku zachránit svět vlastně dostalo, dostalo jiným, jako na první pohled se to zdá jako krásné – zachránit svět – ale za tím v pozadí je schováno řešit cizí problémy.“

T: „Můžeš vlastně to, o čem teď mluvíš využít dál ve své léčbě?“

K1: „Určitě, určitě, určitě, protože mě jedna věc, včera to vlastně bylo, že to, co se jeví jakoby na první pohled, jo, za tím může být schováno něco jinýho, co není na první pohled vidět, jo, co je v nás není vidět, a to bylo to, že zachránit svět ještě neříká jakoby nic, ale ve skutečnosti to bylo to moje – řešit cizí problém. Jo, protože ani jednoho z nich by tady nenapadlo zachraňovat svět, řešit cizí problémy, jo, oni řeší samozřejmě, tím, že se zajímají o někoho jiného, že, ale ne v tom smyslu toho vnitřního já, jo. Že celý život jsem furt něco, něco, aby tam to bylo, tam to bylo, tam to bylo, ale...“ (odmlka)

T: „Je ještě něco, co bys chtěl dodat, na co jsem se nezeptal?“

K1: „Já myslím, že ty, že platí to, co z minula, co jsem říkal, to lze, to bych použil i tady, to obecné, ten přínos váš a tohle.“

T: „A máš nějaká poslední slova ke konci rozhovoru?“

K1: „Dobrý, děkuju.“

T: „Taky děkuju za rozhovor.“

Příloha č. 8 – Získaná data ke klientovi K5 v projektu „Můj hrdina“

Výsledné škály klienta k projektu: "Můj hrdina"

Klient: K5

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Zapojení a aktivita							7			
Motivace							7			
Míra interakce se skupinou							7			
Kvalita interakce se skupinou							7			
Výběr tématu					5					
Aktuálnost tématu						6				
Nálada na začátku							7			
Nálada na konci								8		
Přínos							7			
Dojem							7			

Výsledné škály terapeuta k projektu: "Můj hrdina"

Klient: K5

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Zapojení a aktivita								8		
Motivace								8		
Míra interakce se skupinou						6				
Kvalita interakce se skupinou								8		
Výběr tématu							7			
Aktuálnost tématu							7			
Nálada na začátku							7			
Nálada na konci							7			
Přínos								8		
Dojem								8		

Výsledné škály koterapeuta k projektu: "Můj hrdina"

Klient: K5

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Zapojení a aktivita									9	
Motivace							7			
Míra interakce se skupinou			3							
Kvalita interakce se skupinou						6				
Výběr tématu							7			
Aktuálnost tématu							7			
Nálada na začátku							7			
Nálada na konci							7			
Přínos							7			
Dojem								8		

Popis:

Klientka K5 se účastnila všech aktivit a byla plně zapojena. Během intervence příliš nekomunikovala se skupinou, ale spíše s terapeuty. Zároveň sledovala, co se ve skupině děje a byla přítomna. Dokázala mluvit o svém hrdinovi a procesu před celou skupinou a popsat jej dopodrobna. S terapeuty hovořila o významu jejího hrdiny.

Dojem terapeutů:

Terapeuti hodnotí klientku K5 jako velice motivovanou, čemuž mohla přispět její předchozí zkušenost s dramaterapií a zároveň zvolené metody práce, jelikož se u klientky jeví jako funkční práce s metaforou, symboly a zaměřením se na vlastní osobu a proces. Byla u ní vidět snaha a iniciativa dotáhnout aktivity do konce a přemýšlet nad nimi, i když tento proces prožívala spíše sama v sobě než se skupinou. Komentovala, že byla více v hlavě, než čekala. V rámci tvorby hrdiny využila svou kreativitu a ztvárnila ho jako starce s úsměvem, který je slepý, ale zároveň jím je ona sama. Refleктоvala, že je slepý, protože má strach a něco nechce vidět. Společně s terapeuty vedla rozhovor a polemizovala o tom, jakou funkci zmíněný strach plní a postavu společně více rozebrali s využitím podpůrných otázek. Klientka se snažila dopátrat smyslu a hlubšího významu toho, co ztvárnila a hledala u terapeutů podporu, kterou dostala. Bylo vidět, že jí proces není lhostejný a refleктоvala, že jí tento styl práce vyhovuje. Jejím nejvýraznějším tématem byl strach a jakou funkci plní společně s materiálem pro další přemýšlení. Toto téma nejspíše potřebuje větší čas na přemýšlení a usednutí, klientka však odcházela s dobrým pocitem.

T: „Po kolikáté jsi dramaterapii absolvovala?“

K5: „Bylo to podeváté, co jsem absolvovala dramaterapii.“

T: „A na tomto pobytu?“

K5: „Na tomto pobytu je to po čtvrté“

T: „A jak se po včerejší dramaterapii cítíš?“

K5: „Já se cítím dobře, jako jak jsem říkala, já se po té dramaterapii, jako cítím, celkově mě vyhovuje tady ta metoda, takže dobře.“

T: „A jaké pocity se u tebe vlastně objevily?“

K5: „Byla jsem z toho taková rozpačitá, protože jsem u toho projektu úplně nevěděla jako, jak se s tím obeznámit nebo jak se s tím ztotožnit, ale jistým způsobem potom, tak nějak mě to navedlo, bylo to fajn, a ještě jsem vlastně zjistila, proč třeba moje postava neměla oči, ale přesto se usmívala, takže tak nějak jsem nad tím přemýšlela, proč jsem se tak nechala ztvárnit nebo proč jsem toho hrdinu tak nechala ztvárnit.“

T: „Vlastně ty jsi říkala i včera, že jsi nečekala, že budeš tak v hlavě, mám dojem.“

K5: „Většinou to bývalo takový jako vždycky spontánní nebo to a včera jsem hodně nad tím hloubala, no, jako nejdřív jsem přemýšlela, co to bude za hrdinu a potom tak nějak vyplynul. Překvapilo mě samotnou, že to byl i jakoby muž nebo jakoby člověk s opačným pohlavím, stařec, takže jo, jako hrdina a prakticky jsem se s ním ztotožnila jako, takže to pro mě bylo překvapení. Ale jako bylo to příjemný překvapení.“

T: „A jaké momenty byly pro tebe během té dramaterapie výrazné nebo důležité?“

K5: „No, hnedka, hnedka úplně ze začátku, kdy jsme si lehli do té pohodlné polohy, tak jsem tušila, že bude – představte si něco – a než jsi řekl, jako že to bude mýtina, tak já už jsem na ní ležela. Že už se mi jako kdyby prostě příjemnej, to bylo pro mě jistým způsobem překvapení – milý překvapení – ale že jsem se tak jako kdyby, že jsme se trefili oba dva do toho stejného, že cítím jako to bezpečí. Potom jsem pořád hledala nějaký skřítky, což je jako takový pohádkový jsem to chtěla mít. Potom tys tam dal tu cestu, tu jsem teda jako tak hledala, byla teda zlatá, tím mě teda jako nastínila tu cestu, že ji jako vidím, jinak ona byla v dále, taková drobná a přišla jsem před roubenku. Vůbec, tys tam uvedl, že jako kolik má místností, jak vypadá a já jsem měla obyčejnou roubenku, nepřemýšlela jsem vůbec, jestli má, já nevím, okna ze zlata nebo žádný, jako nic přepichovýho. Potom mě překvapila teda ta postava, to jsem, jo, vcházela jsem do toho, zavržaly dveře, vcházela jsem a nevěděla jsem, jestli se mám bát nebo mi to má být příjemný. Jistým způsobem mě se ta roubenka jako líbila, ale měla jsem jako obavy vstoupit. Vstoupit, potom jsem byla vlastně pozvaná tím svým hrdinou dál, on se na mě otočil, teď úplně nevím, jestli se odtáhlo, že se udělalo světlo a vlastně jsem mu viděla do obličeje, on se na mě smál, ale neměl oči. A potom vím, že jsem odcházela, potom mám okno, potom prostě si to nějak nepamatuju, co bylo a odcházelo se, vím, že jinou cestou. (odmlka) Já teď přemýšlím, kam vlastně.“

T: „*To bylo volný právě a pak se šlo už zase zpátky na detox.*“

K5: „*To bylo volný, jo, na detox se šlo, ano, jako kam vedla ta cesta, tak jsem to myslela. Na ten detox, vidíš, tak já si nepamatuju, kam jsem jakože, že jsem chtěla jakože zpátky, že jsem asi nechtěla jakože zpátky na ten detox, jinak bych si to pamatovala.*“

T: „*Takže tady ta imaginace byl pro tebe výrazný moment?*“

K5: „*Jo, já jsem to zažila poprvé. A bylo to, bylo to fajn. No, myslím si, nevím úplně, jestli si to budu schopná navodit sama, jakože nějakou, i když jo, já hodně ráda sním, hodně ráda si představuju, ale neumím udržet tu myšlenku. Tím že to bylo vedené, tak, tak pořád ten člověk držel tu myšlenku, že někam jde, že něco otvírá, že si něco představuje, že ho někdo zve – pořád tam byla ta, byl tam ten impulz, no. Že hodně často třeba jako mám takový to – představím si, že teďka udělám rozhovor do nové práce. A zastavím se třeba v půlce rozhovoru, protože zaprvé nevím, a jako co bych ještě měla říct a za druhé prostě ztratím tu myšlenku, že mi ji někdo neudrží jako nebo já ju neudržím a nikdo mě ju jakoby nepomůže tam jakoby pomoc udržet nebo nevím, no.*“

T: „*Jo, jo, tomu rozumím. Já bych se vrátil k té otázce, protože potom s tebou rád rozeberu tady tohle. Byl tam ještě nějaký výrazný moment kromě té imaginace nebo už ne?*“

K5: (odmlka) „*Ne, já bych to nechala asi takhle.*“

T: „*A než se pustíme do toho tvého procesu, který jsi už trochu nakousla, tak máš pocit, že ti ta dramaterapie včera se pomohla lépe provázat nebo zkontaktovat se skupinou nebo s terapeutem a případně jakým způsobem?*“

K5: „*Hmm, se skupinou asi ne, tam jsem byla sama za sebe, tam spíš jsem se navázala až jako každé říkal, jak to vnímal, tak to jako už samozřejmě to. Ale přímo v tom, v té mojí imaginaci, jsem byla sama za sebe, takže tam jsem tu skupinu prakticky nevnímala, ani to, že třeba někdo, já nevím, někdy tam bývá rachot, že okolo slyšíš, že někdo třeba chrupká nebo se přetočí nebo to, ne-e, vůbec. Takže to jsem tam vyloženě byla sama za sebe. Co se týká terapeuta, tak jsem vnímala vlastně tak jak mě navádí, co bylo velmi jako příjemný a příjemný jakoby hlas, pomalej hlas, všechno to tak jako navazovalo, nikam nespěchal. Takže si člověk mohl v klidu jakoby rozmyslet, že teda i bude to takové, taková cesta nebo já nevím, takový palouček a zpívá mi tam takový ptáček nebo cvrliká tamto nebo ono. Jakože byl tam prostor, to se mě líbilo, a ještě tam byla nějaká otázka?*“

T: „*Jo, jo, já se tě doptám – s tou skupinou jsi říkala, že jsi se navázala na konci, tak myslíš u té reflexe, když jsi sdílela?*“

K5: „*Jo, jako jak kdo se tam viděl.*“

T: „*A vlastně jinou otázku jsem neměl, myslím, že jsi na to všechno odpověděla. Tak jo, přejdeme dál. Co sis z té včerejší dramaterapie odnesla anebo co jsi tam nechala?*“

K5: „*Odnesla, odnesla, přemýšlím. Hmm, tak nějak bych řekla, že každá ta dramaterapie mě učí se tak víc poznat. Nevím přesně konkrétně včera, co bych vyzdvihla, říkám, tam mě asi zaujalo to, že jsem byla bez těch očí, ale s úsměvem, že to byl stařec. Nevím, takže tak.*“

T: „Jo, může se stát, že vůbec nic. A druhá otázka byla, jestli jsi tam něco nechala.“

K5: (odmlka) „Ne-e.“

T: „Ty jsi vlastně včera hodně zmiňovala ten úsměv, co jsem tě poslouchal a hodně jsi zmiňovala ten strach jako takovou, jako takové hlavní téma, co já jsem tam slyšel. Dnes to říkáš vlastně už trochu jinak, tak mi to přijde zajímavé, jestli k tomu chceš něco říct.“

K5: „Asi to bylo takový včera jakoby intenzivnější a ono to tak jako s odstupem, tam jsem to asi prožívala jako hodně a teď vím, že to byla imaginace – беру to více rozumově, když bych to, když bych to takhle zjednodušila. Že tam jsem byla prostě fakt jakoby do toho vtělená nebo, a teď už to беру, že to bylo takový cvičení, nechcu říkat na lehkou váhu, to bych jako zas, to by špatně vyznělo ale teď už vím, že to bylo určité cvičení, byla to dramaterapie, mělo to pro mě teda jako v ten den, v ten čas, to mělo pro mě velký prožitek, ale teď mi vyprchává, teď už jsem prostě někde jinde, teď zase už prožívám něco jiného, když bych to tak řekla. Že jsem se nenechala, nezůstala jsem tam, na té dramaterapii, ale už prostě jedu zase další skupiny nebo další rozhovory, další starosti tady, jo.“

T: „Jo, rozumím tomu, úplně v pohodě, říkáš to srozumitelně. Já bych se doptal, kdyby ne. Když o tom teď tak mluvíme, tak jaké téma vlastně ta celá dramaterapie v tobě zanechala včera?“

K5: „Řekla bych jako podívat se na svoje pocity, kde se cítím jakoby dobře, v bezpečí, což byla ta mýtina a jistým způsobem jsem se tou cestou dostala k tomu hrdinovi, což jsem teda byla já ve finále. A dostala jsem se jakoby do určité, když bych to teď jako úplně zkomplexovala, do nejistoty, do takovýho strachu ze sebe i sama trochu, že vlastně nemám úplně jako vyhráno v ničem, jo, že pořád jsou ve mně nějaký otázky, že jistým způsobem chci být v tom bezpečí, což bylo jakoby to moje dětství, já to mám hodně spojené s dětstvím tu mýtinu. No a že vlastně ten stařec je, možná právě proto to byl ten stařec, kolik toho, jak kdyby mám za sebou, kolik jako jsem toho, i když se smál, kolik té bolesti mám za sebou. Pořád se ale nad těma očima zastavuju a teď jsem se úplně zamotala, že?“

T: „Mluvilaš vlastně teď o tom, co ten stařec pro tebe znamená a víceméně jsi předtím zmiňovala to téma nějakého bezpečí a zároveň nějakých obav a nějaké jistoty řekněme.“

K5: „Že je to tam takový rozpolcený, bych řekla.“ (odmlka) „Svým způsobem ta mýtina byla jako bezpečí, stařec, proč jsem si vybrala starce? Byl jak Gandalf, bílý vlasy, neměl teda oči, smál se a bílý plášť. Možná ty oči měl, ale měl je pod vlasama, možná si něco, možná si v životě něco trochu učesat, dát do pořádku, dát ty vlasy z obličejů a oni se objeví i ty oči.“

T: „Já na to nemám přesnou odpověď, tím že je to tvůj obraz, tak v uvozovkách, ty jsi na to největší odborník a je to právě, jak o tom mluvíš a jak o tom přemýšlíš, tak je právě vlastně cíl toho, že ti to možná něco vyplaví a možná najdeš nějakou odpověď a možná taky ne a přes tohle si to můžeš zhmotnit.“

K5: „Uvidíme, říkám, možná to přijde, možná to nepříjde, možná to přijde za týden, za půl roku nebo ne.“

T: „Ale minimálně mám pocit, že už sis něco z toho vzala, že jsi tam něco našla.“

K5: „Většinou mě tady toto napadá, když mám jakoby klid, neřeším nic kolem sebe, jako myslím, co bude na snídani, jako takový tyhle ty otázky, který, do kterých se teprve dostanu, až budu doma samozřejmě, teď ještě mám tady klid, ale věřím tomu, že se mě to podaří i doma jako mít sama pro sebe – jenom myšlení – a že se prostě do toho ponořím a ono to samo vyskočí. Tak jak já říkám: No, tak zrovna teďka v jedenáct večer bych potřebovala papír a tužku v hlavě, co mě všechno napadá za myšlenky jako, jo. Jenomže to prostě aji kdybych teď, v tu chvíli vstala a šla si pro ten papír s tou tužkou, tak ta myšlenka je už pryč, že už ji zpátky nedokážu úplně tak formulovat, protože z jedné najednou myšlenky navazují další a je to třeba, já nevím, půl stránky.“

T: „Můžeme to klidně potom víc probrat, jestli budeš potřebovat, jak jsem nabízel i včera. Je něco, co ti na dramaterapii chybělo nebo co bys na dramaterapii ještě potřebovala?“

K5: „Asi úplně jakože by mi něco chybělo, nechybělo, ani bych nepotřebovala, mě to vyhovovalo, jak to bylo vedené. Minule jsem zmiňovala jakoby taková ta, jakoby ty role, dejme tomu jednoho člověka a bude na něho reagovat druhý člověk, že je to nějaká hra, tak to třeba jsem zažila kdysi, to se mě líbilo, ale tady na těchto dramaterapiích mě jako vyhovuje to vedení, jako jak se to vede, co jsou za témata, nemám s tím vůbec jakoby problém.“

T: „Jo, ty jsi vlastně mluvila o tom psychodramatu minule.“

K5: „Jo, takže vůbec bych.“

T: „Super, jaký teda dojem na tobě zanechala včerejší dramaterapie? Možná se opakují.“

K5: „Tak byl takovej, byla jsem trošku jakože rozpačitá. Říkám, nejdřív jsem nevěděla úplně jak to pojmout, nebyla jsem si úplně jistá, ale tak nějak, jak jsem to říkala, postupně jsem se nějak do toho prostě pomalýma krůčkama dostávala, jo.“

T: „Co bys na tom včerejšku vyzdvihla za sebe, jestli tam byla nějaká silná nebo slabá stránka, co jsi vnímala?“

K5: „Mě se tam líbilo téma, sice jsem si s tím teda taky trošku musela, polámala hlavu nebo lámala, tak. Vlastnosti na druhých a vlastnosti moje, takže to se mě líbilo a jako co jsem poslouchala i ostatní, tak bylo to takový pěkný, jako kdo se v čem viděl, jako kdo jak dokázal ztvárnit dejme tomu v kalendáři něco, cokoliv. Jak se dá na předmětu ztvárnit vlastnost mě překvapilo, ani by mě to jako nenapadlo, no.“

T: „Takže jakoby nějaká různorodost technik nebo ...?“

K5: „... Určitě, ano, ano, ano.“

T: „Já si to vždy potřeboju nějak pojmenovat, ať to můžu co nejlépe popsat.“

K5: „Jakože to nebylo jednotvárné, že to prostě, si myslím, že jako každý by se v něčem měl najít jako podle mě.“

T: „V čem ti ta dramaterapie pomohla včera a jak bys mohla využít to, co ji zažila ve své léčbě?“

K5: „Tak otevřelo se mi asi o téma s tím hrdinou jako pro mě, přemýšlení. Využít pro léčbu.“
(odmlka) „Úplně nevím teď.“

T: „Jestli nevíš, tak nevádi.“

K5: „Úplně bych nerada zase odcházela z léčby, teď to nemyslím vůbec jako v dramaterapii, že bych do toho chtěla jenom zahrnout dramaterapii, ale celkově jako tento pobyt na detoxu bych nechtěla shrnout do toho, že přijedu domů a budu jenom přemýšlet nad tím, co bych měla, neměla, jako jistým způsobem to musí i vyplynout samo, jo. Učit se samozřejmě jistému chování, abych docílila kýženého cíle, ale ne abych byla takovej ten člověk, kterej dostane nějakou, já nevím otázku, a teď budu nad tí prostě půl hodiny přemýšlet, jak to udělat, je to správně, není to správně a spíš takhle, no. Anebo třeba, co se týká a myslím si že, tady to někdy tak dopadá. Je pravda, že tady zatím jsme v malé skupině, že se to ale může někomu stát i venku, že nabyde jakoby tady takové sebedůvěry a vyjde ven a bude mít ten pocit jako já teď mám léčbu za sebou, já ti můžu poradit. Jo, že někomu bude mluvit do toho, jak se chová, jak jako jedná a takhle.“

T: „A to bys u sebe jakoby nechtěla?“

K5: „Určitě bych se tak nechtěla jako chovat, no, no, no. Spíš jako když někdo, chtěla bych si prosadit svoje a pokud mi to nebude vyhovovat, chtěla bych si, chtěla, přeji si, abych to ustála a obrazně se zdviženou hlavou z té situace odešla prostě jako vítězně. Aby si jako, co se mě stalo, (jméno klientky K5) - no jo, ta byla na léčení, tak ta je teďka přechytračelá, jo, takže něco v tom smyslu bych nerada jako, aby ze mě ti lidi jako cítili. A myslím si, jakože u mě to zrovna nebude nebo doufám, že nebude. Mí blízký asi překvapí to, asi budu trochu, jsem sebevědomější a na druhou stranu je překvapí to, že nebudu o hodně věcech chtít mluvit, že nebudu chtít hodně mluvit o tom. Jo, oni když byli, oni jsou vždycky zvědaví ti nejbližší, jako co jste tam dělali a co jste tam řešili a, a já jsem byla vždycky taková hovorná a jako asi nebudu mít tuhle náladu, já už to vím teď, teď už to cítím, že prostě přijedu domů a budu tak, jak jsem byla předtím, jako bez problémů, jako bez problému v uvozovkách, jako ty problémy mám, ale jakože se budu chovat, jak kdybych nikde nebyla, že nemám za sebou nějaký detox, nějakou léčbu a pokud mě konkrétně za mnou někdo nepřijde a neřekne mi: (jméno klientky K5), mám tady problém, dost popíjím, co mám dělat? - Což je konkrétní dotaz, tak je to něco jinýho, než když budou vyzvídat a takhle, no, takže tak.“

T: „Chtěla bys něco dodat, na co jsem se nezeptal nebo říct nějaká poslední slova na závěr rozhovoru?“

K5: „Hmm, ne, tak říkala, už jsem to myslím říkala minule, že mě ta dramaterapie jako bude chybět, protože jsem si jí užívala. Bylo to takový zpříjemnění tady, trošičku mimo realitu někdy, že se člověk dostane, což asi tady jako je potřeba, takže jako bylo to, pro mě to byl příjemný zážitek.“

T: „Tak děkuji za rozhovor, už to můžu stopnout.“

Příloha č. 9 – Získaná data ke klientovi K6 v projektu „Můj hrdina“

Výsledné škály klienta k projektu: "Můj hrdina"

Klient: K6

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Zapojení a aktivita								8		
Motivace								8		
Míra interakce se skupinou									9	
Kvalita interakce se skupinou								8		
Výběr tématu									9	
Aktuálnost tématu								8		
Nálada na začátku							7			
Nálada na konci								8		
Přínos								8		
Dojem									9	

Výsledné škály terapeuta k projektu: "Můj hrdina"

Klient: K6

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Zapojení a aktivita										10
Motivace									9	
Míra interakce se skupinou									9	
Kvalita interakce se skupinou									9	
Výběr tématu								8		
Aktuálnost tématu								8		
Nálada na začátku							7			
Nálada na konci								8		
Přínos							7			
Dojem								8		

Výsledné škály koterapeuta k projektu: "Můj hrdina"

Klient: K6

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Zapojení a aktivita									9	
Motivace									9	
Míra interakce se skupinou								8		
Kvalita interakce se skupinou							7			
Výběr tématu									9	
Aktuálnost tématu								8		
Nálada na začátku							7			
Nálada na konci								8		
Přínos							7			
Dojem								8		

Popis:

Klient K6 byl plně zapojený v procesu a účastnil se všech aktivit. Komunikoval jak se skupinou, tak s terapeuty už před samotnou intervencí i během ní. Na dramaterapii ostatní členy skupiny podporoval a měl vůdčí roli (zároveň v době projektu byl i předsedou komunity). Jeho aktivita byla vysoká, často vystoupil ve skupině mezi prvními. Ve vlastnostech, které si cení na druhých zmínil „nepopsanost“ a u sebe samého „stát nohama pevně na zemi“. Během reflexe a představení svého hrdiny dokázal detailně popsat a rozebrat svého hrdinu a začal s představováním jako první. S terapeuty vedl rozhovor ohledně svého hrdiny, kteří ho podpořili podpůrnými otázkami pro nalezení vlastního významu. V rozhovoru u předchozího projektu reflektoval, že je jeho silnou stránkou o věcech spíše mluvit, než je jiným způsobem ztvárňovat, čehož v reflexi využil.

Dojem terapeutů:

Terapeuti hodnotí klienta K6 jako přirozenou vůdčí osobnost skupiny, jejího podprovotele a zároveň udržovatele motivace a dobré nálady, která po dobu intervence panovala. Terapeuti mají dojem, že svou aktivitou a motivací, která byla vysoká mohl inspirovat a podpořit ostatní členy. Nezděračal se vystoupit před skupinou a jít ve svých tématech do hloubky a sdílet je s ostatními. Byl ponořen v procesu a byla u něj vidět snaha a že nad aktivitami přemýšlí. Zároveň napomáhal i pospolitosti skupiny. Hrdinu ztvárnil jako své mladší čisté nepopsané já, ke kterému by se chtěl navrátit a „nezklamat ho“, což se zároveň propojilo i s vlastností, které si cení na druhých a kterou v technice na začátku reflektoval. Klient si dal záležet na popisu svého hrdiny a snažil se najít jeho smysl a význam při rozhovoru s terapeuty. Zde se ukázala jeho schopnost o věcech mluvit, kterou považuje i za svou silnou stránku. Klient si z procesu mohl odnést nový pohled a postoj k sobě samému, který může transformovat do svého života společně s tématy, která se objevily – nezklamat sama sebe, navracení se k „čistotě“ a smysluplné naplni svého života. I přes to, jak se hluboko v tématech ponořil, se mu zvýšila nálada a vypadalo, že je rád, že má možnost tyto témata otevírat.

T: „Po kolikáté jsi dramaterapii absolvoval?“

K6: „Potřetí.“

T: „Na tomhle pobytu, jo?“

K6: „Jo, na tomhle pobytu.“

T: „A předtím jsi nikdy dramaterapii neměl?“

K6: „Ne, ne, neměl.“

T: „A jak se po té včerejší dramaterapii cítíš? Zase to budeme zaměřovat hlavně na ten včerejšek.“

K6: „Dobře, jakože, jo, v pohodě, líbilo se mi to. Včera to bylo úplně zase něco jiného, ne že něco jiného, pro mě to bylo něco jiného než minule, protože jsem byl v tom jiném takovém špatném rozpoložení, včera jsem měl i takovou dobrou náladu a dramaterapie se mi líbila, takže dobrý.“

T: „A uměl bys říct, jaké konkrétní pocity se u tebe objevily včera?“

K6: „Hmm, pocity, no, nevím, neumím to nějak jako, pocity.“ (odmlka) „No, třeba u toho, u toho, ten hrdina, můj hrdina, jakože člověk si tak opravdu uvědomí, a ne že bych to nevěděl, ale uvědomí si, že u toho hrdiny jsem si uvědomil, že prostě si za ty své problémy člověk může opravdu jenom sám a netřeba hledat nic okolo sebe, ale zaměřit se spíš sám na sebe jako kdyby, no, jo. Někdy člověk hledá všechno, co je špatně kolem něho, a přitom to je prostě, ale asi to není můj případ, já už to delší dobu vím, že prostě nehledám nic takového, ale spíš mě to tak jako utvrdilo.“

T: „A když mluvíš tady o tom, tak co to v tobě vyvolává nebo jak se po tom cítíš, když jsi na to narazil?“

K6: „Určitě jsem s tím neměl problém, spíš mě to jako kdyby, ještě to člověka víc nakopne, že prostě on sám si to může ovlivnit, nemusím prostě hledat pomoc nebo cestu někde jinde, já si musím pomoci sám, jako samozřejmě taková pomoc jako tady, třeba tady tohle – jasně, ale pořád si musím, pořád to záleží jenom na mě, takže je to vlastně snadné jako kdyby, že nemusím nikoho prosit o pomoc nebo tak, ale prostě já si to můžu, mi je to tak snadno uchopitelné, přitom, jo, nevím, jak ti to víc přiblížit, prostě že je to jenom na mě, že nikoho k tomu nepotřebuju v uvozovkách, vždyť je to prostě jednoduché. Vždyť je to tak jednoduché prostě, přece já sám sobě nechcu špatně, takže kde je problém, jo.“ (odmlka)

T: „Jo, myslím si, že mi to tak stačí, děkuju. Jaké momenty byly včera pro tebe výrazné nebo důležité?“

K6: „Důležitý moment byl možná, jako takový nejdůležitější – to, jak jsem si potom představil toho hrdinu, že jsem to opravdu, ne že hrdina, ale ten, ten, jo, pro mě je jako kdyby ten hrdina

nebo takové to moje druhé já, když si řeknu prostě, že bych se chtěl podobat víc tomu dítěti, víc jako já, jo, než jsem teď.“

T: „Já se tě doptám, bylo to jako když sis ho tvořil u té imaginace nebo když jsi to ztvárňoval na ten papír – ten moment, to uvědomění.“

K6: „U té, i když jsem si jako sám sebe představil, že tam stojím jako malé dítě, tak to bylo pro mě takové silné.“

T: „Měl jsi tam ještě jiné důležité momenty nebo chceš vypíchnout jenom tenhle?“

K6: „Asi, asi jenom tenhle.“

T: „Tak jo. Co sis teda z dramaterapie odnesl nebo tam nechal?“

K6: „Odnosl jsem si jenom to, co už vím, jako spíš ujistil jsem sám se v tom, že prostě já sám jsem ta moje cesta, jako kdyby ten, jo, prostě, já sám jsem to světlo na tom konci tunelu, to jsem prostě já, a, a, a nikdo jiný to prostě neudělá za mě. (odmlka) Asi tak nějak k tomu. A taky ještě možná, jak jsme tam hledali ten předmět, který jako kdyby sám sebe jako by vypíchnul.“

T: „K těm vlastnostem?“

K6: „Ano, taky ještě jsem si jako kdyby, hledal jsem furt něco takového, ale prostě i z těch příběhů těch ostatních lidí, protože mi až nahání hrůzu to, že já jsem prostě tak namotivovaný a přesvědčený sám sebou tady a teď, že mi to až nahání hrůzu, jak je slyším ty příběhy druhých lidí, jak oni říkají, že byli taky a právě toto je tak oslabilo, že prostě si tak věřili, takže to nechcu podcenit a zůstanu, chci být téma nohama na zemi, že prostě nevylezu a řeknu: To je v pohodě, Ježíš, už to mám za sebou. Víím, že to za sebou nemám, protože já jsem takový člověk, stačí trošičku jinak nastavit tu hlavu, že už jsou nějaké problémy okolo a už se dokážu ponořit, tak stejně jako tu minulou dramaterapii, že se mnou nehne nikdo prostě, tak budu muset pořád na sobě pracovat a být nohama na zemi, nelítat v oblacích, jakože je to všechno za mnou, no.“

T: „Ok, já myslím, že, nejsem si jistý, jestli jsi odpověděl, že jsi na dramaterapii něco nechal.“

K6: „Nechal, nechal, ale to je otázka jako, myslíš nechal, že by mě to nějak o něco ochudilo nebo jak je to myšleno?“

T: „Hmm, je to jako kdyby myšleno tak, že i klidně ochudilo nebo to může být, že na dramaterapii přijdeš třeba s nějakým pocitem, který tam necháš. Je to podle toho, jak si to sám interpretuješ a co je pro tebe bližší.“

K6: „Jo tak, žádné, včera jsem měl opravdu takovou v pohodě, dobrou náladu, nenechal jsem tam ani, ani jakože bych tam nechal nějakou špatnou, že jsem žádnou neměl, ani tu dobrou jsem tam nenechal, naopak se mi to jako by umocnilo, že mi bylo jako ještě lépe víceméně a něco že bych tam vyloženě nechal, asi ne. Možná jako nějakou, že bych tam nechal ve špatném slova smyslu, tam ne, nic, ale člověk tam nechal nějakou energii, že se do toho chtěl zapojit, protože mě to bavilo. Nechal, ale není to jako myšleno ve špatném, spíš jako, ne že by mě to nějak obralo o něco. Že jsem šel do toho naplno.“

T: „Jaké téma to v tobě teda zanechalo včera?“

K6: „*Jaké téma. (odmlka) No, o tom, sám sebe jako kdyby prostě, ta jakože, já jsem měl kdysi takový problém, že jsem si strašně jako kdyby, měl sklony k takovému tomu utápění sám v sobě a litování sám sebe, jak to má člověk těžké a tak dál. A tady, i včera, i včerejší dramaterapie mi jakoby otvírá oči v tom, že opravdu jsem na to, nejsem na to sám, ale záleží to hlavně na mě. Tady o nikoho jiného nejde, jenom o mě a buď se s tím popasuju, což chcu a prostě mám k tomu dost závažných důvodů, aby to tak bylo, nehledě na moje děti, nehledě na mě, jako kdyby prostě úplně na všechno, co je okolo mě, a, a prostě jen já sám si můžu pomoci a udělám pro to všechno, a proto i ten hrdina mi to jako kdyby tak, jo.*“

T: „*Nemůžu přijít na to slovo, kterým by se to dalo popsat, to není samostatnost.*“

K6: „*Spoléhání sám na sebe prostě, jo, nečekat na to, že někdo přijde a někdo mě z toho vysvobodí, jo. Na to já prostě nemůžu čekat, někdy jsem si tak myslel, že, i tady jsem šel trošku s takovým pocitem, že jdu tady, aby mi trošku nastavili hlavu jinak, abych začal jinak přemýšlet, já asi jinak přemýšlet nebudu asi nikdy jako kdyby, ale spíš umět s tou hlavou pracovat, vědět, kdy už se něco blíží a tak dál a jo, i když vidím ty příběhy druhých lidí, vždyť já jsem tady ve výsledku pomalu nejlíp jako kdyby, jako kdyby i když sám sebe, svůj příběh vidím, že jsem nikdy nespádl na takové to dno, mám jakoby sociální zázemí, rodinné zázemí, sociálně nejsem úplně, to nemyslím špatně vůči nim (klientům), spíš si říkám: Do prdele, co ti chybí? Jo, vždyť mě nic nemůže trápit jako, samozřejmě, ale to už je jenom to, že člověk, vždyť já, co mám doma, to jsem si toho nevážil. Dneska, možná ti tak odbočuju od tématu, dneska měl (jméno klienta K1) takové dobré motto na tom ranním (komunitě), jakože obecně to nějak obecně vysvětlím, že ještě nebo ještě – šťastný člověk čeká, že není šťastný, protože si neváží toho, co má a pořád řeší to, co nemá, prostě, jo. A přitom se stačí podívat za sebe a říct si: Proč pořád řeším, co mi chybí a tak dál? Vždyť já si v životě, já asi nebudu mít život, že budu mít všechno to, co chci, člověk pořád něco chce nového, když to získá, tak si toho prostě přestane nějak vážit a tak dál. Právě spíš se prostě zaměřit na to, co mám a vážit si toho. Jo, prostě, takže, takže, ač jsem ti asi úplně odbočil, to téma furt je prostě, já sám, já vím, že to tak možná zní, že to tak zní vážně možná narcisticky, ale já už se prostě nechci dívat jako kdyby nebo čekat na něco, co prostě přijde a najednou super a paráda.*“

T: „*Chtěl jsem se tě ještě zeptat na témata, jestli tě ještě napadá nějaké.*“

K6: „*Jako téma.*“

T: „*Jo, jestli jsi tam ještě nějaké měl.*“

K6: „*Jako které by mě, jakože, teď jsem to asi nepochopil.*“

T: „*To je v pohodě, nevím, jestli to říkám přesně, ale takové to vnitřní dítě, ta čistota, že vlastně jsi pojmenovával takové to navrácení se k tomu, tak jsem si jen na to vzpomněl a chtěl jsem se zeptat, jestli by to tady vlastně patřilo.*“

K6: „*To určitě, jako kdyby jo, jo, prostě to. Já jsem tam jako kdyby viděl to malé dítě jako sebe, kdy prostě se na mě dívá a chce mi pomoci jako kdyby, abych se vrátil k takovému tomu, to, co jsi říkal. V tom vnitřním takovém tom, jak ty děti prostě jsou – upřímné, takové čisté, takové prostě bezstarostné, jo, abych už hodil za hlavu to, co se nebo jak se na mě dívá prostě, kde jsi mě to dovedl prostě, jako kdyby, jo – vzpamatuj se, vždyť to jde mnohem lépe. Ne vždy ta kratší cesta je ta lepší.*“

T: „Tak jo, supr, děkuju, já myslím, že už toho moc není před náma. Je něco, co ti na dramaterapii chybělo včera nebo co bys ještě od ní potřeboval?“

K6: „Včera ne, včera ne. Protože jsme se bavili o tom, mě dělá problém něco jako dávat na papír, co se týče obrázků a takových věcí, takže včera mi to sedlo.“

T: „Ty jsi i vlastně včera říkal, že ty slova jsou tvoje silná stránka u tebe.“

K6: „Jo, protože, protože já kdybych takhle, kdybys řekl třeba: Ted'ka namalujte to, co jste viděli nějak, prostě nějak to vyslovte nějakou, něčím, kresbou, já bych to neudělal, já neví jak, já na to nemám nějakou, prostě nevím. Já se raději u něčeho vykecám nebo to popíšu, ale takhle mi to prostě nejde. Takže včera mi úplně, úplně v pohodě, nevadilo mi vůbec nic, a naopak mi to úplně vyhovovalo, takže.“

T: „Ok, ok. A je něco, co bys na včerejší dramaterapii vyzdvihnul – její silné a slabé stránky?“

K6: „Vyzdvihnul, já si myslím, že to dokáže určitě přimět ty lidi k jiným myšlenkám, že třeba někteří tady jsou, ne vždy je prostě dobré se furt prostě, jako ono že si tady člověk i má přemýšlet sám o sobě, ale ono to není též dobré od rána do večera furt si šrotovat v hlavě, co bylo a tak dál. Že to tak trošičku zaprvé stmeluje kolektiv, jako kdyby, jo, protože jsou tady třeba lidi, ale ti se včera taky nezapojili, tak někteří jsou takoví, že už asi jiní nebudou, ale prostě že i když prostě nejsou do toho kolektivu hned jako průbojní, tak je to jako kdyby donutí se víc, ale to už jsme se bavili minule. To asi trošku spojit jako kdyby, ten kolektiv se jako kdyby trošku se tak oťuká, že to je takové, že potom ti není – někteří jsou takoví, že se stydí, a tak a v tu chvíli to tam pak možná spadne i.“

T: „A ke včerejšku tě napadá ještě nějaká silná nebo slabá stránka?“

K6: „No slabá, slabá ani ne jako kdyby, jo, slabá ne a asi ta silná stránka – mě se strašně líbí takové ty, jak jsme leželi, tys tam do toho mluvil, jo.“

T: „Ta imaginace?“

K6: „Jo, protože my jsme měli i něco takového, ten autogenní trénink, my míváme relaxaci ve 13:30, dneska je taky, ale třeba nám někdy jenom pustí hudbu a v klidu. A jednou jsme měli primáře a pustil nám hudbu a do toho nám mluvil a já to mám strašně rád, takové ty, on má ještě, on dokázal hodit ještě takový ten hlas a ted' si uvědomte tu ruku jednu a jo (smích).“

T: (smích)

K6: „A já jsem měl, člověk úplně, já jsem měl pocit, že mi celé tělo spadne do té karimatky prostě a rád si tak jako vypnu, protože já mám problém, moje hlava pořád jede jako, pořád nad něčím přemýšlím a rád se takhle vypnu. Já jsem to měl jednou u jedné rehabilitační sestry s loktem a ona: (pomalým klidným hlasem) Tak, ohneme v lokti. A já: (ukazuje, jak se celý uvolňuje a smějí se oba) Ty vole, nemluv prostě, vždyť já tam usnu. Ona měla tak příjemný hlas, a ještě tak změkčila a já. Takže já to mám tak rád, takové ty hlasy a ta hudba do toho, tak si člověk tak jako. Kdybych si to měl dělat sám, tak si tak asi neporadím, jo, takže prostě nebo nám to pustí na CDěčku ten hlas, ale to není takové jako když je to live.“

T: „Jo, naprosto rozumím, to mám taky moc rád.“

K6: „*Takže to mě bavilo, to bych vyzdvihnul.*“

T: „*A jaký dojem na tobě zanechal ten včerejšek?*“

K6: „*No, jenom pozitivní, jestli to jde jenom tak obecně.*“

T: „*Jde.*“

K6: „*Jo, pozitivní, odcházel jsem, nic jsem nedělal s nechtí. Do všeho se mi vlastně chtělo jako kdyby, jo. I mě to bavilo, takže.*“

T: „*Myslím, že máme poslední dvě nebo tři otázky. Máš pocit, že ti ta včerejší dramaterapie se nějak lépe pomohla provázat nebo kontaktovat se se skupinou nebo s terapeutem? Jakým způsobem případně?*“

K6: „*Provázat se skupinou už víc asi nejde, protože já jsem tu tři týdny a jako jsem celkem v té pozici, kdy prostě jsem takový výřečný a nesedím tam nikde v koutě takže, takže tak a, a ještě jednou ten začátek.*“

T: „*S terapeutem byla ta druhá část. Tys vlastně řekl, že s tou skupinou to nejde víc za tebe...*“

K6: „*...A ještě ze začátku té otázky bylo něco jiného, ne, nebo?*“

T: „*Jestli ti pomohla ta dramaterapie se lépe provázat nebo zkontaktovat.*“

K6: „*Jo, nebylo to, je to jenom jako ku prospěchu, takhle prostě.*“

T: „*Jsmo skoro u konce. V čem ti dramaterapie pomohla a jak můžeš využít to, co jsi na dramaterapii zažil ve své léčbě?*“

K6: „*No, včera, pomáhá, pomáhá, jenom si potvrdit, vlastně včera mi pomohla si potvrdit jen to, na co jsem přicházel dlouho, jo, s tou imaginací nebo jak to nazýváš prostě. Že jsem tam viděl sebe. Potom i ta židle – nohy na zemi (během aktivity „Vlastnosti“). Že ve výsledku mi ten konec mi tak něco dá určitě, jo, takže tak, takže tak.*“

T: „*A máš nějaký nápad, jak to můžeš využít to, co jsi včera zažil nějak dál v té své léčbě?*“

K6: „*Ještě jednou, jak bych to chtěl využít nebo jak bych to mohl využít?*“

T: „*Tys vlastně včera něco zažil, a jestli něco z toho si můžeš přenést dál ve své léčbě. Tím myslím třeba například nějaké téma, které se ti otevřelo.*“

K6: (odmlka) „*Viš co, včera jak jsem vlastně se zase vrátím k tomu malému dítěti. Tak já jsem si tak jako zkusil udělat v té hlavě to, že si беру tu malou osobu, to moje druhé já malé jako někoho druhého, ne součástí sama sebe. Jako je to i moje součást, ale i někoho druhého, který je jako kdyby, jak kdyby to bylo moje dítě, které vlastně teď nechcu zklamat sama sebe. Jo, jako to druhé já. Jo, to se strašně zvláště se to popisuje, já si trochu připadám jak blázen, ale (smích). Jako kdyby že, už bych se nechtěl podívat do těch očí, které jsem si tam představil a aby byly smutné prostě. Takže budu dělat všechno proto nebo pracovat na tom, abych už to prostě neviděl. Abych, abych viděl ty oči třeba, když si ho představím, aby byly veselé.*“

T: „Řekl jsi vše, co jsi chtěl? Chtěl bys ještě něco dodat?“

K6: „Myslím si, že jo, myslím si, že jo.“

T: „A máš nějaká poslední slova na konci rozhovoru?“

K6: „Asi, asi už ne, takový konečný rozhovor, poslední slova jsem řekl minule, to co jsem se vyjádřil k vám jako, takový ten obdiv a to, a je to fajn a dělejte to dál a myslím si, že to prostě těm lidem určitě neuškodí a pomáhá naopak, když chce někdo. Někdo je takový prostě, že teď prostě ne a ne, tak jako ne, no. Ale prostě záleží, no, prostě je to fajn, jo.“

T: „Tak moc díky za rozhovor.“

Příloha č. 10 – Získaná data ke klientovi K7 v projektu „Můj hrdina“

Výsledné škály klienta k projektu: "Můj hrdina"

Klient: K7

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Zapojení a aktivita							7			
Motivace					5					
Míra interakce se skupinou						6	7			
Kvalita interakce se skupinou							7			
Výběr tématu									9	
Aktuálnost tématu						6				
Nálada na začátku							7			
Nálada na konci							7			
Přínos									9	
Dojem								8		

Výsledné škály terapeuta k projektu: "Můj hrdina"

Klient: K7

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Zapojení a aktivita								8		
Motivace								8		
Míra interakce se skupinou								8		
Kvalita interakce se skupinou								8		
Výběr tématu							7			
Aktuálnost tématu							7			
Nálada na začátku								8		
Nálada na konci								8		
Přínos							7			
Dojem								8		

Výsledné škály koterapeuta k projektu: "Můj hrdina"

Klient: K7

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Zapojení a aktivita							7			
Motivace								8		
Míra interakce se skupinou						6				
Kvalita interakce se skupinou						6				
Výběr tématu							7			
Aktuálnost tématu					5					
Nálada na začátku								8		
Nálada na konci								8		
Přínos							7			
Dojem							7			

Popis:

Klient K7 byl zapojen do všech aktivit. Byl komunikativní směrem k terapeutům i skupině, i přes jeho krátký pobyt. Dramaterapie se účastnil poprvé a na začátku vyjádřil obavu z toho, co má od ní čekat. Dokázal se doptat terapeutů, když něčemu nerozuměl nebo se potřeboval ujistit. Soustředil se více na samotné aktivit a vlastní proces než na skupinu. Byl schopný využívat metafory. Za hrdinu si nejdříve dosadil známou postavu ze sitcomu – Sheldona Coopera, poté hrdinu změnil na sebe samotného, s kterým dále pracoval. Vyjádřil inspiraci směrem ke klientovi K6, se kterým byl i nejvíce v kontaktu. Během imaginace hrdiny na samotném konci využil pravidla „stop“ při cestě zpět na detoxifikační oddělení.

Dojem terapeutů:

Terapeuti hodnotí klienta K7 jako aktivního, iniciativního a komunitního vzhledem ke svému krátkému pobytu na oddělení. Zdálo se, že je motivován pracovat a má o program zájem, i přes svou počáteční obavu, co ho na dramaterapii čeká. Nebál se doptávat terapeutů a mluvit před skupinou, avšak se spíše soustředil na vlastní proces – jeho přístup ke skupině byl ještě trochu opatrný a rozkoukával se. Uvedl, že se cítí jako cílevědomá osoba. Během reflexe a představení svého hrdiny mluvil mezi prvními a uvědomil si, že jeho problémem není závislost samotná, ale něco jiného, co si závislostí dle jeho slov kompenzuje. Jeho tématem bylo hledání příčiny jeho závislosti a proč se opakovaně léčí, které ho může posunout dále v jeho léčbě a může se na něj soustředit v rámci další poskytované pomoci na oddělení (např. na komunitě následující den). Terapeuti polemizovali nad aktuálností tématu vzhledem ke krátkému pobytu klienta – přesto se zdá, že si z intervence téma odnesl a měla pro něj přínos a smysl. Zároveň z něj opadla obava z dramaterapie, což reflektoval na konci.

T: „Po kolikáté jsi dramaterapii absolvoval?“

K7: „Poprvé.“

T: „A někdy v minulosti jsi už dramaterapii měl?“

K7: „Ne, ne, tohle bylo vlastně moje první setkání s něčím podobným.“

T: „A jak se tedy po včerejší dramaterapii cítíš?“

K7: „Hmm, prakticky to na mě asi nemělo nějaký extra vliv, takže nedá se říct, že bych tím byl nějak extra pozitivně ovlivněn, ani nějak negativně ovlivněn.“

T: „A máš nějaké přímo konkrétní pocity z toho včerejška?“

K7: „Hmm, byl tam pocit takový jako, takového štěstí trošičku a, a já nevím teda, co to bylo konkrétně, ale že jsem se nebál otevřít před těmi lidmi, jak jsme tam dělali ty grimasy s očima a chodili jsme tam a opičili jsme se po sobě vlastně a jako, jako ten jeden, jeden, no-“ (v rámci aktivity „Organismus“)

T: „-Jestli to chápu, že ses cítil teda bezpečně, to tam bylo?“

K7: „Jo, jo.“

T: „A objevily se ještě nějaké pocity, co tě napadnou?“

K7: „Nebál jsem se, no tak jak říkáš, že jsem tam byl v bezpečí, nebál jsem se toho, že by mě tam někdo soudil nebo že by se na mě někdo díval špatně, takže fakt jako takový klidný a bezpečný pocit.“

T: „Supr, tak jdeme na další otázku. Jaké momenty byly včera pro tebe důležité nebo významné nebo výrazné?“

K7: „Ačkoliv, ačkoliv jsem to teda, úplně si tím neprošel, neboť jsem z toho vypadl, jak jsme začali psát toho hrdinu nebo jak jsi nás začal provázet tím povídáním, tou imaginací, tak ve finále bylo pro mě nejdůležitější asi to, když jsem si to napsal na ten papír a přišel jsem vlastně na to, že jsem v něčem nespokojen. Jestli si na to vzpomínáš, já jsem si to jenom tak rychle vypsal, měl jsem tam toho hrdinu, že jsem to byl já, to ten cíl byla spokojenost, to, co mi brání byla vlastně závislost, a já došel k tomu, že, že je asi v mém životě určitá nespokojenost, která mě dovádí k závislosti a ta mi potom vlastně brání v té spokojenosti. Že je to takový jako začarovaný kruh – spokojenost, nespokojenost, závislost, a co vlastně to tak – to byl asi moment jako nejdůležitější pro mě, no. Jinak to pro mě byla vesměs zábava, dalo by se říct. Zábava a něco nového, takže tak.“

T: „S tou spokojeností, že něco chybí, dalo by se říct, že to bylo nějaké hlavní téma pro tebe včera nebo tam bylo ještě jiné?“

K7: „Já už si moc nepamatuju, co tam bylo, počkej. (odmlka)“

T: „Měli jsme ten úvod, měli jsme tu chůzi po prostoru, pak jsme dělali to skupinové zrcadlo – ten organismus, pak byly ty vlastnosti skrze předměty, imaginace-“

K7: „Asi ta imaginace byla taková nejdůležitější pro mě.“

T: „Jo, takže to je ten moment?“

K7: „Jo.“

T: „A to téma, které ti tam teda včera přišlo byla ta spokojenost?“

K7: „Nespokojenost.“

T: „Nespokojenost.“

K7: „Spokojenost lomeno nespokojenost, no, jak najít, jak najít spokojenost nebo spíše jak najít tu nespokojenost, protože já nevím, v čem jsem nespokojený pořád. Já mám spoustu věcí, které mě jakoby dělají spokojeným a asi tam bude i něco, co mě nedělá nebo bude tam něco, co mi chybí, abych byl úplně spokojený, a to je zase otázka: Dokáže být člověk v životě naprosto spokojený?“

T: „No? Já na to nemám odpověď.“

K7: „Seš ve svojem životě naprosto spokojený? Taky jsou chvíle, kdy jsi prostě nespokojený.“

T: „Takže vlastně, já navážu na to, jestli sis z dramaterapie něco odnesl nebo jsi tam něco nechal?“

K7: „Hmm, nechat jsem tam nenechal asi nic, ale určitě jsem si odnesl jakoby zamyšlení. Zamyšlení nad, zamyšlení se nad tématem spokojenosti. Proč mě vlastně nespokojenost dovádí k závislosti.“

T: „A když vlastně jsme včera měli ten projekt, tak jaký byl pro tebe jeho účel?“

K7: „Každý jsme nějak potrhli, že jo.“ (smích)

T: (smích) „Spíš se vlastně ptám, co byl pro tebe cíl.“

K7: „Já to tady vnímám tak, že tady se snažíte lidem jako otevřít ta témata, na kterých jako do budoucna můžou pracovat, jo. Protože já těch témat, já mám tři měsíce PLka (psychiatrické léčebny) za sebou, rok komunity, šest měsíců doléčováku, já mám těch témat tolik.“

T: „A na jaké témata to u tebe cílilo?“

K7: „Asi co člověk hledá, kam směřuje, co mu schází, co by potřeboval.“

T: „Tady nejsou jako žádné dobré nebo špatné odpovědi. Mě záleží vlastně na tom, co to v tobě konkrétně zanechalo. Protože já si můžu říct: Budeme rozvíjet například spolupráci. Ale pro tebe to může být úplně o něčem jiném a já vlastně se snažím najít tady to tvoje.“

K7: „Jo.“

T: „Ok, já přeju tady dále, myslím, že mám dostatečnou odpověď.“

K7: „Takže jsem trefil tu správnou odpověď.“ (smích)

T: (smích) „To já jsem vůbec neřekl. Já mám od tebe dostatečnou odpověď z tvého pohledu na tu otázku, takhle. Já tě nemůžu ovlivňovat nebo to není úplně žádoucí. Tak jo, máš pocit, že ta včerejší dramaterapie ti pomohla nějakým způsobem se lépe provázat nebo zkontaktovat se se skupinou nebo s terapeutem? A pokud ano, tak jakým způsobem?“

K7: „No já mám tady s tímhle tím trošku problém, protože já se snažím na ty lidi tady moc nevázat. Já vím, že tady s nima budu chvíli a potom jako to opustím. Jo, já tady nehledám přátelství, já tady nehledám kamarádství, já jsem tady přišel skrz sebe a samozřejmě dokážu nabídnout těm lidem něco svého a jestli oni to chtějí, tak ať si to vezmou a ať si to uchopí jak chtějí, ale já asi tak jako vím, co v tom životě potřebuju a kam bych měl směřovat, takže, a mám s tím špatnou zkušenost – s navazováním vztahů takhle v léčebně. S kór ženským a dospěl jsem tam i k pár zklamáním, a tak se tomu tak trošku vyvarovávám, takže se asi nedá říct, že by mě to nějak jako s někým spojilo.“

T: „Jo. A bylo to i teda nějakým nastavením, jak říkáš, s čím jsi do toho šel?“

K7: „Jo.“

T: „A je něco, co ti na dramaterapii vlastně chybělo nebo co bys potřeboval?“

K7: „Já bych chtěl nacvičovat jako to divadlo.“ (smích)

T: (smích) „Jo, fakt?“

K7: „Jo, jo, jo, ale tak ono, já, mě se to tak celý život prolíná, já jsem měl být asi herec, prostě. Já rád hraju, já rád blbnu, já jsem měl být komik prostě. Já nevím. Já dělám rád kravinky a kolikrát jsem si říkal, že budu kaskadér a tak.“ (smích) „Já jsem si opravdu myslel, že tady přijde jako týpek převlečený za klauna a že budu fakt něco nacvičovat, víš.“

T: (smích) „Tak to jsem tě musel překvapit vlastně. Dobře, to mi ještě nikdo neřekl, že by fakt chtěl hrát divadlo, teda. Tak jo, je ještě něco, co ti chybělo nebo bys potřeboval od dramaterapie?“

K7: „Já si asi nejsem toho vědomý, jestli jsi to tam udělal nebo to i trošku přednesl, o čem to vlastně je. Protože na hodně věcích mi to tady v tom režimu chybí. Já tam přijdu, sednu a já vlastně nevím, co se bude dít a mě to nikdo neřek, jo, co to bude, já třeba nevím, jak se tady některé ty věci vůbec jmenují. O čem měla být třeba ta, ta ranní vizita (komunita), jo, vůbec jsem nechápal, kreativní terapie.“

T: „Jako jakou to plní funkci v té léčbě, k čemu to je?“

K7: „Jo, k čemu, jaký to má smysl, jo. A teď si ale opravdu nejsem jistý, jestli tys to tam říkal nebo neříkal.“

T: „Říkal, ale možná jen částečně nebo nedostatečně, ale tím, že jsi to nezachytil, tak pro mě je to zpráva, že to musím zopakovat víckrát nebo důrazněji, jo, takže úplně v pohodě. Ok, tak mám posledních několik otázek. Jaký dojem v tobě ta dramaterapie zanechala?“

K7: „Jaký dojem.“ (odmlka) „No, dalo by se říct, že asi žádný negativní dojem z toho nemám a spíš jsem z toho dokázal čerpat, tak.“

T: „Takže spíš do toho pozitivna.“

K7: „Jo.“

T: „Neměl jsi nějaké těžké pocity z toho nebo tak?“

K7: „Ne.“

T: „Ok, tak jo, já přejdu na další otázku. Co bys na dramaterapii vyzdvihnul – tím myslím její silné nebo slabé stránky, co jsi zaznamenal?“

K7: „No já jako, co jsem vnímal, tak takové, co mi upřímně, co mě dokáže přimět k nějaké otevřenosti, tak jsou právě takové ty blbinky, co jsme tam dělali, jak jsme si hráli na ten organismus a dělali jsme ty skopičinky, tak já čím víc se takhle před lidma jakoby, nechci říkat znemožním, ale udělám ze sebe blbouna a, a, a pak se mám, lépe se mi otvírá vůči těm lidem. Jo, že ze mě odpadnou takové zábrany a neřeším to, jo, protože najednou si řekneš: Tak teď jsem na něj dělal bléé, tak už se nebojím říct, co mě trápí.“

T: „Takže v té skupinové, takže nějaká skupinová aktivita, že jste v tom spolu stejně.“

K7: „Jo.“

T: „Ještě tě napadá nějaká silná nebo naopak slabá stránka, kterou bys chtěl zmínit?“

K7: „Naopak, co mi přišlo blbé, je nechat lehnout feťáka po čtyřech dnech, když jsem měsíc jako fetoval a mám abstáky, tak lehni si tady na karimatku, můžeš si zavřít oči a zkus se soustředit na program. Já, jakmile v abstinencích příznacích lehnu a zavřu oči, tak okamžitě spím.“

T: „Jo, proto jsem vám to i včera řekl, že když se to stane, tak se to stane, ale ty ses udržel.“

K7: „Já jsem na druhou byl rád, že jsem si mohl lehnout a zavřít ty oči, jo, protože fakt vyhledávám každou chvíličku, kdy můžu spát a kdy to můžu dospávat všechno.“

T: „Tak on je to brutální nápor na tělo, takže tomu rozumím. Už jsme skoro u konce. Jak ti dramaterapie pomohla a jak bys mohl využít vlastně to, co jsi na dramaterapii zažil ve své léčbě?“

K7: „Tak v čem mi pomáhá se ještě úplně říct nedá, protože jsem jí měl jednu. A v čem mi aspoň pomohla v tom jednom, tak je to nějaké jako otevření toho tématu nebo najítí toho tématu, spojení se s tím možná, s tím tématem, nějak jako skrz něco. To je strašně pěkné, jak vy to dokážete skrz něco, nějakou tu imaginaci toho člověka fakt jako k tomu přivést a spojit ho s tím.“

T: „Takže nalezení tématu nebo propojení s ním. A jak to můžeš propojit s tou léčbou?“

K7: „Tak to je jasný, že jo – pracovat s tím tématem, hmm.“

T: „Ok. A je ještě něco, co bys chtěl k té dramaterapii dodat? To znamená, že máš prostor říct, jestli jsem se tě třeba na něco ještě nezeptal, tak to můžeš teďka říct.“

K7: „Asi ne.“

T: „A máš nějaké poslední slova na konci rozhovoru?“

K7: „Že vám držím strašně palce. Myslím, že to má obrovský přínos pro lidi, kteří, kteří třeba za sebou nemají dlouhodobou léčbu jako já a, a fakt ještě tápou v tom, v té své duši a hledají, takže každý ten způsob je přínosem. Takže fakt, držím vám palce.“

T: „Dík a díky za rozhovor.“

Popis:

Klient K8 byl na dramaterapii poprvé a na oddělení týden. Byl účasten všech aktivit ve svém vlastním tempu a potřebě. Na začátku sdílel, že neví, co má od dramaterapie čekat. Občas směrem k terapeutům vyjádřil, že si není jistý tím, co má dělat a doptal se. Během imaginace hrdiny využil pravidla „stop“ ve chvíli, kdy se měl setkat se svým hrdinou, oči však nechal zavřené a setrval na místě, než imaginace skončila. Při reflexi a prezentaci svého hrdiny sdílel mezi posledními po vyzvání skupiny, která projevila zájem o jeho pohled. Sám příliš mnoho po čas celé dramaterapie nemluvil, skupina však na něj celkově reagovala pozitivně.

Dojem terapeutů:

Terapeuti hodnotí klienta K8 jako člena, který je ve skupině oblíbený pro svůj vytríbený humor a zároveň klid, který do skupiny přináší. Zpočátku intervence vyjádřil obavu z dramaterapie, se kterou byl nakonec spokojen. Vypadalo to, že se nejdříve potřebuje zorientovat, a to se projevovalo na jeho opatrnějším přístupu k jednotlivým technikám. Svě potřebě proto uzpůsobil tempo, ale byl přítomný a bylo vidět, že nad aktivitami přemýšlí a má zájem. Během dramaterapie – hlavně během práce s hrdinou – vyjádřil, že není ještě dostatečně otevřený pro to jít do tématu hlouběji a sdílet ho. Hranice si ale dokázal transparentně vykomunikovat, aby byl pro ostatní srozumitelný. Terapeuti si myslí, že samotné téma pro něj mohlo být přínosné a aktuální, ale použitá forma mu úplně nesedla. Klient řekl, že sám sebe za hrdinu nepovažuje a nejspíše byl využitý fenomén pro práci mimo jeho filosofii. Přesto se mu na intervenci otevřelo téma mezilidských vztahů, a to jak v komunitě, tak i mimo ni. Ostatní členové klienta poslouchali, podporovali ho a bylo vidět, že k němu mají pozitivní vztah. Sdílel, že ve svém životě nemá nikoho jiného než své kamarády, kterých si velmi cení a jsou pro něj vším. Zároveň řekl, že má vypnutý mobilní telefon, protože ještě není připraven s nimi komunikovat. V rámci reflexe se objevila ještě jeho sestra, se kterou by mohl navázat znovu kontakt. Sám ve skupině se sblížil více s některými členy, s kterými interagoval a navzájem si vyjadřovali libost ze společné interakce. Jeho nálada klesla během imaginace níže a poté se opět zdvihla. Odhadovaným tématem je pocit osamění a význam mezilidských vztahů v životě klienta.

T: „Po kolikáté jsi dramaterapii absolvoval?“

K8: „Včera poprvé.“

T: „A bylo to včera poprvé v životě? Ještě jsi takhle nikdy dramaterapii nezažil?“

K8: „Nikdy jsem nezažil nic takového.“

T: „Jak se teda po včerejšku cítíš?“

K8: „Dobrý, mě se to líbilo.“

T: „A uměl bys pojmenovat přesně ty pocity, které po včerejšku máš z té dramaterapie.“

K8: „Jako jsem takový uvolněnější.“

T: „Nějaký uvolnění.“

K8: „Jo, protože mě to tak trošku rozpochybovalo a ty lidi to dalo trochu do celku, si myslím.“

T: „Když říkáš ty pocity, byly tam ještě nějaké další?“

K8: „Ze začátku tam byla obava, která postupně úplně opadla, jo. A pak to bylo prima. Věřím tomu, že jako někomu to nesedí, že lidi z toho mají strach.“

T: „A když říkáš obavu, měl jsi i vyloženě strach?“

K8: (odmlka) „Jo, jo, ale já jsem jako vystrašený tak jako z tady (z oddělení).“

T: „Já se tě teda zeptám dál. Jaké momenty byly během včerejška důležité, výrazné nebo významné pro tebe?“

K8: „Mě se líbilo, jak se všichni otevřeli u toho kamene.“

T: „A myslíš teď ten začátek nebo na konci u sdílení?“

K8: „Hned už ten začátek, jo, jak ten kámen koloval, postupně se začínal zahřívát.“

T: „To je pravda, no.“ (oba se smějí)

K8: „Sice spocenej, ale supr.“

T: „Napadá tě ještě nějaký další výrazný moment pro tebe samotného?“

K8: „Jako, no, ten závěr, jako ta představa toho, já jsem si teda představoval srub a takhle, ale já se neumím moc otvírat, víš. Já, mě se o tom blbě mluví, ale nakonec jako jsem něco vypotil ze sebe. Člověk by nad tím trochu dýl přemýšlel, tak toho řekne trochu víc, že.“

T: „A řekl bys, že to pro tebe bylo nějak osobní nebo bolestivé v tu chvíli? Když jsi říkal tu imaginaci, že sis představoval ten srub a vlastně jsi řekl stop, jestli to pro tebe bylo nějak osobní? A to nemusíš říkat konkrétně, co to bylo, jen čím to bylo.“

K8: „Já mám obrovskou představivost, ale blbě se mi o tom mluví, jo. Tak jak já nemám rád tu muzikoterapii nebo takhle, jo, já myslím negativně totiž. Proto se mě o tom tak blbě mluví.“

T: „Takže tady tyhle aktivity tě spíše házejí do toho negativního přemýšlení nebo představ?“

K8: „No, jo.“

T: „Chápu, jo.“

K8: „Jako nic špatného v tom nehledej, jo, to je ve mně.“

T: „Ne, pro mě je důležité, jak to působí na různé lidi, takže jsem rád, že mi to říkáš.“

K8: „Jako já rád si představuju. Ne jak ten tlustoch, mínus jedna, jo, to je jasný, že takovýho člověka nikdy nepřijmeš, že nepřijme tady toto.“

T: „Co sis z dramaterapie odnesl nebo na dramaterapii nechal? Jestli něco takového vůbec je.“

K8: „Jako, odnesl jsem si jako novou zkušenost. Zas člověk, když slyší tu skupinu a co si myslí druhý a srovná to sám se sebou, tak už tam něco porovnává a něco mu to prostě, přínos tam je.“

T: „Takže mohlo by se to nazvat jako nějaká zkušenost se skupinou.“

K8: „Ano, že si od toho něco berou.“

T: „A je něco, co jsi naopak na dramaterapii nechal?“

K8: (odmlka) „Ne-e, já jsem rád jako, že jsem ze sebe něco mohl vypustit. Ne že nechal, ale tohle mě dalo.“

T: „Jo, když si vzpomeneš na ten včerejšek, tak vlastně jaké téma v tobě zůstalo nebo o čem to pro tebe bylo, jestli máš nějakou myšlenku?“

K8: „Myšlenka v podstatě žádná.“

T: „Vlastně jaké téma to pro tebe včera neslo, kolem čeho se ti ta dramaterapie točila.“

K8: „Jako téma bylo dobře zvolené, si myslím, že to bylo. Hlavně je to takové nenásilné, že ty člověka do ničeho nenutíš. Člověk se cítí uvolněně.“

T: „Já to myslím vlastně ještě tak, že když jsi včera se zúčastnil té dramaterapie, tak co tam bylo na ní důležité pro tebe. Jestli sis odnesl právě nějaké téma – jestli se to týkalo třeba skupiny nebo být sám v sobě-“

K8: „-Já nemůžu najít ty správný slova, víš co. *Být s tou skupinou.*“

T: „Ok, ok.“

K8: „Jako pro mě osobně. Hmm, to, hmm, jak to nazvat.“ (odmlka) „Nebylo až tak jako důležité, ale zjistil jsem jako že je to dobrý tady ti lidi a určitě to má význam.“

T: „Moje otázka je, tys už to vlastně částečně řekl s tou skupinou. Ale jestli máš pocit, že ti dramaterapie se pomohlo lépe provázat nebo zkontaktovat se se skupinou nebo s terapeutu a jestli jo, tak co ti k tomu pomohlo?“

K8: „Určitě mě pomohl dobrý přístup tvůj, jo, že jsem k tobě chytil hned důvěru, jo. A pomohlo mi to jako dost takhle.“ (odmlka) „Nevím, jak dál.“

T: „To nevadí. (odmlka) „A s tou skupinou jsi vlastně říkal předtím, že bylo vlastně fajn, že jste se takhle mohli potkat.“

K8: „Ano.“

T: „Když jste se mohli, když jsi se potkal s tou skupinou, je tam něco, co ti pomohlo se s nimi sblížit nebo je lépe poznat?“

K8: „Mě spíš pobavilo jako, že jsme si mohli zablblnout společně, jo. Myslím si, že člověk je takhlenc zavřenej, že, a přemýšlí sám o sobě a takhlenc to vypustí z hlavy, jo a všímá si víc okolí jako. A jak má člověk nějakýho brouka v hlavě, jo, tohlencto ho z toho vyžene, jo, přestane přemýšlet nad svojema sračkama a uvolní se prostě ta mysl. Jo, nepřemýšlí o něčem jiným zásadním nebo takhlenc.“

T: „Jo, já myslím, že jsi mi odpověděl dostatečně, děkuju. Je něco, co ti na dramaterapii včera chybělo, co bys od ní potřeboval nebo pro sebe doplnil?“

K8: „Jelikož to byl můj první zážitek, já to nemůžu zhodnotit jako s ničím, jo, druhým. Takže já si myslím, že za mě to fakt bylo dobrý, jo. Nevím, jak to brali ostatní.“

T: „Tak příště mi to zkritizuješ teda.“ (smích)

K8: (smích) „No, záleží, co vybereš za téma, že jo.“

T: „No.“

K8: „Možná bys mohl trochu víc na tu kytaru zahrát.“

T: „Možná budu mít něco, co by tě mohlo potěšit. Ještě se musím rozhodnout.“

K8: (smích)

T: „Tak jo, ještě, než se tě zeptám na celkový dojem. Je ještě něco, co bys na dramaterapii včera vyzdvihnul? Nějakou její silnou nebo slabou stránku, kterou bys chtěl zmínit?“

K8: (odmlka) „Já bych vyzdvihl jako ten váš přínos pro ty lidi.“

T: „A čím to je?“

K8: „No, že se tady jenom tak nepoflakujou. Začínám taky trochu uvažovat. To ono si člověk uvědomí, až po té terapii, že. Než to člověk vstřebá, že, když je to poprvý.“

T: „No, člověk ještě řeší svoje tělo, že ho úplně neposlouchá a další věci kolem a něco do toho má dělat.“

K8: „A u tohohlenc člověk nemusí moc přemýšlet, jo, to musí jít z něho. Tohlenc si myslím, že otvírá trošku srdce. Když se teda tomu poddá.“

T: „Zeptám se tě takto. Tohle vnímáš, že je ta silná stránka?“

K8: „No.“

T: „Napadá tě ještě nějaká slabá stránka?“

K8: „Slabá stránka, hmm.“ (odmlka) „Ani ne, nevidím tam. Záleží na člověku, jestli silný nebo slabý, jo. A mě to, nic negativního na tom nevidím. Já ani jako nevím nic negativního, jo. Na to jaký jsem měl z toho obavy, tak fakt jsem odcházel spokojený.“

T: „Jaký dojem to teda v tobě zanechalo?“

K8: „To je velmi dobrý a myslím si, že je to určitě užitečná věc.“

T: „A je něco, v čem ti ta dramaterapie pomohla a dokážeš si představit, že ten zážitek budeš moct využít ve své léčbě?“

K8: „Hmm, nenapadá mě nic nějak. Protože člověk tohle venku nezažije, že.“

T: „Může to být i nějaké téma třeba, co sis odnesl, ale jestli ne, tak ne. A je teda něco, v čem ti včera dramaterapie pomohla?“

K8: „Pomohla mi se trošku zrelaxovat.“

T: (odmlka) „Je něco, na co jsem se tě nezeptal a chtěl bys to dodat?“

K8: „Tak, ani ne.“

T: „Jaké jsou tedy tvoje poslední slova na konci rozhovoru?“

K8: „Jo, fandím a jděte do toho.“

T: „Děkuju.“

K8: „A hlavně ať se daří a fakt tohle má význam.“

T: „Já doufám taky, jinak bych to nedělal.“ (oba se smějí) „Děkuju za rozhovor.“

Příloha č. 12 – Získaná data ke klientovi K9 v projektu „Můj hrdina“

Výsledné škály klienta k projektu: "Můj hrdina"

Klient: K9

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Zapojení a aktivita						6				
Motivace							7			
Míra interakce se skupinou							7			
Kvalita interakce se skupinou						6				
Výběr tématu								8		
Aktuálnost tématu								8		
Nálada na začátku				4						
Nálada na konci						6				
Přínos						6				
Dojem						6				

Výsledné škály terapeuta k projektu: "Můj hrdina"

Klient: K9

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Zapojení a aktivita						6				
Motivace						6				
Míra interakce se skupinou						6				
Kvalita interakce se skupinou							7			
Výběr tématu							7			
Aktuálnost tématu							7			
Nálada na začátku					5					
Nálada na konci						6				
Přínos							7			
Dojem								8		

Výsledné škály koterapeuta k projektu: "Můj hrdina"

Klient: K9

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Zapojení a aktivita				4						
Motivace							7			
Míra interakce se skupinou		2								
Kvalita interakce se skupinou				4						
Výběr tématu								8		
Aktuálnost tématu									9	
Nálada na začátku					5					
Nálada na konci						6				
Přínos							7			
Dojem							7			

Zápis z pozorování k projektu: “Můj hrdina”

Klient: K9

Popis:

Klient K9 byl novým členem, který se účastnil všech aktivit, avšak příliš nekomunikoval se skupinou, ani s terapeuty. Skupina samotná na tohoto klienta taky výrazně nereagovala. Příliš mnoho nemluvil, občas komunikoval s přisedícími klienty. Před skupinou dokázal při reflexi mluvit o svém hrdinovi, kterého ztvárnil kresbou. Klient spolupracoval.

Dojem terapeutů:

Terapeuti hodnotí klienta K9 jako zatím se málo projevujícího ve skupině, což je nejspíše způsobeno jeho krátkým pobytem na oddělení. Zároveň klient spolupracoval a nejspíše byl i pro práci motivovaný. V některých chvílích se jevil jako duchem nepřítomný, což terapeuti přisuzují odvykacímu stavu. Nejvýraznějším momentem byla u klienta prezentace a reflexe na jeho hrdinu, kterého ztvárnil kresbou. Přinesl téma ze svého osobního života a jako svého hrdinu označil svou dceru. Vedle dcery byla nakreslená jeho přítelkyně, se kterou se rozešel – ta se společně držela s dcerou za ruku. Klient označil přítelkyni jako překážku a příčinu jeho závislosti. Při jeho výkladu zaznamenali terapeuti smutek a hněv nad situací. Dceru označil jako to nejdůležitější ve svém životě. Jeho téma bylo zaujetí postoje k rodinné situaci a jak v ní postupovat společně s budováním vlastní role ve skupině.

T: „Po kolikáté jsi dramaterapii absolvoval?“

K9: „Poprvé.“

T: „A bylo to poprvé jednak tady na léčení-“

K9: „-Poprvé celkově.“

T: „Poprvé i celkově teda. A jak se po včerejší dramaterapii cítíš?“

K9: „Celkem mě to příjemně překvapilo, no, a ještě tady bylo těch terapií víc, takže jsem se nad sebou opravdu zamyslel hodně. No a myslím, že to půjde dobře, když tady vydržím ten měsíc, tak budu v pohodě.“

T: „A když bys měl pojmenovat nějaké konkrétní pocity, které se u tebe objevily, tak jsi říkal, že tě to překvapilo. A jaké pocity jsi ještě měl během včerejška?“

K9: „No, (jméno koterapeuta) je pěkná.“ (smích)

T: (smích) „To já vím. A jiné pocity?“

K9: „No to se blbě vysvětluje. Hodně jsem tam musel přemýšlet teda, jako teď. Ale pocity příjemný.“

T: „Spíše příjemný než nepříjemný?“

K9: „Jo.“

T: „Když si vzpomeneš na ten včerejšek. Vybaví se ti nějaký moment nebo momenty, které pro tebe byly nějakým způsobem výrazné nebo důležité nebo významné?“

K9: „No, asi ten hrdina, překážka a cíl.“

T: „A myslíš tím. Tys říkal hrdina, překážka, cíl. A byl ten moment spíš ta samotná imaginace, když jsi to psal nebo říkal ostatním? -“

K9: „Já jsem tam spíš kreslil, ale když jsem se na ten obrázek díval potom, to bylo docela smutné, no.“

T: „Takže i nějaký smutek jsi včera i prožil u toho?“

K9: „No, ale za ten si můžu taky sám, že jo.“ (odmlka) „Hlavně sám.“

T: „Jaké téma to pro tebe včera mělo? O jakém tématu ten včerejšek byl?“

K9: „Hrdina jsem byl já v plné síle, plný ambicí tak, jak dřív. No a vlastně teď když se podívám do zrcadla, tak je ze mě vychrtlá troska, ale to bylo až po tom, co vlastně bývalá paní mi vzala

dceru ještě předtím, než ji porodila. Ona chtěla jenom dítě, tak jsem začal pít od té doby, abych na to nemyslel a vůbec usnul. No a pak jsem to bral tak nějak jako samozřejmost, než mi zkolabovaly orgány. Byl jsem na velké operaci docela. Pak jsem skončil podruhé v nemocnici a tam mi řekli, že ještě jednou se opiju, tak je po mě. A hlavně mi jde o tu dceru, protože jsem vyrůstal bez otce od dvanácti let a prostě vím, že to dítě potřebuje oba rodiče a no, a ta paní vlastně, ta sedí doma u televize, čte knížky, by chtěla jet na kole, tak už v pŕlce brečela, že jí bolí kolena, že chce jet zpátky, říkám: No, tak já půjdu teďka kvůli tobě pěšky, ne, tak daleko, sedej na to kolo a jedem. No, tak pak jsem s ní na bazén taky nechodil, protože je alergická na chlór, má atopické ekzém, takže já s ní spíš s tou dcerou ty sportovní aktivity, ale ještě je moc malá. Určitě jí chci v zimě naučit na snowboardu, na plachetnici, na kánoi, na kajaku, no a těch aktivit bude víc ještě.“

T: „Takže dá se říct, že ti tohleto připomnělo tvůj osobní život, co si řešíš? A jestli slyším dobře, tak je to hodně o tvé dceři a rodině?“

K9: „To je asi to nejdůležitější, na čem mi záleží.“

T: „Tys jí tam vlastně i včera zobrazil.“

K9: „Jo.“

T: „A je něco, co sis včera z dramaterapie odnesl nebo na ní naopak nechal?“

K9: „No, tak nechal jsem na ní svoje pocity, tak veřejně pro všechny asi. No a odnesl jsem si zase, že bych se měl víc snažit.“

T: „Takže nějakou zprávu pro sebe?“

K9: „No jasně, mě to zdůraznilo prostě ještě ten, já nevím, jak bych to řekl, emoce a tak.“

T: „A odkud ti ta zpráva přišla vlastně?“

K9: „Asi od mozku k srdci.“

T: „Jo. A přišlo to samo uvnitř od tebe?“

K9: „Nebo srdce k mozku. Teď nevím, jestli to nebylo naopak.“

T: „Jestli ta zpráva přišla z tebe pro tebe?“

K9: „Tak samozřejmě, no. Dneska mi hodně pomohl pan primár ještě na té kolektivní vizitě.“ (komunitě)

T: „Jo, on je dobrej a hrozně fajn.“

K9: „Že vlastně to není o chlastu, ale že ten člověk si sebe musí začít vážit a musí mít nějaký svůj cíl, pro kterej bude i žít. Já jsem teda poslední rok nechlastal nějak tak, že bych se ožral nebo nepamatoval si, jak jsem došel domů, ale postupně třeba jsem nemohl spát, tak jsem si dal dva panáky, tři, usnul jsem, a to bylo kvůli té ženě. Takže na ty orgány vevnitř to tak není úplně nejlepší ta kořalka. No, tak už pak jenom pivíčko zlehka, a nakonec vůbec nic.“

T: „A máš pocit, že ti pomohla dramaterapie se nějak lépe provázat nebo zkontaktovat se se skupinou nebo s terapeuty a jestli jo, tak jestli víš, jakým způsobem.“

K9: „No já myslím, že nějak vnitřně duševně jo, ale teda proč, to bych musel ještě nad sebou hodně přemýšlet a ono to hodně bolí to přemýšlení.“

T: „Jo, takže s tou skupinou říkáš, že se ti povedlo nějak navázat.“

K9: „Jo, jo.“

T: „Ale nevíš, čím to je.“

K9: „Jo, ale na to přijdu časem.“

T: „Jo, já si taky vždy nejsem jistý proč. Člověk něco nového pořád nachází.“

K9: „Celej život se člověk učí.“

T: „Tak jo. Je něco, co ti včera na dramaterapii chybělo nebo něco, co bys ještě potřeboval nebo doplnil?“

K9: „No já jsem byl na ní včera poprvé a vůbec jsem nevěděl, o co tam půjde nebo takhle. Zatím nevím, no. Vy na to máte s (jméno koterapeuta) školy, já ne.“

T: „No tak jako jo-“

K9: (smích) „-Vůbec nevím, co tam maj, jestli je to nějaký dramatickej kroužek nebo něco, a to už je jiné drama.“

T: „Takže tak jak to bylo včera-“

K9: „-To bych musel asi absolvovat ještě minimálně jednou, abych věděl, co by se tam mohlo dát přidat nebo nevím. Akorát jsem myslel na tu kytaru, že budeš hrát dýl teda. No já mám taky, ale ta se rozlezla, jako kdyby na ní někdo nehrál. Tu už mám dvacet čtyři let.“

T: „Takže vlastně říkáš, že to asi nemůžeš posoudit tím, že to byla první zkušenost. Takže ten včerejšek, na tom včerejšku bys nic neměnil?“

K9: „Asi ani ne.“

T: „Ok. Je něco co by jsi vyzdvihnul na té dramaterapii? Nějakou její silnou nebo slabou stránku?“

K9: „Já myslím, že to záleží na člověku, každý to pochopí jinak.“

T: „Z tvého pohledu.“

K9: „Každý má jinou povahu a jako někoho to může třeba otravovat, proč tam vůbec jsem, proč to dělám takový kraviny a někdo si to rád poslechne a třeba mu to něco dá do života, co si myslím, že je fakt individuální, no.“

T: „A ty sám za sebe by jsi dokázal říct, jestli to pro tebe mělo nějakou silnou nebo slabou stránku?“

K9: „No, spíš tu silnější trošku, asi mě to asi i tak povzbudilo psychicky. No hlavně já jsem tu už přišel bez abstinence, protože tři týdny nic.“

T: „Aaa, protože ty jsi byl v té nemocnici, že, jak jsi říkal.“

K9: „No a pak už teda vůbec nic, protože mi stačila ta zpráva z nemocnice. Asi tak. No, to jsem ještě s malou si hrál, to jsem ji zvedal párkrát, to jsem neměl, tak jsem se přetáhl. Pak jsme byli na autocrossu, to jsem taky neměl hodinu v kuse stát tam. Tak se mi to vrátilo vlastně zpátky, jel jsem zpátky do nemocnice, tam zas kompletní vyšetření a tam mi řekli teda, že ne za pět dvanáct, ale za dvě minuty dvanáct.“

T: „Jaký dojem to teda v tobě zanechalo včera?“

K9: „To ses ptal ale.“

T: „Na dojem ne právě. Já se ptám tak jako-“

K9: „-Tak pocit a dojem, to je to samé, ne, skoro?“

T: „Častokrát není právě, ale klidně to řekni jednou větou.“

K9: „No, když jsem mluvil, tak mi bylo trošku ouzko, no ale to člověk musí ze sebe trošku jako vyventilovat ven. Občas. A taky jsou lidi, kterým to chci říct a kterým bych to neřekl nikdy třeba, takovýhle věci.“

T: „Zažívals to i včera?“

K9: „No tak tam jsem viděl, že každé má nějaký svůj problém, tak klidně to můžu říct.“

T: „Takže to pro tebe bylo takové bezpečnější?“

K9: „Jako nesvěřil bych se tak určitě kamarádům někde, když opíkáme nebo tak, víš, jako to bych ji neřekl asi.“

T: „Takže ta skupina bylo pro tohle asi jako bezpečnější, jestli to chápu?“

K9: „No, tak jako jsou tu lidi, co jsou na tom hůř než já, že.“

T: „A jinak dojem celkový – špatný, dobrý, průměrný?“

K9: „Jo, dobrej. Jak on se jmenuje, co byl přede mnou, (jméno klienta K8), no tak ten si myslím, že je na tom hůř, no. Že vlastně říkal, že kolem sebe nemá vůbec nikoho a mě pomáhá rodina, všechno, aji kamarádi hodně. Takže jako já se nelituju, že, nebo tak, ale prostě štvě mě to a zas vím, že jsou lidi, kteří jsou na tom opravdu hůř. Nemyslím zdravotně, ale, jako zdravotně taky, jsem na té JIPce na chirurgii slyšel amputování třikrát denně, a to jsem nevěděl, co budou amputovat a tak, jo, amputovat.“

T: „*To neznamená ale, že tvůj problém není stejně důležitý jako ostatních.*“

K9: „*No já nevím, být bez nohy nebo bez ruky bych asi nechtěl.*“

T: „*Jasně, já teď myslím, jak jste všichni tady. Tak jo, mám posledních pár otázek. Je něco, v čem ti dramaterapie včera pomohla? -*“

K9: „*-To už jsem říkal.*“

T: „*Já jsem říkal, že se to možná bude opakovat.*“

K9: „*No psychicky mě to podpořilo určitě. A fyzicky se musím podpořit sám, no.*“

T: „*Ok. A to, co jsi včera zažil, tak máš nějakou představu, jak to využít dál ve své léčbě?*“

K9: „*To bych musel o sobě přemýšlet, a to by bolelo.*“ (odmlka) „*No nevzpomenu si asi teďka.*“

T: „*Nevzpomeneš si. Mě vlastně napadá, že jsi mluvil o té rodině. Tak jestli je to něco, co si poneseš dál jako téma?*“

K9: „*Tak jo, rodina určitě. No, tak to přemýšlím delší dobu, jako téma, ještě před detoxem, no. Já už jsem vlastně jenom pil a už jsem nikam nechodil mezi lidi a na všechno jsem kašlal. No a jak jsem trochu přestal pít, tak jsem si doma aspoň uklidil, postavil konečně skříň, která se mi tam válela, když mě pustili po operaci, tak jsem ji rozbalil, že si ji složím, jenomže jsem zjistil, že na to nemám sílu. A teď už jsem na to sílu trochu posbíral, protože jsem strašně zhubl. Teď za tři týdny jsem přibral asi pět kilo z celých dvaceti, co jsem shodil, takže já si myslím, že to půjde. Škoda, že přibírám jenom na břichu, já potřebuju přibrat do noh.*“

T: „*A s tou rodinou teda. Pomohla ti s tím tématem nějak dramaterapie? Třeba ho více otevřít, pojmenovat nebo jenom? -*“

K9: „*-Vzít si to víc k srdci.*“ (odmlka)

T: „*Je něco, co by jsi chtěl dodat, na co jsem se tě nezeptal?*“

K9: „*Já nevím, můžu ti ukázat na plachetnici, na jaké jsem byl možná, jestli tě to zajímá.*“

T: „*Jo, můžeš. Já možná tedy předtím ukončím ten rozhovor. Máš nějaká poslední slova na konci rozhovoru?*“

K9: „*Asi ne.*“ (následoval už pouze volný rozhovor o zálibách klienta)

Příloha č. 13 – Získaná data ke klientovi K6 v projektu „Má skupina“

Výsledné škály klienta k projektu: "Má skupina"

Klient: K6

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Zapojení a aktivita							7			
Motivace							7			
Míra interakce se skupinou								8		
Kvalita interakce se skupinou							7			
Výběr tématu							7			
Aktuálnost tématu							7			
Nálada na začátku								8		
Nálada na konci									9	
Přínos						6				
Dojem						6				

Výsledné škály terapeuta k projektu: "Má skupina"

Klient: K6

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Zapojení a aktivita								8		
Motivace									9	
Míra interakce se skupinou								8		
Kvalita interakce se skupinou								8		
Výběr tématu						6				
Aktuálnost tématu						6				
Nálada na začátku								8		
Nálada na konci									9	
Přínos						6				
Dojem							7			

Výsledné škály koterapeuta k projektu: "Má skupina"

Klient: K6

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Zapojení a aktivita								8		
Motivace							7			
Míra interakce se skupinou								8		
Kvalita interakce se skupinou								8		
Výběr tématu							7			
Aktuálnost tématu							7			
Nálada na začátku							7			
Nálada na konci								8		
Přínos							7			
Dojem							7			

Popis:

Klient K6 byl na dramaterapii již zkušeným členem. Do všech aktivit se zapojoval a byl v procesu aktivní. Nálada se mu na konci oproti začátku lehce zvýšila, přicházel dobře naladěm. Jednalo se o poslední dramaterapii, které se účastnil, následující den už z oddělení odcházel. Sám tuto skutečnost několikrát zmínil a zahrnul do aktivit během procesu.

Dojem terapeutů:

Terapeutům se zdálo, že je klient K6 pro dramaterapii motivovaný, avšak už je částečně myšlenkami doma s rodinou, na kterou se těší a tuto skutečnost zmiňoval. Jeho tématem bylo předání pomyslného žezla předsedy (klientovi K7) a odchod z léčení. Vypadalo to, že je sice myšlenkami částečně doma, ale chce před svým odchodem vše dát do pořádku a být zde ještě stále i pro skupinu. Celkově měl o něco nižší míru interakce s terapeuty a klienty oproti předchozím dramaterapiím, ale jeho aktivita v procesu nebyla nízká. Svou pozici a funkci ztvárnil uprostřed společné kresby – jeho postava byla uprostřed fotbalového hřiště, bylo jí u (oblíbené) aktivity dobře, zároveň měla přehled o tom, co se kolem děje. Terapeuti si myslí, že klientovi dramaterapie posloužila jako částečné uzavření léčby a rozloučení se skupinou.

T: „Po kolikáté jsi dramaterapii absolvoval?“

K6: „Počtvrté.“

T: „A jak se teda po včerejší dramaterapii cítíš? Nečekaná otázka.“ (smích)

K6: (smích) „Normálně, nějak tak jako stejně. Jako bylo to fajn. Nedalo mi to to, co mi dala ta předchozí, ta byla jakoby hlubší pro mě, ten, ten, s tím hrdinou. Ale jinak dobrý jakoby. Nemám problém.“

T: „A dokázal bys pojmenovat konkrétní pocity, co se u tebe objevily?“

K6: „Konkrétní pocity, já jsem úplně bojoval s tím erbem, protože já nějak nemám, nemám, vůbec jsem neřešil, jak to nakreslit. Spíš nevím, jak se jako vyznačit já jako, co mě charakterizuje, měl jsem s tím strašný problém jako, já sám se sebou, nevěděl jsem. Mimo to, že jsem věděl stoprocentně, že tam bude míč, protože miluju ten fotbal a tak dál. Ale jak bych se jako charakterizoval nějakýma obrázkama, to byl pro mě teda problém, nakonec jsem z toho nějak vybruslil, ale, ne že by to nebyla pravda, byla to hodně ve výsledku pravda, ale bojoval jsem s tím teda.“

T: „Jo. Takže ten pocit je nějaká – a to ti nechci teď dávat slova do huby takzvaně – zmatenost nebo? Nevím, jak to nazvat.“

K6: „No prostě takový, nevím, já s tím bojuju něco dávat nějakou, něco jako nějakou myšlenku na papír, nějak kreslit, no už jsme se o tom bavili, prostě strašně s tím bojuju jako kdyby. Nevím, jak to tam zapsat nebo nakreslit. Místama to dělám i s nechutí, prostě mě to úplně, nemám to nějak moc rád. Protože mě nic nenapadá prostě v tu chvíli. Jak to udělat nebo co vlastně mě charakterizuje, co bych jako vymyslel, aby to mělo i nějaký jako, nějakou hloubku trošku jako, smysl, ne že tam budu psát, že tam nakreslím míč a já nevím, a vlastně nevím co.“

T: „Jo, takže nechut’.“

K6: „Jo, jo.“

T: „Byly tam nějaké momenty – důležité, výrazné nebo významné pro tebe?“

K6: (odmlka) „Momenty. Důležitý.“

T: „Když se řekne včerejší dramaterapie.“

K6: „No to jako, mě vyskočí asi to, že člověk ani neví, jak se má charakterizovat. Kdyby si mi řekl, co mi vyskočí hned první, tak ten erb, a že s tím jako kdyby bojuju, jo. Samozřejmě když se nad tím zamyslím, tak já nevím, čím bych se, čím bych se lišil nebo čím bych se vyznačil nějak. Nevím prostě, ve výsledku to nevím, jak se nějak ohodnotit.“

T: „Takže nějaký boj s tím pojetím zadání?“

K6: „Jo, jo. Anebo možná sám se sebou. Já nevím prostě, čím se liším od ostatních, aby se to tam vyznačilo. Nebo ne, nemusím se lišit, může to být i něco společného s někým jiným, ale jak bych se já sám charakterizoval, to nevím jak. Já nemám ani žádné značné, kromě sportů, nemám jako nějaké koníčky, co by mě vyznačovali nebo. Spíše jsem tak zkusil hodit nějaké vlastnosti, které mám rád. Co jsem tam hodil ty oči, že mám rád napřímo nějak rozhovor a upřímnost, že nemám rád, když se něco člověk něco za žádama doslechne, to nemám rád. Mám rád všeobecně jako kontakt s lidma, takže jsem to tak jako pojal v tom obličejí, že to tak vyskočilo a mám rád ten řád v životě, to jsem vůbec teda nevěděl, jak mám vyznačit, to jsem tam hodil tu knížku, že mi to dalo ve výsledku nějaký celek, jo. Ale že bych se nějak vyznačoval něčím, to nevím, no.“

T: „A máš pocit, že ti včerejší dramaterapie pomohla se nějak lépe propojit se skupinou, s terapeutem, případně jakým způsobem?“

K6: „No, se skupinou si myslím, že už to víc ani nejde, jako.“ (smích) „Pomohla, no ani ne, já jsem jako propojený až dost s nima. A že by mě to nějak posunulo v těch vztazích v té skupině nebo jako myslím, ani ne, ani ne, to si myslím, že ne. Jako samozřejmě je to nějaká kolektivní práce, co tam byla, že jsme museli spolupracovat, ale že by mě to v něčem posunulo v té komunitě, to ne.“

T: „A je něco, co sis z dramaterapie odnesl nebo tam nechal?“

K6: „Odnosl“ (odmlka) „Asi ne, já se furt zasekávám na tom erbu. Jako možná že jsem si přišel na nějaké ty svoje věci, co se týče, že jsem, ale to jsem věděl jako o sobě, v tu chvíli, když mi někdo něco řekne, ať jako vymyslím, tak mě to nejde, možná kdybych to měl úkol jako na týden, tak jako to nějak zpracuju nějak víc v hlavě, že je to, jakože takové limitované časem samozřejmě. Ale asi tam byl nějaký podnět, aby se člověk zamyslel sám nad sebou, jako čím se vyznačuje, co je jeho silná stránka a tak dál, a to ani vlastně o sobě moc nevím. Moje silná stránka jsou fakt jako kdyby vztahy s lidma, že rád komunikuju, rád mluvím, nějak jakože, rád si něco vysvětluju, když je něco.“

T: „Já se tě ještě zeptám na to. Je to tak, že ti spíš nevyhovovala forma toho zadání nebo obsah nebo obojí?“

K6: „Asi spíš forma, já nevím, obsah, tak jak jsme se bavili. Kdybychom se o tom měli bavit, co by bylo na tom erbu nebo kdyby ses mě přímo zeptal, jaké vlastnosti mě vyznačují, tak já bych ti to tak nějak řekl. Já ti to prostě neumím vyjádřit v něčem, nechtěl jsem to tam jako napsat, jo, slovně, což by mi přišlo, že tam prostě, namaluju si tam kolečko a do toho vztahy, jo, tak jsem se tam snažil vyznačit tak nějak, ať to vypadá ten erb, že to je znak a že to má nějakou jako, podívám se, jako člověk druhý neví, ale když ti to vysvětlím, tak ti to dá jako smysl. Tak jsem si to sám, a v tomhle jsem bojoval. Ten obsah mi nevalil, spíš ta forma.“

T: „Takže jsi říkal, že sis nic z dramaterapie neodnesl. Je něco, co jsi tam nechal?“

K6: „No, trochu takové energie. Já jsem tam uvažoval v tom okně, říkám: co tam mám psát? Já už jsem byl v koncích, jo, že už jsem byl prostě, říkám: co já tam mám nakreslit? Prostě. Na poslední chvíli jsem to nějak jako zachránil. Chvílemi mě to až vysílilo jako. Mentálně, a ne že by to bylo jako špatně dané, spíš to je můj problém, já to neumím prostě jako takhle dát. A prostě jsem se za ty čtyři týdny dostal do nějaké pozice, že to nechci vzdát a říct stop, i když mi to nevyhovovalo, teda jako ta forma toho, ale říkám: nějak to musím, musím se nějak přemoci.“

Jak jsme se bavili minule, pořád se to snažím přendávat na ty různé věci co mě potkají v tom životě, taky se s nima musím poprat, tak jsem to chtěl nějak udělat.“

T: „Takže jsi šel trošku přes sebe?“

K6: „Jo, jo.“

T: „A mohl jsi říct stop.“

K6: „Ale já, to ne že by mi to bylo blbé, ale kvůli sobě jsem to neřekl. Já jsem se chtěl jako kdyby probourat, bariéru.“

T: „Co ti teda včera na dramaterapii chybělo, co bys od ní ještě potřeboval?“

K6: „To je asi pořád to samé dokolečka. Mě jako nevyhovujou ty obrázky.“

T: „Takže tu jinou formu.“

K6: „Jinou formu, ano. To téma mi vůbec nevadilo, jo. Jinou formu. Já neumí to prostě, i když si to nějak dovedu představit, tak dát to na ten papír mi dělá strašný problém. Jinou formu, ten obsah mi nevadil. Bylo to, že se člověk má zamyslet, chcu, aby tam nějaké takové věci byly. Nechtěl bych to jenom o takových hrách jako kdyby. Ať si z toho, protože já tady šel s tím, že až za každou cenu, možná až moc jsem tlačil na pilu, abych si ze všeho něco odnesl, takže tak.“

T: „Ta forma platí i u toho hradu?“

K6: „Jo, jo, já jsem vůbec nevěděl. Já jsem věděl, kde se cítím dobře, že bych to tam zakreslil, tak kde to mám k hradu namalovat. Místo abych to propojil s někým jiným. Já jsem si to tam namaloval kdekoliv. Já se fakt cítím nejlépe, když si jdu se synem zakopat na hřiště, na braky, je to pro mě takový relax.“

T: „Takže kdyby tam byla jen jedna taková aktivita, tak je to pro tebe lepší?“

K6: „Jo, jo, určitě jo.“

T: „Jaký dojem to v tobě zanechalo.“

K6: „Jaký dojem. Dojem to ve mně zanechalo ten, že to jako. Zase já se musím vyjadřovat jako obecně k té dramaterapii. Je to dobrá věc, propojí to i tu komunitu vzhledem k tomu, že jsou tu třeba dva noví. Ten (klient K11) je takový zaseklý, leží pořád v posteli a tak dál. Tak se dá mezi tu skupinu, trošku se rozhýbe jako kdyby, jo. Já, když jsem tady byl taky poprvé, tak jsem sice neměl problém jako někdo jiný, ale zase jsem se víc začlenil, byla tam sranda, trošku se člověk uvolní a už prolomí takové ty bariéry mezi těma lidma, že už ti to připadá trošku přirozenější. Takže i pro ty nové to má jako ten význam obecně ta dramaterapie.“

T: „Takže sis znovu potvrdil, že je to takové stmelení skupiny?“

K6: „Jo, stmelení a pro některé trošičku vypadnutí od těch svojich, v čem se topí, ten, kdo se v tom topí denodenně a tak dál, má nějaké pochybnosti, tak se od toho odprostí jako.“

T: „A tvůj jako dojem sám za sebe-“

K6: „-Nemám s tím problém, nemám s tím problém. Zase u toho erbu jsem se zamyslel trochu nad sebou, což mám rád takové věci, že se zamyslím sám nad sebou. Ale v tu chvíli jsem s tím bojoval jako, protože ta forma taková, ale jinak jako. Zanechalo to ve mně dobrý pocit prostě.“

T: „A bylo tam včera pro tebe nějaké vlastní téma, které se u tebe objevilo?“

K6: „Tak jako, takové jako zamýšlení se nad sebou, zařazení sám sebe mezi, do nějaké společnosti jako kdyby, jak tam byl ten hrad, pak ses ptal i na ty funkce na tom hradu jako kam bych se začlenil, jo. A u toho erbu zamýšlení fakt nad sebou, co jsou moje silné stránky nebo co jsou moje jako kdyby, jo. Takhle bych to viděl, že to bylo. Trošku se jako sám v sobě, tak jako nějak pohrávat.“

T: „A jsou tam nějaké silné nebo slabé stránky, které bys vyzdvihnul?“

K6: „Forma je mínus pro mě jako osobně, neříkám to obecně, že bych to kritizoval, prostě mě to nesedí. A plus prostě, líbí se mi, že každá ta dramaterapie směřuje někde, že to není jako kdyby jen takové povrchní, ale má to někde jako hloubku, jo. Že se můžeš jako kdyby, ve výsledku se můžeš zamyslet nad tím, že to má nějaký jako smysl třeba. Jo, že třeba jak (klient K11) po racionální stránce říkal, že neví, co mu to má dát, tak já jsem to tam jako vypíchnul si něco, co by mi to mohlo dát. Tak.“

T: „Je něco, v čem ti včerejší dramaterapie pomohla?“

K6: „Pomohla?“

T: „No, jestli tam něco takového vůbec bylo.“

K6: „No pomohla, pomoci mě asi nepomohla v ničem, tak jakože by mi pomohla. Že ty věci, které jsem tam kreslil do toho erbu, tak jako já o sobě vím, sice v tu chvíli, když mi to jako řekneš, tak se člověk zamýšlí, co, jak by to udělal. Zase jsem spíš bojoval, jak bych to dal na ten papír. Ale vím o sobě, že jsem komunikativní, mám rád společnost lidí prostě, mám rád upřímnost a mám rád prostě sport a všeobecně jsem takový člověk jako, jo, takže to vím. Že by mi to jako pomohlo v něčem, že bych se jako poznal, to asi ne, to jsem asi věděl. Nebylo tam nic, co bych jako jééé, tak to je ono.“

T: „Nebylo to pro tebe jako ty dramaterapie předtím, jak jsi říkal.“

K6: „Jo.“

T: „Já se na to i tak zeptám. Můžeš nějak využít včerejší zážitek nějak dále ve tvé léčbě?“

K6: „Využít.“ (odmlka) „No využít, jako spíš se tak nad sebou zamýšlím, že nejsem úplně tak specifický člověk, který by se nějak vyznačoval, že bych si mohl najít třeba ještě nějaké jiné koníčky. Ale když mě to nebaví, tak mě to nebaví prostě něco jiného. Já jsem takový, já jsem takový, já jsem prostě takový.“

T: „Je ještě něco, na co jsem se nezeptal a chtěl bys dodat?“

K6: „Asi, asi ne, asi ne. Bylo to fajn, zase se člověk jako kdyby trošku odreagoval. A zase obecně, je to fajn, že tohle děláte a. To, co si odnáším, a to obecně z té dramaterapie a třeba i ze všech jako pracovních dramaterapií a tak dál – jsou to věci, do kterých se mi kolikrát jako nechce a zase jsem si říkal prostě, i mě to přesvědčilo. Kolikrát se člověku do něčeho nechce a ve výsledku to je, prostě ti to možná i něco dá a třeba to neodsuzovat dopředu, zkusit si, jo. Takže já jsem se všim: Jé, tam se mi nechce. Prostě tady jsou věci, které musím absolvovat, a nakonec jsem byl vždycky na konci rád, že to bylo, něco mi to jako dalo, že jsem se odreagoval. Některá dramaterapie mi dala víc toho, některá míň, ale nemyslím si, že by mi to někdy něco vyloženě vzalo, to ne. Spíš to hodnotím kladně. Nikdy to nešlo dolů. Tady jsem třeba bojoval s něčím, byl jsem z toho, jakože to, ale prostě to se vracím pořád k tomu, že já se prostě. Jsem rád, že se dostávám do tady těch situací, protože tady ty situace mě v životě lámaly, kdy já jsem to prostě: Nebudu to dělat. Ale nechcu to tak dělat, jo, chcu to – ty životní situace, já se to pořád snažím přirovnat k něčemu, co mě v životě potká a nebudu to hned jako balit, chcu to jakože překonat. Jsou to takové malé skutky, po kterých se učím jako kdyby.“

T: „Mám to brát i jako tvá poslední slova?“

K6: „Ano.“

T: „Tak moc děkuju za poslední rozhovor s tebou.“

Příloha č. 14 – Získaná data ke klientovi K7 v projektu „Má skupina“

Výsledné škály klienta k projektu: "Má skupina"

Klient: K7

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Zapojení a aktivita					5	6				
Motivace			3							
Míra interakce se skupinou							7			
Kvalita interakce se skupinou					5					
Výběr tématu									9	
Aktuálnost tématu							7			
Nálada na začátku							7			
Nálada na konci									9	
Přínos			3							
Dojem								8		

Výsledné škály terapeuta k projektu: "Má skupina"

Klient: K7

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Zapojení a aktivita							7			
Motivace						6				
Míra interakce se skupinou							7			
Kvalita interakce se skupinou							7			
Výběr tématu				4						
Aktuálnost tématu			3							
Nálada na začátku								8		
Nálada na konci									9	
Přínos		2								
Dojem			3							

Výsledné škály koterapeuta k projektu: "Má skupina"

Klient: K7

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Zapojení a aktivita									9	
Motivace									9	
Míra interakce se skupinou										10
Kvalita interakce se skupinou									9	
Výběr tématu					5					
Aktuálnost tématu							7			
Nálada na začátku								8		
Nálada na konci									9	
Přínos								8		
Dojem								8		

Popis:

Klient K7 se do všech aktivit zapojoval, i přes počáteční vyjádření své nechuti. Jako důvod nechuti uvedl opakovanost technik, které zažil při předchozím léčení. Nicméně po rozhovoru s terapeutem v aktivitách pokračoval. Klient otevřeně projevoval svůj názor, interagoval jak s terapeutem, tak s klienty. Vícekrát zmiňoval svou zkušenost s předchozí léčbou, o vlastní závislosti nemluvil.

Dojem terapeutů:

Terapeuti hodnotí klienta K7 jako aktivního, hovorného a se zájmem o intervenci. Klient překonal vlastní nechuť k technikám, které už zná a nic mu dle jeho slov nepřináší. K tomu mu dopomohla motivace a pochopení terapeutem, který se s klientem zacílil na to, co může on předat a sdělit skupině (zároveň byl klient K7 v tuto dobu oficiálním předsedou skupiny a vůdčí rolí). Tato motivace spojení se skupinou zafungovala. Svou nechuť vyjádřil explicitně a beze strachu – terapeuti si myslí, že je zde vybudována oboustranná důvěra a bezpečí. V procesu si klient hledal a nacházel vlastní kreativní způsoby a prostředky, jak s tématy pracovat (např. požádal o temperu, která nebyla k mání, sám sebe zobrazil otiskem ruky místo postavou atd.) – nerušil tím však ostatní a zůstal u myšlenky aktivit. Ostatní klienty motivoval k aktivitě a pomáhal jim v tvořivém procesu. Zdá se, že má klient rád pozornost, které je středem a chce být originální – což i sám reflektoval a bylo to jeho téma. Interakce s terapeutem byla velice vysoká. Svou pozici a funkci znázornil víceméně uprostřed kresby (chce být trochu bokem, ale zároveň v centru dění a mít přehled), jeho pozice byla výrobce bot (což je i jeho záliba). Svou pozici a funkci by v komunitě neměnil. Celkově se klient zdá jako motivovaný pro léčbu. Občas se staví do role peer terapeuta. Komentuje otevřeně svou zkušenost s léčením a považuje ji za přednost, přesto mu stále něco uniká. Nemá však v tomto ohledu „nos nahoru“. Nálada se mu přece jen oproti začátku trochu zvedla.

T: „Po kolikáté jsi dramaterapii absolvoval?“

K7: „Podruhé.“

T: „Jak se po té včerejší dramaterapii cítíš?“

K7: „Já osobně nijak. Mě to prakticky nic nedalo a k tomu se potom asi dostanu, ať to teď nějak, takže nijak to nezměnilo mou náladu, ani pocity a nic mi to nepřineslo.“

T: „Takže když ti to nezměnilo náladu, takže s jako náladou jsi tam přicházel?“

K7: „Vlastně o ten jeden bod, že jo, my jsme to tam hodnotili.“

T: „Z osmičky na devítku, pokud si to pamatuju dobře.“

K7: „Z osmičky na devítku.“ (smích) „Ses na mě zaměřil.“

T: „To já se snažím pamatovat všechny.“

K7: „Jo, tak asi jo, asi trošku jo, no. Přišlo mi to takové zábavné tady v tomhle uzavřeném, v té bublině, kdy já jako energický člověk tady nemám žádné vybití, tak aspoň trošku té zábavy tam bylo.“

T: „A vlastně jsi řekl, že se to nijak nezměnilo. Že se ta nálada asi nijak nezhoršila ani nezlepšila, tak se ptám, v jaké náladě jsi přišel, kdybys jí měl nějak popsat.“

K7: „Hmm, bylo tam nějaké očekávání. Jako ta nálada byla dá se říct super, jo.“

T: „Očekávání jsi měl jako od programu?“

K7: „Co přijde, jo.“

T: „Naplnilo se tvé očekávání?“

K7: „Hmm, nenaplnilo.“

T: „Tak jo. Když si vybavíš včerejší dramaterapii, byl tam nějaký moment, který byl důležitý, výrazný nebo významný?“

K7: „Hmm, ve finále, když jsme se umisťovali jako kdyby na tom, na tom hradu, tak mi vlastně došlo, že jsem rád středem pozornosti, tak ta asi chvíle pro mě byla taková jako nejdůležitější z celého toho programu.“

T: „Jo. A máš pocit, že ti pomohla ta včerejší dramaterapie se nějak lépe provázat nebo zkontaktovat se skupinou, s terapeuti a jestli jo, tak jakým způsobem?“

K7: „Jo, určitě, tak jsem se zas něco dozvěděl nového o tom. Jako já to celé teď, celý ten, hmm, celou tu, no, sakra. Celý ten program a ten koncept toho, jo, i toho erbu i toho hradu vnímám strašně pozitivně pro tu skupinu, jo, pro tu komunitu. Já vím, že to je super, ale prostě když už to děláš počtvrté, tak už se ti to nechce dělat, jo. Takže já si myslím, že to je, že jsi správný člověk na správném místě se správným konceptem, je to super věc tohleto, jo. Stmeluje to lidi, je tam vlastně díky tomu erbu jako sebepoznání nějaké, člověk se o sobě dozví mnoho věcí, ale pro mě to tak, pro mě ne.“

T: „Mě zajímala ta tvoje zkušenost, takže úplně v pohodě. Je něco, co sis z dramaterapie odnesl nebo tam nechal?“

K7: „Jo, jo, tak, tak to jsem říkal prakticky před chvílí, že ač jsem teda – a mám to i potvrzené psychologem a nějaký testy jako, co mi dělali – tak jsem teda introvert a vidíš to, a přece jenom jsem středem pozornosti, rád středem pozornosti. Jako ta psycholožka, já jsem to dělal teda, test osobnosti, osobností test na psychotestech před autoškolou, protože mi vzali papíry, že jo, samozřejmě, tak když jsem si je dělal zpátky ten psychotest a tam děláš osobnostní test, tak ona na mě koukala a říkala: Vám to vychází jako introvert, ale mě to neseď, jo, že jste mi tak nepřišel. Ale já sám se vnímám jako introvert.“

T: „A já se teda vrátím. Myslíš si, že sis něco odnesl nebo tam nechal?“

K7: „Odnosl jsem si aspoň jednu sebezkušenost, jestli se to tak dá říct.“

T: „Jak to myslíš?“

K7: „Sebepoznání. Jednu věc jsem se tam o sobě dozvěděl novou, která mě překvapila.“

T: „A to je ten střed pozornosti, který jsi zmínil?“

K7: „Jo, ten střed pozornosti.“

T: „Aha, a je tam něco, co jsi tam nechal?“

K7: „Kus času, který jsem jakoby mohl prožít jinak. To jsem tam možná ztratil.“

T: „To jsi tam ztratil.“

K7: „To jsem tam ztratil.“

T: „Takže to vnímáš spíš negativně, že bys ten čas jinak využil?“

K7: „Jo, využil bych ho jinak, no.“

T: „Je něco, co ti na dramaterapii chybělo nebo co bys potřeboval? Co by tvůj zážitek nějak zlepšilo?“

K7: „Něco nového, něco nového, co jsem ještě nepoznal, a to je těžké jako nabídnout něco nového člověku, který je v terapii, ať už arte, drama nebo jakákoliv skupinová, já jsem v tom tři, patnáct, osmnáct měsíců, jo. Nabídni mi něco nového, když už to dělám tak dlouho nebo když mám za sebou jako tolik měsíců té terapie. A to dost jako intenzivní.“

T: „Dodám tady jenom v různých zařízeních.“

K7: „Jo, jo, jo, jo.“

T: „Jaký dojem to tedy v tobě zanechalo?“

K7: „Příjemný, opravdu, tak jak už jsem říkal. Myslím si, že jsi správný člověk na správném místě a přinášíš tady ty správné věci, co tady patří, takže, já totiž jako nesnažím se tady myslet jenom na sebe, ale vnímám, že i ti lidi, co jsou tady potřebují pomoc a myslím si, že je to vhodné pro ně, víš, takže je to, jo.“

T: „A když budeš myslet jenom na sebe na druhou stranu?“

K7: „To už mi dejte pokoj, pane bože.“ (smích)

T: „Já myslím jenom s tím dojemem. Protože jsi říkal předtím na začátku, že ti to nic nepřineslo, že-“

K7: „-Jo, na mě to neudělalo dojem, protože to už znám.“

T: „Jo, je nějaké téma, které to v tobě zanechalo nebo vyvolalo?“

K7: „No, téma, téma, nevím, jak bych ho jako řekl jedním slovem, ale kdybych to měl nějak konkretizovat, tak určitě se do budoucna podívám na to, proč sám sebe vnímám jako introvert, proč dokážu vyplnit psychotest tak, že jsem introvert, ale zároveň mi dělá dobře, spokojenost, když jsem středem pozornosti. Což je jako podle mě docela zajímavé, když, když sám sebe vnímáš jako introvert, ještě ti to někdo potvrdí, psycholog nebo nějaký test, který je osobnostní a který, který jako teda na osmdesát pět procent vyjde tak, že jsi introvert, ale introverti nejsou rádi přece středem pozornosti.“

T: „Jestli to mám pochopit tedy správně, to téma pro tebe bylo – jak uchopit pohled na svoje vnímání, prožívání, nad tvoji introverzi – něco takového?“

K7: „Jo, dalo by se to tak říct.“

T: „Ok. Co bys na dramaterapii vyzdvihnul? -“

K7: „-Máš krásné kolegyně.“ (smích)

T: (smích) „Já vím, nejsi první ani poslední, kdo to říká. A ze silných nebo slabých stránek dramaterapie?“

K7: „Já třeba osobně mám s téma ženskýma problém, mě to pak třeba i pozornost jako odvádí, jo, že se nedokážu soustředit, jo. A i trošku jako stud, víš a že by se člověk nemusel až tolik projevit, když tam ta pěkná ženská je, no. Ale chci to vyzdvihnout, je to super.“

T: „Takže chceš vyzdvihnout, že mám pěkné kolegyně.“

K7: „Pro mě je to zase jako překonávání nějakých, nechci, hranic nebo překážek, v tom, že si to zkouším. Já třeba oslovit pěknou ženskou na ulici, hmm, ne. Prostě nemám na to koule, jo A

tady tohleto, když tam ta hezká ženská je a já se před ní mám nějak projevovat, tak mi to pomáhá, já si to vlastně takovým způsobem nacvičuju, jo. Že vlastně překonávám sám sebe.“

T: „Nazval bys to jako něco, v čem ti ta dramaterapie včera pomohla? Jestli bys to tam zařadil nebo spíš ne?“

K7: „Tak dá se říct, že mi to nějakým způsobem pomáhá, no, v tom překonávání svých, svých zábran.“

T: „Ještě je něco, v čem ti dramaterapie pomohla včera?“

K7: „Pomohla, to už jsem říkal, no. Jestli je něco, v čem mi pomohla. Počkej, já zkusím popřemýšlet chvíličku.“ (odmlka) „Pomohla, jo, dá se říct, že mi pomohla více poznat ten kolektiv, jo. To určitě, tak jako vnímal jsem to, nebyl jsem nikde myslí pryč a vnímal jsem, co ti lidi jako o sobě říkají a jak to vnímají, jo, takže, takže jo. Sice to není to, to, co bych potřeboval. Asi bych se bez toho obešel, ale dá se říct, že mi to pomohlo v tom je poznat.“

T: „Ten zážitek včerejší – můžeš ho nějak využít ve své léčbě?“

K7: „Já ne už.“

T: „Ty už ne, ok. Jakto?“

K7: „Nevím, kam by mě to mohlo posunout.“

T: „Dobře.“

K7: „Já, jako já mám spoustu témat, co řeším a co jsou daleko hlubší než, než proč jsem introvert a jsem středem pozornosti, jo. Já tam mám fakt traumata z dětství a takové věci, takže asi ne.“

T: „Tak jo, já se ptám na tebe. Je ještě něco, co bys chtěl dodat, na co jsem se tě ještě nezeptal?“

K7: (odmlka) „No, spíš mi přijde, že se mě ptáš často jako na stejné věci, že se opakují.“

T: „Jo, já se tě ptal a tys mi nejdříve řekl, že sis nic neodnesl a pak jsi pokračoval a něco se objevilo.“

K7: „Aha.“ (smích)

T: (smích)

K7: „Vy jste koumáci teda, vy víte, jak na ty lidi.“ (smích)

T: (smích) „To je hrozně profesionální konec rozhovoru. Máš nějaké poslední slova na konci rozhovoru?“

K7: „Jdi do prdele.“ (smích)

T: (smích) „Mám jít do prdele, dobře. Tak já děkuji za rozhovor.“

Zápis z pozorování k projektu: “Má skupina”

Klient: K8

Popis:

Klient K8 se do všech aktivit zapojil. Jeho nálada se dle jeho slov velice zvýšila od začátku dramaterapie. Interakce se skupinou a terapeuty se objevovala ve střídavosti se zapojením ve vlastním procesu klienta. Několikrát během dramaterapie vyvolal smích ve skupině, kterou bavil, poté se opět utišil.

Dojem terapeutů:

Terapeuti klienta K8 hodnotí jako opravdového mořeplavce a rybáře, za kterého se sám označil. Proces nechal volně plout a čekal, co se bude dít. Z toho, co se mu líbilo si sám vybral, na co se více z nabídnutých aktivit zaměří. Vypadal motivovaně, i když to na první pohled nenechal znát. Nad aktivitami uvnitř sebe přemýšlel a zároveň vnímal skupinu, do které přinesl humor i klid a rozvahu. Bylo vidět, že se skupinou má zájem společně tvořit. Přijímal nabídku terapeutů a sám si ji upravil dle svého tempa, potřeb a zájmu. Jako pozici a funkci si vybral rybáře u řeky, který chce nasytit skupinu. Svou funkci ani pozici by neměnil. Bylo však vidět, že by rád kresbu s ostatními více propojil a promyslel. Dokonce motivoval své kolegy k aktivitě. Jeho tématem byly mezilidské vztahy obecně a také vztahy v komunitě, na kterých mu zřejmě záleží. Zároveň si tak upevnil své místo ve skupině.

T: „Po kolikáté jsi dramaterapii absolvoval?“

K8: „Podruhé.“

T: „Podruhé teďka, že. A jak se po té dramaterapii cítíš?“

K8: „Cítím se po ní uvolněně – supr.“

T: „Supr, uvolněně. Takže kdybys měl popsat nějaké své pocity konkrétně, tak je to uvolnění, jestli to chápu dobře.“

K8: „Uvolnění, ano.“

T: „Ještě nějaké pocity se objevily?“

K8: (odmlka) „Hmm, uvolnění, no.“

T: „To je z těch pozitivních spíše a byly i nějaké spíše negativní?“

K8: „Nevidím na tom nic negativního.“

T: „Dobře, jo, když ne, tak v pohodě.“

K8: „Je to takové zpestření totiž tady, toho pobytu.“

T: „Tak jo. Jaké momenty byly pro tebe důležité, výrazné nebo významné, když se řekne včerejší dramaterapie.“

K8: „Pro mě bylo docela, jak se chová prostě ten kolektiv sám k sobě, protože tam jsou noví lidi, jo, a člověk už si udělá takový jako názor, že, podvědomě.“

T: „O těch lidech ve skupině?“

K8: „Jo. Ono to, člověk je pak pozná, protože je s nimi každý den, ale tady u toho drama, jo, se chovají taky trošku jinak, než když sedí na jídelně.“

T: „To už mi pár lidí za tu dobu řeklo. A mě to i zajímá. Když říkáš, že se chovají jinak – já nepotřebuju nikoho jmenovat nebo podobně – ale jestli mi to zvládneš trochu vysvětlit, jak to myslíš, že se chovají jinak. Jak se to pozná?“

K8: „No, je zajímavý, že třeba když jsme u oběda, jo, tak všichni jsou, jo, za jedno, jo. A až jsme na té terapii, tak člověk na nich prostě vidí – to je zhnílot, jo, ten je mrzout a takhle. A u těch jiných aktivit toto nevidím, jo, to jenom za sebe mele každý den v podstatě to samý, no.“

T: „Takže nějaká maska z nich trošku jako odpadne, jestli tomu dobře rozumím?“

K8: „Ano, opadne z nich maska. A můžou se snažit, nemusí, nebo aspoň já to tak vnímám.“

T: „A když se vrátím k otázce teda. Tak ten důležitý moment byl teda pozorování skupiny?“

K8: „Pozorování skupiny a jak se chová.“

T: „A byla nějaká aktivita včera, u které jsi více sledoval ten kolektiv?“

K8: „Ano, to kreslení, to velké kreslení. Ono ze začátku to totiž ne každý viděl.“

(tady byl rozhovor přerušen z důvodu pauzy na cigaretu, která je ve stanovený čas a následně opět rozhovor navázal po patnácti minutách)

T: „Máš pocit, že ti dramaterapie pomohla se lépe provázat nebo zkontaktovat se skupinou nebo s terapeuty a případně jakým způsobem?“

K8: „Ono se to těžko hodnotí. S terapeutem je to v pohodě, ale jakože pokaždý je skupina jiná, tak se to tak trošku mění, no. Nevím, co ještě k tomu.“

T: „Tak já se tě zeptám alespoň takhle. Když se ta skupina mění, tak jaké máš z toho pocity?“

K8: „Takové smíšené jako. Člověk neví, co od těch lidí čekat a pokaždý když přijde někdo nový, tak všichni jsou zvědaví, že. Už soudí podle pohledu, ještě aniž by ho znali a tak, jo. Ted' někdo nechce nikoho nového na pokoj. Všichni chtějí být, ti, co jsou tam furt, že.“

T: „Takže smíšené, ok. Takže nedokážeš říct, jestli to pomohlo nebo nepomohlo se zkontaktovat s tou skupinou na včerejší dramaterapii – pro tebe?“

K8: „Já s myslím, že to jako pomůže vždycky skoro, tak poznat se mezi sebou.“

T: „Říkám si, co je to skoro, co je to ale, jak to nazvat.“

K8: „Říkám, oni se, každý se chová jinak, jo, ale to člověk nezmění, že.“

T: „A je něco, co sis z dramaterapie včera odnesl nebo jsi tam naopak nechal?“

K8: „Jako neodnesl jsem si v podstatě nic, jako do života mi to nic nedá, ale tady je to určitě užitečná věc.“

T: „V čem to bylo užitečný? Jsem rýpal, já vím.“

K8: „No, že to celé jde trošku do jinýho módu, jo, než když je tam vyslychajou a rýpajou, jo, v podstatě do duše, tak to ty neděláš moc takové věci. Dáváš tu svobodu, každý fakt si, oni i tak si můžou říct, co chtějí, ale tady z tebe cítí, jo, že si toho můžou dovolit víc, jo, třeba.“

T: „A je něco, co jsi tam nechal – na té dramaterapii?“

K8: „Taky v podstatě nic. Nic mě to nestálo, ne že by mě to nic úplně nedalo, to zas nemůžu říct, ale.“

T: „Můžeš.“

K8: „Říkám, jako, *nechal jsem tam aspoň nějaký čas, který bych proležel.*“ (smích) „*Nenechal jsem tam v podstatě nic.*“

T: „*Mám jen doplněk k tomu, co jsem pozoroval. Nechal jsi tam rozsahem asi největší kresbu, kterou kdo včera udělal s tou řekou.*“

K8: „*Protože oni nevěděli, jak začít, jo, mě napadlo, že kolem té řeky nakreslí ten hrad a oni si začali kreslit z druhé strany.*“

T: „*Jo, já jsem na to taky koukal. Mě to vždycky fascinuje.*“

K8: „*Já jsem si myslel, že se to, jakože spojí a každý si nakreslí svůj kousek, něco nakreslil. Jsem myslel, že tam budou chodničky a propojí se to – ten bude rybář, ten bude, já nevím, sládek, jo. Tak někdo si staví bazén na tvrzi. Já moc té psychologii nerozumím zas.*“

T: „*Já se tě teda zeptám. Jaké téma to v tobě nechalo včera, o čem to pro tebe bylo?*“

K8: „*Úplně super, nic extra jako na přemýšlení, malovat se dalo, ne jako nějaké pocity nebo takhle, to se horší maluje, prostě takové uvolněné, příjemné, jo. Někdo se nezapojil, že, co jsem viděl, jo. Až viděli, že se z toho něco rýsuje, tak třeba ten kolega, co seděl vedle mě, tak se chtěl zapojit, ale už mu to bylo blbě. Tak to tam rychle přikresli, že.*“

T: „*Viděl jsem, že jsi se v poslední minutě s (jméno klienta K2) bavil. On vlastně pak říkal, že je v té řece, že, že tam plave někde, ale není vidět.*“

K8: „*Jo a potápí se.*“ (smích)

T: „*Tak jo. A jaký dojem to v tobě zanechalo?*“

K8: „*Zajímavý zážitek do života, jako, protože tohle málo kde zažiješ. A když to někomu řeknu, tak jako ti bez nějaké závislosti mi řeknou: Ty jsi blázen, do toho bych nešel, ž. Tak mě to fakt, dobře vybrané téma za prvý, pro mě. A ti inteligentnější to berou trochu jinak, že.*“

T: „*A když říkáš dobře vybrané téma, tak co to bylo za téma pro tebe?*“

K8: „*Jako já jsem to bral jako téma – středověk.*“

T: „*Takže jako nějaký žánr?*“

K8: „*No a ta hudba, muzika k tomu úplně seděla, že to tomu dodalo víc atmosféru, alespoň pro mě teda.*“

T: „*Ok, jo. Co ti na dramaterapii chybělo nebo co bys od ní ještě potřeboval? Co by zlepšilo tvůj zážitek včera?*“

K8: „*Asi by se mi líbilo větší zapojení některých lidí, no. Ale to nikoho nemůžeš nutit. Proto jsem dal na konci desítku, protože mě se to líbilo.*“

T: „*Tys z pětky poskočil, že?*“

K8: „No, poprvé to bylo takové, že člověk nevěděl. To bylo takové, že byl člověk vyhukanej, co od toho čekat a teďka už jakž takž věděl a bylo to takové jednodušší téma, jako než minule, no.“

T: „Takže zapojení skupiny větší bys potřeboval. Je ještě něco, co bys potřeboval?“

K8: „Ne, nemyslím si. Ono je to v podstatě na tobě, že jo.“

T: „No, je.“ (smích)

K8: (smích)

T: „Je něco, co bys na dramaterapii vyzdvihnul, ať už z jejich silných nebo slabých stránek? Myslím včera.“

K8: „Ano, různorodost těch témat, jo. Že teď byl třeba ten středověk a předtím už ani nevím, co to bylo, ten hrdina, to jsme kreslili, tys pouštěl to hudbu a ten srub. Tohle mi jako moc nesedí skrz moji fantazii. Nerad se jako směřuju úplně. Ale tohlenc, to šlo lepší jako. Spíš si člověk vyhrál, aspoň nějak, no.“

T: „Takže nějaký vyhrání, vyžití? U tohoto projektu ti to více sedlo tématicky?“

K8: „Tématicky.“

T: „A ještě jednu věc jsi říkal.“

K8: „No, nemusel jsem u toho nijak extra moc přemýšlet a šlo to prostě čistě.“

T: „Je něco, v čem ti dramaterapie včera pomohla? A případně jestli dokážeš ten zážitek nějak přenést dále ve své léčbě.“

K8: „Já myslím, že mi pomohla, ale nevím. Líbilo se mi to, no.“

T: „Dobře, já se ještě doptám. Ten zážitek, který jsi včera měl, máš nějaký nápad nebo představu, jak ho dál využít ve své léčbě?“

K8: „Ne, nemám vůbec žádnou představu.“

T: „Chtěl by jsi ještě něco dodat, co jsem se tě nezeptal?“

K8: „Co mi na ní teda vadí, na té dramaterapii, je ten název: drama – terapie.“

T: „Jakože se ho lidi bojí?“

K8: „Jo. Chtělo by to trošku pozměnit název. Protože každý slyší to drama, a už z toho má strach. Ti lidi to mají spojený s něčím jiným, no.“

T: „Tak ten název změnit, jo. No to je dobré, já to navrhnou našim kapacitám a řeknu: Pane profesore.“ (smích)

K8: (smích) „Ono by znělo určitě lepší komedie terapie, jo, než dramaterapie.“

T: *„Je ještě něco, co bys chtěl dodat na tuhle notu?“*

K8: *„No, asi ne.“*

T: *„A máš nějaká poslední slova na konci rozhovoru?“*

K8: *„Stojím si za tím, že vaše práce je fakt prospěšná.“*

T: *„Děkuju za rozhovor.“*

Příloha č. 16 – Získaná data ke klientovi K9 v projektu „Má skupina“

Výsledné škály klienta k projektu: "Má skupina"

Klient: K9

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Zapojení a aktivita							7			
Motivace							7			
Míra interakce se skupinou							7			
Kvalita interakce se skupinou						6				
Výběr tématu								8		
Aktuálnost tématu								8		
Nálada na začátku					5					
Nálada na konci							7			
Přínos								8		
Dojem								8		

Výsledné škály terapeuta k projektu: "Má skupina"

Klient: K9

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Zapojení a aktivita							7			
Motivace							7			
Míra interakce se skupinou								8		
Kvalita interakce se skupinou								8		
Výběr tématu						6				
Aktuálnost tématu						6				
Nálada na začátku						6				
Nálada na konci							7	8		
Přínos						6				
Dojem							7			

Výsledné škály koterapeuta k projektu: "Má skupina"

Klient: K9

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Zapojení a aktivita							7			
Motivace						6				
Míra interakce se skupinou							7			
Kvalita interakce se skupinou							7			
Výběr tématu							7			
Aktuálnost tématu								8		
Nálada na začátku						6				
Nálada na konci							7	8		
Přínos							7			
Dojem							7			

Zápis z pozorování k projektu: “Má skupina”

Klient: K9

Popis:

Klient K9 se účastnil všech aktivit. Jeho míra interakce se skupinou i terapeutů byla nižší. Komunikace probíhala spíše jen s přisedícím klientem. Na otázky terapeutů mířící k procesu odpovídal. Nálada se dle jeho slov posunula směrem nahoru. Byl schopen využít metaforu a při tvorbě společné kresby využil celý její čas.

Dojem terapeutů:

Terapeuti měli z klienta K9 dojem, že se do aktivit zapojuje tak, aby se nepředřel, ale zůstal zapojený. Jeho motivaci hodnotí jako pozitivní ale umírněnou. Komunikační výměna probíhala hlavně s přisedícím klientem a byla založena na vztahu neznámém pro terapeutů. Oba tito klienti měli tendenci si vytvářet vlastní systém v systému – tedy tvořit při hlavní aktivitě odděleně od skupiny a přizpůsobovat proces svým potřebám. Klient měl navíc tendenci přebírat hodnoty a přístup druhého klienta (ležerní pojetí života a pasivitu). Z dramaterapie klient určitě neměl obavy. Terapeuti mají dojem, že znázorněnou tendenci si vytvářet vlastní systém má klient i ve svém životě. Jeho tématem by mohlo být respektování pravidel společnosti a schopnost se jim přizpůsobit. Ke svému okolí v životě se vyjadřuje kriticky a hledá viníka vně, což externalizoval ve své tvorbě. V erbu i v hlavní aktivitě se postavil do role pytláka v lese na okraji země, kterému je sice dobře v přírodě, ale nechce, aby mu do prostoru příliš zasahovali ostatní. Funkci blíže nespécifikoval a spíše se vázala s jeho pozicí. Výstupem tématu je pojmenování akceptace sama sebe na pozadí světa reálného, a aby byl jeho vnitřní svět a nastavení v harmonii se světem venkovním – aby zvládl fungovat v běžném životě bez podpory alkoholu.

T: „Po kolikáté jsi dramaterapii absolvoval?“

K9: „*Podruhé.*“

T: „A jak se po včerejší dramaterapii cítíš?“

K9: „*Dobře, a.*“

T: „A kdybys měl říct nějaké konkrétní pocity, tak? -“

K9: „*-Asi ani nemám.*“

T: „Ani nemáš-“

K9: „*-Jako bylo to dobrý, pobavilo mě to, no já nevím, možná to chtělo víc času.*“

T: „*Chtělo to víc času, supr. Na to se tě rovnou potom zeptám v dalších otázkách. Takže nemáš nějaké konkrétní pocity ze včerejška?*“

K9: „*Úplně ne, no, ta první byla víc taková pocitovější. Tohle byla spíš taková forma hry, mi to připadalo teda.*“

T: „*Když se řekne vlastně včerejší dramaterapie, co se ti vybaví? Je tam nějaký výrazný, důležitý nebo významný moment?*“

K9: „*Jo, s těma erbama, potom jak jsme malovali to svoje království.*“

T: „*Takže ty erby, a to samotné spíš jako tvoření nebo povídání?*“

K9: „*Jo, jo.*“

T: „*Takže u toho království jsi myslel to společné tvoření?*“

K9: „*Jo, jo, no, jo.*“

T: „*Hmm, uměl bys říct, čím to pro tebe bylo výrazné, že sis na to vzpomněl?*“

K9: „*No asi takovou tou formou hry,*“

T: „*A ta forma hry ti jako spíš sedla nebo nesedla?*“

K9: „*Jo, já jsem dělal praktikanta na táborech pro děti, pro rodiny s dětma nebo jenom pro rodiče a tohle mi to připomnělo, tohle, no.*“

T: „*To jsi vlastně říkal i dnes na komunitě, že? Že ti to připomnělo.*“

K9: „*Jo, jo, dneska, no.*“

T: „A máš pocit, že by ti včerejší dramaterapii pomohla se nějak lépe provázat nebo zkontaktovat se skupinou nebo s terapeuty? A případně jakým způsobem.“

K9: „Tak se skupinou jsme tak jako už celkem zkontaktovaní. No a s terapeutem jo, i se (jméno koterapeuta). Ta byla taky v pohodě, něco o sobě řekla. Protože vlastně terapeuti se nás normálně ptají jenom na nás a o nich nevíme nic taky, no, mě to nebaví pořád opakovat dokola furt. Ptají se vlastně na to samý, akorát v jiné formě.“

T: „A považuješ, jakože za dobrý, že i my jsme něco řekli o sobě?“

K9: „No, to jo. Vlastně ty taky, že jo.“

T: „Takže s tou skupinou spíše ne, ale s terapeuty ano, kvůli tomu, že jsme taky něco řekli?“

K9: „Jo.“

T: „Ok. Je něco, co sis z dramaterapie odnesl nebo jsi tam nechal?“

K9: „Chtěl jsem to tygří oko (kámen – „mluvící předmět“), ale to jsem musel odevzdat.“

T: „Tak to já musím zkontrolovat, jestli ho mám teda.“ (smích)

K9: (smích)

T: „A je něco jiného, co sis odnesl nebo jsi tam nechal?“

K9: „Nevím, ani ne, možná zas trošku víc přemýšlení v hlavě a celkem narychlo, a ještě to graficky zvýraznění nebo. No, takže všechno.“

T: „A můžu se zeptat? Přemýšlení nad čím?“

K9: „Hmm, třeba nad tím, že budu tvořit erb, a to svoje království a tak. To bylo takové na přemýšlení trošku. Abych to úplně nezmasťil.“

T: „Abys to nezmasťil, říkáš. A jaké téma to v tobě teda nechalo včera?“

K9: „Téma?“

T: „No, o čem to pro tebe včera bylo?“

K9: „No, tak já myslím, že to bylo pro všechny, jaký ten člověk je. Nebo dalo by se to z toho i vyčíst.“

T: „Myslíš to jako poznání druhých?“

K9: „No.“

T: „A je to i něco, co jako bylo pro tebe téma včera?“

K9: „No, taky, no.“

T: „Ok. Jaký dojem z toho máš teda – ze včerejška?“

K9: „Dobrej.“

T: „Dobrej. A teď navážeme na ten začátek rozhovoru. Co ti chybělo nebo co bys tam ještě potřeboval? -“

K9: „-Víc času, abych to mohl nakreslit ne tak, jak malý děčko, ale prostě dát si záležet na tom a jinak bych si za tu dobu vzpomněl i na víc věcí třeba.“

T: „A myslíš u toho hradu, erbu nebo u obojího?“

K9: „U obojího.“

T: „Je ještě něco, co bys potřeboval, aby byl tvůj zážitek lepší?“

K9: „Ani ne.“

T: „Takže ten čas?“

K9: „Jo. Když tam třeba sedíme s panem primářem na terapii, tak u toho fakt usínám a on má strašně monotónní hlas a prostě už mě to ani nebaví. To je jedním uchem dovnitř, druhým ven a už vůbec nevím, jak co jde, protože přemýšlím nad něčím jiným, že. Tady jsem se prostě soustředil.“

T: „Takže tady bys potřeboval víc času a tam míň času?“

K9: „No tamto bych nepotřeboval vůbec, třeba. Protože z toho si fakt nic neodnesu, když to nevnímám, že.“

T: „Takže vlastně během dramaterapie vnímáš?“

K9: „Jo, ale myslel jsem to sezení s primářem, když jsme tam, sedíme tam dvě hodiny vlastně. Teď už mám na zadku jen kosti, tak už na té židli fakt nevím, jak si mám sednout. To jedna odcházela, (jméno klientky K5), vlastně, tak jsme se shodli, že fakt sedíme jenom na kostech, tak jak odešla, tak mi dala podprdelník aspoň, protože ona ho měla a doma ho nepotřebuje a já ho taky potřebovat nebudu, tak se třeba najde někdo jinej, kdo si ho vezme, no ale to jenom tak bokem.“

T: „Ne, to je dobrý. Pojmenoval bys to – když bych se zeptal na silné a slabé stránky dramaterapie – jako silnou stránku, že udržíš na dramaterapii pozornost?“

K9: „Jo, no, to určitě.“

T: „Je ještě nějaká silná nebo slabá stránka, kterou tam vnímáš?“

K9: „No pak jsi ještě s sebou přinesl pěknou holku, tak to je taky k tomu vnímání, jako že se hned víc soustředím.“

T: „Takže silné stránky jsou holky, pozornost. Jsou ještě nějaké? Nebo slabé?“

K9: „No, asi ne.“

T: „A slabá?“

K9: „Slabá, to jsem tak možná asi já.“

T: „Dobře. Tak a jsme vlastně skoro na konci. Pomohla ti nějak včerejší dramaterapie?“

K9: „V tom zamyšlení se nad sebou.“

T: „Hmm, já se tě jen doptám, ať vím, jak to myslíš. Myslíš u těch spíš erbů, hradu nebo?“

K9: „No tak všeobecně, jako spíš se nad sebou zamyslet, a ještě v sobě něco hledat jako kdyby nového nebo to, co tam je, ale nemůžu to, ještě jsem to nenašel třeba.“

T: „A dokázal bys konkrétně říct, o čem jsi se zamyslel?“

K9: „No tak třeba v tom erbu, co bych všechno chtěl mít v erbu a tak.“

T: „Jakoby jak by ses představil ostatním nebo co je pro tebe v něm důležité? Tak to myslíš?“

K9: „No, i tak.“

T: „I tak. A ještě nějak jinak?“

K9: „To zas musím přemýšlet, ty jo, to bolí.“

T: „Já vím, ale můžeš to říct svými slovy.“

K9: „Jako pro ostatní i pro sebe, no. Co bych v sobě ještě mohl najít jako, ještě pozitivního a takhle. No a potom v tom hradu mi stačil bohatě ten domeček u vody a pak ještě hory by mi stačili, kdyby byly kousek nějak rozumně, to mi stačí. Ta svoboda a.“

T: „Takže jsi spíš přemýšlel o svých věcech i u toho společného tvoření?“

K9: „Jo.“

T: „A napadá tě, jak bys mohl využít včerejší zážitek ve své léčbě?“

K9: „Zatím ještě ne. Ale určitě jako psychicky mi to pomohlo, tak možná aspoň psychicky něco z toho určitě.“

T: „Myslíš to tak, že se ti zlepšila nálada nebo jinak?“

K9: „No, to taky. A to byla ta forma hry asi ta nálada, nevím taky přesně, jak to říct. No, to je asi k té otázce všechno.“

T: „Ok. Je ještě něco, co chceš dodat, na co jsem se tě nezeptal?“

K9: „No, to bych taky musel ještě hodně přemýšlet.“

T: „A jaké jsou tvoje poslední slova na konci tohoto rozhovoru?“

K9: „Měj se hezky.“

T: „Děkuju a měj se taky hezky.“

Příloha č. 17 – Získaná data ke klientovi K10 v projektu „Má skupina“

Výsledné škály klienta k projektu: "Má skupina"

Klient: K10

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Zapojení a aktivita				4						
Motivace			3							
Míra interakce se skupinou					5					
Kvalita interakce se skupinou					5					
Výběr tématu					5					
Aktuálnost tématu				4						
Nálada na začátku			3							
Nálada na konci					5					
Přínos				4						
Dojem					5					

Výsledné škály terapeuta k projektu: "Má skupina"

Klient: K10

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Zapojení a aktivita								8		
Motivace				4						
Míra interakce se skupinou		2								
Kvalita interakce se skupinou			3							
Výběr tématu			3							
Aktuálnost tématu			3							
Nálada na začátku					5					
Nálada na konci						6				
Přínos		2								
Dojem			3							

Výsledné škály koterapeuta k projektu: "Má skupina"

Klient: K10

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Zapojení a aktivita								8		
Motivace				4						
Míra interakce se skupinou		2								
Kvalita interakce se skupinou		2								
Výběr tématu							7			
Aktuálnost tématu				4						
Nálada na začátku					5					
Nálada na konci						7				
Přínos							8			
Dojem						7				

Zápis z pozorování k projektu: “Má skupina”

Klient: K10

Popis:

Klient K10 byl plně zapojený ve všech aktivitách, ale spíše proces prožíval sám v sobě. Se skupinou ani terapeuti příliš neinteragoval, i když skupinové dění sledoval a reagoval na něj. Dramaterapie se účastnil poprvé a na oddělení byl druhý den. I přesto bylo jeho zapojení poměrně vysoké. V procesu hojně využíval metafory a dal si na své práci záležet – využil pro aktivity plný čas. Ostatním se snažil sdělit svou myšlenku.

Dojem terapeutů:

Terapeuti klienta K10 hodnotí jako odvážného, motivovaného, se zájmem, citem a smyslem pro detail. Klient se snažil v procesu najít smysl a hloubku. Vzhledem k jeho krátkému pobytu byl ve skupině opatrnější a rozkoukával se. Skupinu poslouchal a byl duchem přítomný. V erbu znázornil hořící oheň, který symbolizoval důležitost sociálních vztahů v jeho životě. Zároveň uvedl, že má radost, když může něco vytvářet a vidí výsledek. Při hlavní aktivitě byl „udržovatelem“ ohně, který ztvárnil na okraji celé kresby. V tvořivém procesu se nekontaktoval se skupinou, ale respektoval prostor ostatních a tématicky na ně navazoval. Na vyjadřování významu vlastní tvorby před ostatními si dal záležet. Jeho tématem byl význam komunity v jeho životě společně s komunitou na oddělení. Dalším tématem, které zpracoval byla kontraindikace vlastních přání a přání rodičů – nemožnost realizace toho, co ho dělá spokojeným a vysoké nároky zvenčí. Do budoucna si klient v komunitě určitě získá své místo. Na konci reflektoval, že netuší, co by mu mohl daný projekt přinést. Ve svém projevu byl upřímný a nejspíše cítil důvěru se projevit. Terapeuti si myslí, že projekt pro klienta mohl sloužit jako bezpečná forma počátečního kontaktu se skupinou. Jeho nálada se na konci lehce zvýšila.

T: „Po kolikáté jsi dramaterapii absolvoval?“

K10: „Poprvé.“

T: „A jak se po včerejší dramaterapii cítíš?“

K10: „Trošku líp, protože vlastně tím, že jsem jako v novém prostředí a, tak mě to dokázalo trošku odvést od těch mojich myšlenek, které jsem měl, nějaké ty stresové myšlenky v té hlavě. Tak nějak to dokázalo, že jsem alespoň na pár minut se dokázal soustředit na něco jiného. Takže to mě jako docela přispělo.“

T: „A kdybys měl pojmenovat nějaké konkrétní pocity, které se u tebe objevily, jaké by to byly?“

K10: „Bezúhonností, bych to řekl, protože člověk nemusel myslet na žádné věci jako, typu jako každodenního života, jako nějaký třeba stres, který teďka jako třeba mám ve škole nebo doma nebo, že člověk má nějaké povinnosti, cokoliv, že jsem se jednoduše mohl v tu chvíli soustředit jen na tu danou činnost a nemusel přemýšlet nad ničím jiným, což teda mě se vlastně podaří zřídka kdy, aji u věcí, které mám jako rád. To mě docela překvapilo tak.“

T: „Jo, myslím, že rozumím tvé odpovědi. Dobře, půjdeme dál. Jaké momenty byly pro tebe během té dramaterapie důležité, výrazné nebo významné?“

K10: „Asi ten erb spojený s tím hradem, to jako mi asi nejvíc utkvělo v té hlavě.“

T: „Erb s tím hradem, říkáš. Já se doptám. Byla to spíše ta samotná tvorba nebo následné povídání nebo nějaká jiná část?“

K10: „Bylo to spíš tak, že člověk si chce vlastně nějak prostě uvědomit svoje hodnoty, co třeba jak kdyby dá i do toho erbu. Se prostě zaměřit na nějaký pilíř v jeho životě. Že prostě tam dává nějaké ty svoje symboly a tak, co je pro něho v životě důležité, čeho se drží, tak to v podstatě.“

T: „Jo, takže zamyšlení se nad nějakými důležitými aspekty ve tvém životě?“

K10: „Ano, jo.“

T: „Já se tě takhle budu doptávat, abych si byl jistý, jak si to myslel.“

K10: „Jo, v pohodě, mě to nevadí.“

T: „A pomohla ti dramaterapie se lépe propojit se skupinou nebo s terapeuty? A pokud ano, tak jakým způsobem?“

K10: „Pro mě je to trochu těžší, protože já takhle, když přijdu a je víc terapeutů v místnosti, tak pro mě je lepší, jak kdyby mluvit radši s jedním a někde v ústraní než před velkou skupinou s mnoha lidmi. A takže kdyby. Ale takhle osobně pobývám rád s tou skupinou, tak mě to ani vůbec nevadí. Je to jak kdyby, tady je ten kolektiv dobrý, takže vlastně s tím erbem s tím propojením jsem neměl žádný problém.“

T: „Já se ještě doptám. Jestli to chápu dobře, tak ta dramaterapie samotná ti pomohla se s nimi lépe poznat nebo spíše ne?“

K10: „Asi trošku jo, protože jsem se vlastně dozvěděl třeba konkrétně u toho erbu, co, jak kdyby jaké jsou hodnoty těch ostatních lidí, protože každý jsme nějaký a v jiném nastavení. Takže si myslím, že v tomhle to třeba bylo dobré a určitě jsem získal nějaké informace o nich, které jsem nevěděl nebo jsem nemusel vědět. A jak jsou pro mě určité věci důležité, tím si vlastně člověk udělá ten obraz a vidí tu hodnotu, pro kterou, která je pro toho člověka důležitá, takže asi tohle.“

T: „A to tedy bylo asi skrze ty erby nejmíc?“

K10: „Jo a přes ten hrad.“

T: „Dobře, řekl jsi vše, co jsi chtěl k této otázce?“

K10: „Já myslím, že jo.“

T: „Super, tak se přesuneme dál. Odneseš něco ze včerejší dramaterapie nebo jsi tam naopak něco nechal?“

K10: „Já jsem asi, co jsem si odnesl, to by bylo k té předchozí otázce, takže nějak tak. Člověk získal nějaké informace o svojem okolí a skupině, ve které se a jednotlivých členech, ve které se pohybuje. A jinak potom, že bych tam něco nechal, to asi nic.“

T: „Některé věci se můžou opakovat, takže se klidně odkaž, jako jsi to teď udělal. Supr. Když vezmeme ten včerejší program, který jsme spolu měli. Tak co ti na něm chybělo, co bys od něj ještě potřeboval?“

K10: „To úplně nedokážu specifikovat, protože tato otázka je pro mě hodně těžká a nechci ji odbýt úplně nějakou jednou větou. A pokud by se člověk zeptal více lidí, tak problém je v tom, že každý jsme nějakí a každý má jiné potřeby. Takže to co platí na mě nemusí platit na dalších deset lidí. Pokud to mám říct čistě osobně.“

T: „Jo, ber to čistě za sebe.“

K10: „Co takhle, tak asi, já potřebuju nějaké jak kdyby větší zamyšlení nad věcmi než nějakou takovou odpočinkovou činnost, protože jak jsem říkal. Já jakoby při tady té odpočinkové činnosti, se často vracím jako kdyby k tomu, že nemůžu být třeba v pohodě, protože vím, že prožívám nějaký ten stres z nějakých těch událostí, které teď probíhají. Proto je pro mě asi nějak, nějaký způsobem lepší jít do nějakých hlubokých myšlenek, které rozebírat a bavit se takhle o složitějších věcech. I když třeba pro někoho to může být naopak třeba stresující, protože pro něho přemýšlení a pochopení třeba jako, ale mě to spíš pomáhá.“

T: „Jo, takže bys chtěl jít hlouběji do nějakých svých témat?“

K10: „No, asi to ani nemusí být moje, klidně jakože obecný, může to být obecné nebo co se týká ostatních lidí. Nebo které se třeba týká většiny té skupiny nebo tak.“

T: „Takže to vnímáš, že by to pro tebe bylo přínosnější než třeba ten včerejšek.“

K10: „*Určitě ano.*“

T: „*Jaký dojem v tobě teda ta dramaterapie zanechala, když jsi byl na ní poprvé?*“

K10: „*Tak jako docela dobrý vlastně, bylo to takové odreagování pro mě. Ne že by to úplně přineslo pro mě něco nového, ale aspoň takový jako doprovodný program jak kdyby, při čem člověk nemusí třeba aspoň chvíli myslet na nějaké ty své problémy, tak to určitě vnímám jako pozitivní.*“

T: „*Jo, já si myslím, že jsi na tu otázku odpověděl. Díky. Kdyby ses zaměřil na téma – pro tebe zase, z tvého pohledu – tak o čem to vlastně včera bylo? Co bylo tvoje téma?*“

K10: „*Já budu zase asi trochu vycházet z těch předešlých odpovědí. A myslím si, že asi to mělo být podle mě o tom, aby se nějak víc sblížila ta skupina, což může ne vždy být jednoduché, protože jsme každý nějakým způsobem rozdílní. A mělo to asi být jak kdyby, že každý člověk nějak tak, skrz ten erb nebo ten hrad dokáže vlastně nějaké ty svoje hodnoty nebo třeba pozici, ve které se vlastně cítím komfortně, a kterou by třeba ostatní měli akceptovat. A tím, jak kdyby to provokuje členy, aby si mohli uvědomit, že třeba tento člověk má takové a takové potřeby a tenhle má zase jiné a že ten přístup nemůže být jakoby pro všechny stejný, takže myslím si, že to bylo nějak tak.*“

T: „*A pro tebe osobně? Měl jsi tam nějaké své téma?*“

K10: „*Já, já asi ty, nejvíc jsem vnímal nějaký ty hodnoty, no, nad tím jsem přemýšlel asi nejvíc.*“

T: „*Tys tam měl vlastně ten oheň. Nechci říct nejdůležitější symbol, ale že to pro tebe značilo nějakou tu komunitu, vlastně že se lidi sejdou u toho ohně. Nemyslím tím teď komunitu tady. Jestli jsem to pochopil správně?*“

K10: „*Jo.*“

T: „*Zase se to možná opakuje. Je něco, co bys na dramaterapii vyzdvihnul, ať už ze silných stránek nebo ze slabých stránek?*“

K10: „*Tak myslím si, že třeba ty erby nebyly špatné, ale určitě třeba kdybych to dělal už počtvrté, jak někdo říkal, tak by jsem měl asi, že by se mi nechtělo a asi by to chtělo nějakou menší obměnu. Myšlenka by mohla zůstat stejná, ale jiný kabát, jak se říká. Asi teda to, že ne pro všechny může být třeba příjemná ve větším kolektivu vlastně mluvit o takových věcech. Že i třeba tady ty hodnoty, které jsou pro ně důležité, můžou být třeba pro někoho hodně osobní, a ne každý člověk se otevře vlastně všem hned jak kdyby. S tím, že já vlastně problém s tím tady nemám, i když jsem tu jen pár dní. Ale věřím, že kdo je prostě, jak bych to řekl, uzavřenější a nemusí je tak jednoduše sdílet tady ty věci, jak je třeba sdíleli ostatní. Ale myslím si, že ta úspěšnost včera byla celkem vysoká, takže jako to bylo dobrý.*“

T: „*Ok, dobře. Je něco, v čem ti dramaterapie pomohla?*“

K10: „*Jestli jo, tak jako spíš odpoutání od těch stresových myšlenek a tak.*“

T: „*Takže to odreagování, co jsi říkal na začátku?*“

K10: „*Tak, jo.*“

T: „*Je nějaký způsob, jak bys mohl využít ten včerejší zážitek ve své další léčbě?*“

K10: „*Hmm, to asi ne.*“

T: „*Ne, ok. Je ještě něco, na co jsem se tě nezeptal a chtěl bys dodat?*“

K10: „*Hmm, asi ne, je to za mě.*“

T: „*A jaké jsou tvé poslední slova na konci rozhovoru?*“

K10: „*V pohodě, neměl jsem s tím žádný problém. Nevadilo mě to vůbec.*“

T: „*Takže tak. Tak jo, děkuji za rozhovor.*“

Příloha č. 18 – Získaná data ke klientovi K11 v projektu „Má skupina“

Výsledné škály klienta k projektu: "Má skupina"

Klient: K11

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Zapojení a aktivita						6				
Motivace							7			
Míra interakce se skupinou							7			
Kvalita interakce se skupinou									9	
Výběr tématu									9	
Aktuálnost tématu							7			
Nálada na začátku							7			
Nálada na konci								8		
Přínos								8		
Dojem									9	

Výsledné škály terapeuta k projektu: "Má skupina"

Klient: K11

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Zapojení a aktivita							7			
Motivace						6				
Míra interakce se skupinou							7			
Kvalita interakce se skupinou								8		
Výběr tématu							7			
Aktuálnost tématu							7			
Nálada na začátku	1									
Nálada na konci							7	8		
Přínos							7			
Dojem							7			

Výsledné škály koterapeuta k projektu: "Má skupina"

Klient: K11

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Zapojení a aktivita								8		
Motivace				4						
Míra interakce se skupinou							7			
Kvalita interakce se skupinou						6				
Výběr tématu								8		
Aktuálnost tématu							7			
Nálada na začátku	1									
Nálada na konci							7	8		
Přínos								8		
Dojem						6				

Popis:

Klientka K11 se zapojovala do všech aktivit. Na začátku uvedla velmi nízkou náladu, která se na konci proměnila. Během intervence komunikovala interagovala s celou skupinou. Byl u ní přítomný smích i verbální podpora ostatních klientů. Dokázala mluvit před skupinou a sdílet svá témata. Míra interakce s terapeuty byla poměrně vysoká, při sdělování mluvila hlavně k nim. Kromě detoxu dochází ohledně pití i na psychoterapii, kde se zabývá důvodem proč začala.

Dojem terapeutů:

Klientka K11 velice překvapila oba terapeuty. Na začátku intervence měla velmi ponurou náladu (ohledně situace, která se stala těsně před ní). Přesto byla aktivním účastníkem, motivovaná pro proces a zapojená. Nad aktivitami přemýšlela a vnímala skupinu. Vypadalo to, že se ve skupině cítí dobře a skupina ji přijímá. V rámci skupiny má pak několik vybraných klientů, se kterými udržovala větší míru kontaktu. Byla „středovým“ účastníkem, který sice není vůdčí osobností ve skupině, ale který přispívá k dobré atmosféře. Byla otevřená pro sdílení a navazování vztahu. Při tvorbě erbu pracovala s metaforou a vyzdvihla v něm její pozitivní charakteristiky, stejně tak u hlavní aktivity. Při hlavní aktivitě nakreslila hospodu a postavila se do role „zvaného hosta“, který do ní s chutí jde, pobaví se a je v centru dění. Při otázce, zdali by chtěla své místo nebo funkci změnit, sdílela, že ne. Pití popisovala jako jakousi dobrou vlastnost, až charakterový rys, na což se terapeuti doptávali – jako by nemohla být spokojená bez něj. Zároveň klientka dlouhodobě hledá důvod, proč pije a proč začala. Posun v náladě byl velmi výrazný, paradoxně postoj k tématu minimální. Terapeuti uvádějí téma – popsání vlastního postoje k pití a zmapování jeho funkce v životě klientky.

Transkripce rozhovoru k projektu: "Má skupina"

Klient: K11

T: „Po kolikáté jsi dramaterapii absolvovala?“

K11: „Dvakrát, teďka dvakrát.“

T: „A jak se po té včerejší dramaterapii cítíš?“

K11: „Byla jsem velmi uvolněná a klidná. A to jsem aji dneska. No, i při vizitě hleděli na mě.“

T: „Takže kdybych se zeptal, jaké pocity se u tebe objevily, bylo by to uvolnění, klid-“

K11: „-Jo a velkej hlad, pořád.“

T: „Velkej hlad.“

K11: „No, to já mám pořád. Ty jsi odešel nebo vy jste odešli se (jméno koterapeuta) a já jsem první, co jsem šla, si jogurt a pak byla večere na to, a to.“ (smích)

T: (smích) „To znám. Ještě nějaké jiné pocity se u tebe objevily? Ať už příjemné nebo nepříjemné.“

K11: „Já nevím, jestli to s tím souviselo, já jsem nad tím tak přemýšlela večer – pěkně jsem spala. Já jinak se přetáčím, jo, jako vrže mi postel, všechno, ale já jsem až do rána, až do těch šesti hodin, a to bych ještě spala do sedmi, kdyby nepřišla sestřička tam za tou slečnou nebo paní, co tam leží se mnou. Ale nevím, jestli to je tím, ale prostě jako.“

T: „Super, mluvíš úplně skvěle.“

K11: „Protože jsem dnes nabitá energií, jak jsem už řekla.“

T: „Když se zaměříš na ten včerejšek, byl tam nějaký výrazný, důležitý nebo významný moment?“

K11: „No mě se to strašně líbilo i tím, jako a, že prostě, já jsem měla strach vždycky cokoliv říct. Jako mezi spousta lidma, ale včera-“

T: „-Myslíš v té skupině?“

K11: „V té skupině. Ale včera jsem se tak uvolnila. Ale celej den jako, celkově, jo, ať jsme dělali, co jsme dělali, já jsem byla úplně jinej člověk, jo. Znova se vracím, že si myslím, že určitě aji todle mi dodalo. I když ten obrázek, co jsem namalovala, ten erb, tak jako nebyl hezký namalovanej, ale to bylo od srdce, to, co bych jako já v tom měla.“

T: „Za mě to namalované hezky bylo, a i kdyby ne-“

K11: „-Ale vyzařovalo to aspoň to, co já cítím.“

T: „Já se tě doptám. To uvolnění jsi už měla i před dramaterapií?“

K11: „*Jo, taky, ale to mě úplně, úplně až, dopomohlo mi to k tomu úplně.*“

T: „*A je teda nějaký specifický moment, na který si vzpomeneš? Může to být nějaká aktivita nebo věta, co někdo řekl nebo-*“

K11: „*-Mě se líbilo, jak jsme dělali toho koně hlavně.*“

T: „*Toho koně?*“

K11: „*Toho koně.*“ (smích)

T: (smích) „*Dobře a máš pocit, že ti včerejší dramaterapie pomohla se lépe provázat nebo zkontaktovat se skupinou nebo s terapeuty, případně jakým způsobem?*“

K11: „*No tak už většinu tu znám, ale přicházejou další, příští týden zase budeme mít jednu (jméno nové klientky), tak přišla dneska, jo. Tak jsem jí už do toho zasvětila a ona mě říká, co mě tady pomáhá a takový – viděli jsme se chvilku. Jak jsem dneska nabitá tou energií z toho včerejška, ze všeho, tak jsem všechno, říkám: dramaterapie. Co tam děláte? Říkám: skákáme na konci.*“ (smích) „*Pokaždé je to jiný, říkám, já jsem to měla pouze dvakrát. A jak zněla ta otázka ještě?*“

T: „*Jestli ti nějak pomohla dramaterapie navázat s ostatními nebo s terapeuty víc ten bližší kontakt.*“

K11: „*Jo, ale já ten kontakt mám od začátku, i když se měníjou ti lidi, já si myslím, že su neproblematická. Jo, takže já vyjdu s každým jako takhle. Takže já, ale líbilo se mi to, fakt jako.*“

T: „*A teda když říkáš, že ti to pomohlo nějak se lépe kontaktovat, tak víš, čím to bylo včera?*“

K11: „*Povídáme si hodně o tom, kdo z nás je s jakým problémem tady, tak jsme se jako otevřeli jeden druhému a takhle. Já říkám, minulý týden se mě líbilo, byla jsem taková zakřiknutá, prostě neuměla jsem se otevřít, ale tenhle týden, hlavně včera byla třeba skupina a bylo to jenom vyložene, já jsem začla a celou hodinu se bavili všichni o mě. A jak mě otevřeli oči, že každéj něco má pravdu, jak mě poznali, takže jsem si vzala to, že ten řekl to, ten řekl to, ten, ale oni to nemyslíjou ve zlým, ale že mě tak poznali za těch pár dní, že nebo takhle. Takže teď si můžeme říct úplně všechno, všem, jo, všichni. Já se zeptám, (jméno klienta K8) co sedí vedle mě, mě řekne, co a jak, já mu řeknu, (jméno klienta K6), co odchází, ten taky mě řekl svůj názor prostě. Pak mě řekli, že já a (jméno dalšího klienta), co sedíme skoro naproti sobě, máme stejnou povahu. Nemáme úctu k sobě, jo.*“

T: „*To jste probírali na minulé komunitě vlastně.*“

K11: „*No a už sobě říkám, nebudu v sobě dusit to, co jsem neudělala, už se prostě ozvu. Budu si vážit sama sebe. Já jsem definitivně teďka rozhodnutá, takže doufám – (jméno klienta K6) já ti věřím, že ty to dokážeš, jo. On odchází vlastně odpoledne domů, že.*“

T: „*Já se doptám, jestli to chápu dobře. Takže třeba na včerejší dramaterapii jste se znali už natolik, že nemáš pocit, že vás to víc sblížilo?*“

K11: „Sblížilo, hodně.“

T: „Jakože i přesto?“

K11: „Jo. Jak by řekl (jméno klienta K6): Z každého jsem si zobnul, z každého z nás. A to můžu říct aji já, jo. A su ráda, on na mě furt jako (jméno klienta K6) – pěkně mi to vysvětlil, on řekl: Já se tě nechci dotknout, jsi taková a maková. Jako ale on má pravdu vesměs, ale já si to nechtěla připustit, ale od včerejška, jak jsem večer nad tím přemýšlela, tak vím, že jim můžu říct cokoliv, jo. I tomu (jméno nového klienta), jo jako, co přišel teď předevcírem. On taky je otevřený k nám, takže. Můžu za kýmkoliv přijít, ať mi pomůžou. Tak jak já pomůžu, jsem pomohla té (jméno nové klientky), co je s náma na pokoji, jo. Ona předevcírem byla taková uvolněná, jo, jako, vždycky byla taková zakřiklá, když je mezi hodně lidma, tak je taková zakřiklá – to jsem byla celý minulý týden já. Takže jsem na správný, doufám, že jsem na správný cestě, chci být taková jako dřív, no.“

T: „I já vidím, že máš jinou energii než minulý týden.“

K11: (smích) „Jojo, to já umím a pak mě nejde zastavit, ale, víš.“

T: „To mě nevádí, já jsem rád naopak. A je něco, co sis ze včerejší dramaterapie odnesla nebo jsi na ní něco nechala?“

K11: „Tak odnesla jsem si to, že poprosím manžela, mě se to tak líbilo, aby mě vzal do divadla na nějaké drama. My jsme chodívali do divadla, jo, jako. Takže už jsem nad tím přemýšlela, že mě to prostě opravdu tak nabudilo a já dneska, až, ne v nedělu, až budem telefonovat. Říkám: Mám plán, ty máš plán pro mě, co budu dělat a já mám plán pro tebe.“

T: „Takže nějaký nápad na trávení volného času společného?“

K11: „Jo.“

T: „Je něco, co jsi naopak na dramaterapii nechala?“

K11: „Ne.“

T: „Je něco, co ti na dramaterapii chybělo nebo co bys od ní potřebovala?“

K11: „Delší doba. No, protože já jsem nevěděla ze začátku, co po nás chcete, po mě, aspoň já jsem to taktó. Říkám: No, to ne, to já nedám. Ale pak jsem se do toho tak zažrala, jo, víceméně, že prostě jako – větší čas. Pak se mi to tak zalíbilo, koukám na hodiny a říkám: Ještě ne.“

T: „Takže delší čas. Je ještě něco takového?“

K11: „Ten čas. Já nebudu říkat, konkrétně jestli čtvrt hodina, půl hodina, jo ale-“

T: „-Ale delší.“

K11: „To je, jak všichni chceme delší vycházky nebo tak.“

T: „Ty jsi už to nakousla. Jaký dojem to v tobě teda zanechalo včera? Jaký z toho máš dojem?“

K11: „Já nevím, co jsem tam teda zaškrtila, určitě nevím přesně. Tady.“ (ukazuje na svou škálu.)

T: „Tady to je na konci.“

K11: „No, já jsem nad tím pak přemýšlela. Ne, to není moje. Ted' na to hledím, říkám si: Já chtěla dát devítku. Takže velmi vysoká.“

T: „A je nějaké téma, které to včera v tobě zanechalo nebo vyvolalo naopak?“

K11: „Pak jsem si vzpomněla třeba, na téma. Nevím, jak to myslíš to téma.“

T: „O čem to pro tebe bylo včera. Jaká byla tvoje hlavní myšlenka.“

K11: „No, až to budu vykládat manželovi, protože můj manžel strašně má rád historii. On by tam zapadl, ale to byste tam byli půl dne, protože on, když se rozpovídá, on není k zastavení. Ale přitom má rád svůj klid a to. A já se kolikrát zeptám: A to je kdo, tady ten rytíř a to? A on to má všechno prostě tak v hlavě, on je na tohle sečtělej, velice sečtělej. Tak si asi vezmu nějaký knížky a budu taky číst o erbech a doma si jeden namaluju, jestli se mi povede. Udělám úplně to samý – ten zvon prostě pěkně namaluju, budu se snažit to a pověsím si to někam. Máme tam nástěnku v pokojíčku, tak si to tam dám.“

T: „Jen ted' přemyslím, jak bys mohla pojmenovat, co to téma vlastně je. Protože říkáš, že máš nějaký nápad na doma s manželem. Že má rád tu historii. Tak uvažuju, jak nazvat to tvé téma, jestli tam nějaký bylo ze včerejška.“

K11: „Tak já sama nevím, jak to nazvat, no.“

T: „Já to nechám na konec teda a případně se tě ještě doptám.“

K11: „Já jenom vím, že to je spokojenost nebo já nevím.“

T: „Takže je to spíš nějaký pocit? Odnesení si těch pocitů?“

K11: „Jo, pocit, aji jsem byla taková. Jsem šla a já si zpívala. A někdo se na mě díval, někdo ze sesterny, nevím, kdo to byl. Tady se i zpívá, skáče, tak jsem se otočila a říkám: Někteří tady cvičijou, někdo si zpívá. Ne, já, když jdu i od psychologa nebo tak, tak su taková uvolněná. A ted' jsem nabitá pro změnu.“

T: „Takže bych to mohl pojmenovat těmi pocity, co jsi říkala na začátku? Uvolnění, spokojenost, energie?“

K11: „Jo, jo, jo.“

T: „Dobře, takže jak se mám sama se sebou?“

K11: „Jo, jo, to je ono, jo.“

T: „Když by ses zaměřila – zase na ten včerejšek. Kdybys měla vyzdvihnout nějaké silné nebo slabé stránky dramaterapie, jaké by to byly?“

K11: „Tak slabou, jak jsem říkala, já jsem nevěděla, do čeho jdu ze začátku, ale pak se to prostě ve mně rozjelo, takže mám – příště zas, už se těším, fakt. Takže silnou.“

T: „Víceméně i ten delší čas by tady šel zmínit, jak jsi říkala?“

K11: „Jo.“

T: „A měla to nějakou silnou stránku včera pro tebe? Vlastně se ptám, v čem ta dramaterapie zapůsobila.“

K11: „Tak zapůsobilo to strašně moc, i (jméno koterapeuta) mi přišla hrozně příjemná. Byla jsem taková uvolněná z toho tam.“

T: „Dobře, dobře. A je něco, v čem ti dramaterapie pomohla a případně jestli ten svůj zážitek můžeš přenést dál do své léčby?“

K11: „Určitě, určitě to využiju. Mám dokonce, to řeknu i mojí psychologce, ta bude nadšená, že jsem se do něčeho takového zapojila, ale určitě to využiju.“

T: „Já budu hrozný šťoural, abych to lépe pochopil. Dokázala by jsi říct co ti pomohlo a jak to využiješ?“

K11: „Jak to využiju? Zkusím to navrhnout, já tam mám pár známých, menších dětí, že by jsme si něco podobného zahráli, protože, to jsou takový desetiletý, jo, a oni furt si něco. Mají šermy a takový a my spolu děláme jako blbosti, no, a hrajeme si a takový. Tak že bych to zkusila něco takovýho. Máme aji spoustu her, co jsme hráli s holkama, taky stavění hrađu a takový. Puzzle máme o hradech a spoustu.“

T: „A tady ve své léčbě jsi schopná ten zážitek přenést – třeba to uvolnění, energii, o které jsi mluvila? A taky na to nemusíš mít odpověď.“

K11: „Tak to nevím, jestli tady, nevím, nevím.“

T: „Já se tedy vrátím. Je něco v čem ti dramaterapie pomohla včera? A můžeš se klidně opakovat.“

K11: „Šla jsem úplně s klidem, úplně uvolněná, úplně, úplně maximálně. To nejde ani popsat, to se nedá. Mě se to prostě líbilo. Až toto budu vykládat tchýni a tchánovi, ti se mi budou smát, protože oni milujou divadlo. Oni chodí na dramata a na všechno možný a my jsme teda taky párkrát byli.“

T: „A já se tě už zeptal na všechny otázky, takže se zeptám, jestli je něco, co chceš dodat?“

K11: „Asi ne. Ne-e, asi ne. Já si myslím, že jsem se vykecala ted'ka dost za celej týden.“

T: „Já jsem moc rád, že jsi mi to tak popsala celkově. A máš nějaká poslední slova na konci rozhovoru, co bys třeba chtěla říct?“

K11: „*Ahoj příště.*“

T: „*Tak jo, děkuju za rozhovor a těším se.*“

Příloha č. 19 – Seznam použitých kódů

A = Téma

Aa = Vztahující se k sobě

Ab = Vztahující se ke skupině

B = Prožívání

Ba = Libé prožitky

Bb = Nelibé prožitky

C = Interakce klienta

Ca = Se skupinou

Cb = S terapeuty

D = Aktivita klienta v procesu

E = Motivace klienta

Ea = Pro dramaterapii

Eb = Obecná

F = Orientace klienta

Fa = Na čas

Fb = Na prostředí

K(číslo) = klient (jeho pořadí)

T = terapeut

Příloha č. 20 – Seznam použitých obrázků, tabulek, schémat, diagramů a grafů

- 1 Schéma – Vztah jednotlivých paradivadelních systémů k polaritám umění a divadla (volně podle Valenta M. a kol., 2021)
- 2 Diagram – Vývoj drogové závislosti podle Lindesmithe (1957) (volně podle Hendl, 2016)
- 3 Diagram – Rozvoj návykového problému a příznivá alternativa vývoje (volně podle Nešpor, 2018)
- 4 Diagram – Členění metod pozorování (volně podle Miovský, 2006)
- 5 Schéma – Vývoj rozsahu činností při sběru dat a jejich analýze (volně podle Miovský, 2006)
- 6 Tabulka – Seznam elementárních kódů
- 7 Diagram – Popis a vztahovost jednotlivých vyskytujících se fenoménů
- 8 Tabulka – Tabulka výčtů k projektu „Má cesta“
- 9 Graf – Průměrný pohled jednotlivých aktérů k projektu „Má cesta“
- 10 Tabulka – Tabulka výčtů k projektu „Můj hrdina“
- 11 Graf – Průměrný pohled jednotlivých aktérů k projektu „Můj hrdina“
- 12 Tabulka – Tabulka výčtů k projektu „Má skupina“
- 13 Graf – Průměrný pohled jednotlivých aktérů k projektu „Má skupina“
- 14 Schéma – Návrh kategorizace DTP

Příloha č. 21 – Seznam použitých zkratk

ADCR – *Asociace dramaterapeutů České republiky*

APA – *Americká psychiatrická asociace*

CAD – *Česká asociace dramaterapeutů*

ČAMAD – *Česká asociace muzikoterapie a dramaterapie*

DIE – *Drama in education*

DTP – *dramaterapeutický projekt*

DSM-IV – *Diagnostic and Statistic Manual of Mental Disorders – Fourth edition*

DSM-V – *Diagnostic and Statistic Manual of Mental Disorders – Fifth edition*

MKN-10 – *Mezinárodní klasifikace nemocí – 10. revize*

MKN-11 – *Mezinárodní klasifikace nemocí – 10. revize*

TIE – *Theatre in education*

Přidružené otázky k jednotlivým oblastem škál pro klienta:

Zapojení a aktivita (*Jak vysoká byla míra mé aktivity a zapojení?*)

Motivace (*Jak vysoká byla míra mé motivace?*)

Míra interakce se skupinou (*Jak vysoká byla míra mé interakce se skupinou?*)

Kvalita interakce se skupinou (*Jak vysoká byla kvalita mé interakce se skupinou?*)

Výběr tématu (*Jak vysoká pro mě byla míra vhodnosti výběru tématu?*)

Aktuálnost tématu (*Jak vysoká pro mě byla aktuálnost tématu?*)

Nálada na začátku (*Jak vysoká byla má nálada na začátku?*)

Nálada na konci (*Jak vysoká byla má nálada na konci?*)

Přínos (*Jak vysoká pro mě byla míra přínosu dramaterapie?*)

Dojem (*Jak vysokou míru dojmu na mě dramaterapie udělala?*)

Příloha č. 23 – Vzor kvalitativních škál a přidružených otázek pro terapeuta a koterapeuta

Škály pro terapeuta/koterapeuta k projektu:

Klient:

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
	žádná	velmi nízká	nízká	spíše nižší	nepatrně nižší	nepatrně vyšší	spíše vyšší	vysoká	velmi vysoká	úplná
Zapojení a aktivita										
Motivace										
Míra interakce se skupinou										
Kvalita interakce se skupinou										
Výběr tématu										
Aktuálnost tématu										
Nálada na začátku										
Nálada na konci										
Přínos										
Dojem										

Přidružené otázky k jednotlivým oblastem škál pro terapeuta/koterapeuta:

Zapojení a aktivita (*Jak vysoká byla míra klientovi aktivity a zapojení?*)
Motivace (*Jak vysoká byla míra klientovi motivace?*)
Míra interakce se skupinou (*Jak vysoká byla míra klientovi interakce se skupinou?*)
Kvalita interakce se skupinou (*Jak vysoká byla kvalita klientovi interakce se skupinou?*)
Výběr tématu (*Jak vysoká byla míra klientovi vhodnosti výběru tématu?*)
Aktuálnost tématu (*Jak vysoká byla aktuálnost tématu pro klienta?*)
Nálada na začátku (*Jak vysoká byla klientova nálada na začátku?*)
Nálada na konci (*Jak vysoká byla klientova nálada na konci?*)
Přínos (*Jak vysoká byla míra přínosu dramaterapie pro klienta?*)
Dojem (*Jak vysokou míru dojmu na klienta dramaterapie udělala?*)

Příloha č. 24 – Neformální kritéria pozorování

Možné oblasti, co pozorovat (terapeut a koterapeut)

- aktivita a zapojení klienta
- motivace klienta
- interakce klienta se skupinou (míra a kvalita)
- role klienta ve skupině
- interakce klienta s terapeutem (míra a kvalita)
- témata klienta, která se objeví
- posun klienta a další změny během dramaterapie
- nálada klienta na začátku
- nálada klienta na konci
- jiné významné události u klienta nebo ve skupině

Příloha č. 25 – Arch otázek

Arch otázek

Otázky pro rozhovor:

Po kolikáté jste dramaterapii absolvoval/a?

Jak se po dramaterapii cítíte?

Jaké pocity se u Vás objevily?

Jaké momenty byly pro Vás během dramaterapie výrazné, důležité nebo významné?

Co jste si z dramaterapie odnesl/a?

Co jste na dramaterapii nechal/a?

Jaké téma ve Vás dramaterapie zanechala?

Máte pocit, že Vám dramaterapie pomohla se lépe provázat a zkontaktovat se se skupinou nebo s terapeuty? Jakým způsobem?

V čem Vám dramaterapie pomáhá?

Jak můžete využít to, co jste na dramaterapii zažil/a ve Vaší léčbě?

Co Vám na dramaterapii chybělo nebo byste ještě potřeboval?

Co byste na dramaterapii vyzdvihнул z jejich silných a slabých stránek?

Jaký dojem ve Vás dramaterapie zanechala?

Je něco, co, byste chtěl/a ohledně dramaterapie dodat?

Jaké jsou Vaše poslední slova na konci tohoto rozhovoru?

(pozn. každá otázka konkrétně míří na poslední projekt, nikoliv na dramaterapii jako celek)

Příloha č. 26 – Vzor informovaného souhlasu

Informovaný souhlas

Informovaný souhlas k diplomové práci na téma: „*Efektivita a vliv vybraných dramaterapeutických projektů u osob se závislostí.*“

Tímto dokumentem Vás žádám o souhlas s poskytnutím výzkumného materiálu pro empirickou část mé diplomové práce a případné publikace v odborných člancích ve formě rozhovoru, jeho audiozáznamu a následné transkripce.

Vzhledem k citlivosti zkoumaného tématu je náležitá pozornost věnována etickým otázkám a zajištění bezpečí účastníků výzkumu. Důraz je kladen na:

- Anonymitu účastníků – v prepisech rozhovorů budou odstraněny identifikační údaje jako je jméno, Vaše pracoviště nebo místo bydliště.
- Mlčenlivost výzkumníka vztahující se k osobním údajům o účastnících výzkumu.
- Jako účastník máte právo kdykoliv odstoupit od výzkumné aktivity.

Děkuji za pozornost věnovanou těmto informacím a žádám Vás tímto o poskytnutí souhlasu s Vaší účastí ve výzkumu.

Bc. Martin Olšan

Podpis:

Podle zákona 101/2000 sbírky o ochraně osobních údajů ve znění pozdějších předpisů uděluji souhlas s účastí v uvedeném výzkumném projektu a s poskytnutím výzkumného materiálu.

V Olomouci dne

Podpis:

Příloha č. 27 – Analýza rozhovorů k projektu „Má cesta“

Kategorie	Podkategorie	Kódy	Identifikátor
Téma	Vztahující se k sobě	Aa	<p>K1: <i>„...tak jsem musel začít nad tím přemýšlet, a to mě tak jako obohacovalo...“</i> <i>„...že mi to něco dává, jo, že musím mít šedou kůru mozkovou nějakým způsobem zapojenou...“</i> <i>„...hledání těch příčin a rád bych našel viníka někde jinde...“</i> <i>„...Samozřejmě ho nemůžu najít, takže to zůstává všechno na mě teď, to nejhorší...“</i> <i>„...že jsem si zase připomněl vlastně, ten svůj černý oblak...“</i> <i>„...že tady existoval, existuje, jo a že ta budoucnost je bez toho černého oblaku...“</i></p> <p><i>„...potvrzení toho, že člověk nesmí podlehnout iluzi...“</i> <i>„...je mi dobře a hahaha, to je strašně klamlivé a strašně nebezpečné...“</i> <i>„...člověk nesmí podlehnout iluzi a musí denně si připomínat, jak je strašně zranitelný...“</i> <i>„...je třeba to mít pořád na paměti a někdy s postupem času podlehneme takové iluzi a zapomeneme, že i když ta nemoc nebolí, že je tady pořád a že je třeba mít pořád oči na šňopkách...“</i> <i>„...můj problém byl, že jsem byl happy, o to to bylo více zákeřnější...“</i></p> <p><i>„...chlapče pozor i v tý budoucnosti...“</i> <i>„...ten pohled dopředu, přes tu kartu...“</i> <i>„...nakonec jsem dal – šťastnou cestu...“</i> <i>„...nespoléhat se na to, že se to vyřeší samo, ono se to samo nevyřeší, to je třeba hlídat si...“</i></p> <p>Otázka vlastní zranitelnosti; hledání viníka; iluze versus realita; ostražitost; výhled do budoucna</p> <p>K2: <i>„...Nevím, rady do života, nebo...“</i> <i>„...to byl běžec a nazval jsem to: běh na dlouhou trať...“</i> <i>„...bylo to ve smyslu té tvé léčby...“</i></p> <p>Dlouhotrvající opakovaná léčba; potřeba vytrvalosti</p> <p>K3: <i>„...jak dlouho bude ta budoucnost a co na té cestě bude...“</i> <i>„...hodnocení těch cílů, které si kladu po léčbě...“</i> <i>„...jaké kroky budu dělat do budoucna...“</i> <i>„...a tím si připomenu zase co dál dělat v životě...“</i></p> <p><i>„...tu cestu pojmenovala znovuzrození...“</i></p>

„...rozbitý džbán a zároveň v zrcadle byl už celistvý...“
„...to, s čím jsem tady přišla a spíše s tím, s čím teďka budu odcházet...“
„...Ten anděl je vlastně teď v současné době žádaný a doufám, že mě bude provázet...“

Fixace na budoucnost; nový začátek v životě; integrita; růst; víra

K4:

„...znázorňovali moji spokojenou partnerku a spokojenou dceru, takže a dohromady šťastnou rodinu...“

„...tím bych se chtěl do budoucna řídit...“

„...mám trochu problémy se sebevědomím, a právě s mluvením před více lidma...“

„...nebýt tak stydlivý jako, nemít takovou trému...“

„...Překonat prostě tu trému, zapojit se do všeho...“

„...shodit ze sebe to, ten pocit stydlivosti, trémy...“

„...pervitin, když jsem to poznal, tak mi to zvedalo právě že sebevědomí...“

„...dramaterapie je dobrou cestou k tomu, abych trénoval právě to sebevědomí a třeba přišel na jiný myšlenky...“

Rodina; sebevědomí; překonání sebe sama

K5:

„...uchopila, jak vzít tu minulost...“

„...neumíme s ní naložit...“

„...včera mě to udělalo takový prostě i obrazec, neboť jsem to vlastně ztvárnila hmotně...“

„...že jsem to mohla chytnout do ruky a něco s tou minulostí udělat, to se mi líbilo...“

„...bych se tomu ráda vyvarovala – té minulosti...“

„...Bude to takový můj strašák a takový ponaučení...“

„...nechtěla bych to úplně odstříhnout tu minulost, aby ve mě byl furt takový nějaký strašák...“

„...tu cestu – tu zabalenou minulost, ty oči na šňopkách...“

„...ani jsem netušila, jak se mě jako povede...“

„...jsem ráda, že se mohu projevit tady...“

„...oddělat tu masku. Že prakticky můžu být, že můžu cokoliv říct a nemusím se za nic stydět...“

„...bez okolků říct, potřebuju teď vyvětrat, potřebuju se nadechnout, půjdu a udělám to...“

„...chtěla bych, tak jak se projevuju v dramaterapii, projevovat se i v běžném životě...“

„...Já jsem si uvědomila, co vlastně chci...“

„...Vlastně i role využívám v práci...“

		<p>„...někdy bych řekla, že si to vyloženě vychutnávám se uvádět do rolí...“</p> <p>Zpracování a uchopení minulosti; respekt k závislosti; seberealizace a bytí sama sebou; práce s repertoárem rolí</p> <p>K6:</p> <p>„...Nevzdávat se, i když jsem člověk, který prostě s tímhle má problém...“</p> <p>„...postupem času se asi učím, že prostě ani ve mě to nenechává dobré pocity, když něco jako kdyby vzdám...“</p> <p>„...když o to víc zabuju a ten výsledek se může dostavit a nemusí ale prostě aspoň vím, že jsem tomu dal jako kdyby sto procent...“</p> <p>„...jít a pokusit se prostě za každou cenu jít za tím svým cílem...“</p> <p>„...to si myslím, že využiju, jako kdyby budu se snažit to dělat i v životě podle toho...“</p> <p>„...jsem člověk, který se hodně dívá do minulosti a hodně se tím třeba potom trápí nebo to pořád probírá dozadu dopředu a vyčítá si a potom anebo naopak hledá někde viníka...“</p> <p>„...prostě pro mě je podstatné, co bude vepředu...“</p> <p>„...asi jsem to vzdal, proto jsem to na konci asi chtěl i pojmenovat aspoň tu kartu jako kdyby, co to znamenalo. Já jsem to jako kdyby vytvořil, pro mě to mělo nějaký význam...“</p> <p>„...kdy prostě my se zasmějem, potom i člověk zapřemýšlí a ve výsledku to má jako kdyby, že si z oho člověk něco odnese...“</p> <p>Cílevědomost a nevzdávání se; výhled do budoucnosti; zpracování pocitů</p>
Téma	Vztahující se ke skupině	<p>Ab</p> <p>K1:</p> <p>„...slyšel různé pohledy jiných lidí, s některými se dalo souhlasit...“</p> <p>„...ten negativní postoj lidí ke své minulosti...“</p> <p>„...jako kdyby jejich život po detoxu neexistoval ...“</p> <p>„...pak bude jenom Slunce, jo, což je taková pro mě iluze...“</p> <p>„...nesprávný náhled na tu svou minulost a možná až i idealistický pohled na tu budoucnost...“</p> <p>„...takže to je nějaký tvůj pohled, co se rozlišuje s ostatními...“</p> <p>„...ti lidi to takhle jakoby formálně si tam odbyjou...“</p> <p>„...ale nejdou do té hloubky...“</p> <p>„...mají takové naivní představy...“</p> <p>„...tak se můžou klidně chovat odlišně na té dramaterapii...“</p> <p>„...to jsem zažil sám na sobě...“</p> <p>„...oni to tam vyvraceli, že to vůbec není pravda...“</p> <p>Rozdíl ve vnímání oproti skupině; vztah se skupinou a jejími členy</p> <p>K2:</p> <p>-----</p> <p>K3:</p>

		<p>-----</p> <p>K4:</p> <p><i>„...jsme měli takovou nepříjemnou situaci, co jsme tady zažili s jednou pacientkou...“</i></p> <p><i>„...v podstatě jsem na to zapomněl tam při dramaterapii...“</i></p> <p><i>„...mi to nějak odbouralo nějaký můj komplex...“</i></p> <p><i>„...já jsem byl vždycky proti nějakým skupinovým hrám...“</i></p> <p><i>„...Pro mě to vždycky byl problém-...“</i></p> <p><i>„...dramaterapie, mi prostě ukázaly, že to jde i jinak...“</i></p> <p><i>„...že člověk se může cítit spokojený, šťastný při těch různých aktivitách...“</i></p> <p><i>„...Sám ze sebe jsem překvapený...“</i></p> <p><i>„...kolikrát jsem se odhodlal a zapojil...“</i></p> <p>Zpracování konfliktu ve skupině; odreagování; nácvik interakce</p> <p>K5:</p> <p><i>„...myslím, že by bylo fajn, kdyby...“</i></p> <p><i>„...byl každý sám za sebe...“</i></p> <p><i>„...osobně si dovolím být opravdu sama za sebe...“</i></p> <p><i>„...snažím se přiblížit se prostě té spontánnosti toho terapeuta a držím se zpátky s tou komunitou...“</i></p> <p><i>„...to mě omezuje...“</i></p> <p><i>„...ty sama by jsi chtěla sloužit jako takové plátno pro ostatní...“</i></p> <p><i>„...odezvu od druhých, přínos, co můžu dát ostatním...“</i></p> <p>Projevení se před skupinou – bariéra; poskytnutí pomoci členům komunity</p> <p>K6:</p> <p><i>„...mě se to zase hodně jako kdyby stáhlo na ten včerejšek, na ten den, i tu kartu jsem tam dal kvůli toho, protože jsme říkali, že to je přítomnost...“</i></p> <p><i>„...tak jsem to nedával jakoby obecně ten detox, ale přímo ten den bych to nazval nevzdávat se...“</i></p> <p><i>„...a to vyložene nejenom v kontextu s tím mým příběhem celým jako životním, ale i s tímhle dnem...“</i></p> <p><i>„...vzdal jsem to v tom, že jsem to mohl alespoň těm druhým nějak vysvětlit prostě něco nevzdat...“</i></p> <p><i>„...kdybych to teda vzdal, tak tu možná už nejsem, a to ne mojí vinou...“</i></p> <p>Zpracování konfliktu ve skupině</p>
Prožívání	Libé prožitky	<p>Ba</p> <p>K1:</p> <p><i>„...já osobně se po včerejšku cítím jakoby v pohodě, nic to ve mně negativního nezanechalo...“</i></p> <p><i>„...Pozitivní...“</i></p>

„...*Je to pozitivní věc (dramaterapie)...*“

Pohoda; komfort

K2:

„...*Jo, v pohodě, dobře...*“

„...*uspokojivé prostě, no, že prostě byl jsem spokojený...*“

„...*aji radost, no...*“

„...*přímo moment – třeba ta cesta životem, ta se mě líbila...*“

„...*Se mi to líbilo prostě, že se člověk odreagoval...*“

„...*odnesl jsem si zase něco nového prostě, že to člověka nabije...*“

„...*nádherný, bylo to výborné, člověk měl strach ze začátku a nelituju toho, bylo to fakt dobré...*“

„...*na psychiku to má vliv velký...*“

„...*těším se na příště...*“

Pohoda; spokojenost; odreagování; nabití; motivace do příště

K3:

„...*Cítím se dobře, po každé dramaterapii jsem se cítila vždy dobře...*“

„...*Uvolnění, spokojenost...*“

„...*dobrý pocit samozřejmě...*“

„...*mám tam hlavně ten příjemný pocit a to uvolnění...*“

„...*Kladný dojem...*“

„...*Na chvíli se odreagovat...*“

Uvolnění; spokojenost; odreagování

K4:

„...*Přicházel jsem s náladou číslo tři a odcházel jsem, mám za to, že s pětkou...*“

„...*mě to zvedlo náladu, vždycky minimálně o dva o tři stupně...*“

„...*cítil jsem se dobře...*“

„...*pocit radosti a štěstí...*“

„...*za mě to bylo úplně cajk...*“

„...*velmi dobrý a rád bych se klidně účastnil nějakých individuálních terapií...*“

Zvednutí nálady; radost; štěstí; motivace pro individuální dramaterapii

K5:

„...*Bylo mi příjemně...*“

„...*Vlastně jsem měla takové dozvuky...*“

„...*Měla jsem z toho velmi dobrý pocit...*“

„...*v té dramaterapii je to takový pro mě uvolňující...*“

„...*odcházím z dramaterapie vždycky taková prostě jak z divadla, nabuzená, taková s energií...*“

„...*takový nějaký odhodlání, prostě sílu, sílu ve mě mi to dodalo. Dodalo mi to sílu prostě, že mě to za to opravdu stojí, takový boj...*“

			<p>Uvolnění; energizační účinek; nabuzení; odhodlání; motivace; dozvuk</p> <p>K6: <i>„...že mě to jako by rozveselilo nebo že jsem se jako kdyby myšlenkama dostal někde jinde, že mě to odreagovalo...“</i> <i>„...je tam taková legrace...“</i> <i>„...člověk fakt vypustí alespoň na chvíli...“</i> <i>„...tak jsem chvílema prostě vypustil ten problém, který byl a dokázal jsem se prostě jako kdyby dostat i výš na tu náladu...“</i></p> <p>Odreagování; rozveselení; legrace; zvednutí nálady</p>
Prožívání	Nelibé prožitky	Bb	<p>K1: <i>„...že jsem se necítil komfortně...“</i> <i>„...Naopak jsem se musel stáhnout...“</i> <i>„...ten pocit z toho jsem neměl teďka...“</i> <i>„...ta atmosféra tam nebyla dobrá...“</i> <i>„...zcela zbytečně zavládla nebo respektive zavládla od rána, jo, tak to mě zase vlastně zcucló...“</i> <i>„...tak odešel čas endorfinů a endorfiny už se vstřebaly...“</i></p> <p>Nedobrá atmosféra; snížení nálady vlivem konfliktu v komunitě</p> <p>K2: <i>„...Negativní myslím, že ne...“</i> <i>„...ze začátku měl člověk takové obavy, co to bude a pak už to bylo v pohodě...“</i></p> <p>Obavy – prvotně</p> <p>K3: <i>„...Konkrétně včera – smutek...“</i> <i>„...tam jsem si něco vybavila, tak mi z toho bylo trochu smutno a zároveň to bylo pěkné...“</i></p> <p>Smutek; nostalgie</p> <p>K4: <i>„...tu špatnou náladu na začátku tedy způsobil ten konflikt...“</i> <i>„...na dramaterapii naopak nechal...“</i> <i>„...ty pocity jakoby té stydlivosti a té nechuti...“</i></p> <p>Stydlivost a nechuť – zanechání pocitů</p> <p>K5: <i>„...i tady mám ostych, nejsem jako úplně spontánní...“</i> Ostych před skupinou</p> <p>K6: <i>„...spíš skleslý, bez nálady, a to nemělo jako návaznost na dramaterapii...“</i></p>

			<p>„...bylo to za výsledek celého dne, kdy byl takový hektický, měl jsem tady nějaký problém...“</p> <p>„...dost mentálně nějak vyčerpalo...“</p> <p>„...prostě byl z toho takový špatný...“</p> <p>„...protože fakt včera byl problém...“</p> <p>„...když mám nějaký konflikt s někým, tak si to v té hlavě furt tak jako přehrávám tam a zpátky, takže, takže tam nebylo moc šancí, že mě někdo dostane někde jinde...“</p> <p>„...s konfliktem bylo spojené i nějaké naštvání, hněv...“</p> <p>„...ale potom to zase padalo...“</p> <p>Skličení; vyčerpání; hněv; snížení nálady vlivem konfliktu v komunitě</p>
--	--	--	---

Další popsané vyskytující se fenomény v kontextu procesu (elementárního charakteru)

Interakce klienta	Se skupinou	Ca	<p>K1:</p> <p>„...co se týče tady této skupiny, tak to vidím silně nekonzistentní...“</p> <p>„...takové možná až malinko – takové o nádechu falešnosti...“</p> <p>„...odejde a začnou jí pomlouvat...“</p> <p>„...tohle mi nedělá dobře...“</p> <p>„...že by mě měli nabíjet něčím, ani mě nenabíjí...“</p> <p>K2:</p> <p>„...No, tak se skupinou...“</p> <p>„...skupina taky v pohodě byla...“</p> <p>K3:</p> <p>„...to sblížení s některými, kteří třeba se až tak nezapojují...“</p> <p>„...to bylo takové spontánní, uvolněnější i z jejich strany a přátelštější, že to bylo takové v kolektivu...“</p> <p>„...se uvolnili, usmívali a byli jsme takhle společně...“</p> <p>K4:</p> <p>„...jsme měli takovou nepříjemnou situaci, co jsme tady zažili s jednou pacientkou...“</p> <p>K5:</p> <p>„...vnímám celou komunitu jakoby celý den...“</p> <p>„...a třeba bych ho zhodnotila úplně na jinou náladu, než sám v té dramaterapii řekne...“</p> <p>„...Myslím si, že se stydí hodně lidí...“</p> <p>K6:</p> <p>„...Mě to jako kdyby se líbilo třeba u některých, jak to pojali...“</p> <p>„...Právě proto jsem nad tím tak hodně přemýšlel...“</p> <p>„...že to je takové, že se ti lidi tak trošičku sblíží...“</p> <p>„...že tam padnou takové ty zábrany...“</p>
-------------------	-------------	----	---

			<p>„...kdo má problém za někým nějak přijít nebo nemá rád navazování nových vztahů, tak si myslím, že to pomůže k tomu, aby se ti lidi nějak trošku jako navázali kontakt, propojili...“</p> <p>„...Co mě zaujalo, byl ten výrobek od jedné spolubydlící tady...“</p> <p>„...líbilo se mi hodně jako by kdyby že tu minulost tak zabalila...“</p>
Interakce klienta	S terapeutu	Cb	<p>K1: -----</p> <p>K2: „...s vámi, s terapeutama...“ „...přístup terapeutů byl výborný...“</p> <p>K3: „...jsem velice ráda, že vlastně něco takového pro nás tady děláte...“ „...dokázali jste se přizpůsobit vždycky našim potřebám...“</p> <p>K4: -----</p> <p>K5: „...mě se právě že líbí taková ta spontánnost toho terapeuta, která mě dodává jakoby odvalu taky být sama sebou...“ „...vyzdvihla bych určitě vaše vedení, vaši bezprostřednost, slušnost, přátelství, taková vstřícnost...“</p> <p>K6: „...takový obdiv nebo tichý, že to vlastně děláte, že prostě máte zájem o tady tohle, že vlastně tady chodíte...“ „...že to děláte za účelem, že chcete jako kdyby být prospěšní nějak a myslím, že jste a jako kdyby obdivuju to...“ „...protože bych si na to nenašel čas ve svém osobním životě a určitě bych to nedělal pro nějaké závisláky na detoxu...“</p>
Aktivita klienta	V procesu	D	<p>K1: „...Asi desetkrát...“ „...Dvakrát...“ „...mělo to takový jako seriózní náboj...“ „...člověk musel přemýšlet a vlastně svým způsobem i obohatit sebe sama a vidět nějaký výhled...“ „...silné pozitivum je vlastně že to téma vyžadovalo nějaké myšlení, hlubší...“ „...myšlení, nějakou sebereflexi...“ „...mám problém zformulovat ty moje myšlenky do něčeho, ať to má nějaký jako smysl rád...“</p> <p>K2: „...celkově dvakrát...“</p> <p>K3: „...při současném pobytu čtyřikrát...“ „...nad něčím se zamýšlím...“</p>

		<p>„...Spíše ty dynamičtější...“ „...máme vlastně společně tvořit nebo na čem se podílet, to na tom nejvíc vyzdvihuji...“</p> <p>K4: „...Počtvrté...“ „...Jinak jsem nikdy na žádné dramaterapii nebyl...“</p> <p>K5: „...Včera to bylo po sedmé. Při prvním pobytu čtyřikrát, rekondička jednou a včera podruhé...“ „...hodně jsem ještě nad tím přemýšlela...“ „...Mě prakticky sedlo všechno. Jako neměla jsem snad s žádným tématem problém, že bych se ho nechtěla zúčastnit...“ „...Já jsem prakticky nad tím ani nepřemýšlela, že bych se něčeho nezúčastnila...“</p> <p>K6: „...Podruhé, podruhé...“ „...byl jsem fakt takový, že jsem nevěděl, ani se mi nechtělo přemýšlet, byl jsem takový moc...“ „...bylo to hodně toho, té mojí nálady, takové prostě že včera jsem byl takový prostě, že jsem ve výsledku rád, že se můžu jíst navečeřet a lehnout...“ „...já si myslím, že tomu nechybělo nic, bylo to fajn, byla tam i legrace, byla tam i věc, která člověka donutila se nad něčím zamyslet a považovat i nad tím vlastním jako kdyby příběhem...“ „...Spíš mi tam chyběla jen ta moje aktivita, kterou jsem se snažil někde vydolovat, ale prostě mi to nešlo...“ „...já jsem to nevzdával, já jsem seděl a přemýšlel, ale mě to prostě nešlo...“ „...člověk se jako kdyby zamýšlí nad něčím, nad nějakým svým příběhem...“ „...rekapituluje nebo se dívá do té budoucnosti...“ „...to je jiná jako kdyby pozice nebo jiný náhled...“</p>
<p>Motivace klienta</p>	<p>Pro dramaterapii</p>	<p>Ea</p> <p>K1: „...já jsem zažil ještě jednu (předchozí dramaterapii), ta byla docela dobrá...“ „...přesto všechno jsem do toho šel, to bylo dobré...“ „...já jsem nikdy nebyl, že bych si tam potřeboval někde dělat opičky...“</p> <p>K2: -----</p> <p>K3: „...Vyzdvihla bych tu kreativitu a ty nápady...“ „...zamyslet se nad tím zase trošku jinak...“ „...já jsem člověk ne do projevu, ale pro dynamičnost spíše...“</p>

		<p>K4: <i>„...Vždycky mi dramaterapie zvedne náladu...“</i> <i>„...Takže důležitá byla pro tebe ta návaznost, že jsi dramaterapii zažil více...“</i> <i>„...bavilo mě to, fakt...“</i></p> <p>K5: <i>„...Hodně mě to oslovilo...“</i> <i>„...jako malá jsem vždycky herečka chtěla být...“</i> <i>„...Zažila jsem jednou něco taky v tomhle nádechu jako dramaterapii...“</i> <i>„...Já bych na to asi docházela celoročně nebo celoživotně...“</i></p> <p>K6: <i>„...ve výsledku se mi líbila ta cesta...“</i> <i>„...mám hodně předsudků před něčím, aniž bych to vyzkoušel, že se mi nechce a tak dál, a nakonec jsem byl rád, že jsem tam byl...“</i> <i>„...před tou dramaterapií se mi tam nějak moc nechce...“</i> <i>„...ale vždycky si řeknu, prostě já se učím nedělat předsudky dopředu...“</i> <i>„...většinou se mi teda v devadesáti procentech stane, že jsem vlastně, že ty pocity jsou nakonec úplně jiné jako kdyby...“</i> <i>„...i po té první, to bylo fajn, super prostě, neměl jsem proti tomu nic...“</i> <i>„...hodně lidí říká: jej dneska zas dramaterapie, ale potom zas: Ježíš, to bylo fajn...“</i> <i>„...kolikrát se člověku nechce a ve výsledku ti to pomůže, ti to trošku tu hlavu odventilovat...“</i> <i>„...jen se mi nechtělo přemýšlet včera po tom všem...“</i> <i>„...nejsem vůbec na takové to kreslení a tvoření...“</i> <i>„...Co bych na tom vyzdvihnul je prostě ta kombinace těch věcí...“</i> <i>„...jako kdyby dětské hry, kdy se můžeme položit na takovou laťku těch prostě dětí a vypustit úplně všechno a zablbnout a posmát se...“</i> <i>„...kombinace toho dalšího, kdy má tam něco, co má nějaký smysl, význam, nad čím můžeme pouvažovat, zapřemýšlet...“</i> <i>„...co mám v hlavě nějak dát buď na papír třeba nebo to nějak jako vyjádřit něčím, to mám třeba v tom problém...“</i> <i>„...já rád mluvím...“</i> <i>„...jsem rád, že to tady je ta dramaterapie, je to, je to fajn, je to super...“</i></p>
<p>Motivace klienta</p>	<p>Obecně</p>	<p>Eb</p> <p>K1: -----</p> <p>K2: -----</p> <p>K3: -----</p> <p>K4: -----</p> <p>K5: -----</p>

			<p>„...<i>Ještě nemám vyhráno, ale budu se snažit...</i>“</p> <p>K6: -----</p>
Orientace klienta	Na čas	Fa	<p>K1: „...<i>víc času tomu dát a větší prostor se v tom patlat...</i>“ „...<i>i do té hloubky, neprojit jenom po povrchu...</i>“ „...<i>vesměs všichni se tou minulostí nechtěli moc zabývat...</i>“ „...<i>ale všichni měli docela v hezkých barvách tu budoucnost...</i>“</p> <p>K2: -----</p> <p>K3: „...<i>dneska odjždím...</i>“</p> <p>K4: -----</p> <p>K5: „...<i>Jistým způsobem tu minulost vnímám samozřejmě negativně, ale jsem za ní paradoxně ráda...</i>“</p> <p>K6: -----</p>
Orientace klienta	Na prostor	Fb	<p>K1: „...<i>to všechno je odvozeno od momentální situace, jak je člověk tady naladěný...</i>“ „...<i>nezapomenout na závažnost té situace, že tady ti lidi jsou...</i>“ „...<i>Do zpěvu tady asi není nikomu a do tance...</i>“</p> <p>K2: -----</p> <p>K3: „...<i>určitě se nad tím budu zamýšlet i doma...</i>“</p> <p>K4: „...<i>už se vidím jako doma...</i>“ „...<i>jsem to právě i proto dával k těm dveřím tu moji cestu...</i>“ „...<i>těším se domů...</i>“ „...<i>Už se vidím s rodinou...</i>“</p> <p>K5: „...<i>tady můžu, já nevím, otevřít okno a hulákat si z okna...</i>“</p> <p>K6: „...<i>kolikrát jsou ty terapie a tak dál, člověk tak jako ten mozek má jako, je to náročné...</i>“ „...<i>K tomu stesk po rodině, a tak dále...</i>“</p>

Příloha č. 28 – Analýza rozhovorů k projektu „Můj hrdina“

Kategorie	Podkategorie	Kódy	Identifikátor
Téma	Vztahující se k sobě	Aa	<p>K1:</p> <p>„...podlehl takové té determinaci – představte si hrdinu...“ „...začla ta hudba a všechno to povídání, tak mě naskočil Robinson...“ „...až ke konci jsem si uvědomil...“ „...nějakého hrdinu, jsem si představil...“ „...v konečném důsledku jsem vlastně interpretoval sebe sama...“ „...co mě trápí nebo co mi leží na srdci...“ „...že to je starší smutný muž a že jeho cílem je vrátit svět zpátky do kolejí...“ „...aby fungoval tak, jak fungoval na těch základních principech po tisících, po tisících let...“ „...to moje vyšší, vyšší nějaký cíl nebo trápení nebo vyšší obava, jo, že ten svět se nevyvíjí dobře...“ „...vlastně jsem si uvědomil...“ „...že jsem se vrátil zase zpátky do stejných vod...“ „...že chci řešit něčí cizí problémy...“ „...co jsem dělal možná celý život...“ „...někdy jsem tak trochu pozapomněl na sebe...“ „...Dělalo mi to dobře...“ „...stokrát jsem si říkal: já už ničím problémy řešit nebudu, já se budu zaměřovat na sebe, a přesto všechno to zase vyplavává ven...“</p> <p>„...změna člověka je strašně těžká...“ „...člověka nelze změnit úplně...“ „...to tvé já se projeví...“ „...tím naším já jsme determinováni...“ my ho můžeme nějak potlačovat, ale ono se „...vždycky, vždycky nějak někde vynoří a tohle byl názorný příklad, jo, že jsem byl v pohodě, uvolněný...“ „...že tvé já se vždy jako v nějaké, v nějaké bud' modifikované podobě nebo zcela, zcela explicitně, jo, ale vždy se nějakým způsobem objeví...“ „...představa přerodu v něco jiného, to ne, to asi těžko...“ „...mnohdy si myslíme, že když mám pevnou vůli, tak všechno jde, ale ono s tou pevnou vůli všechno nejde...“ „...vlastně včera jsem to zažil na vlastní kůži...“ „...to, co se jeví jakoby na první pohled, jo, za tím může být schováno něco jiného...“</p> <p>Rozkrytí témat projektivní cestou; řešení cizích problémů; postoj ke změně/setrvání ve stavu</p> <p>K5:</p> <p>„...moje postava neměla oči, ale přesto se usmívala...“</p>

„...proč jsem toho hrdinu tak nechala ztvárnit...“
 „...nejdřív jsem přemýšlela, co to bude za hrdinu a potom tak nějak vyplynul...“
 „...Překvapilo mě samotnou, že to byl i jakoby muž nebo jakoby člověk s opačným pohlavím, stařec...“
 „...jsem se tou cestou dostala k tomu hrdinovi, což jsem teda byla já ve finále...“
 „...Byl jak Gandalf, bílý vlasy, neměl teda oči, smál se a bílý plášť. Možná ty oči měl, ale měl je pod vlasama...“
 „...možná si v životě něco trochu učesat, dát do pořádku, dát ty vlasy z obličeje a oni se objeví i ty oči...“
 „...možná to přijde, možná to nepřijde, možná to přijde za týden, za půl roku nebo ne...“
 „...věřím tomu, že se mě to podaří i doma jako mít sama pro sebe – jenom myšlení – a že se prostě do toho ponořím a ono to samo vyskočí...“

„...než jsi řekl, jako že to bude mýtina, tak já už jsem na ní ležela...“
 „...že jsem asi nechtěla jakože zpátky na ten detox...“
 pořád jsou ve mně nějaký otázky, že jistým „...způsobem chci být v tom bezpečí, což bylo jakoby to moje dětství...“

„...každá ta dramaterapie mě učí se tak víc poznat...“
 „...podívat se na svoje pocity, kde se cítím jakoby dobře, v bezpečí, což byla ta mýtina...“

„...Učit se samozřejmě jistému chování, abych docílila kýženého cíle...“
 „...chtěla bych si prosadit svoje a pokud mi to nebude vyhovovat, chtěla bych si, chtěla, přeji si, abych to ustála a obrazně se zdviženou hlavou z té situace odešla prostě jako vítězně...“

Hledání významu; bezpečí; prosazení sebe sama

K6:
 „...u toho hrdiny jsem si uvědomil, že prostě si za ty své problémy člověk může opravdu jenom sám a netřeba hledat nic okolo sebe, ale zaměřit se spíš sám na sebe...“
 „...spíš mě to tak jako utvrdilo...“
 „...ještě to člověka víc nakopne, že prostě on sám si to může ovlivnit, nemusím prostě hledat pomoc nebo cestu někde jinde, já si musím pomoci sám...“
 „...že nikoho k tomu nepotřebuju v uvozovkách, vždyť je to prostě jednoduché...“
 „...ujistil jsem sám se v tom, že prostě já sám jsem ta moje cesta...“
 „...já sám jsem to světlo na tom konci tunelu...“
 „...přece já sám sobě nechcu špatně...“
 „...sklony k takovému tomu utápění sám v sobě a litování sám sebe, jak to má člověk těžké...“

„...dramaterapie mi jakoby otvírá oči v tom, že opravdu jsem na to, nejsem na to sám, ale záleží to hlavně na mě...“
 „...jen já sám si můžu pomoci a udělám pro to všechno...“
 „...Spoléhání sám na sebe...“
 „...nečekat na to, že někdo přijde a někdo mě z toho vysvobodí...“
 „...i tady jsem šel trošku s takovým pocitem, že jdu tady, aby mi trošku nastavili hlavu jinak...“
 „...ale spíš umět s tou hlavou pracovat, vědět, kdy už se něco blíží...“
 „...co mám doma, to jsem si toho nevážil...“
 „...šťastný člověk čeká, že není šťastný, protože si neváží toho, co má a pořád řeší to, co nemá...“

 „...jak jsem si potom představil toho hrdinu, že jsem to opravdu...“
 „...jako kdyby ten hrdina nebo takové to moje druhé já...“
 „...že bych se chtěl podobat víc tomu dítěti, víc jako já, jo, než jsem teď...“
 „...jsem si jako sám sebe představil, že tam stojím jako malé dítě, tak to bylo pro mě takové silné...“
 „...Já jsem tam jako kdyby viděl to malé dítě jako sebe, kdy prostě se na mě dívá a chce mi pomoci...“
 „...abych se vrátil k takovému...“
 „...jak ty děti prostě jsou – upřímné, takové čisté, takové prostě bezstarostné...“
 „...– vzpamatuj se, vždyť to jde mnohem lépe. „...Ne vždy ta kratší cesta je ta lepší...“
 „...já jsem si tak jako zkusil udělat v té hlavě to, že si беру tu malou osobu, to moje druhé já malé jako někoho druhého, ne součástí sama sebe. Jako je to i moje součást, ale i někoho druhého...“
 „...jak kdyby to bylo moje dítě, které vlastně teď nechcu zklamat sama sebe. Jo, jako to druhé já...“
 „...už bych se nechtěl podívat do těch očí, které jsem si tam představil a aby byly smutné prostě. Takže budu dělat všechno proto nebo pracovat na tom, abych už to prostě neviděl. Abych, abych viděl ty oči třeba, když si ho představím, aby byly veselé...“

 „...jak je slyším ty příběhy druhých lidí, jak oni říkají, že byli taky a právě toto je tak oslabilo, že prostě si tak věřili, takže to nechcu podcenit a zůstanu, chci být těma nohama na zemi...“
 „...Vím, že to za sebou nemám...“
 „...já jsem takový člověk, stačí trošičku jinak nastavit tu hlavu, že už jsou nějaké problémy okolo a už se dokážu ponořit, tak stejně jako tu minulou dramaterapii, že se mnou nehne nikdo prostě, tak budu muset pořád na sobě pracovat a být nohama na zemi, nelítat v oblacích, jakože je to všechno za mnou...“

Převzetí zodpovědnosti sám za sebe; touha nezklamat sám sebe; respekt ze závislosti

K7:

„...ve finále bylo pro mě nejdůležitější asi to, když jsem si to napsal na ten papír a přišel jsem vlastně na to, že jsem v něčem nespokojen...“

„...měl jsem tam toho hrdinu, že jsem to byl já, to ten cíl byla spokojenost, to, co mi brání byla vlastně závislost, a já došel k tomu, že, že je asi v mém životě určitá nespokojenost, která mě dovádí k závislosti a ta mi potom vlastně brání v té spokojenosti...“

„...je to takový jako začarovaný kruh – spokojenost, nespokojenost, závislost...“

„...jak najít spokojenost nebo spíše jak najít tu nespokojenost, protože já nevím, v čem jsem nespokojený...“

„...bude tam něco, co mi chybí, abych byl úplně spokojený, a to je zase otázka: Dokáže být člověk v životě naprosto spokojený?...“

„...určitě jsem si odnesl jakoby zamyšlení. Zamyšlení nad, zamyšlení se nad tématem spokojenosti. Proč mě vlastně nespokojenost dovádí k závislosti...“

„...co člověk hledá, kam směřuje, co mu schází, co by potřeboval...“

„...je to nějaké jako otevření toho tématu nebo najít toho tématu, spojení se s tím...“

„...propojit s tou léčbou...“

„...– pracovat s tím tématem...“

Hledání spokojenosti v životě s návazností na závislost; nalezení a přenesení tématu dále

K8:

„...já jsem si teda představoval srub a takhlenc, ale já se neumím moc otvírat...“

„...mě se o tom blbě mluví, ale nakonec jako jsem něco vypořádal ze sebe...“

„...Já mám obrovskou představivost, ale blbě se mi o tom mluví...“

„...já myslím negativně totiž. Proto se mě o tom tak blbě mluví...“

„...Jako já rád si představuju...“

„...Začínám taky trochu uvažovat. To ono si člověk uvědomí, až po té terapii...“

Otevřenost a sdílení – brání negativní myšlenky

K9:

„...Hrdina jsem byl já v plné síle, plný ambicí tak, jak dřív. No a vlastně teď když se podívám do zrcadla, tak je ze mě vychrtlá troska, ale to bylo až po tom, co vlastně bývalá paní mi vzala dceru ještě předtím, než ji porodila. Ona chtěla jenom dítě, tak jsem začal pít od té doby, abych na to nemyslel a vůbec usnul. No a pak jsem to bral tak nějak jako samozřejmost, než mi zkolabovaly orgány. Byl jsem na velké operaci docela. Pak jsem skončil podruhé v nemocnici a tam mi řekli, že ještě jednou se opiju, tak je po mě. A hlavně mi jde o tu dceru...“

„...je to hodně o tvé dceři a rodině...“

			<p>„...<i>To je asi to nejdůležitější, na čem mi záleží...</i>“ „...<i>odnesl jsem si zase, že bych se měl víc snažit...</i>“ „...<i>mě to zdůraznilo prostě...</i>“ „...<i>emoce a tak...</i>“ „...<i>Že vlastně to není o chlastu, ale že ten člověk si sebe musí začít vážit a musí mít nějaký svůj cíl, pro kterej bude i žít...</i>“ „...<i>rodina určitě. No, tak to přemýšlím delší dobu, jako téma, ještě před detoxem...</i>“ „...<i>Vzít si to víc k srdci...</i>“ „...<i>teď už jsem na to sílu trošku posbíral, protože jsem strašně zhubl...</i>“</p> <p>Důležitost rodiny – snaha o její udržení; vlastní hodnota; náhled na své tělo a zdraví</p>
Téma	Vztahující se ke skupině	Ab	<p>K1: -----</p> <p>K5: -----</p> <p>K6: -----</p> <p>K7: „...<i>co jsem vnímal, tak takové, co mi upřímně, co mě dokáže přimět k nějaké otevřenosti...</i>“ „...<i>čím víc se takhle před lidma jakoby, nechci říkat znemožním...</i>“ „...<i>lépe se mi otvírá vůči těm lidem...</i>“ „...<i>že ze mě odpadnou takové zábrany a neřeším to...</i>“ „...<i>už se nebojím říct, co mě trápí...</i>“</p> <p>Otevřenost před skupinou</p> <p>K8: „...<i>odnesl jsem si jako novou zkušenost...</i>“ „...<i>člověk, když slyší tu skupinu a co si myslí druhý a srovná to sám se sebou, tak už tam něco porovnává a něco mu to prostě, přínos tam je...</i>“ „...<i>že si od toho něco berou...</i>“ „...<i>Být s tou skupinou...</i>“ „...<i>zjistil jsem jako že je to dobrý tady ti lidi a určitě to má význam...</i>“ „...<i>Začínám taky trochu uvažovat. To ono si člověk uvědomí, až po té terapii...</i>“</p> <p>Kvalitní čas strávený se skupinou – své místo ve skupině</p> <p>K9: -----</p>

Prožívání	Libé prožitky	<p>Ba</p> <p>K1: <i>„...V pohodě...“</i> <i>„...Spíše pozitivní, nebyly negativní...“</i> <i>„...nijak mě to nerozhazovalo...“</i> <i>„...Možná ten začátek, jo, na to nejsem stavěný...“</i> <i>„...odcházel jsem nalazen, naladěný jakoby na stejné vlně...“</i> <i>„...Pozitivní...“</i></p> <p>Stejná nálada, spíše pozitivní</p> <p>K5: <i>„...Já se cítím dobře...“</i> <i>„...to pro mě bylo překvapení. Ale jako bylo to příjemný překvapení...“</i> <i>„...že cítím jako to bezpečí...“</i> <i>„...bylo to fajn...“</i> <i>„...v ten den, v ten čas, to mělo pro mě velký prožitek, ale teď mi vyprchává, teď už jsem prostě někde jinde, teď zase už prožívám něco jinýho...“</i> <i>„...nezůstala jsem tam, na té dramaterapii...“</i> <i>„...jsem sebevědomější...“</i> <i>„...mě ta dramaterapie jako bude chybět, protože jsem si jí užívala...“</i> <i>„...pro mě to byl příjemný zážitek...“</i></p> <p>Příjemné překvapení; bezpečí; hluboký prožitek; sebevědomí; příjemné pocity</p> <p>K6: <i>„...Dobře, jakože, jo, v pohodě, líbilo se mi to...“</i> <i>„...včera jsem měl i takovou dobrou náladu a dramaterapie se mi líbila...“</i> <i>„...naopak se mi to jako by umocnilo, že mi bylo jako ještě lépe...“</i> <i>„...že to dokáže určitě přimět ty lidi k jiným myšlenkám...“</i> <i>„...já to mám strašně rád...“</i> <i>„...já jsem měl pocit, že mi celé tělo spadne do té karimatky prostě a rád si tak jako vypnu...“</i> <i>„...pořád nad něčím přemýšlím a rád se takhle vypnu...“</i> <i>„...jenom pozitivní...“</i> <i>„...pozitivní, odcházel jsem, nic jsem nedělal s nechutí...“</i></p> <p>Umocnění dobré nálady; relax</p> <p>K7: <i>„...šťěstí trošičku...“</i> <i>„...že jsem se nebál otevřít před těmi lidmi...“</i> <i>„...že jsem tam byl v bezpečí, nebál jsem se toho, že by mě tam někdo soudil nebo že by se na mě někdo díval špatně, takže fakt jako takový klidný a bezpečný pocit...“</i> <i>„...Jinak to pro mě byla vesměs zábava...“</i></p>
-----------	---------------	--

		<p>Bezpečí; klid; zábava; otevřenost; pocit štěstí</p> <p>K8: <i>„...Dobry, me se to libilo...“</i> <i>„...Jako jsem takovy uvolnenejsi...“</i> <i>„...A pak to bylo prima...“</i> <i>„...Clovek se citi uvolnene...“</i> <i>„...ja jsem rad jako, ze jsem ze sebe neco mohl vypustit...“</i> <i>„...jak ma clovek nejakyho brouka v hlavě, jo, tohlencto ho z toho vyžene, jo, prestane přemýšlet nad svojema sračkama a uvolní se prostě ta mysl. Jo, nepřemýšlí o něčem jiným zásadním...“</i> <i>„...za me to fakt bylo dobry...“</i> <i>„...Na to jaky jsem mel z toho obavy, tak fakt jsem odchazel spokojeny...“</i> <i>„...Pomohla mi se trošku zrelaxovat...“</i></p> <p>Uvolnění; vypuštění emocí; spokojenost; relax</p> <p>K9: <i>„...Celkem me to prijemne překvapilo...“</i> <i>„...Ale pocity prijemny...“</i> <i>„...asi me to asi i tak povzbudilo psychicky. No hlavne ja jsem tu už prišel bez abstáku...“</i> <i>„...psychicky me to podpořilo urcite. A fyzicky se musim podpořit sám...“</i></p> <p>Příjemné překvapení; povzbuzení; psychická podpora</p>
Prožívání	Nelibé prožitky	<p>Bb</p> <p>K1: <i>„...nebylo prijemne vlastne takove, prijemne, to sepnuti, ze vlastne, me to prišlo až potom, jak jsme odešli pryč. Takove to sepnuti, ze – to, co jsem rikal – ze vlastne jsem prezentoval sebe sama...“</i></p> <p>Konfrontace s tématem</p> <p>K5: <i>„...Byla jsem z toho takova rozpačita...“</i> <i>„...nevěděla jsem, jestli se mám bát nebo mi to má být prijemny...“</i> <i>„...měla jsem jako obavy vstoupit...“</i> <i>„...do nejistoty, do takovyho strachu ze sebe i sama trochu, ze vlastne nemám úplně jako vyhráno...“</i> <i>„...byla jsem trošku jakože rozpačita. Říkám, nejdřív jsem nevěděla úplně jak to pojmout, nebyla jsem si úplně jista, ale tak nějak, jak jsem to rikala, postupně jsem se nějak do toho prostě pomalýma krůčkama dostávala...“</i></p> <p>Obavy; rozpačitost; nejistota</p> <p>K6: <i>„...mi až nahání hrůzu to, ze ja jsem prostě tak namotivovaný a přesvědčený sám sebou tady a ted'...“</i></p>

			<p>Obavy z vlastní motivace</p> <p>K7: <i>„...asi žádný negativní dojem z toho nemám a spíš jsem z toho dokázal čerpat...“</i></p> <p>Absence negativních pocitů</p> <p>K8: <i>„...Ze začátku tam byla obava, která postupně úplně opadla...“</i></p> <p>Počáteční obavy, které opadly</p> <p>K9: <i>„...když jsem se na ten obrázek díval potom, to bylo docela smutné...“</i> <i>„...ale za ten si můžu taky sám, že jo.“ (odmlka) „Hlavně sám...“</i> <i>„...když jsem mluvil, tak mi bylo trošku ouzko, no ale to člověk musí ze sebe trošku jako vyventilovat ven. Občas...“</i></p> <p>Smutek; retrospekce</p>
--	--	--	---

Další popsané vyskytující se fenomény v kontextu procesu (elementárního charakteru)

Interakce klienta	Se skupinou	Ca	<p>K1: <i>„...Ty skupinové aktivity...“</i> <i>„...to bylo trošku už na mě...“</i> <i>„...prostě poskakovat na jedný noze...“</i></p> <p><i>„...Ty lidi, co se tady známe, tak tam víceméně mě nic nepřekvapilo...“</i> <i>„...protože je znám...“</i> <i>„...povídali to, co říct chtěli, jo, že jsem všemu nevěřil je druhá věc, jo, to je, ale to je věc každého, jak co vnímá...“</i></p> <p><i>„...trošku i podle toho zapojení, že člověk viděl zhruba asi jaké povahy jsou...“</i> <i>„...co v nich asi tak může držet...“</i> <i>„...je to si myslím prospěšné...“</i></p> <p><i>„...jak jsme si házeli těma míčkama a říkali ty jména...“</i> <i>„...že člověk zjistil...“</i> <i>„...fakt se na to musím zaměřit, abych si je zapamatoval...“</i> <i>„...tak jsem si po tý dramaterapii je schválně zapamatoval potom...“</i></p> <p><i>„...díky tomu povedlo poznat ty novější...“</i></p> <p>K5: <i>„...se skupinou asi ne, tam jsem byla sama za sebe...“</i> <i>„...spíš jsem se navázala až jako každéj říkal, jak to vnímal, tak to</i></p>
-------------------	-------------	----	---

jako už samozřejmě... “

„...v té mojí imaginaci, jsem byla sama za sebe, takže tam jsem tu skupinu prakticky nevnímala, ani to, že třeba někdo, já nevím, někdy tam bývá rachot, že okolo slyšíš, že někdo třeba chrupká nebo se přetočí... “

„...co jsem poslouchala i ostatní, tak bylo to takový pěkný, jako kdo se v čem viděl, jako kdo jak dokázal ztvárnit... “

K6:

„...hledal jsem furt něco takového, ale prostě i z těch příběhů těch ostatních lidí... “

„...když vidím ty příběhy druhých lidí, vždyť já jsem tady ve výsledku pomalu nejlíp... “

„...Že to tak trošičku zaprvé stmeluje kolektiv... “

„...protože jsou tady třeba lidi, ale ti se včera taky nezapojili, tak někteří jsou takoví, že už asi jiní nebudou... “

„...ten kolektiv se jako kdyby trošku se tak ořuká... “

„...Provázat se skupinou už víc asi nejde, protože já jsem tu tři týdny a jako jsem celkem v té pozici, kdy prostě jsem takový výřečný a nesedím tam nikde v koutě... “

K7:

„...já se snažím na ty lidi tady moc nevázat... “

„...vím, že tady s nima budu chvíličku a potom jako to opustím... “

„...já tady nehledám přátelství, já tady nehledám kamarádství, já jsem tady přišel skrz sebe a samozřejmě dokážu nabídnout těm lidem něco svého a jestli oni to chtějí, tak ať si to vezmou a ať si to uchopí jak chtějí, ale já asi tak jako vím, co v tom životě potřebuju a kam bych měl směřovat... “

„...a mám s tím špatnou zkušenost – s navazováním vztahů takhle v léčebně... “

„...dospěl jsem tam i k pár zklamáním, a tak se tomu tak trošku vyvarovávám... “

K8:

„...ty lidi to dalo trochu do celku, si myslím... “

„...Mě se líbilo, jak se všichni otevřeli u toho kamene... “

„...Hned už ten začátek, jo, jak ten kámen koloval, postupně se začínal zahřívat... “

„...to je jasný, že takovýho člověka nikdy nepřijmeš, že nepřijme tady toto... “

„...Mě spíš pobavilo jako, že jsme si mohli zablblnout společně... “

„...Myslím si, že člověk je takhle zavřenej, že, a přemýšlí sám o sobě a takhle to vypustí z hlavy, jo a všímá si víc okolí... “

„...Nevím, jak to brali ostatní... “

K9:

„...nechal jsem na ní svoje pocity, tak veřejně pro všechny asi... “

„...takže s tou skupinou říkáš, že se ti povedlo nějak navázat... “

„...na to přijdu časem... “

			<p>„...A taky jsou lidi, kterým to chci říct a kterým bych to neřekl nikdy třeba, takovýhle věci...“</p> <p>„...tak tam jsem viděl, že každé má nějaký svůj problém, tak klidně to můžu říct...“</p> <p>„...nesvěřil bych se tak určitě kamarádům někde...“</p> <p>„...tak jako jsou tu lidi, co jsou na tom hůř než já...“</p>
Interakce klienta	S terapeutu	Cb	<p>K1: „...ten přínos váš...“</p> <p>K5: „...Co se týká terapeuta, tak jsem vnímala vlastně tak jak mě navádí, co bylo velmi jako příjemný a příjemný jakoby hlas, pomalejš hlas, všechno to tak jako navazovalo, nikam nespěchal...“</p> <p>„...mě to vyhovovalo, jak to bylo vedené...“</p> <p>K6: „...takový ten obdiv a to, a je to fajn a dělejte to dál a myslím si, že to prostě těm lidem určitě neuškodí a pomáhá naopak...“</p> <p>K7: „...že tady se snažíte lidem jako otevřít ta témata, na kterých jako do budoucna můžou pracovat...“</p> <p>„...Já jsem si opravdu myslel, že tady přijde jako týpek převlečený za klauna a že budu fakt něco nacvičovat, víš...“</p> <p>„...To je strašně pěkné, jak vy to dokážete skrz něco, nějakou tu imaginaci toho člověka fakt jako k tomu přivést a spojit ho s tím...“</p> <p>K8: „...Hlavně je to takové nenásilné, že ty člověka do ničeho nenutíš...“</p> <p>„...Určitě mě pomohl dobrý přístup tvůj, jo, že jsem k tobě chytil hned důvěru...“</p> <p>„...Já bych vyzdvihl jako ten váš přínos pro ty lidi...“</p> <p>K9: „...No, (jméno koterapeuta) je pěkná...“</p>
Aktivita klienta	V procesu	D	<p>K1: „...Jedenáct...“</p> <p>„...Potřetí...“</p> <p>„...větší časový prostor a víc na tu prezentaci možná mít víc času...“</p> <p>K5: „...Bylo to podeváté...“</p> <p>„...Na tomto pobytu je to po čtvrté...“</p> <p>„...protože jsem u toho projektu úplně nevěděla jako, jak se s tím obeznámit...“</p> <p>„...tak nějak jsem nad tím přemýšlela...“</p> <p>„...včera jsem hodně nad tím hloubala...“</p> <p>„...já jsem to zažila poprvé...“</p> <p>„...Tím že to bylo vedené, tak, tak pořád ten člověk držel tu myšlenku...“</p>

„...byl tam ten impulz...“
„...Takže si člověk mohl v klidu jakoby rozmyslet, že teda i bude to takové, taková cesta...“
„...Asi to bylo takový včera jakoby intenzivnější a ono to tak jako s odstupem, tam jsem to asi prožívala jako hodně a teď vím, že to byla imaginace – беру to více rozumově...“
„...tam jsem byla prostě fakt jakoby do toho vtělená...“
„...jakože by mi něco chybělo, nechybělo, ani bych nepotřebovala...“

K6:

„...Potřetí...“
„...člověk tam nechal nějakou energii, že se do toho chtěl zapojit, protože mě to bavilo...“
„...Že jsem šel do toho naplno...“
„...Do všeho se mi vlastně chtělo...“

K7:

„...Poprvé...“
„...tohle bylo vlastně moje první setkání s něčím podobným...“
„...nedá se říct, že bych tím byl nějak extra pozitivně ovlivněn, ani nějak negativně ovlivněn...“
„...ačkoliv jsem to teda, úplně si tím neprošel, neboť jsem z toho vypadl, jak jsme začali psát toho hrdinu nebo jak jsi nás začal provázet tím povídáním, tou imaginací...“
„...Asi ta imaginace byla taková nejdůležitější pro mě...“
„...Já, jakmile v abstinčních příznacích lehnu a zavřu oči, tak okamžitě spím...“
„...Já jsem na druhou byl rád, že jsem si mohl lehnout a zavřít ty oči...“

K8:

„...Včera poprvé...“
„...Nikdy jsem nezažil nic takového...“
„...mě to tak trošku rozpochovalo...“
„...Člověk by nad tím trochu dýl přemýšlel, tak toho řekne trochu víc...“
„...člověk nemusí moc přemýšlet, jo, to musí jít z něho. Tohlenc si myslím, že otvírá trošku srdce. Když se teda tomu poddá...“

K9:

„...Poprvé celkově...“
„...Hodně jsem tam musel přemýšlet...“
„...Já jsem tam spíš kreslil...“
„...ono to hodně bolí to přemýšlení...“

<p>Motivace klienta</p>	<p>Pro dramaterapii</p>	<p>Ea</p>	<p>K1: „...ten intelektuální náboj nějaký, že to bylo o tom přemýšlení a o tý představivosti a, jo, že to bylo vlastně o zapojení i trošku tý hlavy do toho procesu...“ „...já to mám rád takové povídací...“</p> <p>K5: „...celkově mě vyhovuje tady ta metoda...“ „...já hodně ráda sním, hodně ráda si představuju, ale neumím udržet tu myšlenku...“ „...byl tam prostor, to se mě líbilo...“ „...Mě se tam líbilo téma...“ „...Jakože to nebylo jednotvárné, že to prostě, si myslím, že jako každý by se v něčem měl najít...“</p> <p>K6: „...Včera to bylo úplně zase něco jiného...“ „...něco jiného než minule...“ „...protože jsem byl v tom jiném takovém špatném rozpoložení...“ „...včera mi to sedlo...“ „...nevadilo mi vůbec nic, a naopak mi to úplně vyhovovalo...“ „...já to mám tak rád, takové ty hlasy a ta hudba do toho...“ „...to není takové jako když je to live...“</p> <p>K7: „...Já bych chtěl nacvičovat jako to divadlo...“ „...Já rád hraju, já rád blbnu...“ „...Myslím, že to má obrovský přínos pro lidi...“</p> <p>K8: „...téma bylo dobře zvolené, si myslím...“</p> <p>K9: -----</p>
<p>Motivace klienta</p>	<p>Obecně</p>	<p>Eb</p>	<p>K1: -----</p> <p>K5: „...Většinou mě tady toto napadá, když mám jakoby klid, neřeším nic kolem sebe...“</p> <p>K6: -----</p> <p>K7: -----</p> <p>K8: -----</p>

			K9: -----
Orientace klienta	Na čas	Fa	K1: ----- K5: ----- K6: ----- K7: <i>„...mám tři měsíce PLka (psychiatrické léčebny) za sebou, rok komunity, šest měsíců doléčování...“</i> K8: ----- K9: -----

Příloha č. 29 – Analýza rozhovorů k projektu „Má skupina“

Kategorie	Podkategorie	Kódy	Identifikátor
Téma	Vztahující se k sobě	Aa	<p>K6: <i>„ ...Co jsem tam hodil ty oči, že mám rád napřímo nějak rozhovor a upřímnost, že nemám rád, když se něco člověk něco za žádama doslechne, to nemám rád... “</i> <i>„ ...Mám rád všeobecně jako kontakt s lidma, takže jsem to tak jako pojal v tom obličejí, že to tak vyskočilo a mám rád ten řád v životě... “</i> <i>„ ...mi to dalo ve výsledku nějaký celek... “</i> <i>„ ...Ale asi tam byl nějaký podnět, aby se člověk zamyslel sám nad sebou, jako čím se vyznačuje, co je jeho silná stránka a tak dál, a to ani vlastně o sobě moc nevím. Moje silná stránka jsou fakt jako kdyby vztahy s lidma, že rád komunikuju, rád mluvím... “</i></p> <p><i>„ ...prostě jsem se za ty čtyři týdny dostal do nějaké pozice, že to nechci vzdát a říct stop, i když mi to nevyhovovalo, teda jako ta forma toho, ale říkám: nějak to musím, musím se nějak přemoci... “</i> <i>„...pořád se to snažím předávat na ty různé věci co mě potkají v tom životě, taky se s nima musím poprat, tak jsem to chtěl nějak udělat... “</i> <i>„ ...to ne že by mi to bylo blbé, ale kvůli sobě jsem to neřekl. Já jsem se chtěl jako kdyby probourat, bariéru... “</i> <i>„ ...Já jsem věděl, kde se cítím dobře, že bych to tam zakreslil, tak kde to mám k hradu namalovat. Místo abych to propojil s někým jiným. Já jsem si to tam namaloval kdekoliv. Já se fakt cítím nejlépe, když si jdu se synem zakopat na hřiště, na braky, je to pro mě takový relax... “</i> <i>„ ...Jsem rád, že se dostávám do tady těch situací, protože tady ty situace mě v životě lámaly... “</i></p> <p>Rekapitulace svých vlastností; překonání odporu s přenosem do života; nácvik nového chování</p> <p>K7: <i>„...když jsme se umisťovali jako kdyby na tom, na tom hradu, tak mi vlastně došlo, že jsem rád středem pozornosti... “</i> <i>„...Sebepoznání. Jednu věc jsem se tam o sobě dozvěděl novou, která mě překvapila... “</i> <i>„ ...ten střed pozornosti... “</i> <i>„ ...určitě se do budoucna podívám na to, proč sám sebe vnímám jako introvert... “</i> <i>„ ...ale zároveň mi dělá dobře, spokojenost, když jsem středem pozornosti... “</i> <i>„...– jak uchopit pohled na svoje vnímání, prožívání, nad svojí introverzí... “</i></p>

			<p>„...Pro mě je to zase jako překonávání nějakých, nechci, hranic nebo překážek, v tom, že si to zkouším. Já třeba oslovit pěknou ženskou na ulici, hmm, ne...“</p> <p>„...když tam ta hezká ženská je a já se před ní mám nějak projevovat, tak mi to pomáhá, já si to vlastně takovým způsobem nacvičuju, jo. Že vlastně překonávám sám sebe...“</p> <p>„...já mám spoustu témat, co řeším a co jsou daleko hlubší než, než proč jsem introvert a jsem středem pozornosti...“</p> <p>Otázky introverze/touhy po pozornosti; nácvik interakce a sociálních dovedností</p> <p>K8: -----</p> <p>K9: „...a potom v tom hradu mi stačil bohatě ten domeček u vody a pak ještě hory by mi stačili, kdyby byly kousek nějak rozumně, to mi stačí. Ta svoboda...“</p> <p>Vnitřní přání</p> <p>K10: -----</p> <p>K11: -----</p>
Téma	Vztahující se ke skupině	Ab	<p>K6: -----</p> <p>K7: -----</p> <p>K8: „...Pozorování skupiny a jak se chová...“ „...Takové smíšené jako. Člověk neví, co od těch lidí čekat a pokaždý když přijde někdo nový, tak všichni jsou zvědaví, že. Už soudí podle pohledu, ještě aniž by ho znali...“</p> <p>Sblížení se skupinou</p> <p>K9: „...tak já myslím, že to bylo pro všechny, jaký ten člověk je. Nebo dalo by se to z toho i vyčíst...“ „...všeobecně, jako spíš se nad sebou zamyslet, a ještě v sobě něco hledat jako kdyby nového...“ „...jak by ses představil ostatním...“ „...Jako pro ostatní i pro sebe, no. Co bych v sobě ještě mohl najít jako, ještě pozitivního a takhle...“</p>

			<p>Prezentace sebe sama ve skupině</p> <p>K10: <i>„...určitě jsem získal nějaké informace o nich, které jsem nevěděl nebo jsem nemusel vědět. A jak jsou pro mě určité věci důležité, tím si vlastně člověk udělá ten obraz a vidí tu hodnotu, pro kterou, která je pro toho člověka důležitá...“</i> <i>„...Člověk získal nějaké informace o svojem okolí a skupině...“</i></p> <p>Poznání skupiny</p> <p>K11: <i>„...já jsem měla strach vždycky cokoliv říct. Jako mezi spousta lidma, ale včera-...“</i> <i>„...včera jsem se tak uvolnila...“</i> <i>„...ať jsme dělali, co jsme dělali, já jsem byla úplně jinej člověk...“</i> <i>„...byla jsem taková zakřiknutá, prostě neuměla jsem se otevřít, ale tenhle týden...“</i> <i>„...nebudu v sobě dusit to, co jsem neudělala, už se prostě ozvu. Budu si vážit sama sebe. Já jsem definitivně teďka rozhodnutá, takže doufám...“</i> <i>„...vím, že jim můžu říct cokoliv...“</i> <i>„...Můžu za kýmkoliv přijít, ať mi pomůžou. Tak jak já pomůžu...“</i> <i>„...zakřiklá – to jsem byla celý minulý týden já...“</i></p> <p>Dovolit si být otevřená před skupinou</p>
Prožívání	Libé prožitky	Ba	<p>K6: <i>„...Normálně, nějak tak jako stejně. Jako bylo to fajn. Nedalo mi to to, co mi dala ta předchozí, ta byla jakoby hlubší pro mě...“</i> <i>„...zase se člověk jako kdyby trochu odreagoval...“</i> <i>„...Některá dramaterapie mi dala víc toho, některá míň, ale nemyslím si, že by mi to někdy něco vyloženě vzalo, to ne. Spíš to hodnotím kladně. Nikdy to nešlo dolů...“</i></p> <p>Odreagování; stabilita nálady</p> <p>K7: <i>„...Vlastně o ten jeden bod...“</i> <i>„...Z osmičky na devítku...“</i> <i>„...Přišlo mi to takové zábavné tady v tomhle tom uzavřeném, v té bublině, kdy já jako energický člověk tady nemám žádné vybití, tak aspoň trochu té zábavy tam bylo...“</i> <i>„...bylo tam nějaké očekávání. Jako ta nálada byla dá se říct super...“</i></p> <p>Zábava; mírné zlepšení nálady</p> <p>K8: <i>„...Cítím se po ní uvolněně – supr...“</i> <i>„...Nevidím na tom nic negativního...“</i> <i>„...Je to takové zpestření totiž tady, toho pobytu...“</i> <i>„...Nic mě to nestálo...“</i></p>

		<p>„...Zajímavý zážitek do života, jako, protože tohlenc málo kde zažiješ...“ „...Já myslím, že mi pomohla...“</p> <p>Uvolnění; zpestření</p> <p>K9: „...Jako bylo to dobrý, pobavilo mě to...“ „...Dobřej...“ „...Ale určitě jako psychicky mi to pomohlo...“</p> <p>Pobavení</p> <p>K10: „...Trošku líp, protože vlastně tím, že jsem jako v novém prostředí a, tak mě to dokázalo trošku odvést od těch mojich myšlenek, které jsem měl, nějaké ty stresové myšlenky v té hlavě. Tak nějak to dokázalo, že jsem alespoň na pár minut se dokázal soustředit na něco jiného. Takže to mě jako docela přispělo...“ „...Bezúhonností, bych to řekl, protože člověk nemusel myslet na žádné věci jako, typu jako každodenního života, jako nějaký třeba stres...“ „...docela dobrý vlastně, bylo to takové odreagování pro mě. Ne že by to úplně přineslo pro mě něco nového, ale aspoň takový jako doprovodný program jak kdyby, při čem člověk nemusí třeba aspoň chvilku myslet na nějaké ty své problémy, tak to určitě vnímám jako pozitivní...“ „...odpoutání od těch stresových myšlenek...“</p> <p>Redukce stresu a myšlenek; odreagování</p> <p>K11: „...Byla jsem velmi uvolněná a klidná...“ „...nevím, jestli to s tím souviselo...“ „...– pěkně jsem spala...“ „...Jak jsem dneska nabitá tou energií z toho včerejška...“ „...Já jenom vím, že to je spokojenost...“</p> <p>Uvolnění; klid; nabití</p>
Prožívání	Nelibé prožitky	<p>Bb</p> <p>K6: „...Místama to dělám i s nechutí...“ „...Protože mě nic nenapadá prostě v tu chvíli...“ „...Chvílemi mě to až vysílilo jako...“</p> <p>Nechuť k formě práce</p> <p>K7: „...Já osobně nijak. Mě to prakticky nic nedalo...“ „...trošku jako stud, víš a že by se člověk nemusel až tolik projevit, když tam ta pěkná ženská je...“</p> <p>Stud před koterapeutkou</p>

			<p>K8: -----</p> <p>K9: -----</p> <p>K10: -----</p> <p>K11: -----</p>
--	--	--	---

Další popsané vyskytující se fenomény v kontextu procesu (elementárního charakteru)

Interakce klienta	Se skupinou	Ca	<p>K6: <i>„...se skupinou si myslím, že už to víc ani nejde...“</i> <i>„...já jsem jako propojený až dost s nima. A že by mě to nějak posunulo v těch vztazích v té skupině nebo jako myslím, ani ne...“</i> <i>„...je to nějaká kolektivní práce, co tam byla, že jsme museli spolupracovat, ale že by mě to v něčem posunulo v té komunitě, to ne...“</i> <i>„...Je to dobrá věc, propojí to i tu komunitu vzhledem k tomu, že jsou tu třeba dva noví...“</i> <i>„...trošku se člověk uvolní a už prolomí takové ty bariéry mezi těma lidma, že už ti to připadá trošku přirozenější...“</i> <i>„...ten, kdo se v tom topí denodenně a tak dál, má nějaké pochybnosti, tak se od toho odproští jako...“</i></p> <p>K7: <i>„...Celý ten program a ten koncept toho, jo, i toho erbu i toho hradu vnímám strašně pozitivně pro tu skupinu, jo, pro tu komunitu...“</i> <i>„...já totiž jako nesnažím se tady myslet jenom na sebe, ale vnímám, že i ti lidi, co jsou tady potřebujou pomoc a myslím si, že je to vhodné pro ně...“</i> <i>„...dá se říct, že mi pomohla více poznat ten kolektiv...“</i> <i>„...nebyl jsem nikde myslí pryč a vnímal jsem, co ti lidi jako o sobě říkaj a jak to vnímaj...“</i> <i>„...Sice to není to, to, co bych potřeboval. Asi bych se bez toho obešel, ale dá se říct, že mi to pomohlo v tom je poznat...“</i></p> <p>K8: <i>„...jak se chová prostě ten kolektiv sám k sobě, protože tam jsou noví lidi, jo, a člověk už si udělá takový jako názor, že, podvědomě...“</i> <i>„...člověk je pak pozná, protože je s nimi každý den, ale tady u toho drama, jo, se chovají taky trošku jinak, než když sedí na jídelně...“</i> <i>„...je zajímavý, že třeba když jsme u oběda, jo, tak všichni jsou, jo, za jedno, jo. A až jsme na té terapii, tak člověk na nich prostě vidí – to je zhnílot, jo, ten je mrzout a takhle. A u těch jiných aktivit toto nevidím, jo, to jenom za sebe mele každý den v podstatě to samý...“</i> <i>„...opadne z nich maska. A můžou se snažit, nemusí, nebo aspoň já to tak vnímám...“</i> <i>„...pokaždý je skupina jiná, tak se to tak trošku mění...“</i></p>
-------------------	-------------	----	--

		<p>„...<i>Já s myslím, že to jako pomůže vždycky skoro, tak poznat se mezi sebou...</i>“</p> <p>„...<i>oni nevěděli, jak začít, jo, mě napadlo, že kolem té řeky nakreslí ten hrad a oni si začali kreslit z druhé strany...</i>“</p> <p>„...<i>Já jsem si myslel, že se to, jakože spojí a každý si nakreslí svůj kousek...</i>“</p> <p>„...<i>Až viděli, že se z toho něco rýsuje, tak třeba ten kolega, co seděl vedle mě, tak se chtěl zapojit, ale už mu to bylo blbé...</i>“</p> <p>„...<i>Asi by se mi líbilo větší zapojení některých lidí...</i>“</p> <p>K9: „...<i>se skupinou jsme tak jako už celkem zkontaktovaní...</i>“</p> <p>K10: „...<i>osobně pobývám rád s tou skupinou, tak mě to ani vůbec nevadí. Je to jak kdyby, tady je ten kolektiv dobrý, takže vlastně s tím erbem s tím propojením jsem neměl žádný problém...</i>“</p> <p>„...<i>jaké jsou hodnoty těch ostatních lidí...</i>“</p> <p>„...<i>A tím, jak kdyby to provokuje členy, aby si mohli uvědomit, že třeba tento člověk má takové a takové potřeby a tenhle má zase jiné a že ten přístup nemůže být jakoby pro všechny stejný...</i>“</p> <p>K11: „...<i>tak už většinu tu znám, ale přicházejou další...</i>“</p> <p>„...<i>Tak jsem jí už do toho zasvětila...</i>“</p> <p>„...<i>já ten kontakt mám od začátku, i když se měníjou ti lidi, já si myslím, že su neproblematická. Jo, takže já vyjdu s každým...</i>“</p> <p>„...<i>Povídáme si hodně o tom, kdo z nás je s jakým problémem tady, tak jsme se jako otevřeli jeden druhému...</i>“</p>
Interakce klienta	S terapeutů	<p>Cb</p> <p>K6: -----</p> <p>K7: „...<i>Máš krásné kolegyně...</i>“</p> <p>K8: „...<i>S terapeutem je to v pohodě...</i>“</p> <p>„...<i>Dáváš tu svobodu, každý fakt si, oni i tak si můžou říct, co chtěou, ale tady z tebe cítí, jo, že si toho můžou dovolit víc...</i>“</p> <p>K9: „...<i>No a s terapeutem jo, i se (jméno koterapeuta)...</i>“</p> <p>„...<i>něco o sobě řekla. Protože vlastně terapeuti se nás normálně ptají jenom na nás a o nich nevíme nic taky...</i>“</p> <p>„...<i>Vlastně ty taky...</i>“</p> <p>K10: „...<i>Pro mě je to trochu těžší, protože já takhle, když přijdu a je víc terapeutů v místnosti, tak pro mě je lepší, jak kdyby mluvit radši s jedním a někde v ústraní než před velkou skupinou s mnoha lidmi...</i>“</p>

			<p>K11: <i>„...i (jméno koterapeuta) mi přišla hrozně příjemná...“</i></p>
Aktivita klienta	V procesu	D	<p>K6: <i>„...Počtvrté...“</i> <i>„...já jsem úplně bojoval s tím erbem...“</i> <i>„...Spíš nevím, jak se jako vyznačit...“</i> <i>„...co mě charakterizuje...“</i> <i>„...měl jsem s tím strašný problém...“</i> <i>„...jak bych se jako charakterizoval nějakýma obrázkama, to byl pro mě teda problém...“</i> <i>„...ve výsledku to nevím, jak se nějak ohodnotit...“</i> <i>„...nemusím se lišit, může to být i něco společného s někým jiným, ale jak bych se já sám charakterizoval, to nevím jak...“</i> <i>„...Spíše jsem tak zkusil hodit nějaké vlastnosti, které mám rád...“</i> <i>„...já se furt zasekávám na tom erbu...“</i> <i>„...u toho erbu jsem se zamyslel trochu nad sebou, což mám rád...“</i> <i>„...co jsou moje silné stránky...“</i> <i>„...nemusel jsem u toho nijak extra moc přemýšlet a šlo to prostě čistě...“</i></p> <p>K7: <i>„...Podruhé...“</i> <i>„...Jo, na mě to neudělalo dojem, protože to už znám...“</i> <i>„...Já třeba osobně mám s těma ženskýma problém, mě to pak třeba i pozornost jako odvádí, jo, že se nedokážu soustředit...“</i></p> <p>K8: <i>„...Podruhé...“</i> <i>„...nechal jsem tam aspoň nějaký čas, který bych proležel...“</i> <i>„...ted'ka už jakž takž věděl a bylo to takové jednodušší téma, jako než minule...“</i></p> <p>K9: <i>„...Podruhé...“</i> <i>„...možná zas trošku víc přemýšlení v hlavě a celkem narychlo, a ještě to grafický zvýraznění...“</i> <i>„...třeba nad tím, že budu tvořit erb, a to svoje království a tak. To bylo takové na přemýšlení trošku. Abych to úplně nezastil...“</i> <i>„...Víc času, abych to mohl nakreslit ne tak, jak malý děčko, ale prostě dát si záležet na tom a jinak bych si za tu dobu vzpomněl i na víc věcí třeba...“</i> <i>„...pak jsi ještě s sebou přinesl pěknou holku, tak to je taky k tomu vnímání, jako že se hned víc soustředím...“</i></p> <p>K10: <i>„...Poprvé...“</i> <i>„...že jsem se jednoduše mohl v tu chvíli soustředit jen na tu danou činnost a nemusel přemýšlet nad ničím jiným, což teda mě se vlastně podaří zřídka kdy, aji u věcí, které mám jako rád...“</i> <i>„...člověk si chce vlastně nějak prostě uvědomit svoje hodnoty...“</i></p>

			<p>„...<i>Se prostě zaměřit na nějaký pilíř v jeho životě. Že prostě tam dává nějaké ty svoje symboly...</i>“</p> <p>„...<i>nejvíc jsem vnímal nějaký ty hodnoty, no, nad tím jsem přemýšlel asi nejvíc...</i>“</p> <p>„...<i>ne každý člověk se otevře vlastně všem hned jak kdyby. S tím, že já vlastně problém s tím tady nemám, i když jsem tu jen pár dní...</i>“</p> <p>K11:</p> <p>„...<i>Dvakrát, teďka dvakrát...</i>“</p> <p>„...<i>Mě se líbilo, jak jsme dělali toho koně hlavně...</i>“</p> <p>„...<i>já jsem nevěděla, do čeho jdu ze začátku, ale pak se to prostě ve mně rozjelo...</i>“</p>
Motivace klienta	Pro dramaterapii	Ea	<p>K6:</p> <p>„...<i>aby to mělo i nějaký jako, nějakou hloubku trošku jako, smysl, ne že tam budu psát...</i>“</p> <p>„...<i>nechtěl jsem to tam jako napsat, jo, slovně...</i>“</p> <p>„...<i>tak jsem se tam snažil vyznačit tak nějak, ať to vypadá ten erb, že to je znak...</i>“</p> <p>„...<i>v tomhle jsem bojoval...</i>“</p> <p>„...<i>Jinou formu, ano. To téma mi vůbec nevadilo...</i>“</p> <p>„...<i>Bylo to, že se člověk má zamyslet, chcu, aby tam nějaké takové věci byly. Nechtěl bych to jenom o takových hrách...</i>“</p> <p>„...<i>líbí se mi, že každá ta dramaterapie směřuje někde, že to není jako kdyby jen takové povrchní, ale má to někde jako hloubku...</i>“</p> <p>„...<i>ve výsledku se můžeš zamyslet nad tím, že to má nějaký jako smysl...</i>“</p> <p>K7:</p> <p>„...<i>Já vím, že to je super, ale prostě když už to děláš počtvrté, tak už se ti to nechce dělat...</i>“</p> <p>K8:</p> <p>„...<i>že to celé jde trošku do jinýho módu, jo, než když je tam vyslychajou a rýpajou, jo, v podstatě do duše...</i>“</p> <p>„...<i>Úplně super, nic extra jako na přemýšlení, malovat se dalo, ne jako nějaké pocity nebo takhle, to se horší maluje, prostě takové uvolněné, příjemné...</i>“</p> <p>„...<i>já jsem to bral jako téma – středověk...</i>“</p> <p>„...<i>různorodost těch témat...</i>“</p> <p>„...<i>že udržíš na dramaterapii pozornost...</i>“</p> <p>K9:</p> <p>-----</p> <p>K10:</p> <p>„...<i>já potřebuju nějaké jak kdyby větší zamyšlení nad věcmi než nějakou takovou odpočinkovou činnost...</i>“</p> <p>„...<i>myslím si, že ta úspěšnost včera byla celkem vysoká, takže jako to bylo dobrý...</i>“</p> <p>K11:</p>

			<p>„...to já nedám. Ale pak jsem se do toho tak zažrala...“</p> <p>„...Pak se mi to tak zalíbilo, koukám na hodiny a říkám: Ještě ne...“</p> <p>„...příště zas, už se těším, fakt...“</p>
Motivace klienta	Obecně	Eb	<p>K6: „...já tady šel s tím, že až za každou cenu, možná až moc jsem tlačil na pilu, abych si ze všeho něco odnesl...“</p> <p>„...jsou to věci, do kterých se mi kolikrát jako nechce...“</p> <p>„...ve výsledku to je, prostě ti to možná i něco dá a třeba to neodsuzovat dopředu, zkusit si...“</p> <p>„...Prostě tady jsou věci, které musím absolvovat, a nakonec jsem byl vždycky na konci rád, že to bylo, něco mi to jako dalo, že jsem se odreagoval...“</p> <p>K7: -----</p> <p>K8: -----</p> <p>K9: -----</p> <p>K10: -----</p> <p>K11: -----</p>
Orientace klienta	Na čas	Fa	<p>K6: „...kromě sportů, nemám jako nějaké koníčky...“</p> <p>„...možná kdybych to měl úkol jako na týden, tak jako to nějak zpracuju...“</p> <p>„...spíš se tak nad sebou zamýšlím, že nejsem úplně tak specifický člověk, který by se nějak vyznačoval, že bych si mohl najít třeba ještě nějaké jiné koníčky...“</p> <p>K7: -----</p> <p>K8: -----</p> <p>K9: -----</p> <p>K10: -----</p> <p>K11: „...v nedělu, až budu telefonovat. Říkám: Mám plán, ty máš plán pro mě, co budu dělat a já mám plán pro tebe...“</p>

Orientace klienta	Na prostor	Fb	<p>K6: -----</p> <p>K7: -----</p> <p>K8: -----</p> <p>K9: <i>„...Když tam třeba sedíme s panem primářem na terapii, tak u toho fakt usínám...“</i></p> <p>K10: -----</p> <p>K11: <i>„ ...poprosím manžela, mě se to tak líbilo, aby mě vzal do divadla...“ „ ...o erbech a doma si jeden namaluju, jestli se mi povede. Udělám úplně to samý – ten zvon prostě pěkně namaluju...“</i></p>
----------------------	------------	----	---

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Bc. Martin Olšan
Ústav:	Ústav speciálně pedagogických studií pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci
Vedoucí práce:	Mgr. Kristýna Krahulcová, Ph.D.
Rok obhajoby:	2023
Název práce:	Efektivita a vliv vybraných dramaterapeutických projektů u osob se závislostí
Název v angličtině:	Effectivness and influence of selected drama therapeutic projects on people with drug addiction
Anotace práce:	Diplomová práce se zabývá posouzením efektivity a vlivu vybraných dramaterapeutických projektů u osob se závislostí na návykových látkách a popisuje fenomény, jež se během terapeutického procesu objevily. Práce je členěna na tři části. První část definuje dramaterapii, její disciplinární kontext, metody a principy a kompetence dramaterapeuta. Následně definuje syndrom závislosti a návykové látky. Druhá část se zaměřuje na metodiku práce na detoxikačním oddělení, na evaluaci a na dramaterapeutické projekty. Ve třetí části je popsán výzkumný problém, výzkumný cíl a zvolené výzkumné otázky společně s popisem celkového metodologického rámce, který obsahuje dále využití metody sběru a analýzy dat. Také popisuje výzkumný soubor a výzkumné prostředí společně s etickými aspekty. Na závěr interpretuje tyto data a výsledky a nabízí nad nimi diskusi s dalšími doporučeními.
Klíčová slova:	dramaterapie; dramaterapeutický projekt; závislost; kvalitativní výzkum; detoxikační oddělení; efektivita; vliv; deskripce vztahujících se fenoménů
Anotace v angličtině:	Diploma thesis engages in assessment of effectivness and infulence of selected drama therapeutic projects for people with substance addiction. The study is divided in three parts. First part defines drama therapy, disciplinary context, used methods, principles and competences of drama therapist. Followed by definition of addiction syndrome together with addictive substances. Second part is focused on used methods in detoxification department, evaluation and drama therapeutic projects. In third part are described problematice of research, research objectives and selected research questions together with description of overall methodological frame which includes used methods for data capture and data analysis. Third part also describes research file, research environment together with ethical aspects of given research. At the end study interprets these data and outcomes and provides a discussion about them with other advices.
Klíčová slova v angličtině:	drama therapy; drama therapeutic project; drug addiction; qualitative research; detoxification department; effectivness; influence; description of related phenomenons
Přílohy vázané v práci:	Příloha č. 1 – Získaná data ke klientovi K1 v projektu „Má cesta“

	<p>Příloha č. 2 – Získaná data ke klientovi K2 v projektu „Má cesta“ Příloha č. 3 – Získaná data ke klientovi K3 v projektu „Má cesta“ Příloha č. 4 – Získaná data ke klientovi K4 v projektu „Má cesta“ Příloha č. 5 – Získaná data ke klientovi K5 v projektu „Má cesta“ Příloha č. 6 – Získaná data ke klientovi K6 v projektu „Má cesta“ Příloha č. 7 – Získaná data ke klientovi K1 v projektu „Můj hrdina“ Příloha č. 8 – Získaná data ke klientovi K5 v projektu „Můj hrdina“ Příloha č. 9 – Získaná data ke klientovi K6 v projektu „Můj hrdina“ Příloha č. 10 – Získaná data ke klientovi K7 v projektu „Můj hrdina“ Příloha č. 11 – Získaná data ke klientovi K8 v projektu „Můj hrdina“ Příloha č. 12 – Získaná data ke klientovi K9 v projektu „Můj hrdina“ Příloha č. 13 – Získaná data ke klientovi K6 v projektu „Má skupina“ Příloha č. 14 – Získaná data ke klientovi K7 v projektu „Má skupina“ Příloha č. 15 – Získaná data ke klientovi K8 v projektu „Má skupina“ Příloha č. 16 – Získaná data ke klientovi K9 v projektu „Má skupina“ Příloha č. 17 – Získaná data ke klientovi K10 v projektu „Má skupina“ Příloha č. 18 – Získaná data ke klientovi K11 v projektu „Má skupina“ Příloha č. 19 – Seznam použitých kódů Příloha č. 20 – Seznam použitých zkratk Příloha č. 21 – Seznam použitých obrázků, tabulek, schémat, diagramů a grafů Příloha č. 22 – Vzor kvalitativních škál a přidružených otázek pro klienta Příloha č. 23 – Vzor kvalitativních škál a přidružených otázek pro terapeuta a koterapeuta Příloha č. 24 – Neformální kritéria pozorování Příloha č. 25 – Arch otázek Příloha č. 26 – Vzor informovaného souhlasu Příloha č. 27 – Analýza rozhovorů k projektu „Má cesta“ Příloha č. 28 – Analýza rozhovorů k projektu „Můj hrdina“ Příloha č. 29 – Analýza rozhovorů k projektu „Má skupina“</p>
Rozsah práce:	101 stran
Jazyk práce:	Český jazyk